ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ

ପିଲାଂକ ରାମାୟଣ

ଆଦ୍ୟକାଂଡ

ଦଶରଥଂକ ରାଜ୍ୟ

ସରଯୂ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ନଈ ହିମାଳୟରୁ ଆସି ଗଂଗାରେ ମିଶିଛି । ସେହି ସରଯୂ କୂଳରେ 'କୋଶଳ' ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ଦେଶରେ ଭାରି ଭଲ ଫସଲ ହେଉଥାଏ, ଲୋକେ ବଡ଼ ସୁଖରେ ଥାଂନ୍ତି । ଲୋକଂକ ଘରେ ବହୁତ ଗାଈଗୋରୁ, ଧନ ଧାନ ଥାଏ । ଅଯୋଧା ସେ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଅଯୋଧା ବଡ଼ ସୁଂଦର ସହର; ବଡ଼ ବଡ଼ ପକ୍କାଘରସବୁ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଓସାରିଆ ସିଧା ଦାଂଡର ଦୁଇପାଖେ ଠିଆ ହୋଇଥାଏ । ଦାଂଡ ସଫା, ଘର ସଫା; କେତେ ଘର ମଲମଲ ପଥରରେ ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । କାଂଥରେ ମଣି ମାଣିକ ସବୁ ଜକଜକ ଦିଶୁଥାଏ । କେତେ ବଡ଼ ଲୋକଂକ ଘରପାଖେ ସୁଂଦର ବଗିଚା ଥାଏ । ସେ ବଗିଚାରେ ଆଂବ, ପଣସ, ଜାମୁ, ନାରଂଗି ସବୁ ପାଚି ଝଡ଼ୁଥାଏ । ସହର ଚାରିପାଖେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ନାଳ ଖୋଳା ହୋଇଥାଏ । ସେ ନାଳରେ ସବୁବେଳେ ପାଣି ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ନାଳ ଉପରେ ସହରକୁ ଘେରି ଗୋଟିଏ ଉଚ ପାଚେରି ଥାଏ । ସେ ପାଚେରିରେ ଚାରିଦିଗକୁ ଚାରୋଟି ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୁଆର ଥାଏ । ସେ ଦୁଆରମାନଂକରେ ଓ ପାଚେରି ଉପରେ ଲୋକେ ସବୁବେଳେ ଧନୁଶର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧରି ପହରା ଦେଉଥାଂନ୍ତି । ସହରରେ ସବୁବେଳେ ଉତ୍ସବ ଲାଗିଥାଏ; ଲୋକେ ଚାରିଘୋଡ଼ା ଲାଗିଥିବା ରଥରେ ବୁଲି ପବନ ଖାଉଥାଂନ୍ତି । ସୈନ୍ୟମାନେ ସବୁବେଳେ ବୁଲୁଥାଂନ୍ତି । କେଉଁଠାରେ ହାଟରେ କଣାକିଣା, କେଉଁଠାରେ ଦେଉଳରେ ମହୋତ୍ସବ, କେଉଁଠାରେ ଗୀତ ନାଟ ଲାଗିଥାଏ ।

ଏହି ସହରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଦଶରଥ ବୋଲି ଜଣେ ରାଜା ଥିଲେ । ଧୃଷ୍ଟି, ବିଜୟ, ଅକୋପ, ଜୟଂତ, ସୁମଂତ୍ର, ସୁରାଷ୍ଟ୍ର, ଧର୍ମପାଳ, ରାଷ୍ଟ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ ବୋଲି ତାଂକର ଆଠଜଣ ମଂତ୍ରୀ ଥାଂନ୍ତି । ରାଜା ଯେପରି ଧାର୍ମିକ, ମଂତ୍ରୀମାନେ ସେହିପରି । ରାଜ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାୟ ନାଇ; ଦେଶରେ ଚୋର ଡକାଇତ ନ ଥାଂନ୍ତି । ରାଜା ଦଶରଥ ବାପ ପରି ପ୍ରଜାମାନଂକୁ ପାଳଂନ୍ତି; ପ୍ରଜାମାନେ ତାଂକୁ ବାପ ପରି ବିଚାରଂନ୍ତି ।

ଦଶରଥଂକର ତିନୋଟି ରାଣୀ, ସବା ବଡ଼ କୌଶଲ୍ୟା; ତା ପରେ କୈକେୟୀ; ସୁମିତ୍ରା ସବା ସାନ ରାଣୀ । ରାଜା ତିନି ରାଣୀଂକ ଘେନି ଏଡ଼େ ସୁଂଦର ରାଜ୍ୟରେ ପାତ୍ର ମଂତ୍ରୀ ପ୍ରଜା ଧରି ମହା ସୁଖରେ ରାଜ୍ୟ କରୁଥାଂନ୍ତି; କିଂତୁ ଗୋଟିଏ କଥାରେ ତାଂକର ମନ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ । ଏଡ଼େ ସୁଂଦର ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ହୋଇ ତାଂକର ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପୁଅ ନ ଥାଏ । ତାଂକ ଉତ୍ତାରୁ କିଏ ରାଜା ହେବ, ଏ କଥା ଭାବି ସେ ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ ଥାଂନ୍ତି ।

ଦଶରଥ ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ଋଷ୍ୟଶୃଂଗଂକୁ ଆଣିଲେ

ସେକାଳେ ଆମ ଦେଶରେ (ଯଜ୍ଞ) ଯାଗ ହେଉଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣ, ରାଜା ଓ ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ତାହା ହୋଇ ଆସଂନ୍ତି । ହୋମ ପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ କୁଂଡମାନ ତିଆରି ହୁଏ । ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ବଡ଼ ମଂଡପ ଓ ଲୋକେ ରହିବା ପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଖଂଜାଶାଳ ସବୁ ହୁଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବେଦମଂତ୍ର ବୋଲି ବହୁତ ଘିଅ ହୋମ କରଂନ୍ତି । ଏହିପରି ଯଜ୍ଞ କଲେ, ଯେ ଯଜ୍ଞ କରୁଥାଏ, ଦେବତାମାନେ ତା ମନବାଂଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରଂନ୍ତି ।

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯଜ୍ଞରେ ଛେଳିମାଂସ ଓ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯଜ୍ଞରେ ଘୋଡ଼ା କାଟି ତାର ମାଂସ ହୋମକୁଂଡରେ ଘିଅ ସଂଗେ ଆହୁତି ଦିଆହୁଏ । ଘୋଡ଼ା ବା ଅଶ୍ୱ ମାଂସରେ ଯେ ଯଜ୍ଞ ହୁଏ, ତାକୁ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କହଂନ୍ତି । ଖୁବ୍ ବଡ଼ ପ୍ରବଳ ରାଜା ନ ହେଲେ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କରି ପାରଂନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ରାଜା ଯଜ୍ଞ କରଂନ୍ତି ସେ ଯଜ୍ଞ ଆରଂଭରେ ଗୋଟିଏ ଅଶ୍ୱ ବା ଘୋଡ଼ାକୁ ମଂତ୍ରରେ ସ୍ନାନ କରାଇ ଆଉ ଆଉ ରାଜାମାନଂକର ରାଜ୍ୟ ବୁଲିବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଅଂନ୍ତି । ଅଶ୍ୱ ପଛେ ପଛେ ସୈନ୍ୟମାନେ ଜଗି ଥାଅଂନ୍ତି । ଯେବେ କେହି ରାଜା ଘୋଡ଼ାକୁ ଅଟକାଏ, ତେବେ ସୈନ୍ୟମାନେ ତା ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରଂନ୍ତି । ଏହିପରି ଠିକ୍ ବର୍ଷେ କାଳ ଘୋଡ଼ାଟି ବୁଲି ବୁଲି ଫେରି ଆସିଲେ ତାକୁ ମାରି ତା ମାଂସରେ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସୈନ୍ୟମାନେ କାହା ପାଖେ ହାରିଗଲେ, ଘୋଡ଼ା ଆଉ ଫେରେ ନାହିଁ । ଘୋଡ଼ାଟି ଫେରି ନ ଆସିଲେ ଆଉ ଯଜ୍ଞ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଦିନେ ରାଜା ଦଶରଥ ମଂତ୍ରୀମାନଂକୁ ଡାକି କହିଲେ, "ମୁଁ ପୁଅ ପାଇବାପାଇଁ ଯଜ୍ଞ କରିବି ।" ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ କହିଲେ, "ମହାରାଜ, ଆପଣ ଋଷ୍ୟଶୃଂଗ ମୁନିଂକ ଘେନି ଆସଂନ୍ତୁ, ସେ ଯଜ୍ଞ କଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଆପଣଂକର ପୁଅ ହବ ।"

ଏହି ଋଷ୍ୟଶୃଂଗ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ମୁନି । ତାଂକ ମୁଂଡରେ ହରିଣ ପରି ଯୋଡ଼ାଏ ଶିଂଗ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ତାଂକୁ ଲୋକେ ଋଷ୍ୟଶୃଂଗ ବୋଲି କହୁଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେ ବଡ଼ ଭଲ ମୁନି, ତାଂକ ତପସ୍ୟା ଭାରି ଟାଣ ଥିଲା ।

ଋଷ୍ୟଶୃଂଗ ଅଂଗଦେଶ ରାଜା ଲୋମପାଦଂକ ଜେମା ଶାଂତାକୁ ବାହା ହୋଇଥିଲେ । ଲୋମପାଦ ଦଶରଥଂକର ଭାରି ସାଂଗ, ଲେଖାରେ ତେଣୁ ଋଷ୍ୟଶୃଂଗ ଦଶରଥଂକ ଜୋଇଁ ହେଲେ । ଦଶରଥ ଖୁସି ହୋଇ ଋଷ୍ୟଶୃଂଗଂକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ନିଜେ ଅଂଗ ଦେଶକୁ ଗଲେ । ସେ ଋଷ୍ୟଶୃଂଗଂକୁ ଘେନି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିବା ପରେ ଯଜ୍ଞ ଆରଂଭ ହେଲା ।

ପୁଅ ପାଇଁ ଦଶରଥଂକର ଯାଗ

ପ୍ରଥମେ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗର ଯୋଗାଡ଼ ହେଲା । ବଶିଷ୍ଠ ଋଷି ଦଶରଥଂକ କୁଳ-ପୁରୋହିତ । ସେ ନିଜେ ଉଭି, ଯୋଗାଡ଼ କରି ଲୋକଂକୁ ବରାଦରେ ଲଗାଇ ଯାଗପାଇଁ ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ କରିଦେଲେ । ହଜାର ହଜାର ମିସ୍ତ୍ରୀ ମୂଲିଆ ଲାଗି କୁଂଡ, ମଂଡପ, ଶାଳାସବୁ ଗୋଟେ ସହର ପାଖ ବଡ଼ପଡ଼ିଆରେ ତିଆରି କରି ପକାଇଲେ । ଶହ ଶହ ମହଣ ଘିଅ, ଡାଲି, ଚାଉଳ, ପରିବା, ଅଟା, ଗହମ, ନବାତ, ମିଠାଇ ସବୁ ଆସି ଜମା ହୋଇଗଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଂକୁ ନିମଂତ୍ରଣ କରାଗଲା । ଯଜ୍ଞ ଆରଂଭରେ ଘୋଡ଼ାକୁ ମଂତ୍ରସ୍ନାନ କରାଇ ଚଂଦନଲଗାଇ, ଫୁଲମାଳ ପକାଇ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଘୋଡ଼ା ପଛେ ପଛେ, ଆଗେ ରଥ, ତା ପଛକୁ ହାତୀ, ତା ପଛକୁ ଘୋଡ଼ା ସୁଆର, ତା ପଛକୁ ପାଇକମାନେ—ଏହିପରି "ଚତୁରଂଗ"

ସେନା ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ବାହାରି, ଆଉ ଆଉ ରାଜ୍ୟକୁ ବୁଲିବାକୁ ଗଲେ ।

ବୁଲୁଁ ବୁଲୁଁ ବର୍ଷେ ବିତିଗଲା । ଘୋଡ଼ା ଫେରି ଆସିଲା; ଯଜ୍ଞ କାର୍ଯ୍ୟ ଧୂମ୍‌ଧାମ୍ ଲାଗିଗଲା । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟକୁ ଘୋଡ଼ା ଯାଇଥିଲା, ସେ ସବୁ ରାଜ୍ୟର ରାଜାମାନଂକୁ ଦଶରଥ ନିମଂତ୍ରଣ କରି ଆଣିଲେ । ମିଥିଳାର ରାଜା ଜନକ ଆସିଥିଲେ, ଏହାଛଡ଼ା ଅଂଗ, ମଗଧ, ସିଂଧୁ, ସୌବୀର, ସୁରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର କେତେ କେତେ ରାଜ୍ୟରୁ ରାଜାମାନେ ଆସି ରୁଂଜ ହେଲେ । କେତେ ମୁନି ଋଷି ଆସି ଜମା ହୋଇଗଲେ । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବ୍ରାହ୍ମଣଂକୁ ଭୋଜନ ଦିଆଗଲା । ଯେତେ ଗରିବ, କାଂଗାଳ ଥିଲେ, ସବୁଦିନ ସମସ୍ତଂକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖାଇବାକୁ ଦିଆ ହେଉଥାଏ । ସମସ୍ତେ ଖାଇ ରାଜାଂକୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କଲେ । ଦଶରଥ ମୁନି, ଋଷି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଆଉ ଆଉ ଲୋକମାନଂକୁ କେତେ ଧନ, ଧାନ, ଗାଈ, ମଣି, ରତ୍ନ ବାଂଟିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ମହା ସଂତୋଷରେ ରାଜାଂକ ପାଇଁ ଭଗବାନଂକୁ ଡାକିଲେ ।

ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ସରିଲାରୁ ଋଷ୍ୟଶୃଂଗ ରାଜାଂକର ପୁଅ ହବା ପାଇଁ 'ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି' ଯଜ୍ଞ ଆରଂଭ କଲେ । ପୁତ୍ରେଷ୍ଟି ଯଜ୍ଞରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି (ଶେଷଥର ହୋମରେ ଘିଅ ଦେବାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି କହଂତି) ଦିଆ ହେଲାବେଳେ ସେହି ଯଜ୍ଞ ହୋମ ଭିତରୁ ଜଣେ ପୁରୁଷ ବାହାରିଲେ । ସେ ପୁରୁଷ ପୁଣି ଭାରି ଭୟଂକର; ତାଂକ ଦେହ ପାହାଡ଼ପରି ଉଚ, ହାଂଡିପରି କଳା, ଆଖି ନିଆଁ ପରି ନାଲି, ଦାଢ଼ି ଠିକ ସିଂହର କେଶର ପରି; ହାତରେ ଗୋଟିଏ ସୁନା ଥାଳୀ, ଉପରେ ରୂପା ଢାଂକୁଣୀ । ସେହି ଥାଳୀ ଭିତରେ ସୁଂଦର ମିଠା କ୍ଷୀରି । ସେହି କ୍ଷୀରି ହେଉଚି ସେ ଯଜ୍ଞର 'ଚରୁ' ।

ସେହି ଭୟଂକର ପୁରୁଷ ଦଶରଥଂକୁ କହିଲେ, "ମହାରାଜ, ବ୍ରହ୍ମା ନିଜେ ଏ କ୍ଷୀରି ରାଂଧି ପଠାଇଚଂତି । ଏ କ୍ଷୀରି ରାଣୀମାନଂକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ, ତୁମର ନିଶ୍ଚୟ ପୁତ୍ର ହେବ ।" ଏହା କହି ପୁରୁଷଟି ସେଇଠାରୁ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇଗଲେ ।

ଦଶରଥ ମହା ଆନଂଦରେ ସେହି ଦେବତାଂକ ହାତରୁ ଚରୁ ନେଇ, ତାକୁ ଦୁଇ ଭାଗ କରି ଦୁଇ ବଡ଼ ରାଣୀ କୌଶଲ୍ୟା ଆଉ କୈକେୟୀଂକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଦୁଇ ବଡ଼ ରାଣୀ, ସାନ ରାଣୀ ସୁମିତ୍ରାଂକୁ ବଡ଼ ସୁଖ ପାଉଥିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ଆପଣା ଆପଣା ଭାଗରୁ ଟିକିଏ ଟିକିଏ କାଢ଼ି ସୁମିତ୍ରାଂକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ।

ରାମଂକ ପିଲାଦିନ

ରାଣୀମାନେ ଚରୁ ଖାଇବାର ବର୍ଷକ ଭିତରେ ଦଶରଥଂକର ଚାରୋଟି ପୁଅ ହେଲେ । ଦେଶଯାକ ଆନଂଦ ଚହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ଦଶରଥ କେତେ ଧନ ଧାନ ବାଂଟିଦେଲେ । ପିଲାଂକର ଜାତକର୍ମ ଆଦି ବିଧି ସବୁ କୁଳପୁରୋହିତ ବଶିଷ୍ଠଂକୁ ଲାଗେ । ସେ ତାହା ସବୁ କରିଦେଲେ । ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ତେର ଦିନର ହେଲାରୁ ସେମାନଂକର ନାଁ ଦିଆ (ନାମକରଣ) ହେଲା । କୌଶଲ୍ୟାଂକ ପୁଅଟି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ । ତା ନାଁ ହେଲା ରାମ । ତା ତଳ ପୁଅଟି କୈକେୟୀଂକର, ତା ନାଁ ହେଲା ଭରତ । ତା ତଳକୁ ସୁମିତ୍ରାଂକର ଦୁଇ ପୁଅରୁ ବଡ଼ଟିର ନାମ ହେଲା ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସାନଟିର ନାମ ହେଲା ଶତ୍ରୁଘ୍ନ । ପିଲାଗୁଡ଼ିକ ଭାରି ସୁଂଦର, ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଥିଲେ । ତାଂକର ସ୍ୱଭାବ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ମଧୁର ଥିଲା । ଯେ ଦେଖୁଥିଲା ସେ ତାଂକୁ ସୁଖ ପାଉଥିଲା । ଦାଂଡରେ ବୁଲୁଥିବା ଲୋକ ବି ତାଂକୁ ଦେଖିଲେ ଘଡ଼ିଏ ରହିଁ ରହିଯାଉଥିଲା ।

ଭାଇଗୁଡ଼ିକ ଅଳ୍ପଦିନରେ ବୁଲୁଁ ବୁଲୁଁ ବହୁତ ପାଠ ପଢ଼ିପକାଇଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ତାଂକୁ ବହୁତ ପାଠ

ଆସି ଯାଉଥିଲା । ଦଶରଥ ଏହା ଦେଖି ଭାରି ଆନଂଦ ହେଲେ । ପାଠ ପଢ଼ା ସଂଗେ ସଂଗେ ସେମାନେ ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଭାରି ଭଲ କରି ଶିଖିଲେ । କିପରି ଧନୁରେ ଲଖକରି ଦୂରରୁ ଶର ମାରିବାକୁ ହବ, ଗଛ ଭିତରେ ଫଳକୁ ବିଂଧିବାକୁ ହବ, ଦଉଡ଼ିଲା ଜୀବ, ଉଡ଼ୁଂଚା ଚଢ଼େଇକୁ ଲଖ କରିବାକୁ ହବ, ଶତ୍ରୁ ଶର ମାରିଲାବେଳେ କିପରି କେତେବେଳେ କଣ କରିବାକୁ ହବ, ଶତ୍ରୁଆଡ଼ୁ ଶର ଆସୁଥିଲେ ଆପେ ଶର ମାରି କିପରି ତାହା କାଟିବାକୁ ହବ, ସବୁକଥା ସେମାନେ ଶିଖି ପକାଇଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନରେ ସେମାନେ ଭାରି ବୀର ହୋଇଉଠିଲେ । ଲେଖାପଢ଼ା, ଯୁଦ୍ଧ, ଶିକାର—ସବୁଥିରେ ସେମାନେ ଭାରି ବିଚକ୍ଷଣ ହେଲେ ।

ଚାରିଗୋଟି ଭାଇଂକର ଭାରି ମନ ମିଳୁଥିଲା । ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଂକୁ ଭାରି ସୁଖ ପାଉଥିଲେ । ସାନ ଭାଇମାନେ ବଡ଼ ଭାଇଂକ କଥା ମାନୁଥିଲେ । ଭାଇମାନଂକ ଭିତରେ ଏପରି ସ୍ନେହମାନଣା ହବା ବଡ଼ ଅଳ୍ପ ଦେଖାଯାଏ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବେଶିକରି ରାମଂକ ସଂଗେ ରହିଲେ; ଆଉ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଭରତଂକ ସଂଗେ ରହିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକର ଓ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକର ବେଶି ମେଳ ଦେଖାଗଲା ।

ଋଷିଂକ ଯଜ୍ଞ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ରାମ ଗଲେ

ସେତେବେଳେ କୋଶଳ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀଯାଏ ଭାରି ବଡ଼ ବନସ୍ତ ଥାଏ । ତାକୁ ଦଂଡକ (ଦଂଡକାରଣ୍ୟ) ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଋଷିମାନେ ସେହି ବନସ୍ତ ଭିତରେ ଘର (ଆଶ୍ରମ) କରିଥାଂତି । ସେହିଠାରେ ସେମାନେ ହୋମଯଜ୍ଞ ପ୍ରଭୃତି କରୁଥାଂତି । ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶମାନଂକରେ ଲଂକାଯାଏ ରାକ୍ଷସମାନେ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଦଂଡକାରଣ୍ୟ ଭିତରକୁ ଆସି ଋଷିମାନଂକ ଯଜ୍ଞବେଦୀରେ ରକ୍ତ ପକାଇ ଦେଉଥିଲେ; ଯଜ୍ଞ ଭାଂଗି ଦେଉଥିଲେ । ବେଳେବେଳେ ଋଷିମାନଂକୁ ମାରି ଖାଇଯାଉଥିଲେ । ଏହି ରାକ୍ଷସମାନଂକୁ ମାରିବାକୁ ରାମଂକୁ ନବାପାଇଁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବୋଲି ଜଣେ ଋଷି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିଲେ । ଏହି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସାମାନ୍ୟ ଋଷି ନୁହଂତି । ଏହାଂକ ତପସ୍ୟା ଭାରି ଟାଣ । ଏ ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିୟର ପୁଅ ଥିଲେ; କିଂତୁ ଭାରି ତପସ୍ୟା କରିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଋଷିମାନେ ତାଂକୁ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି (ବ୍ରାହ୍ମଣଋଷି) ବୋଲି କହି ଆଦର କରୁଥିଲେ ।

ଦିନେ ରାଜା ଦଶରଥ, ମଂତ୍ରୀ ପୁରୋହିତମାନଂକ ସଂଗେ ପୁଅମାନଂକ ବିବାହ ବିଷୟ ନେଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଂତି, ସେତିକିବେଳେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆସି ପହଂଚିଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକୁ ଦେଖି ଦଶରଥ ଭାରି ମର୍ଯ୍ୟାଦା କଲେ, କେତେ ଆଦର ଯତ୍ନ ଦେଖାଇଲେ; କହିଲେ, "ମୁନିବର, ମୋର ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ, ଆପଣଂକ ପାଦ ଧୂଳି ମୋ ଘରେ ପଡ଼ିଲା । ଆପଣଂକର କଣ ଦରକାର, କହଂତୁ; ମୁଁ ଦେବି ।"

ଦଶରଥ ବିଚାରିଥିଲେ, ମୁନି ଧନଧାନ ମାଗିବେ । ମୁନି କହିଲେ, "ମହାରାଜ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଯଜ୍ଞ କରୁଥିଲି । ମାରୀଚ, ସୁବାହୁ ବୋଲି ଯୋଡ଼ିଏ ରାକ୍ଷସ ଆସି ବେଦୀରେ ରକ୍ତ ପକାଇ ଦେଇ ସବୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ତାଂକୁ ଶାପ ଦିଅଂତି; କିଂତୁ ଯଜ୍ଞରେ ବସି ଶାପ ଦବାକୁ ମନା । ଆପଣ ଏବେ ଦଶ ଦିନ ଲାଗି ରାମଂକୁ ମୋ ସଂଗେ ପଠାଇଲେ, ସେ ରାକ୍ଷସଂକୁ ମାରିବେ । ସେ ତ ଏବେ ବଡ଼ ହେଲେଣି । ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟ ତାଂକୁ ଭାରି ଜଣା । ରାକ୍ଷସମାନେ ତାଂକୁ ପାରିବେ ନାଇ । କିଛି ଭୟ କରଂତୁ ନାଇ । ରାମଂକୁ ପଠାଇ ଆମମାନଂକର ଏ କାମଟି କରି ଦିଅଂତୁ; ସବୁ ମଂଗଳ ହବ ।"

ଏକଥା ଶୁଣି ଦଶରଥଂକର ପ୍ରାଣ ଶୁଖିଗଲା । ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକାଳ ଅଜ୍ଞାନ ପରି ହୋଇଗଲେ । ତାଂକୁ ସବୁ ଅଂଧାର ଦିଶିଲା । ପିଲା ପୁଅଗୁଡ଼ିକ, ବଣରେ ଯାଇ ରାକ୍ଷସ ଦେଖିଲେ ଡରିଯିବେ । ରାକ୍ଷସଂକୁ ବା ସେ ମାରିବେ କଣ ? ଦଶରଥ ବିଚାରିଲେ, ରାକ୍ଷସମାନେ ବଣରେ ରାମଂକୁ ମାରି ପକାଇବେ । ତହୁଁ ଦଶରଥ କେତେ ସାତ ପାଂଚ ବିଚାରି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକୁ କହିଲେ, "ରାମ ଚଂଦର କର୍ଷର ପିଲା । ଭୟଂକର ରାକ୍ଷସ-ମାନଂକ ସଂଗେ ସେ କିପରି ଯୁଦ୍ଧ କରିବ ? ଋଷିବର ! ରାମର ଯିବା କଥା ମତେ କହ ନାଇ । ମୁଁ ନିଜେ ଆପଣଂକ ସଂଗେ ଯାଇ ସେ ରାକ୍ଷସମାନଂକୁ ମାରିବି ।"

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହିଲେ, "ଆପଣ ଜାଣିଥିବେ, ଲଂକାର ରାକ୍ଷସ ରାଜା ରାବଣ ଏହି ମାରୀଚ ସୁବାହୁଂକର ବାଂଧବ । ସେମାନେ ସେହି ରାବଣ ବଳରେ ଋଷି-ମାନଂକୁ ଏତେ ହରବର କରୁଚଂତି । ଆପଣ ସେମାନଂକୁ ହଟାଇ ଦେଲେ ନିଜେ ରାବଣ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସିପାରେ । ରାବଣ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆପଣଂକର ଦଂଭ ହଉଚି ତ ?"

ଦଶରଥ ରାବଣ ନାମ ଶୁଣି ଡରିଗଲେ; କହିଲେ, "ନା ମୁନିବର ରାବଣକୁ ମୁଁ ପାରିବି ନାଇ । ମୁଁ ତ ଜଣେ ମଣିଷ । ଦେବତାମାନେ ବି ରାବଣକୁ ମାରି ପାରିବେ ନାଇ । ମୋ ରାମ ତ ପିଲା । ରାବଣ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ପିଲାଟିକୁ ଡାକୁଚଂତି କିପରି ? ଆପଣଂକ ପାଦ ଧରି କହୁଚି, ଋଷିବର ! ଆପଣ ସେ କଥା କହଂତୁ ନାଇ ।"

ଏ କଥା ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାଗିଗଲେ, କହିଲେ, "ମହାରାଜ ! ମୁଁ ଯାହା ମାଗିବି ଦେବ ବୋଲି କହିସାରି ଏତେବେଳକୁ ଏପରି କହୁଚଂତି ଯେ !" ଏପରି କଥା ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକଠାରୁ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଥରହର ହୋଇଗଲେ । ଏକେ ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଗିବା ବେଳେ ସମସ୍ତେ ଡରିଯାଂତି । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଗିଲେ କି ଆଉ ରକ୍ଷା ଅଛି ? ଦଶରଥ ଓ ତାଂକ ପାଖ ଲୋକଂକୁ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାଇ । ଦଶରଥଂକ ମୁହଁକୁ କଥା ଆସିଲା ନାଇ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କାଳେ ଅଭିଶାପ ଦେବେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ବୁଢ଼ା ବଶିଷ୍ଠ ସେଠାରେ ଥିଲେ । ସେ ଦଶରଥଂକୁ କହିଲେ, "କିଛି ପରବାୟ ନାଇ ମହାରାଜା ! ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ପରି ଋଷି ଯାହା କହୁଚଂତି, ସେ କଥା କରିବାକୁ ହବ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କିଛି ଯେମିତି ସେମିତି ଋଷି ନୁହଂତି । ପୃଥିବୀର ମହା ଅସ୍ତ୍ରସବୁ ତାଂକୁ ଜଣା । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ସଂଗେ ନିର୍ଭୟରେ ରାମଂକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଅଂତୁ । ତାଂକର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ହବ ନାଇ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସାଂଗରେ ଥିଲେ ରାମଂକ ଆଗଗୋଡ଼ରେ କଂଟା ବାଜିବ ନାଇ । ରାମଂକର ଏଥିରେ ମଂଗଳ ହବ ।

ଏ କଥା ଶୁଣି ଦଶରଥଂକର ଦଂଭ ଆସିଲା । ବଶିଷ୍ଠ କୁଳଗୁରୁ; ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଭୃତିଂକର ମଧ୍ୟ ଗୁରୁ । ତାଂକ କଥା କେବେ ମିଛ ହବାର ନୁହେଁ । ତାଂକଠାରୁ ଏପରି କଥା ଶୁଣି, ଦଶରଥ ଆଉ କାହିଁକି ଡରିବେ ? ରାମ ଗଲେ ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଂକୁ ଛାଡ଼ି କେବେ ରହିବେ ନାଇ । ସେଥିପାଇଁ ଦଶରଥ ମହା ଆନଂଦରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଡକାଇ ଆଣି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ହାତେ ସମର୍ପଣ କରିଦେଲେ । ଦଶରଥ, କୌଶଲ୍ୟା, ବଶିଷ୍ଠ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତଂକଠାରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ନେଇ ରାମ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ପଛେ ପଛେ ଚାଲିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ରାମଂକ ପଛେ ପଛେ ଗଲେ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ସଂଗେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦଂଡକାରଣ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ । ପିଲା ଦୁହିଁଙ୍କର ମୁହଁ ଆନଂଦରେ ପୂରିଉଠୁଥାଏ । ଦୁହିଂକ ଡେଙ୍ଗର ହାତରେ ଧନୁ,

ଖାଇବ ହାତରେ ଶର । ଦୁଇ କାନ୍ଧରେ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ତୂଣୀର ବା ଶରମୁଣାରେ ଶର ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ଶର ମୁନଗୁଡ଼ିକ ତୂଣୀର ଭିତରେ ଥାଏ । ପକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ ବା 'କଙ୍କପତ୍ର' ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଛ ଗୋଛ ହୋଇ କାନ୍ଧ ଉପରକୁ ବାହାରି ଦିଶୁଥାଏ । ଅଣ୍ଟାରେ ଖଣ୍ଡା ଝୁଲୁଛି; ପିଠିରେ ଢାଲ, ଆଉ ସବୁ ଅସ୍ତ୍ର; ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ରହିବାର ଠିକ୍ ଥାଏ ।

ସେମାନେ ସେହିପରି ଛଅ କୋଶ ଚାଲି ଚାଲି ସରଯୂ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେହିଠାରେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ, "ବାବୁ, ତୁମେ ଏ ପବିତ୍ର ସରଯୂ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି ଆସ । ମୁଁ ତୁମକୁ 'ବଳା', 'ଅତିବଳା' ବୋଲି ଯୋଡ଼ାଏ ମନ୍ତ୍ର ଦେବି । ଏ ମନ୍ତ୍ର ଜାଣିଲେ, ଯେତେ ପରିଶ୍ରମ କଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମକୁ ବାଧିବ ନାଇ, କୌଣସି ଶତ୍ରୁ ତୁମର କିଛି କ୍ଷତି କରି ପାରିବ ନାଇ । ତୁମେ ଶୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାକ୍ଷସମାନେ ତୁମର କିଛି କରିପାରିବେ ନାଇ ।

ସେଠାରୁ ରାମ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି ଆସି ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ମନ୍ତ୍ର ଦିଓଟି ଘେନିଲେ; ଦେଖିଲେ, ବାସ୍ତବିକ ମନ୍ତ୍ର ଘେନିସାରି ତାଙ୍କ ଦେହର ତେଜ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲା ପରି ଲାଗିଲା ।

ସେରାତି ସେହି ସରଯୂ କୂଳେ ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଘାସ ଉପରେ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଶୋଇଲେ । ସକାଳୁ ଉଠି ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି 'ଆହ୍ନିକ' ସାରି ସମସ୍ତେ ପୁଣି ଚାଲିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା-ବେଳକୁ ଆସି, ସରଯୂ ଯେଉଁଠାରେ ଗଙ୍ଗାରେ ମିଶିଛି, ସେହିଠାରେ ସମସ୍ତେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ସ୍ଥାନଟି ଅଙ୍ଗଦେଶ ଭିତରେ । ସେଠାରେ କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ମୁନିଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ଥିଲା । ରାତିରେ ତିନିହେଁ ସେହି ଆଶ୍ରମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଲେ । ମୁନିମାନେ କେତେ ଫଳ ମୂଳ ଆଣି ମହା ଆଦରରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କଲେ । ସମସ୍ତେ ସେହି ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ ଆନନ୍ଦରେ ସେ ରାତି କଟାଇଲେ । ଆରଦିନ ସକାଳୁ ମୁନିମାନେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନୌକା (ନାଆ) ଅଣାଇ ତିନି ଜଣଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗାପାରି କରାଇଦେଲେ ।

ଗଙ୍ଗା ପାରି ହେଲାରୁ ଗୋଟାଏ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ପଡ଼ିଲା । ସେଠାରେ ଅଗଣାଅଗଣ ବନସ୍ତ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛସବୁ ପାଖକୁପାଖ ଲାଗି ପର୍ବତ ଭଳି ଉଠିଛି । ଭୂଇଁରେ ଖରା ପଡ଼ୁ ନାଇ । କଣ୍ଟା ଲଟିସବୁ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ମାଡ଼ିଛି । ଚାହିଁଲେ ଡର ମାଡ଼ୁଛି ।

ରାମ ତାଡ଼କାକୁ ମାରିଲେ

ବଣରେ ପଶି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କୁ ପଚାରି ଜାଣିଲେ, ସେହି ବଣରେ ତାଡ଼କା ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଭୟଙ୍କର ରାକ୍ଷସୀ (ରାକ୍ଷାସୁଣୀ) ଥାଏ । ଯେଉଁ ମାରୀଚ ଋଷିଙ୍କ ଯଜ୍ଞ ନଷ୍ଟ କରୁଥିଲା, ଏହି ତାଡ଼କା ତାରି ମାଆ । ଆଗେ ସେ ବଣରେ ସୁନ୍ଦର ଘରଦ୍ୱାର ସବୁ ଥିଲା । ଏହି ତାଡ଼କା ଓ ମାରୀଚ ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ମାରି ଖାଇ ଦେଶଟି ଜଙ୍ଗଲ କରିଚନ୍ତି । ଏବେ ସେଠାରେ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ । ସେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଗଲେ, ତାଡ଼କା ତାକୁ ମାରି ଖାଏ । ତାଡ଼କା ଦେହରେ ହଜାର ହାତୀର ବଳ । ସେଥିପାଇଁ ତାଡ଼କା ଅସୁରୁଣୀ ନାଆଁ ଶୁଣିଲେ ଲୋକେ ଡରୁଥିଲେ । ତା ଘର ଚାରିପାଖେ ଯୋଜନେ ଯାଏ ବାଘ, ଭାଲୁ ସୁଦ୍ଧା ଲୁଚି ରହୁଥିଲେ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାକ୍ଷସୀର କଥା କହିସାରି ମାରିବା ପାଇଁ ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ । ତାଡ଼କା ରାକ୍ଷସୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମରଦ ନୁହେଁ, ମାଇପିଟାଏ । ରାମ ପିଲା ହେଲେ

ମଧ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ । ମାଇପିଟାକୁ ମାରିବାରେ କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କୁ ଲାଜ ମାଡ଼ିବାର କଥା । ରାମ ତାକୁ ମାରିବାକୁ ନାରାଜ ହୋଇ କହିଲେ, "ଅସୁରୁଣୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମାଇପିଟାକୁ ମାରିବା କିପରି ? ଏଥିରେ ଆମର କି ଯଶ ହେବ ।"

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବୁଝାଇ କହିଲେ, "ତାଡ଼କା ଯେମିତି ସେମିତି ମାଇପିଟାଏ ନୁହେଁ । ସେ ରାକ୍ଷସୀ, ଲୋକଙ୍କୁ ମାରି ଖାଉଚି । ଲୋକଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ତାକୁ ମାରିବା କ୍ଷତ୍ରିୟର ଉଚିତ ଏହା ଗୋଟିଏ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ, ଏଥିରେ ଦୋଷ ନାଇ, ଏହାକୁ ମାର ।"

ରାମ ସେଠାରୁ ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇ ଟାଣି ଦେଇ ଟଂ ଟଂ କରି ବଜାଇଦେଲେ । ସେହି ଟଂକାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଗୁହାପାଖରେ ବଣଜଂତୁମାନେ ଡରିଗଲେ । ତାଡ଼କା ତାହା ଶୁଣି ଗର୍ଜନ କରି ଘରୁ ବାହାରି, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ଆଡ଼କୁ ଆଁ କରି ଦଉଡ଼ିଲା । ସେ ଗର୍ଜନରେ ଭୂମି ଆକାଶ କଂପିଗଲା । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ବି ଟିକିଏ ଡରିଗଲେ । ରାମ ଆଉ ସଂଭାଳି ପାରିଲେ ନାଇ । ଅସୁରୁଣୀକି ଜବତ୍ କରିବା ପାଇଁ ତା ହାତ ଦିଓଟି ଶରମାରି କାଟିଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ତା ନାକ କାନ କାଟି ଦେଲେ ।

କିଂତୁ ସେ ରାକ୍ଷସୀ କଣ ସେତିକରେ ଜବତ୍ ହେବା ଜଂତୁ ! ସେ ଆହୁରି ଗର୍ଜନ କରି ଆକାଶକୁ ଉଠିଲା । ଆହୁରି ଜୋରରେ ପଥରମାନ ଫିଂଗିଲା । ଧୂଳିରେ ଗୁହାଆଡ଼ ଅଂଧାର ହୋଇଗଲା । ତା ନାକ କାନ ହାତରୁ ଝର ଝର ରକ୍ତ ବହି ଭୂଇଁରୁ ଖଂଡେ ଓଦା ହୋଇଗଲାଣି; ତଥାପି ସେ ଆକାଶରୁ ଖଂଡେ କଳା ମେଘ ଖସିଲା ପରି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ଆଡ଼କୁ ଦଉଡ଼ିଲା । ସେ ଦେଖାଗଲା ନାଇ ।

ରାମ ଦେଖିଲେ ଅସୁରୁଣୀଟାକୁ ମାରି ନ ଦେଲେ ଆଉ ଚଳିବ ନାଇ । ସେ ଶର ମାରି ପଡ଼ୁଥିବା ପଥର ସବୁ ବଂଦ କରିଦେଲେ । ତୂଣୀରରୁ ଆହୁରି ଏକ ସୁଂଦର ଶର କାଢ଼ି ଅସୁରୁଣୀର ଶବ୍ଦ ଆଡ଼କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ବିଂଧିଦେଲେ । ଅସୁରୁଣୀ ଆଉ ଲୁଚିବ କାହିଁ ? ରହୁଁ ରହୁଁ ଶରର ଚକ୍ ଚକ୍ ଫଳା ଯାଇ ବିଜୁଳି ପରି ତାଡ଼କା ଗୁଣ୍ଡରେ ପଶିଗଲା । ରାକ୍ଷସୀ ଗର୍ଜନ କରି ତଳେ ପଡ଼ି ଛଟ ଛଟ ହୋଇ ମରିଗଲା ।

ଦେବତାମାନେ ଆକାଶରୁ ରାମଂକ ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ବହୁତ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ । ସେମାନେ ସେଇ ବଣରେ ସେ ରାତିକ ରହିଲେ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ଆଶ୍ରମକୁ ପଶିଲେ

ସକାଳେ ଉଠି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ରାମଂକୁ କହିଲେ, "ବାବୁ, ମୁଁ ତୁମଠି ବଡ଼ ଖୁସି ହୋଇଚି; ତୁମକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ର ଦେବି । ଏସବୁ ଅସ୍ତ୍ର ଥିଲେ, କେହି ତୁମକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣି ପାରିବ ନାଇ ।

ଏହା କହି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ପୂର୍ବମୁଖ ହୋଇ ବସି ଅସ୍ତ୍ରମାନଂକୁ ଧ୍ୟାନ କଲେ । ରହୁଁ ରହୁଁ କେତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ଭୟଂକର ଦିବ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ର ସବୁ ସେଠାରେ ଆସି ପହଂଚିଲେ ।

ଦଂଡଚକ୍ର,କାଳଚକ୍ର,ଧର୍ମଚକ୍ର,ବିଷ୍ଣୁଚକ୍ର,ଇଂଦ୍ରଚକ୍ର, ବଜ୍ର, ଶୈବ, ବ୍ରହ୍ମଶିର, ଐଷିକ, ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର, ମେଦକୀ ଓ ଶିଖରୀ ବୋଲି ଦୁଇଟି ଗଦା, ଧର୍ମପାଶ, କାଳପାଶ, ବରୁଣପାଶ, ଶୁଷ୍କ, ଆର୍ଦ୍ରା ବୋଲି ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଦୁଇଟି ଅଶନି; ପାଶୁପତଅସ୍ତ୍ର, ଆଗ୍ନେୟବାଣ, ନାରାୟଣ ଅସ୍ତ୍ର, ହୟଶିର ବାଣ, ବାୟବ୍ୟାସ୍ତ୍ର, ହୋଂତବାଣ, କପାଳ, କଂକଣୀ, ନଂଦନ, ଅସିମୋହନ, ପ୍ରସ୍ୱାପନ, ପ୍ରଶମନ

ଓ ଚଂଦ୍ରବାଣ, ବର୍ଷଣ, ଶୋଷଣ, ସଂତାପନ, ବିଳାପନ, ମଦନ, ମାନବ, ମୋହନ,ତାମସ, ସୌମନ,ସଂବର୍ତ୍ତକ, ମୌଷଳ, ସତ୍ୟ, ମାୟାମୟ, ତେଜଃପ୍ରଭ, ଶିଶିର, ଭାସ୍ବ, ଶୀତେଷୁ ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଅସ୍ତ୍ର, ଗଦା, ଶକ୍ତି, ଖଡ୍ଗ, ଶୂଳ, ବଜ୍ର ଆସି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ଡାକରେ ପହଂଚିଲେ ।

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରୂପ ଧରି ଆସି ହାତ ଯୋଡ଼ି ରାମଂକୁ କହିଲେ, "ଆଂଭେମାନେ ଏବେ ତୁଂଭର; ତୁମେ ଯାହା କହିବ, କରିବୁଁ ।" ରାମ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସେମାନଂକୁ ଛୁଇଁ ଗଲେ; ତା'ପରେ କହିଲେ, "ଆଚ୍ଛା ଯାଅ, ମୁଁ ମନେ ପକାଇଲେ ସଂଗେ ସଂଗେ ଆସିବ ।" ଶସ୍ତ୍ରମାନେ ହଉ ବୋଲି କହି ଚାଲିଗଲେ । ରାମ ସେ ଅସ୍ତ୍ରଯାକ ପାଇ, ତାଂକୁ ମାଇଲେ କିପରି ଉତ୍ତରିବେ ଏକଥା ପଚାରିଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସେ କଥା ବୁଝାଇ ଦେଇ, ପୁଣି ଖୁସି ହୋଇ ଆଉ କେତେ ଦିବ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରମାନ ରାମଂକୁ ଦେଲେ ।

ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ତିନିହେଁ ଆସି ଗୋଟିଏ ପର୍ବତ ତଳେ ଅତି ସୁଂଦର ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ପହଂଚିଲେ । ରାମ ବଡ଼ ଖୁସି ହୋଇ ଋଷିଂକୁ ସ୍ଥାନଟିର କଥା ପଚାରିବାରୁ, ଋଷି କହିଲେ, "ଏ ସ୍ଥାନଟିର ନାମ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମ, ଏଠାରେ ଆଗେ କଶ୍ୟପମୁନି ଆପଣା ଭାର୍ଯ୍ୟା ଅଦିତିଂକ ସଂଗେ ହଜାରେ ବର୍ଷ ରହି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଇଂଦ୍ର ସେହି କଶ୍ୟପ ଅଦିତିଂକ ପୁଅ । ପରେ ବିଷ୍ଣୁ ମଧ୍ୟ ତାଂକ ତପସ୍ୟାରେ ଖୁସି ହୋଇ ତାଂକ ପୁଅ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ପୁଅଟିର ନାମ ବାମନ । ବାମନ ବହୁତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କାମ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଏବେ ଏହିଠାରେ ରହି ତପସ୍ୟା କରୁଛି ! ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସମାନେ ଏହିଠାକୁ ଆସି ଯଜ୍ଞ ନଷ୍ଟ କରୁଛଂତି । ସେହି ଦୁଷ୍ଟଂକୁ ତୁମେ ମାରିବ ।"

ଏହା କହୁ କହୁ ସମସ୍ତେ ଆସି ଆଶ୍ରମରେ ପଶିଲେ । ଋଷି, ଋଷିପତ୍ନୀମାନେ ସମସ୍ତଂକୁ ଭାରି ଆଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କଲେ । ଆରଦିନ ଯଜ୍ଞ ଆରଂଭ ହବାର ଠିକ୍ ହେଲା ।

ରାମଂକ ଯଜ୍ଞରକ୍ଷା
ମାରୀଚ, ସୁବାହୁଂକ ଦଶା

ଆରଦିନ ଯଜ୍ଞ ଆରଂଭ ହେଲା । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଯଜ୍ଞରେ ଛଅ ଦିନ ପାଇଁ ମୌନ ହୋଇ ଧ୍ୟାନରେ ବସି ରହିଲେ । କୁଆଡ଼ୁ ରାକ୍ଷସ ଆସିବେ କିଛି ନ ଜାଣି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁହେଁ ଧନୁଶର ଧରି ରାତିଦିନ ସତର୍କ ହୋଇ ଜଗିବସିଲେ । ପାଂଚଦିନ ପାଂଚରାତି ଚାଲିଗଲା । ଅସୁରଂକର ଦେଖାନାଇ । ଛଅଦିନ ରାତିରେ ଋଷିମାନେ ଆନଂଦରେ ହୋମ କରୁଚଂତି, ନିଆଁରେ ଆହୁତି ଢଳା ହଉଚି, ଘିଅର ବାସନାରେ ଚାରିଆଡ଼ ମହକ ଉଠୁଚି, ଅଗ୍ନି ଉପରକୁ ଜିଭ ମେଲାଇ ଜଳି ଉଠୁଚି, ହଠାତ୍ ମାରୀଚ, ସୁବାହୁ, ଆଉ ଆଉ ଅସୁରଂକୁ ଘେନି, ଆକାଶରେ ଦେଖା ଗଲେ ।

ଉପରେ ଥାଇ ସେମାନେ ଯଜ୍ଞବେଦୀରେ ରକ୍ତ ସିଂଚିଲେ । ଋଷିମାନେ ଅସୁରଂକୁ ଚାହିଁଲେ । ରାମ ଅସୁରଂକୁ ଚାହିଁଲେ । ତାଂକର ବଡ଼ ଘୃଣା ହେଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ କହିଲେ,"ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏପରି ହୀନ ଜୀବମାନଂକୁ ମାରି କିଛି ଯଶ ନାଇ । ଶର ମାରି ଏମାନଂକୁ ଦୂରକୁ ତଡ଼ି ଦବା ।"

ଏଣେ ମାରୀଚ ଦେଖିଲା, ଗୋଟିଏ କାଳିଆ ଟୋକା ଧନୁ ଧରି ଛିଡ଼ାହୋଇଚି, ସଂଗରେ ଭାଇ ଅଛି । ତାକୁ ଖାତିର କରିଲା ନାଇ । ସେ ନିର୍ଭୟରେ ଆସି ଋଷିମାନଂକୁ ମାରି ଖାଇବ ବୋଲି ବସିଲା । ରାମଂକ ଦେହ ସହିଲା ନାଇ । ସେ ତୂଣୀରରୁ ମାନବାସ୍ତ୍ର କାଢ଼ି

ଧନୁରେ ବସାଇଲେ । ସଂଗେ ସଂଗେ ମାରୀଚ ଆଡ଼କୁ ମାରିଲେ । ସେ ବାଣର ପବନ ପରି ବଳ । ସେ ମାରୀଚକୁ ଏକାବେଳକେ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ାଇନେଇ ଶହେ ଯୋଜନ ଦୂରରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଫିଂଗି ଦେଲା । ରାମ ପୁଣି ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର କାଢ଼ି ସୁବାହୁକୁ ବିଂଧିଲେ । ସୁବାହୁ ତଳକୁ ପଡ଼ି ମରିଗଲା । ଆଉମାନଂକୁ ଉଡ଼ାଇ ଚଢ଼ିବାପାଇଁ ବାୟବ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ର ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଲୋଡ଼ା ହେଲା ନାଇ ।

ମୁନିମାନେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେ ରାତି ଲକ୍ଷ୍ମୀପଦରେ ଶେଯ କରି ନିଶ୍ଚିଂତରେ ଶୋଇଲେ । ସକାଳୁ ମୁନିମାନେ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର, ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ସଂଗେ ଧରି ଶହେ ଶଗଡ଼ରେ ଜିନିଷପତ୍ର ଲଦି ମିଥିଳା ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ମିଥିଳା ରାଜା ଜନକ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଯାଗ କରୁଥିଲେ । ସେଇ ଯାଗ ମୁନିମାନେ ଦେଖିବେ ଓ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଦେଖାଇବେ । ପୁଣି ଜନକଂକର ଗୋଟାଏ ଭୟଂକର ଧନୁ ଥିଲା । ସେଥିରେ ଦେବତା, ଗଂଧର୍ବ, ରାକ୍ଷସ କେହି ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦେଖିବା ଜିନିଷ ।

ସମସ୍ତେ ଚାଲି ଚାଲି ସଂଧ୍ୟାକୁ ଆସି ଶୋଣ ନଦୀ କୂଳରେ ପହଂଚିଲେ । ସେ ରାତି ସେଇଠାରେ କଟିଲା । ଅଠର ଦିନ ପରେ ଶୋଣ କୂଳେ କୂଳେ ଆସି ଗଂଗା-ନଦୀ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବାଟରେ ଯାହା ଦେଖୁଥିଂତି ସେ ବିଷୟରେ ରାମଚଂଦ୍ର କେତେ କଥା ପଚାରୁଥାଆଂନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସବୁ ବିଷୟରେ କେତେ ପୁରୁଣା କାଳ କଥା କହୁଥାଆଂନ୍ତି ।

ଗଂଗା କଥା

ଗଂଗାକୂଳରେ ରାମ ପଚାରିବାରୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଗଂଗା କଥା କହିଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହିଲେ, "ତୁମମାନଂକ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷରେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସଗର ବୋଲି ଜଣେ ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ଏକ ଥର ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗ କଲେ । ଇଂଦ୍ର ସେ ଯାଗ ଭାଂଗିଦବା ପାଇଁ, ଠିକ୍ ଘୋଡ଼ାଟି ଫେରି ଆସିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ତାକୁ ଚୋରାଇନେଲେ । ଇଂଦ୍ର ଦେବତାଂକ ରାଜା । ଦେବତାମାନେ ମରଂନ୍ତି ନାଇ; ସେ ଅମର । ଇଂଦ୍ର କିଂତୁ ସବୁବେଳେ ଜଣେ ହୁଅଂନ୍ତି ନାଇ । ପୃଥିବୀରେ ଯେ ଭାରି ଯାଗ ଧର୍ମ କରେ, ଦେବତା ମାନେ ତାକୁ ବାଛି ନେଇ ଇଂଦ୍ର କରଂନ୍ତି । ପୁରୁଣା ଇଂଦ୍ର ରାଜପଦ ଛାଡ଼ି ଦିଅଂନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ କେହି ଇଂଦ୍ର ହେବାଭଳି ଧର୍ମ କଲେ, ଇଂଦ୍ର ସହି ନପାରି ତାଂକ କାମରେ ବାଧା ଦିଅଂନ୍ତି ।"

ଇଂଦ୍ର ସେ ଘୋଡ଼ାଟି ନେଇ ପାତାଳରେ କପିଳ ମୁନିଂକ ଆଶ୍ରମରେ ବାଂଧି ଦେଇ ଗଲେ ।

ସଗରଙ୍କର ଷାଠିଏ ହଜାର ପୁଅ ଥିଲେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୁଅର ଅଂଶୁମାନ୍ ବୋଲି ପିଲା ପୁଅଟିଏ ବି ଥିଲା । ଷାଠିଏ ହଜାର ପୁଅଯାକ ଘୋଡ଼ା ପାଇଁ ସବୁଆଡ଼େ ଖୋଜି ପକାଇଲେ । ଶେଷକୁ ଷାଠିଏ ହଜାର ଯେ ଜଣ ଭୂଇଁ ବିଦାରି ପକାଇ ପାତାଳକୁ ପଶି କପିଳ ମୁନିଂକ ପାଖେ ଘୋଡ଼ାକୁ ଦେଖିଲେ । ସେମାନେ ଭାବିଲେ, କପିଳମୁନି ଘୋଡ଼ାକୁ ଚୋରି କରିଛଂନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେ କପିଳଂକୁ ମାରିବାକୁ ଯିବାରୁ କପିଳ ରାଗରେ ତାଂକୁ ପୋଡ଼ି ପାଉଁଶ କରି ଦେଲେ ।

ଅଂଶୁମାନ୍ କେତେ କାଳ ପରେ ଘୋଡ଼ା ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ସୁପର୍ଣ୍ଣ, ବୋଲି ଜଣେ ଦେବତାଂକ ଠାରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣିଲେ । ସୁପର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ କହିଲେ ଯେ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଗଂଗାଂକୁ ଆଣି ସେଇ ପାଣିରେ ପାଉଁଶ ଧୋଇ ଦେଲେ, ଷାଠିଏ ହଜାରଯାକ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବେ ।

ସେଠାରୁ ଅଂଶୁମାନ୍ ଘୋଡ଼ା ଆଣିଲେ । ସଗରଂକ ଯାଗ ଶେଷ ହେଲା । ସଗରଂକ ପରେ

ଅଂଶୁମାନ୍ ଗଂଗାଂକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ବହୁକାଳ ତପସ୍ୟା କରି କରି ମଲେ । ତାଂକ ପୁଅ ଦିଲୀପ ଆଉ ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାଇ । ପରେ ଦିଲୀପଂକ ପୁଅ ଭଗୀରଥ ଯାଇଁ ଘୋର ତପସ୍ୟା କରିବାରୁ ଗଂଗା ସଂତୋଷରେ ମର୍ତ୍ତ ବାଟେ ପାତାଳକୁ ଆସିବେ ବୋଲି ମଂଗିଲେ ।

କିଂତୁ ଗଂଗା ସ୍ୱର୍ଗରୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଖସିଲାବେଳେ ତାଂକୁ ତ ପୃଥିବୀ ସଂଭାଳି ପାରିବ ନାଇ । ମହାଦେବ କେବଳ ତାଂକୁ ଧରି ପାରିବେ ବୋଲି ବ୍ରହ୍ମା କହିଗଲେ । ଭଗୀରଥ ପୁଣି ତପସ୍ୟା କରି ମହାଦେବଂକୁ ମଂଗାଇଲେ । ମହାଦେବଂକ ମୁଂଡରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଟାମାନ ଲଂବିଥାଏ । ମହାଦେବ ଆସି ଜଟାମାନ ଲଂବାଇ ଅଂଟାର ଦୁଇପାଖେ ହାତ ଦେଇ ଦଂଭ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ । ଗଂଗା ସ୍ୱର୍ଗରୁ ତାଂକ ମୁଣ୍ଡଂକୁ ଖସିଲେ । ଜଟା ଭିତରୁ ଗଂଗାଂକର ଗୋଟିଏ ଧାର ବହୁ କଷ୍ଟରେ ବାହାରି ଭଗୀରଥଂକ ପଛେ ପଛେ ପାତାଳ ଆଡ଼କୁ ଗଲା । ବାଟରେ ବହୁତ ବାଧା ଏଡ଼ି ଶେଷରେ ଖୋଳିଥିବା ଗାତ ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ଗଂଗା ସଗର ପୁଅମାନଂକୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ଭଗୀରଥ ଆଣିଥିଲେ ବୋଲି ଗଂଗାଂକ ନାମ 'ଭାଗୀରଥୀ' । ସଗରଂକ ପୁଅମାନେ ଖୋଳିଥିଲେ ବୋଲି ସମୁଦ୍ର ନାମ 'ସାଗର' ।

ଏକଥା ଶୁଣି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମନେ ମନେ ଗଂଗାଂକୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଗଂଗା ତାଂକର ପିତୃପୁରୁଷଂକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଚଂତି ଜାଣି, ତାଂକ ମନରେ ଗଂଗାଂକ ପ୍ରତି ବହୁତ ଭକ୍ତି ହେଲା । ଭଗୀରଥଂକ ତପସ୍ୟା କଥା ଶୁଣି ତାଂକ ରୁମ ଟାଂକୁରି ଉଠିଲା ।

ଅହଲ୍ୟା କଥା

ସକାଳୁ ଗଂଗାନଦୀ ପାରି ହୋଇ ସମସ୍ତେ ବିଶାଳା ରାଜ୍ୟରେ ପହଂଚିଲେ । ସେଠାରେ ରାଜା ପ୍ରମତିଂକ ସଂଗେ ଦେଖାକରି ପୁଣି ଚାଲିଲେ । ଚାରିଦିନ ଦିନ ସକାଳେ ମିଥିଳା ନଗର ସେମାନଂକୁ ଦୂରରୁ ଦେଖାଗଲା । ସେହି ସ୍ଥାନ ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁଂଦର ପୁରୁଣା ଆଶ୍ରମ ଦେଖି ରାମ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକୁ ପଚାରିଲେ, "ଏଠାରେ ତ କାହିଁ କେହି ନାହାଂତି, ଏଇଟି କାହାର ତପୋବନ ?"

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହିଲେ, "ବାପା, ଏଇଟି ଗୌତମ ମୁନିଂକ ଆଶ୍ରମ । ଗୌତମଂକ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଅହଲ୍ୟା ଥରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଅପରାଧ କରି ପକାଇବାରୁ ଗୌତମ ତାଂକୁ ଶାପ ଦେଇଥିଲେ, 'ତୁ ଏହିଠାରେ ପାଉଁଶ ଭିତରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ତତେ କେହି ଦେଖିପାରିବେ ନାଇ । ପବନ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ତତେ ଖାଇବାକୁ ମିଳିବ ନାଇ । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଦଶରଥଂକ ପୁଅ ରାମ ଏହିବାଟେ ଆସିବେ । ସେତେବେଳେ ତୁ ପୁଣି ଭଲ ମଣିଷ ପରି ହବୁ । ତୋତେ ସମସ୍ତେ ଦେଖିବେ, ତୋର ମୋର ମଧ୍ୟ ଭେଟହେବ ।' ଏହା କହି ଗୌତମ ହିମାଳୟ ପର୍ବତକୁ ଚାଲିଗଲେ । ବାବୁ ରାମ, ତୁମେ ଏବେ ଟିକିଏ ଏଇ ଆଶ୍ରମ ଭିତରକୁ ଆସି ଅହଲ୍ୟାଂକୁ ଉଦ୍ଧାର କର ।"

ଗୌତମଂକ ଆଶ୍ରମ ଭିତରକୁ ପଶି ସେମାନେ ଅହଲ୍ୟା ଦେବୀଂକୁ ଦେଖିଲେ । ଏତେକାଳ ଧରି ସେ ଖାଲି ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ତପସ୍ୟାଫଳରେ ତାଂକ ଦେହରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ତେଜ ବାହାରୁଥିଲା । ତାଂକୁ ଆଜଯାଏ କେହି ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ରାମ ଆସିବାରୁ ସମସ୍ତେ ତାଂକୁ ଦେଖିଲେ । ଅହଲ୍ୟାଂକୁ ଦେଖି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଅହଲ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଗୌତମଂକ କଥା ମନେ ପକାଇ ରାମଂକର ପାଦପୂଜା କଲେ । ଗୌତମ ମଧ୍ୟ ତପସ୍ୟା ବଳରେ ସବୁ ଜାଣିପାରି ସେଠାରେ ଆସି ପହଂଚିଲେ । ଅହଲ୍ୟାଂକ ଦୁଃଖ ଶେଷ ହେଲା । ପୁଣି ଗୌତମ ଅହଲ୍ୟା ଦୁହେଁ ଆଶ୍ରମରେ ରହି ତପସ୍ୟାରେ ଲାଗିଲେ ।

ମିଥିଳାରେ ଶିବଧନୁ ଭଂଗ

ଗୌତମଂକ ଆଶ୍ରମରୁ ମିଥିଳା ବେଶି ବାଟ ନୁହେ । ସମସ୍ତେ ଆସି ମିଥିଳାରେ ପହଂଚିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଜନକଂକ ଯାଗର ଭାରି ଧୂମ୍‌ଧାମ୍ ଲାଗିଛି । କେତେ ଦେଶରୁ କେତେ ଲୋକ ଆସି ରୁଂଣ୍ଡ ହୋଇଛଂତି । ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ, ରଥ, ଶଗଡ଼ ସବୁ ମିଥିଳା ସହର ତମାମ୍ ଜମା ହୋଇଛି । ଜନକ ଭାରି କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । କିଂତୁ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଆସିଛଂତି ବୋଲି ଶୁଣି ସବୁ କାମ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିଲେ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ନେଇଗଲେ । ଜନକଂକ ପୁରୋହିତ ଶତାନଂଦ ଋଷି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକୁ ଆଦର କରି ନେବା ପାଇଁ ଜନକଂକ ସଂଗେ ଆସିଥିଲେ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକୁ ନେଇ ଆଦରରେ ବସାଇ ଜନକ ପଚାରିଲେ, "ମୁନିବର ! ଆପଣଂକ ସଂଗେ ଏ ବାଳକ ଦୁଇଟି କିଏ ?" ଆହା, ଏ ଦୁହେଁ କେଡ଼େ ସୁଂଦର ହୋଇଛଂତି । ଏମାନେ କାହା ପୁଅ ? କାହିଁକି ବା ଏତେ ଦୁଃଖ ପାଇ ଆସିଛଂତି ?"

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସେଠାରୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଲେ; ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମରେ ରାକ୍ଷସଂକୁ ମାରିବା କଥା, ଗୌତମଂକ ଆଶ୍ରମରେ ଅହଲ୍ୟାଂକ ଉଦ୍ଧାର କରିବା କଥା—ସବୁ କହିଗଲେ । ପରେ କହିଲେ, "ଏମାନେ ଆପଣଂକ ଶିବଧନୁ ଦେଖିବାକୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛଂତି ।"

ଜନକଂକ ପୁରୋହିତ ଶତାନଂଦ ଗୌତମଂକ ବଡ଼ ପୁଅ । ସେ ମାଂକ ଉଦ୍ଧାର କଥା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକୁ କେତେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ, କିଏ କହି ପାରିବ ?

ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଶିବଧନୁ ଦେଖିବା କଥା ପୁଣି ପଡ଼ିବାରୁ ଜନକ କହିଲେ, "ସେ ଧନୁ କଥା ତେବେ ଶୁଣଂତୁ । ଶିବ ଥରେ ଏହି ଧନୁ ଧରି ଦେବତାମାନଂକୁ ମାରିବାକୁ ଗଲେ । ଦେବତାମାନେ ମିନତି କରିବାରୁ ଧନୁଟି ସେହି ଦେବତାଂକ ପାଖେ ରଖିଦେଲେ । ଦେବତାମାନେ ସେହିଧନୁ ଦେବରାଜଂକ ପାଖେ ରଖିଲେ । ଏହି ଦେବରାଜ ଆମର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ।"

"ମୁଁ ଦିନେ ହଳ ଧରି ଯାଗ ପାଇଁ ଭୂଇଁ ଚଷୁଥିଲି । ଲଂଗଳଖୋଳା ମାଟି ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ ସୁଂଦର ଝିଅ ପାଇଲି । ସେ ଝିଅ ଏବେ ବଡ଼ ହେଲାଣି । ସେ ଝିଅ-ଟିର ନାମ ସୀତା (ଲଂଗଳ ପିଆରକୁ ସୀତା କହଂତି) । ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛି, ଯେ ବୀର ପୁରୁଷ ଏହି ଶିବଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇ ପାରିବ, ତାକୁଇ ଝିଅ ଦେବି ।"

ଜନକ ପୁଣି କହିଲେ, "କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜା ଧନୁରେ ଗୁଣ ଦେବାକୁ ଆସି, ଧନୁଟି ଟେକି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ଅପମାନ ପାଇ ମୋ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ ବି କଲେ । ମୁଁ ଦେବତାଂକ ସାହାଯ୍ୟରେ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ତାଂକୁ ତଡ଼ିଲି । ଆହା, ସତେ ରାମ ଏ ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଇ ମୋ ସୀତାର ହାତ ଧରିବେ !"

ଏହା କହି ଜନକ ଧନୁ ଆଣିବା ଲାଗି ଚାକର-ମାନଂକୁ କହିଲେ । ସେ ଧନୁ କିଛି ସାମାନ୍ୟ ବାଟୁଳି-ଖଡ଼ା ନୁହେ, ଆଠଚକିଆ ଲୁହା ଗାଡ଼ି ଉପରେ, ଲୁହା ସିଂଦୁକରେ ରଖା ହୋଇଥିଲା । ଶହ ଶହ ଯୋଦ୍ଧା ଗାଡ଼ିକୁ ଓଟାରି ଓଟାରି ଆଣିଲା ବେଳେ, ଚକ କଟ୍ କଟ୍ ଡାକୁଥାଏ ।

ରାମ ଧନୁପାଖକୁ ଗଲେ । ବଡ଼ ବୀରମାନେ ଯାହାକୁ ଟେକି ପାରି ନାହାଂତି, ରାମଂକର ସେଥିରେ ଟିକିଏ କଷ୍ଟ ହେଲେ ଜଂଦା କିଛି ନ ଥିଲା । କିଂତୁ ରାମ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ଡାହାଣ ହାତରେ ଧନୁଟିକୁ ଧରିଲେ ।

ଧନୁର ଗୋଟିଏ ମୁଂଡ ତଳେ ରଖି ଆଉ ମୁଂଡଟି ଉପରକୁ କରି ଧନୁକୁ ଟିକିଏ ଚାହିଁଲେ । ତା ଉପରୁ ଖେଳାଇଲା ପରି ସେହି ହାତରେ ଧନୁଟିକୁ ଉପରକୁ ଟେକି ଦେଲେ । ସଭାରେ ସମସ୍ତେ ଦେଖି ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କଲେ ।

ଧନୁର ଗୁଣଟି ଗୋଟିଏ ମୁଂଡରେ ଲାଗିଥିଲା, ଆଉ ମୁଂଡରୁ ଖସିଥିଲା । ଖସିଥିବା ମୁଂଡରେ ଗୁଣ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଧନୁଟି ଧରି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନୁଆଁଇଲେ । ଚୁହୁଁ ଚୁହୁଁ ଧନୁ ମଡ଼ ମଡ଼ ଡାକ ଦେଲା । ସେ ଡାକ କିଛି ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ; ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଥରହର ହୋଇଗଲେ । ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଆଁ କରି ଚାହିଁଛଂତି, ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଭଡ଼୍ କରି ଗୋଟାଏ ଭାରି ଶବ୍ଦ ହେଲା । ଭୟରେ ସମସ୍ତଂକର ଆଖି ବୁଜି ହୋଇଗଲା । ଧନୁଟି ଦୁଇ ଖଂଡ ହୋଇ ଖଂଡେ ହାତରେ ରହିଲା, ଆଉ ଖଂଡେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା ।

କେତେ ବେଳଯାଏଁ କେହି କିଛି କଥା କହି ପାରିଲେ ନାଇ, ଶେଷକୁ ଜନକ ବୁଢ଼ା ଆନଂଦରେ ଗଦ୍‌ଗଦ୍ ହୋଇ କାଂଦି କାଂଦି କହି ପକାଇଲେ, "ରାମଂକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କାମର କଥା ମୁଁ ଶୁଣିଥିଲି । କିଂତୁ ସେ ଏ ଧନୁ ଭାଂଗିବେ ବୋଲି ମୋ ମନେ ନ ଥିଲା । ମୋର କି ଭାଗ୍ୟ ! ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଦଶରଥଂକ ପୁଅ ରାମ ଆଜି ମୋ ସୀତାର ହାତ ଧରିବେ ।"

ରାମ ସୀତାଂକ ବିବାହ

ସଂଗେ ସଂଗେ ଦଶରଥଂକଠାକୁ ଖବର ପଠା ହେଲା । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଭାରି ଖୁସିହେଲେ । ଦଶରଥ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକୁ ନେଇ ଆସି ମିଥିଳାରେ ପହଂଚି ଗଲେ । ଦଶରଥ ଜନକଂକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଗଲା । ଜନକଂକର ଉର୍ମିଳା ବୋଲି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଥିଲା । ଜନକଂକ ଭାଇ କୁଶଧ୍ୱଜଂକର ମାଂଡବୀ, ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତି ବୋଲି ଦୁଇଟି ଝିଅ ଥିଲେ । ସେମାନେ ପିଲାଦିନୁ ସୀତାଂକ ସଂଗେ ଖେଳି ବୁଲି ବଢ଼ିଥିଲେ । ସବୁ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ ଏକା ବୟସୀ ।

ଏବେ କଥା ହୋଇଗଲା, ରାମ ସୀତାଂକ ବିଭା ସଂଗେ, ଭରତ ମାଂଡବୀଂକୁ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉର୍ମିଳାଂକୁ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଶ୍ରୁତକୀର୍ତ୍ତିଂକୁ ବିଭା ହେବେ ।

ଆନଂଦରେ ଦଶରଥଂକ ଦେହ ପୂରି ଯାଉଥାଏ । ମିଥିଳା ସହରରେ ମହୋତ୍ସବ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁଆଡ଼େ ଚାହୁଁ, ସେ ଆଡ଼େ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁଂଭ । ଦାଂଡଯାକ ବାଇଦ ପେଁକାଳୀ ବାଜୁଛି, କେତେ ହୁଳହୁଳି ଉଠୁଛି, ସବୁଆଡ଼େ ନାଚ ବାଇଦ ଧୂମ୍ ଧାମ୍ । ବଂଧୁ ବାଂଧବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆସୁଛଂତି; ଗରିବ ଲୋକେ ପହଂଚୁଛଂତି । ସବୁଆଡ଼େ ଭୋଜି; ସବୁଆଡ଼େ ଖିରିପିଠା, ସବୁଆଡ଼େ ଝୁମୁଡ଼ିଆ, ସବୁଆଡ଼େ ହୁଡ଼ୁଡ଼ି । ରାତି, ଦିନପରି ଦିଶୁଛି । କୋଳାହଳ ଉତ୍ସବରେ ସମସ୍ତେ ମାତିଛଂତି ।

ବିଭାଘର ଦିନ ପୁରୋହିତ ମଂତ୍ର ପଢ଼ିଲେ; ବେଦୀରେ ହୋମ ହେଲା । ହାତଗଂଠି ପଡ଼ିଗଲା, ହାତଗଂଠି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ଜନକ ଓ କୁଶଧ୍ୱଜଂକ ଆଖିରୁ ଠୋପାଏ ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବ ।

ଭାଇମାନେ ବେଦୀରେ ନିଜ ନିଜ ଭାର୍ଯ୍ୟାମାନଂକ ହାତ ଧରି ସାତ ଥର ଲେଖାଁଏ ଅଗ୍ନିକୁ ସାକ୍ଷୀ କରି ବୁଲିଲେ । ବିଭାଘର ସରିଲା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ହିମାଳୟକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଦଶରଥ ମଧ୍ୟ ପୁଅ ବୋହୂଂକୁ ନେଇ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିବାର ଯୋଗାଡ଼ କଲେ, ଜନକଂକ ଘରେ ମାଇପି-

ମାନେ କାନ୍ଦୁଥିବେ; ଝିଅମାନେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବିଦାୟ ନେଉଥିବେ । ବାପାମାନେ ଲୁହଭରା ଆଖିରେ ସଂଗେ ସଂଗେ ଟିକିଏ ବାଟ ଆସିଲେ; କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଫେରୁଥିବେ । ସେ କଥା ଛାଡ଼ ।

ଜନକ ବହୁତ ଯୌତୁକ ଦେଇଥିଲେ । କେତେ ଗୋରୁ, ଗାଈ, ଚାକର, ଚାକରାଣୀ, ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ, ରଥ, ସୈନ୍ୟ, ସାମନ୍ତ ସେ ଯୌତୁକରେ ଥିଲା, ତାହା କିଏ ଗଣିବ ? ଧନ, ରତ୍ନ, ଲୁଗା, ପାଟର ତ ସୀମା ନାହିଁ । ସବୁ ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ, ଧନ, ରତ୍ନ, ଯୌତୁକ ଓ ପୁଅ ବୋହୂଙ୍କୁ ନେଇ ଦଶରଥ ମିଥିଳା ଛାଡ଼ିଲେ ।

ପରଶୁରାମ କଥା

ଦଶରଥ ପୁଅ ବୋହୂମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବାଟରେ ଯାଉଛନ୍ତି, ହଠାତ୍ ଏ କଅଣ ହେଲା ! ପକ୍ଷୀମାନେ ବୋବାଇ ଉଠିଲେ; ପଶୁମାନେ ଏଣେତେଣେ ପଳାଇଲେ; ଭୂଇଁ କମ୍ପିଲା; ବତାସି ବୋହିଲା; ଗଛ ପତ୍ର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା; ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲୁଚିଗଲେ; ଚାରିଆଡ଼ ଧୂଆଁ ଉଠି ଅନ୍ଧାର ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ଛନିଆଁ ହୋଇଗଲେ ।

ରହୁଁ ରହୁଁ ଜଣାଗଲା, ମହାବୀର ପରଶୁରାମ ଆସୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଡରମାଡ଼ୁଛି । ଦେହ ସୁନ୍ଦର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ରାଗରେ ଜଳି ଉଠୁଛି । ଲୋକଟା ପାହାଡ଼ ପରି; ହାତ ଦୁଇଟା ଶାଳଗଛ ପରି ଜଙ୍ଘଯାଏ ଲମ୍ବିଛି । ବାଁ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଧନୁ; ସେ ଧନୁ ଜନକଙ୍କ ଧନୁଠୁ ବରଂ ବି ବଡ଼ ହୋଇପାରେ । ତାଙ୍କ ଡାହାଣ ହାତରେ ବଡ଼ ଫାରସା (ପରଶୁ) ଟାଏ ଜକ୍ ଜକ୍ ଦିଶୁଛି । ଦେଖିଲେ ରକ୍ତ ଶୁଖିଯାଉଛି । ଏହି ଫାରସାରେ ସେ ଏକୋଇଶ ଥର କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ହାଣି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିଥିଲେ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ବଂଶଙ୍କର ଏହି ଅପରାଧ ଯେ, କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟାର୍ଜୁନ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ଜଣେ, ପରଶୁରାମଙ୍କ ବାପ ଯମଦଗ୍ନି ମୁନିଙ୍କ ମାରି ପକାଇଥିଲେ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟ ମାରି ମାରି ତାଙ୍କ ରାଗ ଏବେ ଟିକିଏ କମିଗଲା । ଏବେ ଆଉ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଦେଖିଲେ ଧରି ହାଣନ୍ତି ନାହିଁ । କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କଠାରୁ ପୃଥିବୀ ଜିଣି, ସେ ତାହା କଶ୍ୟପଙ୍କୁ ଦାନ କରି ହିମାଳୟରେ ଯାଇ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ସେହି ଦିନୁ ପୃଥିବୀରେ ଆଉ ରାତିଏ ହେଲେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଆକାଶରେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ।

ରାମଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ଶୁଣି ସେ ଆଜି ଭାରି ରାଗି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏବେ ଆଗରେ ଦେଖି ସେ କହିଲେ, ତୁମେ ତ ଏବେ ବଡ଼ ବୀର ହୋଇଛ । ଶିବଧନୁ ଭାଙ୍ଗିଛ । ଆଚ୍ଛା, ମୋର ଏ ଧନୁରେ ଗୋଟାଏ ବାଣ ବସାଅ ଦେଖି ! ଯେବେ ପାରିବ, ତେବେ ତୁମର ମୋର ଯୁଦ୍ଧ ହେବ ।"

ଏହା ଶୁଣି ଦଶରଥଙ୍କର ଭାରି ଭୟ ହେଲା । ରାମଙ୍କର କାଳେ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ହେବ, ଏହା ଭାବିକରି ସେ ରାମଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେବା ପାଇଁ ପରଶୁରାମଙ୍କୁ ବହୁତ ମିନତି କଲେ । କିନ୍ତୁ ପରଶୁରାମ ଶୁଣିବେ କାହିଁ ? ସେ ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ, "ବିଶ୍ୱକର୍ମା ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବଡ଼ ଧନୁ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ସେଥିରୁ ଖଣ୍ଡେ ତୁମେ ଭାଙ୍ଗିଛ । ଏ ଖଣ୍ଡିକ ତା ଠାରୁ କମ ନୁହେ । ଏଥିରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ାଅ ଦେଖି; ତୁମ କ୍ଷତ୍ରିୟପଣ ବୁଝିବା ।

'ତୁମ କ୍ଷତ୍ରିୟପଣ ବୁଝିବା', ଏ କଥା ଶୁଣି ରାମଙ୍କୁ ଭାରି ଅପମାନ ଲାଗିଲା । 'ଆଣ ତେବେ ଧନୁଟି ଦେଖେଁ' ବୋଲି ରାମ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ଧନୁଟି ନେଇ ସେଥିରେ ଖେଳନା ପରି ଗୋଟିଏ ଶର ବସାଇ,

ଟଣ୍ ଟଣ୍ କରି ଦୁଇଥର ଟାଣି ବଜାଇ ଦେଇ ପଚ୍ଚାରିଲେ, "ଏବେ କଅଣ ଆଜ୍ଞା ହଉଚି, କହିବା ହେଉଂତୁ ଋଷିବର ! ଆପଣ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପୁଣି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଂକ ଭଉଣୀର ପୁଅ, ଆପଣଂକୁ ତ ମାରିବି ନାଇ । ମାତ୍ର ଏ ଧନୁର ଶର ତ ବୃଥା ଯିବ ନାଇ । ତେବେ କହଂତୁ ଆପଣ ତପସ୍ୟା କରି ଯେଉଁସବୁ ସ୍ଥାନ ପାଇଚଂତି ତାହା ନଷ୍ଟ କରିବି, ନା ଆପଣଂକର ଆକାଶରେ ଯିବ ଆସିବା ବାଟ ବଂଦ କରିବି ?"

ଏବେ ପରଶୁରାମଂକର ଆଉ ରାଗ ନାଇ । ସେ ବୁଝିଲେ ରାମ ମହାପୁରୁଷ । ସେ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, "ରାମ ମୋର ତପସ୍ୟାରେ ଅର୍ଜିଥିବା ସ୍ଥାନସବୁ ନଷ୍ଟ କର; ମୋ ବାଟ ବଂଦ କର ନାଇ । ମୁଁ ବୁଝିଲି, ତୁମେ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହ, ତୁମର ମଂଗଳ ହଉ ।"

ରାମ ଶର ମାରି ତପସ୍ୟାରେ ପାଇଥିବା ପରଶୁରାମଂକ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ନଷ୍ଟ କଲେ । ତାଂକ ବାଟ ବଂଦ କଲେ ନାଇ । ପରଶୁରାମ ଚାଲିଗଲେ । ଆଉ ସମସ୍ତେ ଅଯୋଧାକୁ ଆସିଲେ ।

ରାଣୀମାନେ କେତେ ଆଦରରେ ହୁଳହୁଳି ଦେଇ ପୁଅ ବୋହୂଂକୁ ଘରକୁ ନେଲେ, ସେ କଥା ଆଉ କହିବା ଦରକାର କଣ ? ସହରରେ ପୂଜା, ଅର୍ଚ୍ଚନା; ଆମୋଦ, ଉତ୍ସବ ଲାଗିଗଲା । ରାଣୀମାନେ ବୋହୂଂକୁ କଲ୍ୟାଣ କରି କେତେ ଅଳଂକାର ଶାଢ଼ୀ ଦେଲେ, ସେ କଥା କିଏ କହିପାରିବ ?

ବାହାଘର ବେଳକୁ ଭରତଂକ ମାମୁଁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଫେରିଗଲା ବେଳକୁ ଭରତଂକୁ ସାଂଗେ ଘେନି ଯିବାକୁ କହିଲେ । ଭରତ ମଧ ଅଜା ଆଈଂକ ଟିକିଏ ଦେଖି ଆସିବେ ବୋଲି ବାହାରିଲେ । ଦଶରଥ 'ହଁ' କଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ମଧ ଭରତଂକ ସାଂଗେ ତାଂକ ମାମୁଁ ଘରକୁ ଗଲେ ।

ଅଯୋଧା କାଂଡ

ରାମ ଯୁବରାଜ ହେବେ

ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭରତ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକ ଭିତରେ ଭାରି ମେଳଥାଏ । ରାମ ସମସ୍ତଂକୁ ଭାରି ସୁଖ ପାଉଥିଲେ, ବାପାଂକୁ ମଧ ସେ ଭାରି ସୁଖ ପାଉଥିଲେ ଓ ମାନୁଥିଲେ । ବାପା ଯହିଁରେ ସଂତୋଷ ହେବେ, ଜାଣିକରି ସେଇ କଥା ସେ ସବୁବେଳେ କରୁଥିଲେ । ମା'ମାନଂକୁ ବି ସେ ଭାରି ଖାତିର କରୁଥିଲେ । ସବୁ ମା'ମାନଂକୁ ସମାନ ସଂତୋଷରେ ରଖୁଥିଲେ । ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଗୁରୁଲୋକମାନଂକୁ ଭାରି ମାନ୍ୟ କରୁଥିଲେ; ଧନୀ ଗରିବ ସମସ୍ତଂକ ସଂଗେ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିଲେ । ଭଲ କଥା କହି ସମସ୍ତଂକୁ ଆପଣାର କରୁଥିଲେ । ରାମଂକ କଥା ଭାରି ଆନଂଦରେ ସମସ୍ତଂକ ପେଟ ପୂରି ଯାଉଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କହୁଥିଲେ, "ରାମଂକ ପରି ପୁଅ ମଂଚରେ ଜନ୍ମ ହୁଏ ନାଇ ।"

ସୀତାଂକୁ ମଧ ରାମ ଭାରି ସୁଖ ପାଉଥିଲେ ଓ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ରାମ ସୀତା ଦୁହେଁ ଭାରି ସୁଖରେ ଥାଂତି । ରାମ ସୀତାଂକର ପ୍ରାଣ ପରି ଥିଲେ । ସୀତାଂକୁ ଭାରି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ; ରାମଂକ ମନରେ ଯାହା ଥିଲା, ସୀତା ସବୁ ଜାଣୁଥିଲେ । ସୀତା ମଧ ସବୁ ମନକଥା ରାମଂକୁ କହୁଥିଲେ ।

ଦଶରଥ ସବୁ ପୁଅଂକୁ ସୁଖ ପାଉଥିଲେ; ଆଦର କରୁଥିଲେ । ରାମ ବଡ଼ ପୁଅ, ତାଂକୁ ସେ ବେଶି ଆଦର କରୁଥିଲେ । ପୁଣି ରାମଂକୁ ଆଦର ନ କରିବ କିଏ ? କିଏ ଗାଳି ଦେଲେ ମଧ ସେ ଆନଂଦରେ ଶୁଣଂତି । କାହାକୁ କେବେ କଟୁ କଥା କହଂତି ନାଇ । ଲୋକେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ମଧ ସେ ଟିକିଏ

ହେଲେ ଫୁଲ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ସେ ଲୋକଙ୍କ ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝୁଥାଆନ୍ତି । ହସି ହସି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁଖ ଦୁଃଖ ପଚାରୁଥାଆନ୍ତି । ଯାହା କରିବାର କାମ, ତାହା ସେ ବଡ଼ ଚଞ୍ଚଳ କରନ୍ତି । ହଁ କରିବି ବୋଲି କେବେ ପଛକୁ ରଖି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଦଶରଥ ଏହା ଦେଖି ଦିନେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହେଲିଣି; ଆଉ ରାଜ୍ୟର କାମ ବେଶିଦିନ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଉ ରାମଙ୍କୁ ଯୁବରାଜ (ବାପ ରଜା ଥାଇଁ ଯେ ରାଜ୍ୟ ବୁଝେ) କରିବାକୁ ବସୁଛି । କପରି ହବ ?" ଏକଥା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାରି ଖୁସି ଲାଗିଲା । ସେଠାରୁ ଦଶରଥ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହାତେ ଗୋଟାଏ ମସ୍ତବଡ଼ ସଭା ଡକାଇଲେ ।

ଖବର ପାଇ ପୃଥିବୀର ଯେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜା, ବଡ଼ଲୋକ, ପ୍ରଜା ସମସ୍ତେ ଆସି ରୁଣ୍ଡହେଲେ । ଦଶରଥଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ଯୁବରାଜ ହେବାପାଇଁ ରାମଙ୍କୁ ପସନ୍ଦ କଲେ । ଲୋକଙ୍କର ଭାରି ଆନନ୍ଦ ହେଲା ।

ଚୈତ୍ର ମାସ ହୋଇଆସିଥିଲା । ବସନ୍ତ ବହୁଥିଲା । ବଣରେ ଫୁଲସବୁ ଫୁଟି ଆସୁଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ରାମଙ୍କୁ ଯୁବରାଜ ପଦରେ ଅଭିଷେକ କରିବାପାଇଁ ଠିକ୍ ହେଲା । ସଭାରେ, ରାଜ୍ୟରେ, ନଅରରେ, ଗ୍ରାମରେ—ସବୁଠାରେ ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ମନ୍ତ୍ରୀ ସୁମନ୍ତ୍ର ରାମଙ୍କୁ ଡାକି ଆଣିଲେ । ଦଶରଥ ପାଖରେ ବସାଇ ତାଙ୍କୁ ଏ କଥା କହିଲେ । ଲୋକେ ଯାଇ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଏ ଖବର ଦେଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ଖୁସିହୋଇ କେତେ ବଧାଇ ଦେଲେ, କିଏ କହିବ ?

ବଶିଷ୍ଠ ଦିନ ଠିକ୍ କରିଚନ୍ତି, କାଲି ସକାଳୁ ରାମଙ୍କ ଅଭିଷେକ ହବ । ତେଣୁ ଦଶରଥ ପୁଣି ରାମଙ୍କୁ ଡକାଇ କହିଲେ, "ବାବୁ ରାମ, ତୁମେ ଆଉ ମା' ସୀତା ଦୁହେଁ ଆଜି ରାତିରେ ଉପାସ କରିବ, ଆଉ କୁଶ ଶେଯରେ ଶୋଇ ଅଧିବାସ (ବ୍ରତ ପୂର୍ବଦିନର ବିଧି) କରିବ । କାଲି ତୁମମାନଙ୍କର ଅଭିଷେକ ହେବ ।"

କୈକେୟୀ ଓ ମନ୍ଥରା

କୈକେୟୀଙ୍କର ମନ୍ଥରା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପୋଇଲି ଥିଲା । ତା ପିଠିରେ ଗୋଟାଏ କୁଜ ଥିବାରୁ ତାକୁ କୁଜୀ ବୋଲି ବି ଡାକୁଥିଲେ । ତା ଦେହ ଯେପରି ଅସୁନ୍ଦର, ମନଟା ବି ସେହିପରି କଦର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । କାହାରି ଭଲ ଦେଖିଲେ ତା ମନ କରତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ମାତ୍ର କୈକେୟୀ ବାପଘରୁ ଆସିଲା ବେଳୁ ସେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କୈକେୟୀ ତାକୁ ବଡ଼ ସୁଖ ପାଉଥିଲେ ଓ ମାନୁଥିଲେ ।

ସକାଳୁ ମନ୍ଥରା କୋଠା ଉପରୁ ଦେଖିଲା—ସହରରେ ଚହଳ ପଡ଼ିଚି; ଲୋକେ ଫୁଲମାଳ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି; ହୁଳହୁଳି ଦେଉଛନ୍ତି, ସଙ୍ଗୀତ କରୁଚନ୍ତି ! ଉଚ୍ଛବ କରୁଚନ୍ତି । କୌଶଲ୍ୟା ଭାରି ଖୁସିରେ ଲୋକଙ୍କୁ କେତେ ଧନରତ୍ନ ବାଣ୍ଟୁଚନ୍ତି ।

ମନ୍ଥରାକୁ ସବୁ କଥା କମିତି କମିତି ଲାଗିଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ଚାକରାଣୀକୁ ପଚାରି ବୁଝିଲା—ରାମଙ୍କର କାଲି ଅଭିଷେକ ହବ ବୋଲି, ଏ ସବୁ ହଉଚି । ଏହା ଶୁଣି ତା' ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ଛୁଞ୍ଚ ଗଳିଗଲାପରି ତାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ସେଇଠାରୁ ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ହୋଇ କୈକେୟୀଙ୍କ ଘରକୁ ପଶିଯାଇ, କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲା—

"ଉଠ୍‌ଲୋ କାବାଡ଼ି; ଶୋଇଚୁ । ଯାହାକୁ ନିଦ ଲାଗିଚି, ସବୁ ସୁଖ ଶରଧା ଯେ ଏଣେ ଶୁଖି ଯାଉଚି, ଏକଥା ଜଣା ପଡୁନାଇ ।"

କୈକେୟୀ କହିଲେ, "ରାଗ ହୋ ନା ମଂଥରା, ଏପରି କଥା ମତେ କହନା, କିଛି ଭଲ କଥା କହ ।"

ମଂଥରା କହିଲା, "ମା ଭଗବତି ! କ'ଣ ହେଲାଣି ବୁଦ୍ଧିରୁ ? ବର ତତେ ଏତେ ସିନ୍ନେହ ଦେଖେଇ ହଉଥିଲା । ଏବେ ଭରତକୁ ମାମୁଁ ଘରକୁ ପଠାଇ ଦେଲା । ଏଣେ ରାମକୁ ତରତର କରି ସିଂହାସନରେ ବସାଇ ଦଉଚି ।"

କୈକେୟୀ ଏ କଥା ଶୁଣି ଖୁସି ଖୁସିରେ ଶେଯରୁ ଉଠି କହିଲେ, "ମଂଥରା, ତତେ କଣ ବଧାଇ ଦେବି ? ରାମ ସିଂହାସନରେ ବସିବାଠାରୁ ବଳି ଭାଗ୍ୟ ମୋର ଆଉ କଣ ହବ ?" ଏହା କହି ଆପଣାର ଗୋଟିଏ ଅଳଂକାର କାଢ଼ି ମଂଥରାକୁ ବଧାଇ ଦବାକୁ ବାହାରିଲେ; କହିଲେ, "ରାମ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର, କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସେ ରାଜା ନ ହୋଇ ଆଉ କିଏ ହବ ? ରାମ ପରି ବା ଆଉ କିଏ ରାଜା ହୋଇ ପାରିବ ?"

ମଂଥରା ଅଳଂକାରଟି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲା, "ଆଲୋ, କେଡ଼େ କାବାଡ଼ି ହେଲ୍‌ଲୋ ତୁ କୈକେୟୀ ! ଶତ୍ରୁର ସୁଖ ଦେଖି ତତେ ଖୁସି ଲାଗୁଚି ! ଆଲୋ ଏବେ ତ କୌଶଲ୍ୟା ରାଜମାତା । ତା ପୁଅ ତ ଆଜି ଯୁବରାଜ ହେଲା; କାଲି ରାଜା ହବ । କୌଶଲ୍ୟାକୁ ତ ତୁ ଖାତିର କରୁ ନ ଥିଲୁ । ସେ ଏବେ ଶୁଝାଇବ ଯେ ! ପୋଇଲି ପରି କୌଶଲ୍ୟା ପାଖେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ନ ହେଲେ, ତୋ ଧନ ସରିବ ନାଇ । ତୋ ପୁଅକୁ ତ ରାମ ଆଉ ରାଜ୍ୟରେ ରଖିବ ନାଇ, ତଡ଼ିଦବ; ନ ହେଲେ ମାରିଦବ । ଭରତକୁ ତ ରାମର ଡର । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତ ରାମର, ଭରତକୁ ମାରିଦେଲେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଆଉ କଣ କରିବ ? ଏ କଥା ଜାଣି ପାରୁନାହୁଁ । ତତେ ଏଥିରେ ଆନଂଦ ଲାଗୁଚି ।"

କୈକେୟୀ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, "ଚଂଡାଳୁଣୀ, ସିମିତି କଥା ତୁ ମତେ କହନା । ରାମପରି ପୁଅ, ତାକୁ ଯାହା କହୁଚୁ ! କୌଶଲ୍ୟାଠାରୁ ସେ ମତେ ବେଶି ସୁଖ ପାଏ । ସିମିତି ପୁଅ ପୁଣି ମିଳିବ ।"

ମଂଥରା କହିଲା, "ହଉ, ଆଜି ମୋ କଥାଟା ପିତା ଲାଗୁଚି । ଫଳ ପାଇଲାବେଳେ ବୁଝି ମତେ ହେଜିବୁ ଯେ ! ରାମ ଭରତକୁ ମାରି ତଡ଼ିଦବ, ତୁ କୌଶଲ୍ୟା ପାଖେ ପୋଇଲି ପରି ରହିବୁ । ତୋ କପାଳରେ ତ ଯାହା ଅଛି । ମୋ କଥା ତତେ ସୁଖ ଲାଗିବ କାହିଁ । ଏବେ ବେଳ ଅଛି, ଉପାୟ କର । ଆଉ ଗୁଡ଼େ ଭଲ ମଣିଷ ଦେଖାଇ ହୋ ନା । ଉପାୟ କର, ଯେପରି ଭରତ ରାଜ୍ୟ ପାଇବ; ରାମ ବଣକୁ ଯିବ ।"

ହା ଭଗବାନ୍ । ଏ ସତ୍ୟାନାଶୀ କୁଜା କାହିଁକି ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । କୈକେୟୀର ମନ ତ କେଡ଼େ ସୁଂଦର, ନିର୍ମଳ ଥିଲା । ଏଇ ସତ୍ୟାନାଶୀ ସିନା ତା ଭିତରେ ହିଂସା ପୂରାଇଲା । ରାମ ଭରତକୁ ମାରି ପକାଇବ ଏଇକଥା ଥରକୁ ଥର ବୁଝାଇ ବୁଝାଇ କହିବାରୁ, ଶେଷକୁ କୈକେୟୀଙ୍କ ମନ ଟିକିଏ କପରି ହୋଇ ଆସିଲା । କୈକେୟୀ କହିଲେ, "ଆଚ୍ଛା ମଂଥରା, ତେବେ ରାମଂକୁ ବଣକୁ ପଠାଇ, ଭରତକୁ ରାଜା କରିବା । କପରି ଏ କଥା କରିବା ?"

ମଂଥରା କହିଲା, "କାହିଁକି ? ତୁ ସବୁ ଭୁଲି ଗଲୁଣି କି ? ସେଇ ଯେ ଦଂଡକ ବଣ ଭିତରେ,

ବୈଜୟନ୍ତ ନଗରରେ ଶମ୍ବର ଅସୁର ଥିଲା, ଦେବତା ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସେଇ ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମ ରାଜା ଦେବତାଙ୍କୁ 'ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ତତେ ସାଙ୍ଗେ ନେଇଥିଲେ । ରାଜା ଅସ୍ତ୍ରମାଡ଼ ଖାଇ ଅଜ୍ଞାନ ହେଲେ; ତୁ ତାଙ୍କୁ ଦୂରକୁ ଘେନିଯାଇ ବଂଚାଇଲୁ । ଦଶରଥ ଖୁସି ହୋଇ ତତେ ଯୋଡ଼ିଏ ବର ଯାଚିଲେ । ତୁ ନାଇଁକଲୁ । ଦଶରଥ ବଳାଇଲାରୁ ଶେଷକୁ ତୁ କହିଲୁ, "ମୋର ଯୋଡ଼ିଏ ବର ରହିଲା, ଯେତେବେଳେ ଦରକାର ହେବ ମାଗିବି । ଏସବୁ କଥା ତ ମୁଁ ତୋର ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଛି । ଏବେ ସେଇ ବର କାହିଁକି ମାଗୁନାହୁଁ । ଗୋଟିଏ ବରରେ ରାମକୁ ବଣକୁ ପଠାଇ ଦେ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ବରରେ ଭରତକୁ ରାଜା କର । ତେବେ ତ ହେଲା, ତୁ ଏବେ ଗୋଟିଏ କଥା କର; କୋତରା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି, ମୁହଁ ଫଣଫଣ କରି ଗୋଟିଏ ଘରେ ତଳେ ଶୋଇଥା । ରାଜା ତତେ ଭାରି ସୁଖ ପାଆନ୍ତି । ଏହା ଦେଖିଲେ ସେ ତତେ ନିଶ୍ଚୟ ଖୁସି କରିବେ । ମେଣ୍ଟଇବେଳେ ଯୋଡ଼ିକ ବର ମାଗିବୁ । ମାତ୍ର ଖବରଦାର, ଆଗ, ଯାହା ମାଗିବୁ ଦେବେ ବୋଲି ରାଜା ସତ୍ୟ କରିବେ । ତେବେଯାଇ ବର ମାଗିବୁ । ସେତେବେଳେ ସେ ଆଉ ନାଇଁକରି ପାରିବେନାହିଁ ।

କୁଜି ଆଉ ଆଉ କଥାମାନ ଭଲ କରି ବତାଇଦେଲା । ଏବେ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ବାଟ ଦିଶିଗଲା । ସେ ଯାଇ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଘରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇଲେ ।

କୈକେୟୀ ବର ମାଗିବାରୁ
ଦଶରଥ କଣ କଲେ

ଦଶରଥ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ବଡ଼ ସୁଖ ପାଉଥିଲେ । ରାମଙ୍କ ଅଭିଷେକ କଥା କହିବା ପାଇଁ ସେ ନିଜେ କୈକେୟୀଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । କୈକେୟୀଙ୍କୁ ନ ଦେଖି, ଦାସୀଙ୍କୁ ପଚାରି ଜାଣିଲେ, କୈକେୟୀ ସକାଳୁ ମୁହଁ ସୁଦ୍ଧା ନ ଧୋଇ, କିଛି ନ କରି, ଗୋଟିଏ ଘରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇଛନ୍ତି ।

ଦଶରଥ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ କୈକେୟୀ ଯେଉଁ ଘରେ ଶୋଇଥିଲେ ସେ ଘରକୁ ଚାଲିଯାଇ କୈକେୟୀଙ୍କ ଡାକି କହିଲେ, "କୈକେୟି ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ଏ ? ଏତେ ଉତ୍ସବ ଲାଗିଛି; ତୁମେ ଏ ଘରେ କାହିଁକି ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇଛ ? ତୁମର ଯାହା ଦରକାର, ମୋତେ କହୁନାହଁ କାହିଁକି ? ତୁମର ମୁହଁ ଟିକିଏ ଶୁଖିଗଲେ ମୋତେ ବାଧେ । ଆଜି ଚଟାଣରେ ମୁହଁମାଡ଼ି ଶୋଇଛ ! ତୁମର କଣ ଲୋଡ଼ା ମୋତେ କହ । ଏହିକ୍ଷଣି ମୁଁ ତାହା କରିବି ।"

ଏହିପରି ଦଶରଥ ଥରକୁଥର କେତେ ବୁଝାଇଲେ । କୈକେୟୀ କିଛି କହୁ ନ ଥାନ୍ତି । ଶେଷକୁ ସେ ମୁହଁକୁ ତଳକୁ ପୋତି କହିଲେ, "ମୋର ଗୋଟିଏ ଇଚ୍ଛା ଅଛି, ତୁମେ କଅଣ ସେ କଥା କରିବ ? ମୁଁ କାହିଁକି କହିବି ? ଆଗ ସତ୍ୟକର ମୁଁ ଯାହା କହିବି କରିବ, ତେବେ କହିବି ।"

ରାଜା ଶେଷକୁ କହିଲେ, "ତୁମେ କଅଣ ବାଯାଣୀ ହୋଇଗଲ, ରାଣୀ ? ମୁଁ ତୁମପାଇଁ କଅଣ କରି ନ ପାରେ କୈକେୟୀ ? ମୋ ରାମ ରାଣ ପକାଇ, ଦେବତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ କରି କହୁଛି, ତୁମର କଅଣ ଇଚ୍ଛା କହ, ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ କରିବି; ସତ୍ୟ କରି କହୁଛି ।"

ଏହା ଶୁଣି କୈକେୟୀ କହିଲେ, "ଦେବତାମାନେ ଶୁଣନ୍ତୁ, ରାଜା ସତ୍ୟ କଲେ । —ମହାରାଜ, ଯେବେ ସତ୍ୟ କଲ, ତେବେ ସେହି ଦେବାସୁର ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ମତେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ବର ଦେବବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା

କରିଥିଲି, ସେ କଥା ମନେ ପକାଅ । ମୁଁ ସେହି ବର ଯୋଡ଼ିକ ଏବେ ମାଗୁଚି, ଦିଅ । ଗୋଟିଏ ବରରେ, ଯେଉଁ ଆୟୋଜନ ହୋଇଚି, ସେଥିରେ ରାମକୁ ଯୁବରାଜ ନ କରି, ଭରତକୁ ଯୁବରାଜ କର; ଆଉ ବରଟିରେ, ରାମକୁ ଚଉଦ ବରଷ ପାଇଁ ଋଷିବେଶରେ ଦଂଡକାରଣ୍ୟକୁ ପଠାଇ ଦିଅ ।"

ଏ କଥା ଶୁଣି ମୁଂଡରେ ଗୋଟିଏ ବଜ୍ର ପଡ଼ିଲା ପରି ଦଶରଥଂକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ବହୁଏକାଳ ସ୍ତଂଭିତ ହୋଇ ଅଜ୍ଞାନ ପରି ବସିଗଲେ । କଥାଟା କି କେତେ-ବେଳଯାଏ ତାଂକୁ ସତ ଲାଗିଲାନାହିଁ । ସେଠାରୁ କୈକେୟୀଂକ ଗୁହିଁ କହିଲେ, "କୈକେୟି, ତୁମେ କ'ଣ ସତ କହୁଚ, ତୁମର ଏଇ ଇଚ୍ଛା ?"

କୈକେୟୀ ଠିକ୍ ଜାଣଂତି ରାଜା 'ହଁ ଦେବି' ବୋଲି ସତ୍ୟ କଲେ, ପ୍ରାଣ ଗଲେ ବି ଆଉ ନାହିଁ କରିବେ ନାହିଁ । ସେ ସେଠାରୁ ମୁହଁକୁ ଟୁଂଗୁଡ଼ି କରି କହିଲେ, "ବର ଦେବ ବୋଲି କହିଥିଲ; ଏବେ ସତ୍ୟ କଲ; ମତେ ପଚାରୁଚ, ମୋର ସତେ ଏଇ ଇଚ୍ଛା ? ନ କରିବ ତ ନାହିଁ; ଏତେ ପ୍ରକାର କାହିଁକି ?"

କ୍ରୋଧରେ ଦଶରଥଂକର ଦେହ ଜଳିଗଲା । ସେ ଆଉ ସଂଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ; କହିଲେ, "ରାକ୍ଷସି, ଏ ବଂଶ ନାଶ କରିବାକୁ ତୁ ଜନ୍ମିଚୁ । ରାମ ତ ତତେ ମା ଠାରୁ ବେଶି କରେ । ତୁ ପିଶାଚୀ କାହିଁକି ତାର ସର୍ବନାଶ ଚାହୁଁଚୁ ? ରଜା ଝିଅ ତୁ; ସାପପରି ମୋ ଘରେ ପଶିଥିଲୁ । ମୁଁ ଏତେକାଳ ଦୁଧ ପିଆଇ ସାପ ପୋଷିଥିଲି ପିଶାଚି, ପାପୀୟସି, ତୁ କାହିଁକି ଏପରି ଚାହୁଁଚୁ ?"

ସାପକୁ ଗୋଡ଼ରେ ମାଡ଼ିଦେଲେ ସେ ଯେପରି ଫଁ କରି ଫଣା ଟେକି ଦିଏ, କେକେୟୀ ଏକଥା ଶୁଣି ସେହିପରି ଗର୍ଜନ କରି କହିଲେ, "ମତେ ବର ଦେବ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲ; ରାଜା ତୁମେ; ଦେଲାବେଳକୁ ଏପରି କହୁଚ ? ବିଚାର କର, ଲୋକେ ତୁମକୁ କଅଣ କହିବେ ? ତୁମେ ସତ୍ୟ ଭାଂଗୁଚ, ମୁଁ ତୁମ ମୁହଁ ଚାହିଁବି ନାହିଁ । ଯାଅ ଏ ଘରୁ, ଯାଅ, କୌଶଲ୍ୟା ପାଖକୁ ଯାଅ; ରାମକୁ ରାଜ୍ୟ ଦିଅ; ମୋର ତୁମଠି ଦାସ୍ତ ନାହିଁ । କଂଭୁ ବୁଝିରଖ ରାଜା; ମୁଁ କେବେ ଆଉ ହାତଯୋଡ଼ି ଯୋଇଲି ପରି କୌଶଲ୍ୟା ପାଖେ ଠିଆ ହେବି ନାହିଁ । ତୁମ ରାଣ, ମୋ ଭରତ ରାଣ, ମୁଁ ସତ୍ୟ କରୁଚି, ମୋ କଥା ନ କଲେ, ମୁଁ ଆଜି ବିଷ ଖାଇ ମରିବି ।"

ଏ କଥା ଦଶରଥଂକୁ ବାଧିଲା । ବର ଦେବାକୁ ସତ୍ୟ କରିଥିବା କଥା ତାଂକ ମନେ ପଡ଼ିଲା । 'ହା— ରାମ' ବୋଲି ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ତାଂକର ଜ୍ଞାନ ଲୋପ୍ ହୋଇଗଲା ।

କେତେବେଳ ଉତ୍ତାରୁ ଚେତା ପାଇ ଦଶରଥ ବାଆ୍ୟା ପରି ହେଲେ । ବିଷ ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି ହୁଏ, ସେ ସେହିପରି ହୋଇ କୈକେୟୀଂକ ହାତ ଧରି କହିଲେ, "ଏ କଥା ତୁମକୁ କିଏ ଶିଖାଇଲା କୈକେୟି ? କୈକେୟି, ତୁମକୁ କଣ ସତେ ଭୂତ ଲାଗିଚି ? ସତେ ମୁଁ ଯେଉଁ କୈକେୟୀଙ୍କି ଏତେ ସୁଖ ପାଉଥିଲି, ପ୍ରାଣ ପରି କରିଥିଲି, ତୁମେ ସେହି କୈକେୟୀ ? ତୁମେ ମତେ କହ, ତୁମେ ଏପରି ଇଚ୍ଛା କରନାହଁ । କିମିତି ତୁମେ ମତେ ଏ ବର ମାଗୁଚ ? ରାମ ତୁମର କି ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରିଚି ? କିମିତି ରାମକୁ ବଣକୁ ପଠାଇଦବା କଥା ତୁମେ ତୁଂଡରେ ଧରୁଚ ? ମତେ କହ, ମୁଁ କଣ କଲେ ତମ ମନ ବଦଳି ଯିବ । ବିଚାର କର କୈକେୟି, ମୁଁ ଯାଇ ଯେବେ ବାହାରେ କହିବି, 'ରାମର ଅଭିଷେକ ହବନାହିଁ,' ଲୋକେ ମତେ କଅଣ ବୋଲିବେ ? କେଉଁ ମୁହଁରେ ମୁଁ କହିବି, 'ଭରତ ଯୁବରାଜ ହବ, ରାମ

ହବ ନାଇ । କହିବ କି, କୈକେୟି ମତେ ବାଧ୍ୟ କରିବାରୁ ମୁଁ ରାମକୁ ବଣକୁ ପଠାଉଛି । କୌଶଲ୍ୟା ମତେ କଅଣ ବୋଲିବେ ? ତୁମେ ଏ କଥା କଲ କୈକେୟି, ମୁଁ ଆଉ କେଭେଁ ବଂଚି ପାରିବି ନାଇ । ମୋ ମଣିଷପଣିଆ ତ ସରିଯିବ । ଲୋକେ ମତେ ଦେଖାଇ କହିବେ, ଏଇ ବୁଢ଼ା, ରାମ ପରି ପୁଅର ସର୍ବନାଶ କଲା । ରାମକୁ ବା କେଉଁ ମୁହଁରେ ମୁଁ ଏକଥା କହିବି !"

କୈକେୟି ବରାବର ଜିଦ୍ ଧରିଲେ । ରାଜାଂକୁ ସତ୍ୟକରିଥିବା କଥା ଚେତାଇ ଚେତାଇ ଗାଳି ଦେଲେ, ରାଜା କେତେବେଳେ ଅଜ୍ଞାନ ହେଉଥାଂତି, କେବେ ଗାଳି ଦେଉଥାଂତି କେବେ କାତର ହୋଇ ପୁଣି କହୁଥାଂତି, "କୈକେୟି, ତୁମ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଛି; ତୁମେ ଏପରି କଥା କହନାଇ । ଆଉ ଯାହା ମାଗିବ ଦେବି । କହିବ ତ ଭରତକୁ ପଛକେ ଯୁବରାଜ କରି ଦଉଛି; ମାତ୍ର ରାମକୁ ବଣକୁ ପଠାଇ ପାରିବି ନାଇ । ରାମ ତମର କେତେ ସେବା କରେ; ଭରତ ସେପରି କରେ ନାଇ । ରାମ କେତେ ଗୁଣବାନ୍ । ତୁମେ ଏ ବୁଦ୍ଧି ଛାଡ଼ କୈକେୟୀ । ମୁଁ ବୁଢ଼ା ହୋଇଛି, ଆଉ ବେଶି ଦିନ ବଂଚିବି ନାଇ । ତୁମେ ମୋତେ ଦୟା କର ।"

ପୁଣି କେତେବେଳେ କହଂତି, "ମୋର କି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଆସିଛି; ଚଂଡାଳୁଣି, ମୁଁ ତ ତତେ ଏପରି ବୋଲି ଜାଣି ନଥିଲି । ମୁଁ ତତେ କେତେ ସୁଖ ପାଉଥିଲି; ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ କରିଥିଲି । ସତେ କଣ ଦୁଧ ଦେଇ ସାପ ପୋଷିଥିଲି ? ସଂସାର ଲୋକେ ମୋ ନାଁରେ ଛେପ ପକାଇବେ; କହିବେ—କେଡ଼େ ବଳଦ ଏ ଦଶରଥ; ମାଇପିଟା କଥାରେ ପଡ଼ି ରାମ ପରି ପୁଅକୁ ବଣକୁ ପଠାଇଦେଲା । ଲୋକେ ଏ କଥା ଗାଇ ବୁଲିବେ । ଘରେ ଘରେ ମୋ ନା ପଡ଼ିବ ।"

କୈକେୟି, ମୋର ସର୍ବନାଶ କରୁଛୁ । ମୋର ଶତ୍ରୁ କୁଉଁଠେଇ ଥିଲୁ । ରାମ ବଣକୁ ଯିବ, ମୁଁ ମରିବି, ତୁ ବସି ଭରତକୁ ଘେନି ରାଜ୍ୟ ଭୋଗକରିବୁ ବୋଲି ଭାବୁଛୁ । ଯା, ସବୁ ସରିବ, କୌଶଲ୍ୟା ବି ମରିବ । ପୁଅକୁ ଘେନି ରାଜ୍ୟ ଖାଉଥା ।"

ଏହା କହି ରାଜା ତଳେ ଢଳିଗଲେ । ପୁଣି ଚେତା ପାଇ ଉଠିଲେ । କହିଲେ, "ରାଣୀ, ଦୟାକର; ଏପରି ସ୍ୱାମୀନାଶ, କୁଳନାଶ ଭିଆଣ କରନାଇ ।" ଏହିପରି ବାୟାପରି ଦଶରଥ ଓପରଓଳ ଓ ରାତିଯାକ ପ୍ରଳାପ କଲେ । ତାଂକର ପ୍ରାଣ ଫାଟି ଯାଉଥାଏ, ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ୁଥାଏ । କୈକେୟୀ କଂଭୁ କିଛି ଶୁଣିଲେ ନାଇ । କଡ଼ା କଥାରେ ତାଂକର ଜ୍ଞାନ ଆସିଲା ନାଇ; କଅଁଳ କଥାରେ ତାଂକ ମନ ଭୁଲିଲା ନାଇ । ଦଶରଥଂକୁ ସେ ପଦେ ହେଲେ ଭଲ କଥା କହିଲେ ନାଇ । ରାତି ପାହି ଆସିଲା । କୈକେୟୀ ସେହି ଜିଦ୍ ଧରିଚଂତି ।

ଏଣେ ବର ଦବାର ସତ୍ୟ କରିଥିବା କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଦଶରଥଂକ ହୃଦୟ କଂପୁଛି । ତାଂକୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶୁନାଇ । ସେ କଅଣ କରିବେ, କିଛି ଜାଣି ପାରୁନାହାଂତି । ଭାବୁଛଂତି, ପିତା ସତ୍ୟ କରିଚଂତି, ଶୁଣିଲେ ରାମ ବଣକୁ ବାହାରିବେ । ରାମ ତାଂକ କଥା ନ ମାନିଲେ ସେ ବେଶି ଖୁସି ହୁଅଂତେ । କିଂତୁ ରାମ ତ ତାହା କରିବେ ନାଇ । ଏହିପରି ଦୋସଂଧରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହୋଇ ଦଶରଥ କେତେବେଳ ଉପରୁ ଟିକିଏ ଦଂଭ ହେଲେ । ଦଂଭ ହୋଇ ପୁଣି ସେହି ଚିଂତା । ଶେଷରେ କୈକେୟୀଂକୁ କହିଲେ, "ଦେଖ୍ କୈକେୟି, ମୁଁ ଅଗ୍ନି ସାକ୍ଷୀ କରି ବିବାହ-ବେଦୀରେ ତୋର ଯେଉଁ ହାତ ଧରିଥିଲି, ଆଜି ଜାଣ ସେ ହାତ ଛାଡ଼ିଲି । ତତେ ଛାଡ଼ିଲି । ତୋ ପୁଅକୁ ଛାଡ଼ିଲି । ତୁ ମୋର କେହି ନୁହଁ । ଏ ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ମରିବି

କାହିଁକି ଖବରଦାର୍, ତୁମେ ମା-ପୁଅ କେହି ମୋ ଶବ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ, କି ମୋର ଶ୍ରାଦ୍ଧକ୍ରିୟା କରିବ ନାହିଁ ।" ଏହା କହି 'ହା-ରାମ' ବୋଲି ପୁଣି ପଡ଼ିଗଲେ ।

ରାମ ପିତାଙ୍କ ସତ୍ୟ ରଖିଲେ

ସକାଳ ହୋଇଗଲା । ବଶିଷ୍ଠ ଓ ଅନ୍ୟ ପୁରୋହିତମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଏଣେ ସହରଯାକ ପରିଷ୍କାର ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ବସିଗଲାଣି । ଘରେ ଘରେ ହୁଳହୁଳି ଶୁଭିଲାଣି । ରାମଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଲୋକେ ଆସି ଅଭିଷେକ ମଣ୍ଡପରେ ଜମା ହୋଇ ଗଲେଣି । ବଶିଷ୍ଠ ନଅର ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ଦଶରଥଙ୍କ ବୁଢ଼ା ସାରଥି ସୁମନ୍ତଙ୍କ ହାତେ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଖବର ଦେଲେ, 'ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ ହେଲାଣି । ରାଜା କହିଲେ ରାମଙ୍କ ଅଭିଷେକ ହେବ ।'

ରାଜା ସୁମନ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଏକଥା ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଆହୁରି ଜଳି ଉଠିଲା । ସେ କହିଲେ ସୁମନ୍ତ, ମତେ ଆଉ କିଛି କହନାହିଁ । ମୋ ପ୍ରାଣ ପୋଡ଼ି ଯାଉଛି, ଆଉ କଟାଘାଆରେ ଚୂନ ଲଗାଅ ନାହିଁ ।" ସୁମନ୍ତ ରାଜାଙ୍କର ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ ଥକ୍‌କା ମାରି ରହିଁ ରହିଲେ । ସେଠାରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ କୈକେୟୀ ନିଜେ କହିଲେ, "ରାଜାଙ୍କର ଭାରି ଆନନ୍ଦ, ରାତିରେ ନିଦ ନାହିଁ । ସେ ଟିକିଏ ଶୋଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ଯାଇ ରାମଙ୍କୁ ଏଠାକୁ ଆଣ ।"

ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ନ ଶୁଣିଲେ ସୁମନ୍ତ ଯିବେ କିପରି ? ସେ ଟିକିଏ ଠିଆ ହେଲେ । ରାଜା ସେଠାରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ, "ହଉ, ମୋ ବାପା ରାମଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଏଠାକୁ ଡାକିଦିଅ !"

ରାମ ନିଜ ଘରେ ସୀତାଙ୍କ ପାଖେ ଥିଲେ । ସୁମନ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲି ଆସିଲେ । ଆସିବାବେଳେ ବାଟରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି କେତେ ପ୍ରଶଂସା, କେତେ ଆଶୀର୍ବାଦ, କେତେ ଜୟଧ୍ୱନି କଲେ ।

ରାମ ଆସି ଆଗ ବାପାଙ୍କୁ ତା' ପରେ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଦଶରଥ ଖାଲି ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ କହିପକାଇଲେ, 'ରାମ'! ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଆଉ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଆଖି ଛଳଛଳ ହୋଇ ଟପ୍ ଟପ୍ ଲୁହ ଗଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ।

ରାଜାଙ୍କର ଏ ଦଶା ଦେଖି ରାମଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ଭାରି ଦୁଃଖ ଓ ଶଙ୍କା ହୋଇଥିବ । ସେ କୈକେୟୀଙ୍କି ପଚାରିଲେ, "ମା, ମୁଁ କ'ଣ ନ ଜାଣି କିଛି ଦୋଷ କରିଛି ? ବାପା କାହିଁକି ମୋତେ କଥା କହୁନାହାନ୍ତି ? ସେ କାହିଁକି ଏପରି ହୋଇଚନ୍ତି ? କିଛି ଅଶୁଭ ଖବର ଆସିଛି କି ? ତୁମେ ତ ବାପାଙ୍କୁ କିଛି କହିନାହଁ ?

କୈକେୟୀ କହିଲେ, "ବାପାଙ୍କର କିଛି ରୋଗ ବା ବିପଦ ହୋଇ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟାଏ କଥା କରିବାର ଇଚ୍ଛା ହଉଛି; ତୁମରି ଉପରେ ସେ ତାହା କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ରାଜା କରିବାକୁ ସତ୍ୟ କରିଚନ୍ତି । ତୁମେ କାହିଁକି ସେଥିରେ ବାଧା ଦେବ ନାହିଁ, ଦେଲେ ପାପ ହେବ ।"

ରାମ କହିଲେ, "ଏ କି କଥା ମା ? ବାପା ଯାହା କରିବେ ବୋଲି କହିଚନ୍ତି, ମୁଁ କେବେ ସେଥିରେ ବାଧା ଦେବି ନାହିଁ । ମୁଁ କ'ଣ ବାପାଙ୍କ କଥାରେ କେବେ ଅମାନ୍ୟ କରିପାରେ ?"

ଏହା ଶୁଣି କୈକେୟୀ କହିଲେ, "କଥାଟି, ବାପା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ରାଜା ପୂର୍ବେ ମୋତେ ଯୋଡ଼ିଏ ବର ଦେବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ମୁଁ ଆଜି ତା ମାଗୁଛି । ଗୋଟିଏ ବର ଏହି ଯେ, ତୁମେ ଜଟା ବାନ୍ଧି ବଲ୍‌କଲ ପିନ୍ଧି, ଚଉଦ ବରଷ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟକୁ ଯିବ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ବର ଏହି ଯେ, ଭରତ ଏହିସବୁ ଆୟୋଜନରେ ଯୁବରାଜ ହେବ । ତୁମେ ବାବୁ ଏବେ ରାଜ୍ୟ-ଲୋଭ ଛାଡ଼ିଦିଅ । ମହାରାଜ ଲଜ୍ଜାରେ ଏହା କହିପାରୁନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ କହିଲି । ତୁମେ ଏ କଥା ରଖିବା ଉଚିତ ।"

ଦଶରଥ ଏହା ଶୁଣି ଦୁଃଖରେ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲେ । ରାମ କହିଲେ, "ହଁ, ମା, ମୁଁ ନିଶ୍ଚେ ଏହା କରିବି । ଭରତକୁ ଆଣିବାକୁ ଆଜି ଦୂତ ପଠାଅ । ମୁଁ ଆଜି ବଣକୁ ଯିବି । ବାପା ଏ କଥା ନିଜେ କାହିଁକି କହୁନାହାନ୍ତି ?"

କୈକେୟୀ ଖୁସିରେ କହିଲେ; "ଆଜି ଭରତକୁ ଆଣିବାକୁ ଘୋଡ଼ାରେ ଲୋକ ଯାଉ । ତୁମେ ବଣକୁ ଯିବାକୁ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲଣି । ବେଗେ ଯାଅ, ଆଉ ଡେରି କରନାହିଁ । ମହାରାଜ ଲାଜରେ ତୁନି ହୋଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତୁମେ ନ ଗଲେ, ତାଙ୍କର ଗାଧୁଆ, ଖିଆ କିଛି ହେବ ନାହିଁ ।"

ଏହା ଶୁଣି ଦଶରଥ 'ହା-ରାମ' କହି ପଡ଼ିଗଲେ, କିନ୍ତୁ ରାମଙ୍କର ଟିକିଏ ଦୁଃଖ ବା ରାଗ ନାହିଁ । ଖାଲି ବାପାଙ୍କ ଦୁଃଖ ତାଙ୍କୁ ବାଧୁଥାଏ । ଆହା ! ବାପାଙ୍କର ଟିକିଏ ସେବା କରିବାକୁ ବି ବେଳ ନାହିଁ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ କୈକେୟୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ରାଗିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ରାମ ଜମା ରାଗ ନ କରି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନେଇ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ମାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

ପୁଅ ଆଜି ଯୁବରାଜ ହେବ ବୋଲି କୌଶଲ୍ୟା ଭାରି ଖୁସି । ସେ ରାମଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ; କହିଲେ, "ବାବୁ ଧର୍ମରେ ତୋର ମତି ରହୁ; ସମସ୍ତେ ତତେ ସୁଖ ପାଆନ୍ତୁ ।"

ରାମ କହିଲେ, "ମା, ତୁମର ବଡ଼ ଦୁଃଖର ଦିନ ଆସିଲା । ଜାଣିନାହଁ କି, ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ଦଣ୍ଡକ ବଣକୁ ଯିବି; ମହାରାଜ ଭରତକୁ ରାଜ୍ୟ ଦେବେ, ମତେ ତପସ୍ୱୀ ପରି ଚଉଦ ବରଷ ବଣରେ ରହିବାକୁ ହେବ ।"

ଆହା, କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଏହା ଶୁଣି କଅଣ ହୋଇଥିବ ? ସେ ଗଛ କାଟିଲା ପରି ପଡ଼ିଯାଇ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲେ । କେତେ ଛଟପଟ ହବାରୁ ଜ୍ଞାନ ହେଲାରୁ ସେ କହିଲେ, "ବାବୁ, ତୁ ଯଦି ନୋହିଥିଲେ, ମୋର ଏତେ ଦୁଃଖ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ତୋତେ ଛାଡ଼ି କିପରି ବଞ୍ଚିବି ? ଆହା, ମୋ ଛାତି କ'ଣ ପଥର । ଫାଟି ଯାଉନାହିଁ କାହିଁକି ? ଯମ ଘରେ କଣ ମୋ ପାଇଁ ଥାନ ନାହିଁ ? ମୋ ବାବୁ, ତୁ ଯୁଆଡ଼େ ଯିବୁ, ମୁଁ ଯିବି; ମୋତେ ସାଙ୍ଗେ ନେ ।"

କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲେ, "ମା, ଭାଇ କାହିଁକି ବଣକୁ ଯିବେ ? ମହାରାଜ ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି; କ'ଣ ଆଉ ବୁଝି ପାରୁଛନ୍ତି ? କୈକେୟୀ କଥାରେ ଏପରି ଲୋକକୁ ବଣକୁ ପଠାଉଛନ୍ତି ! ଏବେ ତାଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣିଲେ !"

ତା' ପରେ ସେ ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ, 'ଭାଇ, ଥରେ ଦେଖି ହୁକୁମ ଦିଅ; କିଏ ତୁମ ରାଜ୍ୟ ନିଏ, ଦେଖିବି । ମୁଁ ଭାଇ ଥାଉ ଥାଉ ଭାଇଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଠକି ନବ, ସାଧ୍ୟ କାହାର ?" ସେ ପୁଣି କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ କହିଲେ, "ମା, ମୁଁ କାହାକୁ ଡରେ ନାହିଁ । ଦେଖ, ମୁଁ କ'ଣ

କରିପାରେ । ବୁଢ଼ା ରାଜାଂକୁ ମାରିବ; ଭରତକୁ ମାରିବ; ସବୁ ଥଂଡା କରିଦେବ ।”

ଏହା ଶୁଣି କୌଶଲ୍ୟା ରାମଂକୁ କହିଲେ, “ଶୁଣ୍, ବାପା, କ’ଣ କହୁଛ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ? ବାପା, ତୁ ବଣକୁ ଯାଅନା । ତୁ ଗଲେ ମୁଁ ବଂଚି ପାରିବି ନାଇ । ମା’କୁ ମାଇଲେ ତୋର ପାପ ହବ ।”

ରାମଂକ ବୁକୁ ଦୁଃଖରେ ଫାଟିଗଲା । ସେ କହିଲେ, “ମା, କାଂଦ ନାଇ । ବାପାଂକ କଥା କେମିତି ଅମାନ୍ୟ କରିବ ? ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ତୁମେ ମତେ କେତେ ସୁଖ ପାଅ, ମୁଁ କ’ଣ ଜାଣେ ନାଇ ? ତୁମର ଦୁଃଖ ବୁଝ୍ ହଉଛି । କିଂତୁ ଧର୍ମ କଥା କରିବା ତ ଉଚିତ । ବାପା ତ ସତ୍ୟ କରିଛଂତି । ମତେ ତ ବଣକୁ ଯିବାକୁ ହବ । ରାଗ କର ନାଇ । ବାବୁ, ଭରତର କି ଦୋଷ ?— “ମା ତୁମେ ନାଇ କର ନାଇ । କାଲିପରି ଚଉଦ ବରଷ କଟିଯିବ; ମୁଁ ପୁଣି ଆସିବି । ବାପା ଧର୍ମ ରଖିବା ପାଇଁ ମୋତେ ବଣକୁ ପଠାଉଛଂତି । ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କର, ବାଧା ଦିଅ ନାଇ ।”

ଏହିପରି କୌଶଲ୍ୟା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ରାମ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ତଥାପି କହିଲେ, “ବାବୁ, ମୁଁ ଏ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ତୋ ସଂଗେ ଯିବି ।”

ରାମ କହିଲେ, “ମା, କୈକେୟୀ ମାଂକ କଥା ତ ଏପରି । ମୁଁ ତ ଚାଲିଯିବି । ତୁମେ ଯେ ଚାଲିଯିବ, ବାପାଂକୁ ଦେଖିବ କିଏ ? ଯେତେଦିନ ବାପା ବଂଚିଛଂତି, ତୁମେ ତାଂକ ସେବା କର । ମୁଁ କାଲିପରି ଫେରି ଆସିବି ।”

ଏହିପରି ଅନେକ ବୁଝାଇବାରେ ଶେଷକୁ କୌଶଲ୍ୟା କାଂଦି କାଂଦି କହିଲେ, “ବାପ, କିଛି ଶୁଣିଲୁ ନାଇ । ବଣକୁ ନଷ୍ଟେ ଯିବୁ ? ଆହା, ମୋ କପାଳେ ଏଇଆ ଥିଲା ! ହଉ ବାବୁ, ତୋର ମଂଗଳ ହଉ । ଆହା, ସତେ ତୁ ଫେରି ଆସି ପୁଣି ଥରେ ମୋତେ ମା’ ବୋଲି ଡାକିବୁ !” ଏହା କହି ସେ ରାମଂକ ମଂଗଳ ପାଇଁ କେତେ ଦେବତା ପୂଜା କଲେ; ରାମଂକୁ କୁଂଢାଇ ଧରି କେତେ କାଂଦିଲେ ।

ଶେଷକୁ ରାମ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ମା’ଂକଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସି, ସୀତାଂକ ପାଖକୁ ଗଲେ । ସୀତା ଏତେବେଳଯାଏ କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲେ । କିଂତୁ ରାମଂକ ମୁହଁ ଦେଖି ଜାଣି ପାରିଲେ, କିଛି ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିଛି । ରାମ ବଣକୁ ଯିବା କଥା କହିଲେ । କିଂତୁ ସୀତାଂକର ରାଜ୍ୟ ଗଲା ବୋଲି କିଛି ଦୁଃଖ ନାଇ । ସେ ଖାଲି କହିଲେ, ‘ମୁଁ ତୁମ ସଂଗେ ଯିବି ।” ରାମ ବହୁତ ମନା କଲେ; ବଣରେ କେତେ ଦୁଃଖ, କେତେ ଭୟ, ସବୁ ବୁଝାଇ କହିଲେ । ସୀତା ସେ କଥା ଶୁଣିବେ କାହିଁକି ? ରାମଂକୁ ବଣକୁ ଛାଡ଼ି ନଅରରେ ସେ ରହି ପାରିବେ କିପରି ? ବର ପାଖେ ଭାର୍ଯ୍ୟାର ସ୍ଥାନ । ରାମ ପାଖେ ଥିଲେ ବଣ ଭିତରେ ବାଘ ଭାଲୁଂକ ମଧ୍ୟରେ ଫଳମୂଳ ଖାଇ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ, ସେ ତାଂକର ରାଜଭୋଗ । ନଅର ଭିତରେ ରାଜଭୋଗରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ରାମଂକ ବିନା ସେ ତାଂକର ବନବାସ । ରାମ ମନା କଲାରୁ ସୀତା ତାଂକୁ କୁଂଢାଇକରି ଧରି ଖାଲି କାଂଦିଲେ । ଶେଷକୁ ରାମଂକର ଚାରା କ’ଣ ? ସେ କହିଲେ, “ତେବେ ଚାଲ, ବଣରେ ମୁଁ ଯେପରି ରହିବି, ତୁମେ ବି ସେହିପରି ରହିବ । ଆମର ଯାହା କିଛି ଅଛି; ସବୁ ଏବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଚାକରବାକର ଓ ଗରିବମାନଂକୁ ବାଂଟିଦେଇ ଚାଲ ଶୀଘ୍ର ବଣକୁ ଯିବା ।”

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଗରୁ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ କହିଲେ, “ଭାଇ, ତୁମେ ଯେବେ ଯିବ, ତେବେ ମୁଁ ଧନୁଶର ନେଇ ଆଗେ ଆଗେ ଯିବି । ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି ମୁଁ ରହି-

ପାରିବ ନାଇ ।” ରାମ କହିଲେ, “ଏ କଅଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ? ତୁମେ ଗଲେ, କୌଶଲ୍ୟା ସୁମିତ୍ରାଂକ କଥା ବୁଝିବ କିଏ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହିଲେ, “ମା କୌଶଲ୍ୟାଂକ ପାଇଁ କିଛି ଚିଂତା ନାଇ । ଆଉ ସେ କଅଣ ମା ସୁମିତ୍ରାଂକୁ ଦିଓଟି ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ପାରିବେ ନାଇ ? ମୁଁ ରୋଜ ତୁଂଭମାନଂକର ଫଳମୂଳ ଆଣି ଦେବି । ମତେ ସାଂଗରେ ନିଅ ।”

ଆଉ ଉପାୟ କ’ଣ ? ରାମ ହଁ କଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସମସ୍ତଂକଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବାଂଧି ଯିବାପାଇଁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ରାମଂକ ବିଦାୟ ଓ ବଣକୁ ଯିବା

ରାମଂକ କଥାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନ, ରତ୍ନ, ଅଳଂକାର, ଲୁଗା, ପାଟ, ଗାଈ ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଗରିବ-ମାନଂକୁ ବାଂଟିଲେ । ଚାକରମାନେ ଯାହା ପାଇଲେ, ସେଥିରେ ତାଂକର ଜୀବନ କଟିଯାଇଥିବ । ରାମ ସେମାନଂକୁ କହିଲେ, “ମୁଁ ବଣରୁ ଫେରିବାଯାଏ ତୁଂଭେମାନେ ଛାଡ଼ି ଯିବନାଇ ।

ଏହିପରି ସବୁ ଦାନ କରିସାରି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଦଶରଥଂକଠାରୁ ବିଦାୟ ନେବାପାଇଁ ଚାଲିଲେ । ଏଥର ଆଉ ରଥରେ ଗଲେନାଇ । ରୋଡ଼ରେ ଚାଲି ଯିବାର ଦେଖି ଲୋକେ ହାହାକାର କରି କାଂଦି ଉଠିଲେ । ସୀତାଂକୁ ବାଟ ଚାଲିବାର ଦେଖି ଲୋକେ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କାଂଦିଲେ । ‘ଦଶରଥଂକୁ ଭୂତ ଲାଗିଛି’ ବୋଲି ଲୋକେ କହି ପକାଇଲେ । କହିଲେ, ‘ଏ ଦେଶରେ ଆଉ ରହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଚାଲ ରାମଂକ ସଂଗେ ସମସ୍ତେ ବନକୁ ଯିବା । କୈକେୟୀ ତା ପୁଅକୁ ନେଇ ପଡ଼ିଥାଉ ।’

ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଂକୁ ଦେଖି ଦଶରଥଂକ ବୁକୁ ଫାଟିଗଲା । କୈକେୟୀ ପାଖରେ ତ ଯାଇ ପଡ଼ି ସତ୍ୟ କରିଛଂତି; ଏବେ ‘ନାଇ’ କରିବେ କିପରି ? ସେ କହିଲେ, “ବାପ ରାମ, ମୁଁ ବାଇଲୁହେ, କଂସାଇ । ମୋତେ ବାଂଧିପକା । ତୁ ଯାଇ ରାଜା ହୋ’, ବଣକୁ ଯା ନା ।”

ରାମ କହିଲେ, “ବାପା, ଆପଣ ସୁଖରେ ରାଜ୍ୟ କରଂତୁ । ମୋର ରାଜ୍ୟ କ’ଣ ହବ ? ମୁଁ ବଣକୁ ଯାଇ ଆପଣଂକ ସତ୍ୟ ରଖିବି, ମୋତେ ଏହି ଆଶୀର୍ବାଦ କରଂତୁ । ବଣରୁ ଫେରିଲେ ପୁଣି ଆସି ଆପଣଂକ ପାଦ-ପୂଜା କରିବି । ଆପଣଂକ ସତ୍ୟ ଯେବେ ରଖି ନ ପାରିବି, ତେବେ ମୁଁ ପୁଅ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହେଇଥିଲି କାହିଁକି ?”

ଦଶରଥଂକୁ ଲାଜ ମାଡ଼ିଲା । ଏଣେ ପ୍ରାଣ ପୋଡ଼ି ଯାଉଥାଏ; ସେ ଆଉ କ’ଣ କରିବେ ? କୈକେୟୀ ତ ପଥରପରି ବସିଛଂତି; ବର ମାଗିବା ଛାଡ଼ୁ ନାହାଂତି !

ଶେଷରେ ଦଶରଥ ସୁମଂତ୍ରଂକୁ କହିଲେ, “ରାମ ସଂଗେ ସୈନ୍ୟ, ଅସ୍ତ୍ର, ଶସ୍ତ୍ର, ଗାଡ଼ି, ଘୋଡ଼ା ପଠାଅ, ସହର ଲୋକେ ସଂଗେ ଯାଆଂତୁ । ଲୋକବାକ, ଟଂକା-କଉଡ଼ି କାହିଁରେ ଯେପରି ରାମର କଷ୍ଟ ନ ହୁଏ ।”

କୈକେୟୀ ଏହା ଶୁଣି ବାଘୁଣୀପରି କହି ଉଠିଲେ, ‘ମହାରାଜ’ ସବୁ ତ ରାମ ସଂଗେ ପଠାଇ ଦବ, ଭରତ ଆଉ ରାଜା ହବ କଣ ଘିନି ?”

ରାମ କହିଲେ, ‘ବାପା ମୋର ସେ ସବୁ କିଛି ଦରକାର ନାଇ । ଖଂଡେ ଖଣତା, ଗୋଟାଏ ପେଟରା, ଆଉ ଖଂଡେକେତେ ବଲ୍କଳ (ପିଂଧିବାପାଇଁ

କନାପରି ଏକପ୍ରକାର ଗଛର ଛାଲି) ହେଲେ ହବ । ଏହା କହୁଁ କହୁଁ କୈକେୟୀ କାହୁଁ ଆଣି ତିନିଖଂଡ ବଲ୍କଲ କନା ପହଂରିଇ ଦେଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତା' ପିଂଧିଲେ । ସୀତା ପିଂଧି ଜାଣିଲେ ନାଇ । ସେ ହାତରେ ଧରି ଠିଆହେଲେ । ସେଠାରୁ ରାମ ଆପଣା ହାତରେ ସେହି କନାଟି' ସୀତାଂକ ଶାଢ଼ୀ ଉପରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ଏହା ଦେଖି 'ହୋ ହୋ' କାଂଦି ଉଠିଲେ ।

ବଶିଷ୍ଠ ସୀତାଂକୁ ବଲ୍କଲ ପିଂଧିବାକୁ ମନା କରି, କୈକେୟୀଂକ ବହୁତ ଗାଳିଦେଲେ । ଦଶରଥ କାଂଦି କାଂଦି କହିଲେ; ମା ଏ କି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ହେଲା ? ତୁ କାହିଁକି ବଲ୍କଲ ପିଂଧିବୁ ? ତୋତେ ବଲ୍କଲ ପିଂଧିବାକୁ ହବ, ମୁଁ ତ ଏପରି ବର ଦେଇନାଇ ।” ସେଠାରୁ ଦଶରଥ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ସୀତାଂକ ସଂଗେ ସବୁ ଧନ, ରତ୍ନ, ଅଳଂକାର ଓ ଚଉଦ ବରଷ ପାଇଁ ଲୁଗା ପଠାଯିବ ।

ସବୁ ଶେଷକୁ ରାମ ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲେ “ମହାରାଜ, ମୋ ମା' କଥା ବୁଝୁଥିବେ ।”

ଯିବାର ସମୟ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ସୁମଂତ୍ର ରଥ ସଜାଡ଼ି ଠିଆ ହେଲେ । ସେତିକିବେଳେ ସୁମିତ୍ରା ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ କହିଲେ, “ମୋ ବାପ, ରାମ ସଂଗେ ଯାଉଚୁ । ସବୁବେଳେ ତାଂକ ପାଖେ ଥିବୁ, ରାମଂକୁ ରାଜା ଦଶରଥ ବୋଲି ବିଚାରିବୁ; ସୀତାଂକୁ ସାକ୍ଷାତ 'ମୁଁ' ବୋଲି ବିଚାରିବୁ; ବଣକୁ ଅଯୋଧ୍ୟା ବୋଲି ବିଚାରିବୁ । ଯା ବାବୁ, ମନ ସୁଖରେ ଚାଲିଯା ।”

ତା' ପରେ ସୁଂଦର ଶାଢ଼ୀ ପିଂଧାଇ ସୀତାଂକୁ ରଥରେ ଉଠାଇ ଦିଆହେଲା । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନୁ, ଶର, ଅସ୍ତ୍ର, ଶସ୍ତ୍ର, ଖଣ୍ଡା, ପେଟରା ଓ ସୀତାଂକର ଚଉଦ ବରଷ ପାଇଁ ଲୁଗାପଟା ଧରି ରଥରେ ଉଠିଲେ । ରଥ ଚାଲିଲା । ସମସ୍ତେ ବାୟାପରି ହୋଇ କାଂଦି କାଂଦି ରଥ ପଛେ ପଛେ ଦଉଡ଼ିଲେ । ରଥ ଧୀରେ ଧୀରେ ନବାକୁ ସମସ୍ତେ ଡାକ ପକାଇଥାଂତି ।

ରାମ ପଛକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ, ଅଯୋଧ୍ୟାର ଲୋକ ଗୋଡ଼ାଇଚଂତି । ନିଜେ ରାଜା ଦଶରଥ ଓ ରାଣୀମାନେ ବି କାଂଦି କାଂଦି ଦଉଡ଼ୁଚଂତି । ବାପା ମାଂକର କାଂଦ ସଂଗେ ହା-ରାମ, ହା-ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ହା-ସୀତା, ଖାଲି ଏହି କଥା ଶୁଭୁଛି । ରାମଂକ ହୃଦ ଫାଟିଗଲା । ଲୋକେ ରଥ ରଖିବାକୁ ଡାକ ଛାଡ଼ୁଚଂତି । ରାମ ବରାବର ବେଗେ ରଥ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ସୁମଂତ୍ରଂକୁ କହୁଥାଂତି । ଶେଷକୁ ସୁମଂତ୍ର ଆଉ ପାରିଲେ ନାଇ । ବେଗେ ରଥ ଚଳାଇ ଦେଲେ । ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଲୋକେ ଦଶରଥଂକୁ ଫେରାଇଲେ । କିଂତୁ ରଥର ଧୂଳି ଦିଶୁଥିବା ଯାଏ ସେ ବରାବର ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ । ତଳେ ବସି ଚାହିଁଥିଲେ ଧୂଳି ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବାରୁ ଆଉ ବସି ପାରିଲେ ନାଇ । ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ । ପରେ ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ କୌଶଲ୍ୟାଂକ ହାତଟି ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । କୈକେୟୀ ରାଜାଂକୁ ନବାକୁ ଆସିଲେ । କିଂତୁ ରାଜା କହିଲେ, “ତୁ ମତେ ଛୁ ନା ।”

କୌଶଲ୍ୟାଂକ ଘରକୁ ଆସି ଦଶରଥ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶୋଇବାରୁ ସେ ଆଉ ଉଠି ନାହାଂତି । କାଂଦି କାଂଦି ଦିନଯାକ ଗଲା । ରାତିରେ କୌଶଲ୍ୟାଂକୁ କହିଲେ, “ମୁଁ ତ ଆଉ ତୁମକୁ ଦେଖି ପାରୁନାଇ । ମୋ ଦେହରେ ହାତ ଦିଅ ।” କୌଶଲ୍ୟା ରାଜାଂକ ପାଖେ ବସି ଖାଲି କାଂଦିଲେ । ସୁମିତ୍ରା ଆସି ବୁଝାଇ କହିଲେ, “ଏତେ ଦୁଃଖ କାହିଁକି କରୁଚ ? ରାମ କପରି ବୀର ତା କଣ ତୁମେ ଜାଣନାଇ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବି

ସାଂଗରେ ଅଛି । ତାଂକର କି ଭୟ ? ଚଉଦ ବରଷ ପୂରିଗଲେ ସେମାନେ ପୁଣି କାଲଘର ଫେରିଆସିବେ । ଏହା ଶୁଣି କୌଶଲ୍ୟାଂକର ଟିକିଏ ଦଂଭ ହେଲା ।

ଦଶରଥ ଫେରିଲା ବେଳେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଆଉ କେତେ ଲୋକ ଜମା ନ ଫେରି ରଥ ପଛେ ପଛେ ଦଉଡ଼ିଲେ । ସେଥିରେ କେତେ ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଦୌଡ଼ି ପାରୁ ନ ଥାଂନ୍ତି । ତଥାପି ପଡ଼ି ଉଠି ଚାଲୁଥାଂନ୍ତି । ଶେଷକୁ ଏହା ଦେଖି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତାଂକ ସଂଗେ ଚାଲିଲେ । ତମସା ନଦୀ କୂଳରେ ସଂଧ୍ୟା ଆସି ଲାଗିଗଲା । ସମସ୍ତେ କହୁଥାଂନ୍ତି, ଆମେ ତୁମ ସଂଗେ ବଣକୁ ଯିବୁ ।’ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ସେମାନଂକ ସଂଗେ ସେହିଠାରେ ରାତିରେ ରହିଲେ ।

ସକାଳୁ ଉଠି ରାମ ଦେଖିଲେ, ସମସ୍ତେ ଶୋଇଛଂନ୍ତି । ସୁମଂତ୍ରକୁ ତୁନି କରି ରଥ ଚଲାଇବାକୁ କହିଦେଲେ । କିଛି ଦୂର ଯାଇ ରଥରୁ ଓହ୍ଲାଇ ବଣରେ ଖଂଡ଼ିଦୂର ଚାଲିଗଲେ । ଖାଲି ରଥ ହାଲୁକା କରି କିଛିଦୂର ବୁଲାଇ ଚଲାଇବାକୁ ସୁମଂତ୍ରଂକୁ କହିଲେ । ସୁମଂତ୍ର ସେହିପରି କଲେ । ରଥର ଆଉ ଚକ ଦାଗ ଦିଶିଲା ନାଇ ।

ଏଣେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଲୋକେ ଉଠି ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲେ । କହିଲେ, ‘ଆହା କାହିଁକି ଶୋଇଲେଇଁ । ରାମ ଏହିପରି ଆମକୁ ଛାଡ଼ିଗଲେ ।’ ଏହା କହି କାଂନ୍ଦି କାଂନ୍ଦି ରଥ ଚକଗାର ଦେଖି ଦେଖି କିଛି ଦୂର ଗଲେ । ଶେଷକୁ ଆଉ ଚକଚିହ୍ନ ଦେଖିଲେ ନାଇ । ନିରାଶ ହୋଇ ବାହୁନ ବାହୁନ ଫେରିଲେ ।

ନିଷାଦ ରାଜା ଗୁହକ

କ୍ରମେ ରଥ କୋଶଳ ଦେଶ ଡେଇଁଲା । ଏବେ ରାମ କୋଶଳକୁ ପ୍ରଣାମ କରି, ପୁଣି ଚାଲିଲେ । ଶୃଂଗବେର ନଗର ପାଖେ ଗଂଗାକୂଳେ ସଂଧ୍ୟା ହେଲା । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଇଂଗୁଦୀ ଗଛ ଦେଖି ସେଇଠାରେ ରାମ ଶୋଇବାର ଠିକ୍ କଲେ ।

ନିଷାଦ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ବଣୁଆ ଜାତିଂକର ସେ ଦେଶ । ସେମାନଂକର ରାଜା ଗୁହ (ଗୁହକ) ରାମଂକର ଭାରି ଚିହ୍ନାପରିଚୟ ବଂଧୁ ଥିଲେ । ରାମ ଆସିଛଂନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣି ସେ ବେଗାବେଗି ଅନେକ ଲୋକବାକ, ସୁଂଦର ଖାଇବା ଜିନିଷ ଧରି ଆସି ପହଂଚି ଗଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଶୋଇବା ପାଇଁ ସୁଂଦର ଶେଯ, ମାଂଡ, ଘୋଡ଼ା ପାଇଁ ଘାସ କିଛି ଆଣିବାକୁ ସେ ବାକି ରଖି ନ ଥିଲେ । ସେ ବି ଚାହିଁଥିଲେ, ରାମଂକୁ ତାଂକ ନିଜଦେଶରେ ରାଜା କରି ସେହିଠାରେ ରଖିବେ ।

ଗୁହକକୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ରାମ ଆନଂଦରେ କୁଂଡାଇ ପକାଇଲେ । କହିଲେ, “ଭାଇ, ତୁମର ଏ ସ୍ନେହରେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲି; କିଂତୁ ତୁମ ଜିନିଷ ମୁଁ କିମିତି ନେବି ? ତପସ୍ୱୀ ପରି ବଣରେ ଫଳମୂଳ ଖାଇ ରହିବା ମୋର କଥା । ତେବେ, ଘୋଡ଼ାଂକୁ ଘାସତକ ଦିଅ ।” ଗୁହକ ବୁଝି ପାରିଲେ; ଆଉ ବଳାଇଲେ ନାଇ । ରାମ ସୀତା ସେ ଦିନ ଖାଲି ପାଣି ପିଇ ଗଛମୂଳରେ ଶୋଇଲେ ।

ରାତିରେ ରାମ ସୀତା ଶୋଇଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜଗି ବସିଲେ । ଗୁହକ ନିଜେ ଜଗିବସି ରହିବେ ବୋଲି କହି ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଶୋଇବାକୁ ବଳାଇଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହିଲେ, “ଭାଇଂକର ଏ ଦୁଃଖବେଳେ ମୁଁ ଶୋଇବି କିପରି ? ତା ପରେ ଦଶରଥ ଶୀଘ୍ର ମରିଯିବେ । କୌଶଲ୍ୟା

ସୁମିତ୍ରା ମଧ୍ୟ ବେଶୀ ଦିନ ବଂଚିବେ ନାହିଁ ।" ଏହିସବୁ କଥା ଶୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୁହଙ୍କ ଭିତରେ ରାତିଯାକ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଲା । ଦୁହେଁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରାତି ପୁହାଇ ଦେଲେ ।

ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଗୁହକ ସୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଗଂଗା ପାର ହେଲେ । ସୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କର ଫେରିବାକୁ ଗୋଡ଼ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରାମଙ୍କ ସଂଗେ ବଣକୁ ବାହାରିଲେ । ରାମ କେତେ ବୁଝାଇଲେ, ମିନତି କଲେ, ବାପା ମାଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଖବର ଦେଲେ, ଶେଷକୁ ବୁଝାଇ, କହିଲେ, "ଆପଣ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ନ ଗଲେ, କୈକେୟୀ ଭାବିବେ ମୁଁ ବଣକୁ ଯାଇନାହିଁ । ତାହାହେଲେ ସେ ବାପାଙ୍କୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଦେବେ । ଆପଣ ବେଗେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଯାଆନ୍ତୁ ।" ସୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କର ଆଉ ଉପାୟ କଣ ? ସେ ଖାଲି ପଛଆଡ଼ୁ ରାମଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ; ରାମ ନ ଦିଶିବାରୁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିଲେ ।

ବନବାସୀ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା

ଗଂଗା ପାର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବର-ଅଠା ଲଗାଇ ବାବାଜୀ ପରି ଜଟା ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଗଂଗା ନଦୀ ଆରପାଖେ ବତ୍ସଦେଶ । ସେଠାରେ, ହରିଣ ମାରି ଖାଇ, ସାଂଜୁ ପିନ୍ଧି, ହାତରେ ଧନୁଶର ଧରି ବଣ ଭିତରେ ପଶିଲେ । ତହିଁ ଆରଦିନ ସେମାନେ ପ୍ରୟାଗରେ ପହଂଚିଲେ । ସେଠାରେ ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ପାଖରେ ଗଂଗାରେ ଯମୁନା ଆସି ମିଶିଛି । ଭରଦ୍ୱାଜ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରି ଆଦର କଲେ; ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ଆଶ୍ରମରେ ବରାବର ରଖିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ପାଖରେ ଗ୍ରାମ ଘରଦ୍ୱାର ଥିଲା । ରାମଙ୍କର ସେଠାରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଦୟାକରି ଗୋଟିଏ ଭଲ ନିର୍ଜନ ଜାଗା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବତାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।" ଭରଦ୍ୱାଜ କହିଲେ, "ତେବେ ଏଠାରୁ ଦଶ କୋଶ ଦୂରରେ ଚିତ୍ରକୂଟ ଅଛି । ସେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ । ସେଠାରେ ଫୁଲ, ଫଳ, ନଦୀ, ଝରଣା, ପକ୍ଷୀ, ହରିଣ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ସେଇସ୍ଥାନଟି ତୁମକୁ ସୁଖ ଲାଗିବ ।"

ସକାଳୁ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି, ଶୁଖିଲା କାଠ ଗୋଟାଇ ଗୋଟିଏ ଭେଲା ବାନ୍ଧି ସେଥିରେ ଯମୁନା ପାର ହେଲେ । ତା'ପରେ ଆଗେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ମଝିରେ ସୀତା ଓ ପଛରେ ରାମ—ଏହିପରି ବଣ ଭିତରେ ଚାଲିଲେ । ସୀତା ବଣ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିଲେ । ଫୁଲଟିଏ ଫଳଟିଏ ଯାହା ଦେଖନ୍ତି; ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗେ । ଏଇଟି କଣ ବୋଲି ପଚାରିଲାକ୍ଷଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହା ତୋଳି ଆଣି ଦିଅନ୍ତି । ଏହିପରି ସକାଳୁ ସଂଧ୍ୟାବେଳଯାଏ ଚାଲି ଚାଲି ସେମାନେ ଚିତ୍ରକୂଟ ପର୍ବତ ପାଖେ ପହଂଚିଲେ । ପର୍ବତ ତଳେ ମନ୍ଦାକିନୀ ବହିଯାଉଚି । ଜାଗାଟି ବଡ଼ ଚମତ୍କାର । କାଠ, ଲଟି, ପତ୍ର ନେଇଆସି ରହିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ତିଆରି କରି ପକାଇଲେ । କାହିଁ ମଣିମାଣିକ୍ୟଲଗା ମଖମଲ ପଥର କୋଠରେ ଯେଉଁମାନେ ରହୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଏବେ ଏହି ପତ୍ରକୁଡ଼ିଆରେ ମହା ଆନନ୍ଦରେ ରହିଲେ ।

ଦଶରଥଙ୍କ ଶୋକ

ସୁମନ୍ତ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଆସି ଦେଖିଲେ, ରାଜା ସେହିପରି ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ଦେହଯାକ ଧୂଳିବୋଳା ହୋଇଅଛି, ଆଖିରୁ ଲୁହ ଶୁଖି ନାହିଁ; ଘଡ଼ିକେ ପଦ୍ମରୁକେ

ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଉଚନ୍ତି । ସୁମନ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି ଦୁଃଖ ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା । ସେ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲେ । ଚେତା ପାଇ ପଚାରିଲେ, "ସୁମନ୍ତ, ତମେ ଆସିବାବେଳେ ସେମାନେ କଣ କହିଲେ ?"

ସୁମନ୍ତ କହିଲେ, "ରାମ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇ କହିଚନ୍ତି, 'ମାଆଙ୍କୁ କହିବ, ସେ ସବୁବେଳେ ବାପାଙ୍କ ସେବା କରୁଥିବେ; ଭରତଙ୍କୁ କହିବ, ସେ ରାଜା ହୋଇ ଯେପରି ବାପାଙ୍କୁ କେବେ ଅମାନ୍ୟ ନ କରନ୍ତି ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାଗରେ କହିଲେ, 'ସୁମନ୍ତ, ବାପା ଯେତେବେଳୁ ଭାଇଙ୍କୁ ବଣକୁ ପଠାଇଚନ୍ତି, ସେତେବେଳୁ ମୋର ତାଙ୍କଠାରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଭକ୍ତି ନାହିଁ ।' ସୀତା କିଛି କହିନାହାନ୍ତି । ସେ ଖାଲି ମୁହଁ ପୋତି କାନ୍ଦୁଥାନ୍ତି । ଆଉ ଥରେ ଥରେ ରାମଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଓ ଥରେ ଥରେ ରଥକୁ ଚାହୁଁଥାନ୍ତି ।"

ଏହା ପରେ ରାଜା ଦଶରଥଙ୍କର ଦୁର୍ଦଶା ପଡ଼ିଲା । ସେ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । କ୍ରମେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ହାତରୁ ବଳ ଛାଡ଼ିଗଲା । ତାଙ୍କର ଆଉ ବଞ୍ଚିବାର ଆଶା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, "କୌଶଲ୍ୟା, ମୁଁ ଆଉ କିଛି ଜାଣି ପାରୁନାହିଁ । ମୋର ଆଉ କିଛି ମନେ ରହୁନାହିଁ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ଖରାରେ ଗଛଆ ଶୁଖିଗଲା ପରି ଏ ପୁତ୍ରଶୋକରେ ମୋ ପ୍ରାଣ ଦିନକୁ ଦିନ ଶୁଖିଯାଉଚି ! ଆହା ! ରାମ, ରାମପରି ପୁଅ । ସେ ମୋ କଥାରୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଦିନେ ବାହାରି ନାହିଁ । ମୁଁ ରାକ୍ଷସ ତାକୁ ବଣକୁ ପଠାଇ ଦେଲି । କୌଶଲ୍ୟା, ମୋର ବଳ ବୁଦ୍ଧି ସବୁ ଚାଲିଯାଉଚି । ଲିଭିଲାବେଳେ ଦୀପ ଯେପରି ହୁଏ, ମୋତେ ଭିତରେ ଭିତରେ ସେହିପରି ଲାଗୁଚି ।"

ସୁମିତ୍ରା ମଧ୍ୟ ପାଖରେ ବସିଥାନ୍ତି । ସୁମିତ୍ରା କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କୁ ଧରି ରାଜା ପାଖେ ରହିଥାନ୍ତି । ସେ କହିଲେ, "ମୁଁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । ଏ ଶୋକରେ ମୋ ପ୍ରାଣ ଯିବ; ବଞ୍ଚିଲୁ କେତେ ଦୁଃଖ ପାଇ ରାମଭଳି ପୁଅ ପାଇଥିଲି । ମଲାବେଳେ ତାହାକୁ ଦେଖିବି ନାହିଁ । ସବୁ ପାପର ଫଳ, ରାଣି !" ଏହା କହୁ କହୁ କେତେ ପୂର୍ବକଥା ମନେ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ବ କଥା କହିବସିଲେ ।

ଅନ୍ଧମୁନି ପୁତ୍ର କଥା କହି ଦଶରଥ ମଲେ

ଦଶରଥ କହିଲେ, "ମୋର ସେତେବେଳେ ଟୋକା-ବୟସ; ମୁଁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି, ଶରମାରି ଶିକାର କରିବା ଶିଖିଥିଲି । ବଣରେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଲୁଚି ବସିଥାଏ । ଦୂରରେ ଜନ୍ତୁମାନେ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି । ସେହି ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଶର ମାରେଁ ।

"ଦିନେ ଏହିପରି ବଣରେ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦକୁ କାନ ଡେରି ବସିଥାଏଁ । ରାତି ହୋଇଗଲା । ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ନଈ ଥାଏ । ସେ ନଈକୁ ରାତିରେ ଜନ୍ତୁମାନେ ପାଣି ପିଇବାକୁ ଆସନ୍ତି । ମୁଁ କାନ ଡେରି ବସିଚି । ପାଣିରେ ଗୋଟିଏ ଘଡ଼ ଘଡ଼ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ଗୋଟିଏ ହାତୀ ପାଣି ପିଉଚି । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଶର ମାରିଦେଲି ।

"ସେ କଥା ଆଉ କଣ କହିବି ରାଣି ! ମନେ ପଡ଼ିଲେ ପ୍ରାଣ ଫାଟିଯାଉଚି । ମୁଁ ଶର ମାରିଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶୁଣିଲି, ନଈକୂଳରୁ ଗୋଟିଏ ବାଳକ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ତରତର ହୋଇ ନଈକୂଳକୁ ଦଉଡ଼ିଗଲି । ଆହା, ସେ ସୁନ୍ଦର ଛବି

ପୁଅର ମୁହଁ ଏବେ ଦିଶିଯାଉଛି । ଚଉଦ ପଂଦର ବର୍ଷର ବାଳକ ହାତରେ ପାଣି ମାଠିଆ ଧରି ପଡ଼ିଯାଇଛି । ବୁଝିପାରିଲି, ହାତି ନୁହେଁ; ଏହି ବାଳକ ନଈରେ ମାଠିଆ ବୁଡ଼ାଇଲା ବେଳେ ଉବଉବ ଶବ୍ଦ ଶୁଭିଲା ।

"ଶର ତ ମାରି ଦେଇଛି; ଆଉ ଉପାୟ କ'ଣ ? ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କାଂଦିଲି । କେତେ ଦେବତାଂକୁ ଡାକିଲି । କେତେ କାଳ ଉତ୍ତାରୁ ପିଲାଟିର ଜ୍ଞାନ ହେଲା । ସେ ମୋତେ ଚାହିଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ କହିଲା, 'ତୁମେ କିଏ ? ମୋ ବାପା ମାଆ କଣ କହିବେ ? ତାଂକୁ କିଏ ସଂଭାଳିବ ?' ତାକୁ ପଚାରି ଜାଣିଲି, ସେ ଗୋଟିଏ ଋଷିର ପୁଅ; ତାର ବାପା ମା ଦୁହେଁ ଅଂଧ । ବଣରେ ପତ୍ର କୁଡ଼ିଆ କରି ଥାଂନ୍ତି । ଏହି ପୁଅଟି ଭିକ ମାଗିଆଣି ତାଂକୁ ପୋଷେ ।

"ଏକଥା ଶୁଣି ମୋର ଜ୍ଞାନ ହଜିଗଲା । ମୁଁ ଆଉ କଣ କରିବି ? ପିଲାଟିକୁ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଂକ ସଂଗେ ଭେଟ କରାଇ ଦେଲି । ଏହା ଜାଣି ସେ ଦୁହେଁ ଗଛ କାଟିଲା ପରି ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ତାଂକର ଜ୍ଞାନ ଲୋପ୍ ହୋଇଗଲା ! କେତେବେଳ ପରେ ଜ୍ଞାନ ପାଇ କେତେ ବାହୁନି କରି କାଂଦିଲେ । ପୁଅକୁ ଦାହ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ କାଠ ଆଣି ଏହି ହାତରେ ରାଣି ! ନିଆଁ ଜାଳିଦେଲି । ପୁଅକୁ ପୋଡ଼ିଲାବେଳେ ମୁଁ ସଂଭାଳି ପାରିଲି ନାଇ । ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଦୁହେଁ ସେହି ନିଆଁକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ । ମୁଁ କେତେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲି । ସେମାନେ ଜାଣି ପାରିଥିଲେ, ମୋର କିଛି ଦୋଷ ନାଇ । ମୋତେ କ୍ଷମା ଦେଲେ; କିଂତୁ ବୁଢ଼ା କହିଥିଲେ, "ଆମେ ମଲାବେଳେ ପୁଅ ମୁହଁ ଦେଖିଲୁ ନାଇ । ରଜା, ଏ ଦୁଃଖ ଦିନେ ଜାଣିବ ।'

"ରାଣି, ସେହି କାଳ ଆସି ପଡ଼ିଲା ।" ଏହା କହୁ କହୁ ପୁଣି କହିଲେ, "ଆହା ରାମ, କୁଆଡ଼େ ଗଲୁ ? କୈକେୟୀ ରାକ୍ଷସୀ, ତୋ ମନରେ ଏଇୟା ଥିଲା ?" ଦଶରଥଂକର ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇଗଲା । ସେ ମୂର୍ଚ୍ଛାରୁ ଆଉ ସେ ଉଠିଲେ ନାଇ । ରାମ ଯିବା ପରେ ଦଶରଥ ଛଅ ଦିନ ମାତ୍ର ବଂଚିଥିଲେ ।

ରାତିରେ ରାଜା ମରିଯିବାର କେହି ଜାଣି ପାରି ନ ଥିଲେ । ସକାଳୁ ଜାଣି ସମସ୍ତେ କାଂଦି ଉଠିଲେ । ନଅରରେ କୋଳାହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ଦୁଃଖ ଉପରେ ଦୁଃଖ । ମନୁଷ୍ୟ ଆଉ କେତେ ସହେ ? ଏଣେ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଘରେ ନାହାଂନ୍ତି । ସେ ନ ଆସିଲେ ରାଜାଂକ ଶବ ତ ପୋଡ଼ା ହବ ନାଇ । ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକୁ ଆଣିବାକୁ ଲୋକ ଗଲା । ରାଜାଂକ ଶବକୁ ଗୋଟିଏ ନାହାରେ ତେଲ ଭରତି କରି ସେଥିରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିଦେଇ, ସମସ୍ତେ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ଭରତ ମାମୁଁ ଘରୁ ଫେରିଲେ

ଭରତ ମାମୁଁ ଘରେ ଥାଇ, ଏ ସବୁ କିଛି ଜାଣି ନଥିଲେ । ମହା ସୁଖରେ ଥିଲେ । ଦିନେ ରାତିରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ, ଦଶରଥ ରାଜା କୋତରା ହୋଇ ଯାଇଛଂନ୍ତି; ଗୋଟାଏ ପର୍ବତରୁ ଖସିପଡ଼ି ତଳେ ଥିବା ଗୋଟାଏ ତେଲ ପୋଖରୀରେ ବୁଡ଼ିଗଲେ; ତା' ପରେ ଗୋଟାଏ ଗଧଲଗା ଗାଡ଼ିରେ ବସି ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଉଛଂନ୍ତି । ଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ଭରତଂକ ମନ ଭାରି ଖରାପ ଥାଏ । ଏତିକି-ବେଳେ ହଠାତ ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ଲୋକ ଯାଇ ଖବର ଦେଲା, "ଆପଣ ଯେଉଁ ସଜେ ଅଛଂନ୍ତି, ସେହି ସଜେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ହବ ।"

ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଖବର ପାଇ ରଥରେ ଚଢ଼ି ସାଂଗେ ସାଂଗେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ପଶିଲାକ୍ଷଣି ତାଂକୁ କିପରି କିପରି ଲାଗିଲା । ଅଯୋଧ୍ୟା ବଡ଼ ଅସୁଂଦର ଦିଶୁଚି; ହାଟ, ବଜାର ସବୁ ପ୍ରାୟ ବଂଦ ହୋଇଛି । ସେମାନେ ନଅରରେ ପଶି ଆଗ ଦଶରଥଂକ ଘରକୁ ଗଲେ । ଦେଖିଲେ, ଦଶରଥ ସେ ଘରେ ନାହାଂନ୍ତି । ସେଠାରୁ ସେମାନେ କୈକେୟୀଂକ ପାଖକୁ ଯାଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ । କୈକେୟୀ ପଚାରିବାରୁ କହିଲେ, "ଆମେ ମାମୁଁ ଘରେ ଖୁସିରେ ଥିଲୁ ।" ସେଠାରୁ ପଚାରିଲେ, "ମା, ଏତେ ବେଗାବେଗି ଆମକୁ ଘେନି ଆସିଲ କାହିଁକି ? ବାପା କାହାଂନ୍ତି ? ସେ ଭଲ ଅଛଂନ୍ତି ?"

କୈକେୟୀ କହିଲେ, "ବାବୁ, ବାପା ମରିଯାଇଛଂନ୍ତି ।" ଏହା ଶୁଣି ଶୁଣୁ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କାଂଦି ଉଠିଲେ; ତଳେ ପଡ଼ି ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲେ । କୈକେୟୀ କହିଲେ; 'ବାବୁ, ବଡ଼ ହେଲଣି; ତୁମର ବୁଦ୍ଧି ହେଲଣି; ଦୁଃଖରେ ଏତେ ଅଥୟ ହଉଛ କାହିଁକି ?" ଭରତ ଆହୁରି କାଂଦି କାଂଦି କହିଲେ, "ବାପା, ଏପରି ଅନାଥ କରି କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲ ? ତୁମେ ମଲା ବେଳେ ତୁମ ମୁହଁରୁ ପଦେ କଥା ଶୁଣି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଟିକିଏ ପାଣି ଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ? ଭାଇ ରାମ, ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ତୁମେମାନେ ସୁପୁତ୍ର ! ତୁମେମାନେ ଥିଲ ! ମୁଁ ଅଲଗା କାହିଁକି ମାମୁଁ ଘରକୁ ଗଲି ?" କାଂଦି କାଂଦି ମାଆଂକୁ ପଚାରିଲେ, 'ମା, ବାପା ମଲାବେଳେ କଣ କହିଥିଲେ । ମୋତେ କିଛି କରିବାକୁ କହି ଯାଇ ନାହାଂନ୍ତି ତ ?"

କୈକେୟୀ ପୁଅକୁ ତଳୁ ଉଠାଇ ମୁହଁ ପୋଛି ଦେଲେ, ଦେହ ଝାଡ଼ି ଦେଲେ, କହିଲେ; 'ବାପା ମଲାବେଳେ, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଂକୁ ଝୁରି ଝୁରି ମରିଚଂନ୍ତି ।' ସେଠାରୁ ଭରତ ଅଥୟ ହୋଇ ସବୁକଥା ପଚାରିଲେ । କୈକେୟୀ କହିଲେ, "ବାବୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା, ତିନିହେଁ ବଣକୁ ଗଲେଣି । ତୁ ଏବେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ରାଜା ହବୁ ।" ଏହା କହୁ କହୁ ଆଗେ କୁଟମ କରି ସେମାନଂକୁ କିପରି ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ତଡ଼ି ଦେଲେ ଓ କିପରି ଭରତ ପାଇଁ ରାଜଗାଦି ରଖିଲେ, ସବୁକଥା ବଡ଼ ଖୁସିରେ ଭରତଂକୁ କହିଗଲେ ।

କୈକେୟୀଂକର ସେତେବେଳଯାଏ ବର ମରିବାରେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ତାଂକ ପୁଅ ରାଜା ହବ ବୋଲି ତାଂକ ମନରେ ଭାରି ଆନଂଦ । ସେହି ଆନଂଦରେ ସେ ସବୁକଥା କହିଗଲେ । ସେ ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ ଯେ; ଏ ସବୁ କଥା ଭରତଂକୁ ବାଧିବ ।

ଭରତ ଏ ସବୁ କଥା ଶୁଣି ଅବାକ୍‌ହୋଇ ରହିଁଲେ । ରାଗରେ ତାଂକ ଦେହ ଜଳିଗଲା; ନାକ ଫୁଲିଗଲା, ଓଠ ଥରିଲା । ମା' ନ ହୋଇଥିଲେ କୈକେୟୀଂକୁ ସେ କଅଣ କରିଥାଂତେ; କିଏ କହିବ ? ସେ କହିଲେ, "ମା ହୋଇ ତୁ ଏଇଆ କଲୁ ? ରଜାଝିଅ ହୋଇ ତୋର ଏହି ବୁଦ୍ଧି ? ମୁଁ କେବେ ରାଜ୍ୟ ନେବି ନାହିଁ । ରାମ ବଡ଼ ପୁଅ । ରାଜ୍ୟ ତାଂକର । ବାପା ନାହାଂନ୍ତି, ଭାଇମାନେ ବଣରେ, ମୁଁ ରାଜ୍ୟରୁ କଅଣ ଖାଇବି ? ମୁଁ ଯାଇ ରାମଂକୁ ବଣରୁ ଫେରାଇ ଆଣିବି । ସେମାନଂକୁ ବଣକୁ ପଠାଇ ତୁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ କରିନାହୁଁ; ବହୁତ ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରିଚୁ । ରାମ ତୋର କେଉଁ କଥା ନକରଂନ୍ତି ? ସେ ତ ତୋତେ କେତେ ସୁଖ ପାଆଂନ୍ତି । ତୁ ତାଂକୁ କିପରି ବଣକୁ ପଠାଇ ଦେଲୁ ? ଆହା ! ମା କୌଶଲ୍ୟା ! କୌଶଲ୍ୟା ତୋତେ ସାନ ଭଉଣୀ ପରି କରିଥାଆଂନ୍ତି । ତୁ ଏଡ଼େ ଖରାପ; ତୁ ତାଂକ ପୁଅକୁ ବଣକୁ ପଠାଇ ଦେଲୁ— ଏ କଥା ଶୁଣି ଏବେ ତୋତେ କାଂଦ ମାଡ଼ୁଚି । କାଂଦ୍ ଆପଣା ପୁଅକୁ ଅପମାନ ଦେଇଚୁ ବୋଲି କାଂଦ୍; ମୁଁ କେବେ ରାଜ୍ୟ ନେବି ନାହିଁ ।"

ସେଠାରୁ ଭରତ ସମସ୍ତଂକୁ ଡାକି କହିଲେ, ମୋର କେବେ ରାଜ୍ୟ ଲୋଡ଼ା ନାଇ । ମୁଁ ନଥିଲା-ବେଳେ ଏତେକଥା ହୋଇଗଲା; ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ ନାଇ ! ଏହା କହି ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକୁ ସେନି; କୌଶଲ୍ୟା ସୁମିତ୍ରାଂକ ସଂଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଗଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ଭରତଂକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ; ବାଟରେ ଭେଟ ହେଲା । କୌଶଲ୍ୟା କହିଲେ; ବାବୁ ଏବେ ରାଜ୍ୟ ପାଇଚ; ସୁଖରେ ରହ; ଏ ବୁଢ଼ୀଟିକ ବଣରେ ରାମ ପାଖକୁ ପଠାଇଦିଅ ।" ଏହା ଶୁଣି ଭରତ ତାଂକ ଗୋଡ଼ ଧରି ପଡ଼ି କାଂଦି କାଂଦି ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲେ । ପରେ ସୁମିତ୍ରାଂକୁ ଦେଖି ଭରତ କାଂଦି କାଂଦି କହିଲେ; "ମା ସୁମିତ୍ରା, ଭାଇ ରାମ ମୋତେ ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ କରିଥାଂନ୍ତି । ମୋର ଏ କି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ? ମୁଁ କି ମହାପାପ କରି ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲି ? ମୁଁ କିଛି ନଜାଣି ଏତେ କଥା ହୋଇଗଲା !"

ଏ ସବୁ କଥା ଶୁଣି କୌଶଲ୍ୟାଂକୁ ବି ବହୁତ ବୋଧ ଲାଗିଲା । ସେ ବେଶ ବୁଝିଲେ, ଭରତଂକର କିଛି ଦୋଷ ନାଇ । ସେ ଦୁଃଖ ଛାଡ଼ି ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକୁ କୁଂଢାଇ ବହୁତ କାଂଦିଲେ ।

ଦଶରଥ କ ଶୁଦ୍ଧକ୍ରିୟା

ଏଣେ ବଶିଷ୍ଠ ଋଷି ବାପାଂକ ଶବ ସଂସ୍କାର ଓ ଶୁଦ୍ଧଘର କରିବା ପାଇଁ ଭରତଂକୁ କହିଲେ । ସେ କହିଲେ, "ଏପରି ଶୋକ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେ ! ମାଆଂକୁ ସବୁବେଳେ ସବୁ କଥାରେ ବୋଧ ଦେବା ପୁଅର କାମ ।" ଭରତ ଏହା ଶୁଣି ଶବ ପାଖକୁ ଗଲେ । ଶବକୁ ଭୁଇଁଲଖଣି କାଂଦିପକାଇ କହିଲେ, 'ରାଜା, କାହିଁକି ତୁମେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ମାଇପିଟାର କଥାରେ ପଡ଼ିଲ ?'

ତା' ପରେ ଶବ ସଂସ୍କାର ଆୟୋଜନ ହୋଇ-ଗଲା । ପୁରୋହିତ, ମଂତ୍ରୀ, ବିଧବା ରାଣୀମାନେ ସମସ୍ତଂକ ଆଗେ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସ୍ନାନକରି ପବିତ୍ର ହୋଇ ଠିଆହେଲେ । ଗୋଟାଏ ଦୋଳା ତିଆରି ହେଲା । ସେଥିରେ କେତେ ଜରିପାଟ, କେତେ ହାତୀ ଦାଂତ, କେତେ ସୁନା ରୁପା ମଣି ମାଣିକ୍ୟରେ କାମ ହୋଇଥିଲା, ତା କହି ହବ ନାଇ । ରାଜାଂକ ଶବକୁ ସେଥିରେ ଥୋଇ ଚଂଦନ, ଫୁଲ ଦେଇ, ପୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ସରଯୂକୂଳକୁ ବୋହି ନେଲେ ! ଆଗେ ଆଗେ ବଂଦୀ (ଭାଟ) ମାନେ ରାଜାଂକ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ବୀଣା ଧରି ଗୀତ ଗାଇ ଚାଲିଲେ । ତା' ପରେ ବିଧବା ରାଣୀମାନେ ଧଳା ଲୁଗାପିଂଧି ଅଳଂକାର କାଢ଼ି ମୁଂଡ ମୁକୁଳା କରି, କାଂଦି କାଂଦି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଲେ । ତା ପରେ ମଂଝିରେ ଶବ ଚାଲିଲା । ଶବ ପାଖେ ପାଖେ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଥାଆଂନ୍ତି । ଶବ ଉପରେ ପାଟ ଛତା ଟେକା ହୋଇଥାଏ । ଲୋକେ ଚଅଁର ପକାଉ ଥାଆଂନ୍ତି । କେତେ ଧନ ରତ୍ନ ମଣି ମାଣିକ୍ୟ ସୁନା ରୁପା ଗାଡ଼ିରେ ଲଦା ହୋଇ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଥାଏ ।

ଯାଗ କାଳରୁ ଯାଗର ନିଆଁ ରଖା ହୋଇଥିଲା । ସେ ନିଆଁ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବେଦୀ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ରଥରେ ଲଦା ହୋଇ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଥାଏ । ଅଯୋଧ୍ୟା ସହରର ଲୋକଯାକ—ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ବାଳକ ବାଳିକା ସମସ୍ତେ ଧାଡ଼ ଧାଡ଼ ହୋଇ ପଛେ ପଛେ ଚାଲୁଥାଆଂନ୍ତି ।

ସମସ୍ତେ ଯାଇ ସରଯୂକୂଳ ଶ୍ମଶାନରେ ପହଂଚିଲେ । ଶ୍ମଶାନରେ ଜୁଇ ଗାତ ଖୋଳାହେଲା । ଗାତ ଉପରେ ଶଗଡ଼େ ଚଂଦନକାଠ ଲଦା ହେଲା । ଚଂଦନ କାଠ ଉପରେ ମାଠିଆ ମାଠିଆ ଘିଅ ଅଜାଡ଼ା ହେଲା । ଶବକୁ ସ୍ନାନ କରାଇ ନୂଆ ଲୁଗା ପିଂଧାଇ ବସ୍ତ୍ର-

ଅନୁସାରେ ଜୁଇରେ ଲଦିଲେ । ଭରତ ସେହି ଯାଗ ନିଆଁରେ ମୁଖାଗ୍ନି ଦେଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଶବ ଉପରେ ଆହୁତି ଦେଲେ । ସେ ଶବଦାହ ଗୋଟିଏ ଯାଗ ପରି ହେଲା ।

ଭରତ କେତେ ଧନ ରତ୍ନ ବାଣ୍ଟିଲେ । ସମସ୍ତେ ଶେଷରେ ଜୁଇରେ ଆହୁତି ଦେଇ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ କାଠ ପକାଇ, ସରଯୂରେ ସ୍ନାନ କରି ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ଏହାପରେ କ୍ରୁନ୍ଦନର ବି କ୍ରମେ ସରିଗଲା ।

କୁଜୀର ଦଣ୍ଡ

ଦିନେ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି, ଏହିସମୟରେ କୁଜା (ମନ୍ଥରା) ଖୁବ ସଜାଡ଼ି ହୋଇ ସଖୀମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ତା ଦେହଯାକ ଚକ୍ ଚକ୍, ଲୁଗାରେ ଅଳଙ୍କାର, କପାଳରେ ସୁବାସ ଚନ୍ଦନ । ପିନ୍ଧା ପାଟ ଶାଢ଼ୀ । ମୁହଁରୁ ହସ ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି । ସେ ବୋଧହୁଏ ଭାବୁଥିଲା, ଭରତଙ୍କ ଠାରୁ ଗୋଟାଏ ଭାରି ପୁରସ୍କାର ପାଇବ । ବେଶ୍ ପୁରସ୍କାରଟାଏ କିନ୍ତୁ ପାଇଲା ।

କୁଜା ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲାକ୍ଷଣି ଭରତ ତାକୁ ଧରି ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଆଡ଼କୁ ଠେଲିଦେଇ କହିଲେ, "ଏଇ ସତ୍ୟାନାଶୀ ସବୁ ଅନିଷ୍ଟ ଅମଙ୍ଗଳର ଗୋଡ଼ । ଏବେ ଏହାକୁ ଯାହା କରିବାର କର ।" ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସେ ପାପିଷ୍ଠାର ଚୁଟି ଧରି, ଦୁମ୍ କରି ତାକୁ ଭୂଇଁରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ତା ପରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାକୁ ଆଛାକରି ଗୋଟାକେତେ ପୁରସ୍କାର ଦେବାର ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଆଉ ଟିକିଏ ଯାଇଥିଲେ, କୁଜାର ପିଠିଟା ବୋଧହୁଏ ଠିକରେ ସଳଖ କରି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତେ । କୁଜା କିନ୍ତୁ ଏ ମଧ୍ୟରେ କାନ୍ଦି, ପାଟିକରି, ଘରଦ୍ୱାର କମ୍ପାଇ ଦେଲାଣି । ସଖୀମାନେ କି ଆଉ ସିଠେଇଁ ରହନ୍ତି ? କୁଜାର ମାଡ଼ ଦେଖି ଦେଖି ସମସ୍ତେ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଁ ଲୁଚିଗଲେଣି । ଶେଷକୁ ଭରତ କହିଲେ, "ଭାଇ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ, ସେଇଟାକୁ ଆଉ ମାରି ପକାନା । ଗୋଟାଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକକୁ ମାରିଚ, ଏହା ଶୁଣିଲେ ଭାଇ ରାମ ରାଗ ହେବେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଏହା ଶୁଣି କୁଜାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । କୁଜା ମଧ୍ୟ ପଳାଇଯାଇ ରକ୍ଷା ପାଇଲା ।

ଭରତ ରାମଙ୍କୁ ଫେରାଇବାକୁ ବଣକୁ ଗଲେ

ଏହାପରେ ଦଶରଥ ମରିବା ପରେ ତେରଦିନ ବିତିଗଲା । ଭରତ ଏବେ ସିଂହାସନରେ ବସି ରାଜା ହବାର କଥା । ସେ ରାଜା ହେଲେ ନାହିଁ । ରାମଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ବଣକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା, ସୁମିତ୍ରା, କୈକେୟୀ—ତିନିହେଁ ଭରତଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ବଣକୁ ଗଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୋହିତ, ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ କେତେ ସାଙ୍ଗରେ ଗଲେ କିଏ କହିବ ? ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଆଉ କେହି ବାକି ରହିଲେ ନାହିଁ । ଲକ୍ଷେ ଘୋଡ଼ା, ନଅ ହଜାର ହାତୀ, ଆଠ ହଜାର ରଥ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଚାଲିଲା । ତା ଛଡ଼ା ଶଗଡ଼, ଗଧ, ବଳଦର ସୀମା ନାହିଁ ।

ପ୍ରଥମେ ଗୁହକ ଦେଶ ପଡ଼ିଲା । ଭରତ ରାମଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଭାବିକି, ସେ ନିଜେ ରାମଙ୍କ ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଅଣ୍ଟାଭିଡ଼ ସାରିଥିଲେ ।

ମାଝ ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖି ସବୁ ଶୁଣି ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ହେଲା । ଭରତ ତାଙ୍କୁ ରାମଙ୍କ କଥା ପଚାରି ବହୁତ ବୁଝିଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଇଙ୍ଗୁଦୀ ଗଛମୂଳେ ଯେଉଁ କୁଶ (ଘାସ) ପାରି ଶୋଇଥିଲେ, ତାହା ପଡ଼ିଥିଲା । ଗୁହକ ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେଲେ । ସକାଳୁ ଅନେକ ନୌକା ଠିକଣା କରି ଗୁହକ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗଙ୍ଗା ପାରି କରାଇ ଦେଲେ; ନିଜେ ବି ଭରତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଲେ ।

ତା ପରେ ସମସ୍ତେ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଯାଇ ଭଲେ ସୁନ୍ଦର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଖାଇଲେ । ଋଷିଲୋକ; ତପସ୍ୟା ବଳରେ ଖେତଢ଼ରେ ପର୍ବତ, ଷୀଘ୍ରରେ ନଦୀ ତିଆରି କରିଦେଇ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଯେତେ ଯେ ପାରିବ ଖାଅ ।" ଆରଦିନ ସକାଳୁ ମୁନି ଚିତ୍ରକୂଟ ଆଡ଼କୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଓ ସମସ୍ତେ ଯାଇ କ୍ରମେ ଚିତ୍ରକୂଟ ପର୍ବତ ପାଖେ ପହଂଚିଲେ ।

ସେଠୁ କିଛି ଦୂରରେ ବଣ ଭିତରୁ ଠାଏ ଧୂଆଁ ବାହାରିବାର ଦେଖାଗଲା । ଭରତ ବିଚାରିଲେ, ସେଇଟି ରାମଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ହୋଇଥିବ । ଏଣେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି, ଧୂଳି ଦେଖି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗୋଟାଏ ଶାଳ ଗଛରେ ଚଢ଼ି ଦୂରରୁ ଭରତଙ୍କୁ ଦେଖି ଭାବିଲେ, ଭରତ ଯୁବରାଜ ହୋଇ, ସୈନ୍ୟ ଘେନି ରାମଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଆସୁଚନ୍ତି । ସେ ତରତର ହୋଇ ଧନୁଶର ଧରି ଭରତଙ୍କ ସାଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ତିଆରି ହୋଇଗଲେ । କିଂତୁ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲେ ନାଇ । ସେ କହିଲେ, "ଭରତ ପରି ଭାଇ ପୃଥିବୀରେ କେତେ ଜଣ ଅଛନ୍ତି ? ଭରତ ଆମର କେବେ କିଛି ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରି ନାଇ । ସେ ତ ଆମମାନଙ୍କୁ କେତେ ସୁଖ ପାଏ । ରାଜ୍ୟ ପାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ଭରତକୁ ମାରିବି ? ସେ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର କଅଣ ହବ ? ସେ ରାଜ୍ୟ ମୋତେ ଭାତରେ ବିଷ ମିଶାଇ ଖାଇଲା ପରି ଲାଗିବ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଭରତ ଆମର କିଛି ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସୁ ନାଇ । ଭରତ ପରି ଭାଇ, ତା ବିଷୟରେ ଏପରି କହନା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଏହାଶୁଣି ଲାଜ ମାଡ଼ିଲା । ସେ କହିଲେ, "ତେବେ ବାପା ବୋଧହୁଏ ତୁମକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସୁଚନ୍ତି ।" ରାମ କହିଲେ, "ତା ହୋଇପାରେ । ତମେ ଗଛରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସ ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ ।

ରାମ ଫେରିଲେ ନାଇ

ଭରତ ଖୋଜି ଖୋଜି ଅସି ଆଶ୍ରମରେ ପହଂଚିଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା, ଦେହରେ ବଲ୍କଳ କନା ଦେଖି, ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ହଜିଗଲା । ସେ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଆସୁ ଆସୁ ବାଟରେ ପଡ଼ିଗଲେ । 'ଭାଇ'—ଏତିକି ଛଡ଼ା ମୁହଁରୁ ଆଉ କଥା ବାହାରୁ ନାଇ । ତା ଉତ୍ତରୁ ଭାଇ କୁଂଡାଆକୁଂଡି ହୋଇ ପିଲାଙ୍କ ପରି ଖାଲି କାନ୍ଦିଲେ ।

କେତେବେଳ ଉତ୍ତାରୁ ଟିକିଏ ଶାଂତ ହୋଇ ରାମ ପଚାରିଲେ, "ଭରତ, ବାପା କାହାନ୍ତି ? ତାଙ୍କୁ ଏକାକରି ଛାଡ଼ି କପରି ଆସିଲ ?" ଭରତ କହିଲେ, "ଭାଇ ବାପା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ସେ ତୁମପାଇଁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେଣି । ଯାହା ହବାର ହେଲାଣି । ମୁଁ ପିଲା ଭାଇ, ମୋତେ ଏକାକରି ଛାଡ଼ିଦେଇ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ? ତୁମ ରାଜ୍ୟ କିଏ ସଂଭାଳିବ ? ମୁଁ ତ ତା' ପାରିବି ନାଇ । ତୁମେ ଆସ, ତୁମେ ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ ଆମେ ସବୁ ଆନନ୍ଦରେ ରହିବୁ ।" ଏହା କହି ଭରତ ରାମଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଧରି କାନ୍ଦିଲେ ।

ଦଶରଥ ମରିବା କଥା ଶୁଣି ରାମ ଭରତଙ୍କୁ ଧରି ପୁଣି କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ; କହିଲେ, "ବାପା ଯାହା କହିଯାଇଛନ୍ତି, ତା' ମୋର ବି କରିବା ଉଚିତ; ତୁମର ବି କରିବା ଉଚିତ । ତୁମେ ପିଲାଲୋକ, ବୁଝି ପାରୁନାହଁ । ସେ ତୁମକୁ ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି; ମୋତେ ବଣରେ ରହିବାକୁ କହି ଯାଇଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ କଥା ତୁମେ ବା ଅମାନ୍ୟ କରିବ କିପରି ? ତୁମେ ଏଥିପାଇଁ ମନରେ କିଛି ଦୁଃଖ କରନାହିଁ । ମୋତେ ଆଉ କନାଅ ନାହିଁ ।"

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଦଶରଥଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ନାନ ତର୍ପଣ କରିବାକୁ ଗଲେ । ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସରିଲାରୁ ପୁଣି କାନ୍ଦ ଲାଗିଲା । ଦୂରରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଲୋକେ ସେ କାନ୍ଦ ଶୁଣି ଆଉ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଆସିଲା । ସମସ୍ତଙ୍କର ଦେଖା ଶୁଣା ପ୍ରଣାମ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ରାତି ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ରାତିରେ ସେହିଠାରେ ରହିଲେ । ସେ ଦୁଃଖର ରାତି କୌଣସି-ମତେ ପାହିଲା ।

ସକାଳୁ ଭରତ ପୁଣି କାନ୍ଦିଲେ; ରାମଙ୍କୁ ଫେରାଇବା ପାଇଁ ବହୁତ ଜିଦ୍ କଲେ । ବଶିଷ୍ଠ କେତେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ସେହି କଥା ବୁଝାଇଲେ । ଜାବାଳି ଋଷି କେତେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କଲେ; କିନ୍ତୁ ରାମ ପିତୃସତ୍ୟ ନ ରଖିବେ କିପରି ? ଏ କଥା ତାଙ୍କୁ କେହି ବୁଝାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ସମସ୍ତେ ତୁନି ହେଲେ ।

ଭରତ ରାମଙ୍କ କଠାଉ ଘେନି ଫେରିଲେ

ଭରତ ଶେଷକୁ ନିରାଶ ହୋଇ, ଜିଦ୍‌କରି ରାମଙ୍କର ଯୋଡ଼ିଏ କଠୋଉ ଧରିଲେ; କହିଲେ, "ଭାଇ ଯେବେ ନିତାନ୍ତ ନିରାଶ କଲ, ତେବେ ଏହି କଠୋଉ ଯୋଡ଼ିକ ଦିଅ । ଆଜିଠାରୁ ଏହି କଠୋଉ ଆମର ରାଜା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏହାର ଚାକର । ଏ କଠୋଉକୁ ସିଂହାସନରେ ରଖି, ଚଉଦ ବରଷ ମୁଁ ତୁମରି ପରି ବକ୍‌କଲ ପିନ୍ଧି, ଫଳମୂଳ ଖାଇ ଅଯୋଧ୍ୟା ବାହାରେ ତୁମକୁ ଚାହିଁ ରହିବି । ଚଉଦ ବର୍ଷ ପୂରିବାର ପରଦିନ ଯେବେ ତୁମେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ନ ଆସ, ତେବେ ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ହୋଇ ମରିବି ।" ରାମ କଠୋଉ ଦେଇ କହିଲେ, "ସେଦିନ ଆମେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଫେରିବୁଁ । ଭାଇ, ଆମ ମାଙ୍କ କଥା ବୁଝିଥିବ ।" ଏହା କହି ରାମ ଭରତଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ, ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ବିଦା ଦେଲେ ।

ଭରତ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ, ସେଇ କଠୋଉ ଯୋଡ଼ିକ ହାତୀ ଉପରେ ଥୋଇ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଘେନି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ରଖି, ମନ୍ତ୍ରୀ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କୁ ସେ କହିଲେ, "ଭାଇ ଫେରି ନ ଆସିବା ଯାଏ, ମୁଁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରହିପାରିବି ନାହିଁ । ଚାଲ ଆମେମାନେ ଯାଇ ନନ୍ଦିଗ୍ରାମରେ ରହିବା ।"

ନନ୍ଦିଗ୍ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟା ପାଖେ । ସେଠାରେ କଠୋଉକୁ ସିଂହାସନରେ ରଖି, ନିଜେ ବଲ୍‌କଲ ପିନ୍ଧି କଠୋଉ ଉପରେ ଛତା ଧରିଥାନ୍ତି, ଚାମର ପକାଉ ଥାନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର କୌଣସି କାମ ପଡ଼ିଲେ ଆଗ କଠୋଉ ପାଖେ ନ କହି, କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରାମ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟକୁ ପଶିଲେ

ଭରତ ଫେରି ଆସିଲାରୁ ରାମ ଆଉ ଚିତ୍ରକୂଟ ପାଖେ ରହିବାକୁ ମନ କଲେ ନାହିଁ । ସେଠାରୁ ଅତ୍ରି ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଗଲେ । ଅତ୍ରି ଓ ତାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଅନସୂୟାଙ୍କ ଗୁଣର କଥା କିଏ କହି ପାରିବ ? ଏପରି ଧାର୍ମିକ ଲୋକ ବଡ଼ ଅଳ୍ପ ଥାନ୍ତି । ସେମାନେ କେତେକାଳ ତପସ୍ୟା କରିଛନ୍ତି କେହି ଜାଣେନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ବୟସ ବି ଅନେକ ହୋଇଥିଲା । ଅନସୂୟା

ସୀତାଂକୁ ଦେଖି ଖୁବ ସୁଖ ପାଇଲେ ଓ ଆଦର କଲେ । ସେ ସୀତାଂକୁ କହିଲେ, "ତୁମର କ'ଣ ଦରକାର ? ମୋତେ ବର ମାଗ ।" ସୀତା କହିଲେ, ମା, ଆପଣ ଯେ ମୋ ପ୍ରତି ସଂତୋଷ ହେଲେ, ସେଇ ମୋର ପରମଭାଗ୍ୟ । ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ବର ମୁଁ ଆଉ କ'ଣ ମାଗିବି ।"

କିଂତୁ ଅନସୂୟା ସେତିକରେ ଭୁଲିଲେ ନାଇ । ସୀତାଂକୁ ସେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶାଢ଼ୀ, ଅଳଂକାର, ହାର ପ୍ରଭୃତି ଆଣି ଦେଲେ । ଦେହରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅଂଗରାଗ ମଧ୍ୟ ଆଣି ଦେଲେ । ସେ ଜିନଷଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ଚକ୍ ଚକ୍ । ସେ ଅଂଗରାଗର ଏପରି ଗୁଣ ଥିଲା ଯେ, ତାକୁ ତେଲ, ହଳଦୀ ଲଗାଇଲାପରି ଦେହରେ ଲଗାଇଲେ, ଦେହରୁ ସବୁବେଳେ ଗୋଟିଏ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତେଜ ବାହାରୁଥାଏ ।

ଏହିପରି ଯତ୍ନ, ଆଦରରେ ଅତ୍ରିମୁନିଂକ ଆଶ୍ରମରେ ଦିନେ ରହି, ସୀତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ନେଇ ରାମ ଭୟଂକର ଦଂଡକାରଣ୍ୟକୁ ପଶିଲେ ।

ଆରଣ୍ୟ କାଂଡ

ବିରାଧ ରାକ୍ଷସ କଥା

ଦଂଡକାରଣ୍ୟରେ ଅନେକ ମୁନିଂକ ଆଶ୍ରମ ଥିଲା । ସେହି ସବୁ ଆଶ୍ରମରେ ରାତିଏ ଲେଖାଏଁ ରହି ରହି ରାମ ସେଠାରୁ ଭିତରକୁ ଭିତରକୁ ଯାଇ ଜଂଗଲରେ ପଶିଲେ ।

ବଣକୁ ଆସିଲାଦିନୁ ରାକ୍ଷସ ନ ଥିଲେ । ଏଥର ଆଗରୁ ଗୋଟିଏ ରାକ୍ଷସ ହାବୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲା । ରାକ୍ଷସଟା ଖଣ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ପାହାଡ଼ ପରି ଠିଆ ହୋଇଛି । ଏଡ଼େ ପେଟ; ଏଡ଼େ ଆଁ; କୂଅ ପରି ଗାତେ ଗାତେ ଆଖି; ଗଂଡା ଚମ ପରି ଦେହ, ଠିଂଧା ବାଘଛାଲ; ସେଥିରେ ପୁଣି ବଲବଲ ରକ୍ତ ଲାଗିଛି ।

ରାମ ଦେଖିଲେ, ରାକ୍ଷସ କେତେଗୁଡ଼ାଏ ବାଘ, ହରିଣ, ହାତୀ ଅଂଗରେ ଭୁଷି ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ଜଳଖିଆ କରୁଛି ।

ଏବେ ସେ ରାକ୍ଷସ ଆସି ସୀତାଂକୁ ନେଇ ପଳାଇଲା । ସୀତା କାଂଦି ଉଠିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାକ୍ଷସକୁ ମାରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ରାକ୍ଷସ ରାଗରେ ପଚାରି ଜାଣିଲା, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ । ରାକ୍ଷସ ନିଜେ କହିଲା, "ମୋର ନାମ ବିରାଧ, ବ୍ରହ୍ମା ମୋତେ ବର ଦେଇଚଂତି, ମୁଁ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର (ହତିଆର) ରେ ମରିବି ନାଇ ।"

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବହୁତ ବାଣ ମାରିଲେ । ବିରାଧ ସୀତାଂକୁ ଛାଡ଼ି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସିଲା । ଶରୀରରେ ତାର କିଛି ହେଲା ନାଇ । ତା' ହାତରେ ଥିବା ଶୂଳଟି ବାଣରେ କଟିଗଲା ସତ, କିଂତୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଖଂଡାରେ ତାକୁ ହାଣିବାକୁ ଗଲାବେଳକୁ ସେ ଦୁହିଁଂକୁ କାଂଧରେ ବସାଇ ଚଂପଟ୍ । ସୀତା କାଂଦି କାଂଦି କହିଲେ, "ମୋତେ ଖା ପଛକେ, ସେ ଦୁହିଁଂକ ଛାଡ଼ି ଦେ ।"

ଏଣେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତା' ହାତ ଦୁଇଟା ଭାଂଗିଦେଲେ; ପୁଣି ଅସ୍ତ୍ରରେ ସେ ମରିବ ନାଇ ଜାଣି, ତାକୁ ଗାତ ଖୋଳି ପୋତିବାକୁ ଗଲେ ।

ପୋତିଲା ବେଳେ ରାକ୍ଷସ କହିଲା, "ତୁମେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ମୁଁ ଗଂଧର୍ବ ଥିଲି; ମୋର ନାମ ଥିଲା ତୁଂବୁରୁ । କୁବେରଂକ ଶାପରେ ମୁଁ ରାକ୍ଷସ ହେଲି । କୁବେର କହିଲେ, ଦଶରଥଂକ ପୁଅ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯୁଦ୍ଧ କରି ମୋତେ ମାରିଲେ, ମୁଁ ପୁଣି ଗଂଧର୍ବ ହୋଇ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବି ।"

ଏହାପରେ ତାଙ୍କ ଦେଇ ରାକ୍ଷସ ସେମାନଙ୍କୁ ଶରଭଙ୍ଗ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଇ ସେଇଠାକୁ ଯିବାକୁ କହିଦେଲା । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗାତ ଖୋଳି ରାକ୍ଷସକୁ ପୋତିଦେଲେ । ସେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଗଲା ।

ଶରଭଙ୍ଗ ଓ ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ଶରଭଙ୍ଗଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଗଲେ । ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ, ଶରଭଙ୍ଗ ରହିଁ ବସିଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ତପସ୍ୟାରେ ଖୁସିହୋଇ, ତାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ନେଇ ଯିବାପାଇ ଆସିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ରାମଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ସେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଯିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କହନ୍ତି । ରାମ ଯେ ଆସିବେ, ଏ କଥା ସେ ଜାଣିଥିଲେ ।

ମୁନି ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ । ଆଉ ପୃଥିବୀରେ ରହିବା ତାଙ୍କର ଦରକାର ନାହିଁ । ତହୁଁ ରାମଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣା ହାତରେ ଆପେ ନିଆଁ ଜାଳି, ସେହି ନିଆଁ ଭିତରେ ଯାଇ ବସିଲେ । ହୁହୁଁ ହୁହୁଁ ତାଙ୍କ ବୁଢ଼ାଦେହ, ପାଚିଲା ବାଳ, ଦାଢ଼ି କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବାଳକପରି ହୋଇଗଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସେ କହିଲେ, "ତୁମେମାନେ ଏଠାରୁ ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଯାଅ; ତୁମର ଭଲ ହେବ ।" ଏହା କହି ମୁନି ବ୍ରହ୍ମଲୋକକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଶରଭଙ୍ଗ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲାପରେ, ଅନେକ ମୁନି ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ କହିଲେ, "ରାକ୍ଷସମାନେ ବଡ଼ ଉପଦ୍ରବ କରୁଛନ୍ତି ।" ରାମ କହିଲେ, "କିଛି, ଭୟ ନାହିଁ, ମୁଁ ଥିଲେ ରାକ୍ଷସମାନେ କିଛି କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।"

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତା ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଗଲେ । ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣଙ୍କର ଭାରି ଇଚ୍ଛା, ସେମାନେ ସେ ଆଶ୍ରମରେ ରହିଯାଆନ୍ତୁ; କିନ୍ତୁ ଦଣ୍ଡକ ବଣରେ ଆଉ କେତେ ମୁନି ଅଛନ୍ତି; ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ରାମ ଭାରି ମନ କଲେ । ପୁଣି ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିବେ ବୋଲି କହି, ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଏହିପରି ଦଶବର୍ଷ କଟିଗଲା । ଯେଉଁମୁନିଙ୍କ ପାଖକୁ ସେମାନେ ଯାନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଆଦର କରି କିଛିଦିନ ରଖନ୍ତି । ଏପରି ବୁଲିବୁଲି ପୁଣି ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି କିଛିଦିନ ରହିଲେ ।

ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି, ଇଲ୍ୱଳ ଓ ବାତାପି

ଏତେ ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲା; କିନ୍ତୁ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ଅଗସ୍ତ୍ୟଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଗଲେ ।

ଅଗସ୍ତ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ମୁନି ନୁହନ୍ତି । ଥରେ ସେ ସାରା ସମୁଦ୍ରଟାକୁ ଚକ୍ରକରି ଶୁଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଇଲ୍ୱଳ, ବାତାପି ବୋଲି ଦୁଇଟା ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ସେ ଯେପରି ମାରିଥିଲେ, ତା ଅତି ଚମତ୍କାର ।

ଇଲ୍ୱଳ, ବାତାପି ଦୁଇ ଭାଇ । ସେମାନେ ବଡ଼ କୌଶଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ମାରି ଖାଉଥିଲେ । ଇଲ୍ୱଳ ଶୁଦ୍ଧପୂତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ଧରି ଶ୍ରାଦ୍ଧବୋଲି ଋଷିମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ଯାଏ । ଋଷିମାନେ ଖାଇବାକୁ ଆସନ୍ତି । ବାତାପି ଗୋଟିଏ ମେଣ୍ଢା ହୁଏ । ଇଲ୍ୱଳ ତାକୁ ହାଣି, ତାରି ମାଂସ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଏ । ଖାଇସାରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବସିଥାନ୍ତି । ଇଲ୍ୱଳ, 'ବାତାପି' 'ବାତାପି' ବୋଲି ଡାକିଲାକ୍ଷଣି, ବାତାପି ମେଁ ମେଁ ରଡ଼ି କରି ବ୍ରାହ୍ମଣର ପେଟ ଚିରି ବାହାରି ପଡ଼େ ।

ଏହିପରି ସେମାନେ କେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମାରି ଖାଇଥିଲେ । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି ଏହା ଜାଣି, ତାଂକ ଘରେ ଦିନେ ନିମଂତ୍ରଣ ଖାଇବାକୁ ଗଲେ । ବାତାପିର ମାଂସପାକ ମହା ଆନଂଦରେ ଖାଇସାରି ବୁଢ଼ା ଅତି ଆନଂଦରେ ପେଟ ଆଉଁସି, ହେଉଡ଼ି ମାରିଦେଲେ । ବାତାପି ଗୋଟାପାକ ପେଟରେ ହଜମ । ଇଲ୍ବଳ 'ବାତାପି' 'ବାତାପି' ବୋଲି ଡାକଲା । ବାତାପି ବାହାରିବ କାହୁଁ ? ଅଗସ୍ତ୍ୟ କହିଲେ, "ବାତାପି ତ ପେଟରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲାଣି, ଆଉ ଡାକୁଚ କାହିଁକି ?"

ଇଲ୍ବଳ ଏହା ଶୁଣି ଅଗସ୍ତ୍ୟଂକୁ ମାରିବାକୁ ଆସିବାରୁ, ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଖାଲି ଟିକିଏ ତରଟି କରି ଚାହିଁଦେଲେ । ସେତିକରେ ଇଲ୍ବଳ ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲା ।

ଅଗସ୍ତ୍ୟ ରାମଂକୁ ଦେଖି ଭାରି ଖୁସିହେଲେ । ସେ ରାମଂକୁ ବିଶ୍ୱକର୍ମାଂକ ତିଆରି ଗୋଟିଏ ଧନୁ, ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଭୟଂକର ଶର ଓ ଅକ୍ଷୟ ତୂଣ (ଯେଉଁ ତୂଣ ବା ଶର ମୁଣାରୁ ଶର ସରେ ନାଇ), ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଖଂଡା ଦେଲେ । ପୁଣି ରହିବା ପାଇଁ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଂକୁ ପଂଚବଟୀ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ସୁଂଦର ଯାଗାକୁ ଯିବାପାଇଁ ବାଟ କହିଦେଲେ ।

ପଂଚବଟୀରେ ରାମ

ଅଗସ୍ତ୍ୟଂକ ଆଶ୍ରମରୁ ପଂଚବଟୀ ଦୁଇ ଯୋଜନ ବା ଆଠ କୋଶ । ପଂଚବଟୀ ଭିତରେ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ ବହିଯାଉଥାଏ । ସେ ବଣରେ ପାଂଚଟି ପ୍ରକାର ବରଗଛ ଥିବାରୁ ତା ନାମ ପଂଚବଟୀ । ସେ ବଣରେ ସୁଂଦର ଫୁଲ, ଫଳ, ସ୍ୱାଦୁ ଜଳ, ମୟୂର, ହରିଣ, ପଲପଲ ହୋଇ ବୁଲୁଥାଂତି; ବଡ଼ ସୁଂଦର ସ୍ଥାନ ।

ରାମ ସେଠାକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ବାଟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶାଗୁଣାପରି ପକ୍ଷୀ ଦେଖିଲେ । ପ୍ରଥମେ ତାକୁ ରାକ୍ଷସ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ପରେ ପଚାରି ଜାଣିଲେ; ସେ ଜଟାୟୁ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ; ଗରୁଡ଼ଂକ ସାନ ଭାଇ, ଅରୁଣଂକ ପୁଅ । ପୁଣି ସଂପାତି ବୋଲି ସେହି ଜଟାୟୁର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଭାଇ ଅଛି ।

ଜଟାୟୁର ଦଶରଥଂକ ସଂଗେ ଭାରି ଆଳାପ ପରିଚୟ ଥିଲା । ସେ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଂକୁ ଦେଖି ଭାରି ଆଦର କଲା ଓ ସେମାନେ ସେଠାରେ ରହିଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବଣକୁ ଗଲାବେଳେ ସେ ସୀତାଂକୁ ଜଗିବ ବୋଲି କହିଲା । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାକୁ ନମସ୍କାର କରି, ସେହି ପଂଚବଟୀରେ କୁଡ଼ିଆ କରି ରହିଲେ ।

ପଂଚବଟୀଠାରେ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟର ଘୋର ଜଂଗଲ । ସେଠାରେ କେତେ ଋଷିଂକ ଆଶ୍ରମ ନ ଥାଏ । ବହୁତ ରାକ୍ଷସ ଜଂଗଲରେ ବୁଲୁଥାଂତି । ଏଇସବୁ ରାକ୍ଷସମାନଂକ ରାଜା ରାବଣ ! ଶୁଣାଅଛି, ସେ ରାବଣର ଦଶୋଟି ମୁଂଡ ଓ କୋଡ଼ିଏଟି ହାତ ଥିଲା । ତାକୁ ଦେବତାମାନେ ଡରୁଥିଲେ । ଲଂକା ସହର ଦ୍ୱୀପରେ ଯାହା ଶୁଣାଅଛି, ସେ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା । ସହର ଚାରିପାଖେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଗଭୀର ଗଡ଼ଖାଇ; ଗଡ଼ଖାଇ ଉପରେ ଭାରି ଉଚ ପାଚେରୀ । ସହର ଭିତରେ ସଂପତ୍ତି ଧନ, ରତ୍ନ, ସୁନା ରୁପା ବହୁତ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । କଥା ଅଛି, ସୁନାରେ ସହରଟି ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଲଂକା ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ରାବଣର ବହୁତ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଓ ବହୁତ ପୁଅ ଥାଂତି । ବଡ଼ ରାଣୀର ନାମ ମଂଦୋଦରୀ ଓ ତାହାର ପୁଅ ଇଂଦ୍ରଜିତ୍ ।

ଖର ରାକ୍ଷସ, ରାବଣର ଲେଖାରେ ଭାଇ । ଖରର ସୂର୍ପଣଖା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଯାଆଁଳା ଭଉଣୀ ଥିଲା । ଶୁଣାଅଛି, ଏ ସବୁ ଅସୁରମାନେ ମଣିଷଂକୁ କଂଚାରେ ଖାଇଯାଉଥିଲେ ।

ସୂର୍ପଣଖା

ସୂର୍ପଣଖା ଦିନେ ଭାରି ସୁନ୍ଦରୀ ବେଶ ହୋଇ ଆସି ରାମଙ୍କୁ କହିଲା, "ମୁଁ ରାବଣର ଭଉଣୀ ସୂର୍ପଣଖା । ଆପଣ ମୋତେ ବିଭା ହୁଅନ୍ତୁ । ରାମ ସେଥିରେ ରାଜି ନ ହେବାରୁ, ସେ ଆସି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଲା, "ଆପଣ ମୋତେ ବିଭା ହୁଅନ୍ତୁ ।" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ସେଠାରୁ ସେ ସର୍ବନାଶୀ ସୂର୍ପଣଖା 'ଆଁ' କରି ସୀତାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ବାହାରିଲା । ସେ ଭାବିଲା, "ସୀତାକୁ ଖାଇଦେଲେ, ରାମ ନିଶ୍ଚେ ମୋତେ ବିଭା ହେବ ।"

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏତେବେଳଯାଏଁ ସୂର୍ପଣଖା କଥାକୁ ଖାତିର କରୁ ନ ଥିଲେ; ସେ ଯେତେବେଳେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଧରିଲା, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ସୂର୍ପଣଖାକୁ ଧରି, ଖଣ୍ଡାରେ ତା' ନାକ କାନ କାଟି ଦେଲେ । ରାକ୍ଷସୀ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବଣ ଭିତରକୁ ପଳାଇଲା ।

ପାଖରେ 'ଜନସ୍ଥାନ' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ସୂର୍ପଣଖା ଭାଇ, ଖର ରାକ୍ଷସ ଥିଲା । ସୂର୍ପଣଖା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯାଇ ତା ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଲା । ନାକ କାନରୁ ରକ୍ତ ବହିଯାଉଛି । ଖର ଭାରି ରାଗିଯାଇ ତାକୁ ପଚାରିଲା, "ସୂର୍ପଣଖା ତତେ ଏୟା' କିଏ କଲା ?"

ସୂର୍ପଣଖା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲା, "ଭାଇ, ପଞ୍ଚବଟୀରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲି ଦଶରଥଙ୍କର ଯୋଡ଼ିଏ ପୁଅ ଆସି, ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୀତା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛି । ସେହି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମତେ ଦେଖି ମୋ ନାକ କାନ କାଟି-ଦେଲେ । ମୋର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଆଜି ମୋତେ ତାଙ୍କ ରକ୍ତ ଆଣିଦେଲେ, ମୁଁ ଖାଇବି ।"

ଖର ଦୂଷଣ

ଖର ଭାରି ରାଗି ହୋଇ ରାମଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ସୂର୍ପଣଖା ସଙ୍ଗେ ଚଉଦ ଜଣ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାକ୍ଷସ ପଠାଇ ଦେଲା । ରାମଙ୍କୁ ସେ ଚଉଦ ଜଣଯାକ କା କେତେ ? ଚଉଦଟି ବାଣ ମାରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିକାଶ କରିଦେଲେ ।

ପୁଣି ସୂର୍ପଣଖା ଧାଇଁ ଯାଇ ଭାଇ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଲା । ପୁଣି ସୂର୍ପଣଖାକୁ ଦେଖି ଓ ତାଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣି ରାଗରେ ଖରର ଜ୍ଞାନ ହଜିଗଲା । ସେଠାରୁ ସେ ନିଜେ ଆପଣା ଭାଇ ଦୂଷଣକୁ ନେଇ, ରଥରେ ଚଢ଼ି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ଚଉଦ ହଜାର ରାକ୍ଷସ ଶେଲ, ଶୂଳ, ମୂଷଳ, ମୁଦ୍‌ଗର, ପଟ୍ଟିଶ, ପରିଘ, ଚକ୍ର, ତୋମର, ଗଦା, ଶକ୍ତି, ଫାର୍ସା, ଖଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ତ୍ର ନେଇ, ଗର୍ଜନ କରିକରି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଲେ । ଆକାଶରେ ଦେବତାମାନେ ଏହା ଦେଖି ଡରିଗଲେ ।

ଏଣେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପର୍ବତ ଗୁହାରେ ଲୁଚାଇ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ତିଆରି ହୋଇଗଲେ । ରାକ୍ଷସମାନେ ସମସ୍ତେ ଆସି ଏକାବେଳକେ ଭାରି ଜୋରରେ ଅସ୍ତ୍ର ସବୁ ମାରିଲେ । ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଗଲା । ରାମଙ୍କ ବାଣରେ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ସବୁ କଟିଗଲା । ବହୁତ ରାକ୍ଷସ ମଲେ ।

ଦୂଷଣ ଭାରି ରାଗ ହୋଇ ଗର୍ଜନ କରି ଆସି ଯୁଦ୍ଧରେ ଲାଗିଗଲା । ରାମ ତାହାର ଘୋଡ଼ା, ରଥ, ଧନୁ, ସାରଥି ମାରି ସାରିଲାରୁ ସେ ଗୋଟାଏ ପରିଘ ଧରିଲା । ରାମ ଏତିକିବେଳେ ତା ହାତ ଦୁଇଟା କାଟି ଦେଲେ । ସେତିକିରେ ସେ ଶେଷ । ଆଉ ତିନଟା ବଡ଼ ବଡ଼ ରାକ୍ଷସ ଆସିଲେ । ଯୁଝୁଁ ଯୁଝୁଁ ସେ ବି ଶେଷ ।

କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଚଉଦ ହଜାର ରାକ୍ଷସଙ୍କୁ ରାମ ମାରିଲେ । ଏବେ ଖରର ପୁଅ ତ୍ରିଶିରା ଆସି ମଧ୍ୟ ମଲା । ଖର ବେଶି ରାଗିଯାଇ ଦାନ୍ତ କାମୁଡ଼ି, ଗର୍ଜନ କରି ରଥରେ ବସି ଆସିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ଭାରି ଯୁଦ୍ଧ ଜାଣେ । କେତେବେଳଯାଏ ଖୁବ୍ ଲଢ଼ିଲା । ଶେଷକୁ ସେ ମଧ୍ୟ ମଲା ।

ଜନସ୍ଥାନର ସବୁ ରାକ୍ଷସମାନେ ମଲେ । ଖାଲି ଅକମ୍ପନ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ରାକ୍ଷସ ବାକି ରହିଲା ।

ରାବଣ ଓ ମାରୀଚ

ଅକମ୍ପନ ଲଙ୍କାକୁ ଯାଇ, ରାବଣକୁ ଏ ସବୁ ଖବର ଦେଲା । ରାବଣ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ମାରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲା । ରାମ କମ୍ ବୀର ନୁହନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ମାରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଏହା ସବୁ ବୁଝାଇଦେଇ ଅକମ୍ପନ ରାବଣକୁ କହିଲା, "ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୀତା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଭାରି ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛି । ସେ ରାମଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା । ସେପରି ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ତୁମେ କେବେ ଦେଖି ନ ଥିବ । ତାକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନେଇ ଆସିଲେ ଝୁରି ଝୁରି ରାମ ମରିବେ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବି ମରିବେ ।" ରାବଣ ମନକୁ ଏ କଥାଟା ଖୁବ୍ ପାଇଲା ।

ଲଙ୍କା, ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ । ଲଙ୍କା ବାହାରେ, ସମୁଦ୍ର ଏପାଖେ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଭିତରେ ଏକ ଜାଗାରେ ସେହି ତାଡ଼କା ପୁଅ ମାରୀଚର ଘର । ମାରୀଚ, ରାବଣ ଦୁହିଁଙ୍କର ଭାରି ମନ ମିଳୁଥିଲା । ରାବଣ କ'ଣ କରିବ, ଲଙ୍କା ଛାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ରଥରେ ଚଢ଼ି, ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁ ମାରୀଚ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ମାରୀଚ ରାବଣକୁ, ହଠାତ୍ ଆସିବାର ଦେଖି ଭାରି ଚର୍ଚ୍ଚା କଲା । ଆଦରରେ ଖାଇବାକୁ ପିଇବାକୁ ଦେଇସାରି, ବିଶ୍ରାମ କଲାବେଳେ ରାବଣକୁ ପଚାରିଲା, "ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ଆସିଲେ ? ଆପଣ ତ ବଡ଼ ରାଗିଲାପରି ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି । କଥା କଣ ?"

ରାବଣ ସେଠାରୁ ମାରୀଚକୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯାହା କରିଥିଲେ ସବୁ କହିଲା । ତା ପରେ କହିଲା, 'ଏବେ ରାମଙ୍କୁ ଜବତ୍ କରିବାକୁ ହେବ । ସେଥିରେ ତୁମେ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ବୋଲି ମୁଁ ତୁମ ଘରକୁ ଆସିଛି । ତୁମେ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ, ମୁଁ ତା ଭାର୍ଯ୍ୟା ସୀତାକୁ ନେଇ ଆସିବି ।'

ମାରୀଚ କହିଲା, "ରାକ୍ଷସରାଜ, ଆପଣ ରାମଙ୍କୁ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର କେତେ ବଳ, ଆପଣ ବୁଝି ନାହାନ୍ତି । ସେ ଏପରି ଶର ସବୁ ଇଷିଚନ୍ତି ଯେ, ସେ ସବୁକୁ ମାରିଲେ କେହି ସମ୍ଭାଳି ପାରିବେ ନାହିଁ । ମୋ କଥା ଶୁଣ ରାଜା, ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଅ ନାହିଁ । ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ବା କଣ ହେବ ? ମତେ ସେ କଥା କହନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ବସିଲେ, ଆମମାନଙ୍କର ସର୍ବନାଶ ହେବ ।"

ରାବଣ ଏ କଥା ଶୁଣି ଲଙ୍କାକୁ ଫେରିଗଲା; ମାତ୍ର ଲଙ୍କାରେ ଯାଇ ଦେଖିଲା ସୂର୍ପଣଖା ନାକ କାନ କଟା ହୋଇ ଆସି ବସିଛି । ସୂର୍ପଣଖାଠାରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣି, ରାବଣ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ମାରୀଚ ଘରକୁ ଆସିଲା ।

ମାରୀଚ ପୁଣି କେତେ ମନା କଲା; କହିଲା, "ଆରେ ଯେତେବେଳେ ମୋ ଦେହରେ ବଳ ଥିଲା, ମୁଁ ଋଷି-ମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦରେ ମାରି ଖାଉଥିଲି । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଯାଗବେଳେ ଏହି ରାମ ଜଗିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେତେ-ବେଳେ ଏ ପିଲା ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ଆଗ ଦେଖି ଖାତିର କଲି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ବାଣମାରି ମୋତେ ସମୁଦ୍ରରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲେ, ସେତେବେଳେ

ବୁଝିଲି, ସେ କଥା ମୋର କାଲପରି ମନେ ଅଛି । ତାଙ୍କ ସଂଗେ କଳି କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ତ କିଛି କରି ପାରିବେ ନାଇଁ, ମଝିରେ ଆପେ ହଟହଟା ହେବେ ।"

ଏଥର ରାବଣ ଏସବୁ କଥା କିଛି ଶୁଣିଲା ନାଇଁ । ଶେଷକୁ ଭାରି ରାଗିଯାଇ ଗର୍ଜନ କରି କହିଲା, "ମାରୀଚ, ଯେବେ ମୋ କଥା ନ କରିବୁ ତେବେ ଜାଣିଥା, ଏହିକ୍ଷଣି ତୋତେ ହାଣି ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ କରିଦେବି । ମୁଁ ରାଜା; ଯାହା କହୁଚି, କରିବାକୁ ହବ ।'

ମାରୀଚ ଦେଖିଲା, ଏଥର ଆଉ ଗତି ନାଇଁ । ମରିବା ତ ନିଶ୍ଚୟ; ତେବେ ରାକ୍ଷସ ରାବଣ ହାତେ ମରିବାଠାରୁ, ରାମ ହାତେ ମରିବା ଭଲ । ରାମହେଲେ ବେଳ ପଡ଼ିଲେ ଟିକିଏ ଦୟା କରି ପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ରାବଣର ତ ଦୟା ନାଇଁ । ଏହିପରି ସାତ ପାଂଚ ଭାବି, ଶେଷକୁ ରାବଣକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ମାରୀଚ ହଁ କଲା ।

ମାୟାମୃଗ

ଶୁଣା ଅଛି, ରାକ୍ଷସମାନେ ବହୁତ କପଟ ବା ମାୟା ଜାଣନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେଉଁ ରୂପ ଇଚ୍ଛା, ସେ ରୂପ ଧରି ପାରନ୍ତି । ସେମାନେ ମାୟାବୀ । ଏବେ ରାବଣ ମାରୀଚକୁ କହିଲା, ମାରୀଚ, ତୁ ମାୟାରେ ଗୋଟିଏ ମିରିଗ ହବୁ । ତୋର ଶିଂଘ, ଚମ, ଲାଂଜ ସବୁ ସୁନାପରି ଦିଶୁଥିବ । ଏହିପରି ରୂପରେ ଯାଇ, ରାମଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ପାଖେ ସୀତାଙ୍କ ଆଗେ ଚରିବୁ । ତତେ ଦେଖି ସୀତାଙ୍କୁ କୌତୁକ ଲାଗିବ । ତତେ ଧରି ନେବା ପାଇଁ ସେ ରାମକୁ କହିବେ । ରାମ ତତେ ଧରିବାକୁ ଆସିଲେ, ତୁ ପଳାଇ ପଳାଇ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ବାଟ ନେଇ ଆସିବୁ । ବହୁତ ଦୂରରେ ଆସି ମାୟାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ, ରାମ ଡାକିଲା ପରି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଡାକିବୁ, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁହେଁ ଚାଲିଗଲେ ମୁଁ ଯାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିବି । ତେବେ ଯାଇ ରାମ ରାବଣକୁ ଚିହ୍ନିବ । ମୁଁ ସୀତାଙ୍କୁ ନେବି; ରାମ ଝୁରିଝୁରି ବଣରେ ମରିବ ।"

ଏହି ବିଷୟର ଠିକ୍‌କରି, ରାବଣ ମାରୀଚ ଦୁହେଁ, ରାବଣ ରଥରେ ବସି ପଂଚବଟୀ ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ । ସେ ରଥ ଆସି ପଂଚବଟୀରେ ପହଂଚିଗଲା । ମାରୀଚ ସୁନା ହରିଣ ହୋଇ ବୁଲିଲା । ସୀତା ହରିଣକୁ ଦେଖିଲେ । ସତକୁ ସତ ରାବଣ ଯାହା କହିଥିଲା, ସେଇୟା ହେଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହରିଣକୁ ଦେଖି ମାରୀଚ ବୋଲି ସଂଦେହ କରି କହିଲେ । ସେ ଜାଣିଥିଲେ, ମାରୀଚ ଏହିପରି ମିରିଗ ହୋଇ ଋଷିଙ୍କୁ ଠକେ; କିନ୍ତୁ ସୀତା ଶୁଣିଲେ ନାଇଁ । ହରିଣଟି ପୋଷି, ଗଲାବେଳେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ନେଇଯିବାକୁ ମନ କଲେ । ନ ହେଲେ ଚମଡ଼ାଟି ହେଲେ ନେବେ ବୋଲି ମନକଲେ । ରାମ ଏବେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ସୀତାଙ୍କ ପାଖେ ଆଶ୍ରମରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଧନୁଶର ଧରି ହରିଣ ପଛେପଛେ ଚାଲିଲେ ।

ହରିଣଟି ଟିକିଏ ଧରା ଦେଲା ପରି ହେଉଥାଏ, ପୁଣି ଧରିଲା ବେଳକୁ ଖସି ଯାଉଥାଏ । କେତେବେଳେ ଲୁଚିଯାଇ ପୁଣି ବାହାରି ପଡ଼ୁଥାଏ । ରାମ ହରିଣ ପଛେପଛେ ଏହିପରି ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ଆଶ୍ରମରୁ ବହୁତ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲେଣି । ଏବେ ହରିଣର ଏ ବେଭାର ଦେଖି, ତାଙ୍କର ସଂଦେହ ହେଲା । ସେ ବୁଝିଲେ, ଏ ହରିଣ ନୁହେଁ, ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସ ମାୟାରେ ହରିଣ ରୂପ ଧରିଚି । ତହୁଁ ଆଉ ତାକୁ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନ କରି ତୂଣୀରରୁ ଶର କାଢ଼ି ବିଂଧିଲେ । ହରିଣ ଦେହରେ ଶର ବାଜିବାରୁ ସେ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା; ମଲା ବେଳକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ, ସ୍ୱର କଲା—"ଆହା ସୀତା, ଆହା ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଏତେବେଳେ କାହିଁ ଗଲ !"

ସୀତାଂକୁ ଏ କଥା ଶୁଣିଲା । ସେ ବୁଝିଲେ ରାମଂକୁ ବଣ ଭିତରେ ବଡ଼ଭିଡ଼ି ପଡ଼ିଲା । ସେ ସେଠାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ କହିଲେ, 'ବେଗେ ଯାଅ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ! ଏବେ କଅଣ ହେଲା ? ନିଶ୍ଚୟ ରାକ୍ଷସ ହାତେ ସେ ପଡ଼ିଚଂତି ।'' ଲକ୍ଷ୍ମଣ କିଂତୁ ସୀତାଂକୁ ଏକାକରି ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାଇ । କହିଲେ, ''ତୁମକୁ ଏକାକରି ଛାଡ଼ି ମୁଁ କପରି ଯିବି ? ରାମଂକର କେହି କିଛି ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ ନାଇ । ତମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନାଇ । ଏ ବୋଧହୁଏ ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସର ମାୟା ।''

ସୀତା କାଂନ୍ଦିଲେ; ପଛକୁ ରାଗ ହୋଇ କଟୁକଥା କହି ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଗାଳି ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ସଂଭାଳି ପାରିଲେ ନାଇ । ସେ ଧନୁଶର ଧରି ରାମ ଯେଉଁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲେ, ସେହି ଆଡ଼କୁ ଗଲେ, ଗଲାବେଳେ କହିଗଲେ, ''ଅଚ୍ଛା ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଚି । ବଣ ଦେବତାମାନେ ତମକୁ ରକ୍ଷା କରଂତୁ । ଆମେ ଆସି ଯେପରି ତମକୁ ଦେଖୁଁ ।'' ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଗଲାବେଳେ ବହୁତଦୂର ଯାଏ ପଛକୁ ବୁଲିଁ ବୁଲିଁ ଯାଉଥାଂନ୍ତି । ଶେଷକୁ ସେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ।

ରାବଣର ସୀତା-ଚୋରି

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚାଲିଗଲାକ୍ଷଣି, ସନ୍ୟାସୀ ବେଶ ଧରି ରାବଣ ଆସି ଆଶ୍ରମ ଦୁଆରେ ପହଂଚିଗଲା । ହାତରେ ତ୍ରିଶୂଳ, ପିଂଧା ବଲ୍‌କଲ; ଦେହରେ ଭସ୍ମ ବୋଳା ହୋଇଚି; ମୁଂଡରେ ଜଟା ଅଛି, ହାତରେ କମଂଡଳୁଟିଏ ଧରାହୋଇଚି । ସୀତା ସନ୍ୟାସୀଂକୁ ଦେଖି ନମସ୍କାର କରି ଗୋଡ଼ ଧୋଇବାକୁ ପାଣି ଦେଲେ, ବସିବାପାଇଁ କୁଶାସନ ଦେଲେ; ଖାଇବା ପାଇଁ ଫଳ ମୂଳ ଆଣି ଦେବାକୁ ବାହାରିଲେ ।

ରାବଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ହେଉ ସୀତାଂକୁ କହିଲା, ''ମୁଁ ଲଂକାର ରାଜା ରାବଣ, ତୁମେ ବଣରେ ରହି, ତପସ୍ୱୀଟା ସାଂଗେ ବୃଥାରେ କେତେ ଦୁଃଖ ପାଉଚ ! ମୋ ସଂଗେ ଲଂକାକୁ ଚାଲ । ସେଠାରେ ରାଣୀ ହୋଇ ମହାସୁଖରେ ରହିବ ।''

ଏହା ଶୁଣି ସୀତା ଭାରି ରାଗିଯାଇ କହିଲେ; ''ଏଡ଼େ ସାହସ ତୋର ରାବଣ ! ଏପରି କଥା ତୁଂଡେ ଧରନା, ଚୁପ୍ କରି । ରାମ ଆସିଲେ ତୋର ଏ ଗର୍ବ ଚୂନା ହୋଇଯିବ ।'' ରାବଣ ସେଠାରୁ ନିଜରୂପ ଦେଖାଇ ଦେଲା । ବାପ୍‌ରେ, ସେ କି ବିକଟ ମୂର୍ତ୍ତି ! ଦଶଟା ମୁଂଡ, କୋଡ଼ିଏଟା ହାତ, କୋଡ଼ିଏଟା ଆଖି— ଦେଖିଲେ ପ୍ରାଣ ଉଡ଼ିଯିବ । ଏପରି ରୂପ ଧରି ସେ ସୀତାଂକୁ କହିଲା, ''ପାଗଲ୍, ମୋତେ ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହୁଁ । ରାମର ମାୟା ଛାଡ଼ିଦେ । ସେ ତୋର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେ ।'' ଏହା କହୁ କହୁ ରଥ ଆସି ଦୁଆରେ ଲାଗିଗଲା । ସୀତା ସେତେବେଳକୁ ଭୟରେ ମୋହ ଗଲାପରି ହେଲେଣି । ରାବଣ ସୀତାଂକ ଚୁଟିଧରି ନେଇ ରଥରେ ବସାଇ ଦେଲା । ସୀତା ରାମଂକ ନାମ ଧରି ପାଟିକରି କେତେ କାଂନ୍ଦିଲେ, ପଳାଇବା ପାଇଁ କେତେ ଛଟିପିଟି ହେଲେ; କିଂତୁ ରାବଣ ହାତରୁ ଖସିବାକୁ ସେ କି ପାରେ ? ରଥ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି ଚାଲିଲା । ସୀତା ବିକଳ ହୋଇ ପଶୁ ପକ୍ଷୀଂକୁ, ବନଦେବତାଂକୁ, ଗୋଦାବରୀ ନଦୀକୁ ଡାକି କାଂନ୍ଦି କାଂନ୍ଦି କହୁଥାଂନ୍ତି, ''ଆହେ, ତୁମେମାନେ ଦୟାକରି ରାମଂକୁ ଖବର ଦିଅ, ତାଂକ ସୀତାକୁ ଦୁଷ୍ଟ ପାପୀ ରାବଣ ଚୋରି କରି ନେଇଗଲା ।''

ସେହି ବଣରେ ତ ଜଟାୟୁ ଥିଲା । ସେ ଏବେ ଉପରୁ ଦେଖିଲା ଯେ, ରାବଣ ସୀତାଂକୁ ନେଇ ପଳାଇ ଯାଉଚି । ସଂଗେ ସଂଗେ ବୁଢ଼ା ଜଟାୟୁ ଡେଣାମାରି, ହଣ୍ଡ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ପରି ଯାଇ ରାବଣ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା; କହିଲା, ''ରାକ୍ଷସ, ତୁ ସୀତାଂକୁ ଛାଡ଼୍ ! ମୁଁ କହୁଚି ଛାଡ଼୍ ! ନ ଛାଡ଼ିଲେ ମୁଁ ତୋତେ ନ ମାରି

ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ନଖରେ ଥଣ୍ଟରେ ରାବଣକୁ ରାମ୍ପୁଡ଼ି କାମୁଡ଼ି, ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିପକାଇଲା । ରାବଣ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ କଲା, ଶର ମାରିଲା । ଜଟାୟୁ କିନ୍ତୁ ସାମାନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ନୁହେଁ । ସେ ଡେଣା ମାଡ଼ରେ ରାବଣର ସାରଥି, ଘୋଡ଼ା, ସଇସ, ରଥ ସବୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲା । ରାବଣ ଦେହରୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ମାଂସ ଛିଡ଼ିଗଲା । ରକ୍ତରେ ତା ଲୁଗା ତିନ୍ତି ଗଲା । ସୀତା ଏ ମଧ୍ୟରେ ରଥରୁ ପଳାଇ ଆସି, ବଣରେ ଲୁଚି ଯାଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ା ଜଟାୟୁ ଆଉ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବ ? ରାବଣ ଆସି ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ଧରିଲାବେଳେ ଜଟାୟୁ ପୁଣି ଆସି ତା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଜଟାୟୁ ରାବଣର ହାତ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେଉଥାଏ । ରାବଣ କିନ୍ତୁ ସହଜରେ ଛାଡ଼ିବା ଜନ୍ତୁ ନୁହେଁ । ଜଟାୟୁ ଆଉ-କେତେ ଲଢ଼ିବ ? ଶେଷକୁ ରାବଣ, ଖଣ୍ଡାରେ ଜଟାୟୁର ଦୁଇ ଗୋଡ଼, ଦୁଇ ଡେଣା ହାଣି ପକାଇ ଦେଲା । ଜଟାୟୁ ମରୁ ମରୁ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲା । ସୀତାଙ୍କୁ ଆଉ କିଏ ରକ୍ଷା କରିବ ? ରାବଣ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଆକାଶରେ ଚାଲିଲା ।

ବାଟରେ ସୀତାଙ୍କ ବେକରୁ ହାରସବୁ କେତେକ ଛିଡ଼ି ପଡ଼ିଲାଣି । ପାଦରୁ ନୂପୁରଟି ମଧ୍ୟ ଠାଏ ପଡ଼ି ଯାଇଛି । ଏଣେ ସୀତାଙ୍କର ଟିକିଏ ଜ୍ଞାନ ହେବାରୁ, ସେ ତଳକୁ ଚାହିଁ ଖୋଜିଲେ, କାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ରା ମାଗିବେ । ବହୁତ ପାଟିକରି କାନ୍ଦୁଥାନ୍ତି । ଠାଏ ତାଙ୍କର ଆଖି ପଡ଼ିଗଲା ବେଳକୁ, ସେ ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ପାଞ୍ଚଟି ମାଙ୍କଡ଼ ବସିଛନ୍ତି । ସେ ସେଠାରୁ ପିନ୍ଧା ଶାଢ଼ୀର କାନିପଣତ ଚିରି, ସେଥିରେ ଅଳଙ୍କାର ଯାକ ବାନ୍ଧି ପୋଟଳାଟି ସେହି ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କ ଭିତରକୁ ପକାଇ ଦେଲେ, ଭାବିଲେ—କେହି ଏ ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ରାମଙ୍କୁ ଦେଇ ପାରେ, ସେଥିରୁ ମୋତେ ରାବଣ

ନେଇଯାଇଥିବା କଥା ସେ କିଛି ହେଲେ ବୁଝି ପାରିବେ । ରାବଣ ଏ କଥା କିଛି ଜାଣି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମାଙ୍କଡ଼ମାନେ ଉପରକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ ।

ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ଲଙ୍କା ହୋଇଗଲା । ସେଠାରେ ଲଙ୍କାର ରାଣୀ ହେବାପାଇଁ ସୀତାଙ୍କୁ ରାବଣ କହିଲା । ଆଉ ଆଉ ରାକ୍ଷସୀମାନେ ମଧ୍ୟ କେତେ ବୁଝାଇଲେ । ସୀତା ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ବସିଥାନ୍ତି । କାହିଁରେ କିଛି କଥା କହିଲେ ନାହିଁ । ଲଙ୍କା ସହର ଭିତରେ ନଅର ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଅଶୋକ ବଗିଚା ଥିଲା । ରାବଣ କହିଲା, “ଆଚ୍ଛା, ସେ ଯେତେଦିନ କିଛି ନ କହୁଛି, ତାକୁ ସେତେଦିନ ସେଇ ଅଶୋକ ବଣରେ ରଖ ।” ଏହା କହି ସୀତାଙ୍କୁ ଅଶୋକ ବଣକୁ ପଠାଇ ଦେଲା । ଚାରିପାଖେ କେତେ ବିକଟାଳ ରାକ୍ଷସୀଙ୍କୁ ରଖାଇ ଜଗାଇ ଦେଲା । ସୀତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ, ଭୟ ଦେଖାଇ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାପାଇଁ ଆଉ କେତେ ରାକ୍ଷସୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସୀତାଙ୍କ ପାଖେ ରଖି ଦେଲା ।

ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜିଲେ

ରାମ ମାୟାମୃଗ ମାରିସାରି ଫେରି ଆସୁଥିଲେ; ବାଟରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଚମକିଢ଼େ ପଚାରିଲେ, “ସୀତାଙ୍କୁ ଏକାକରି ଛାଡ଼ି ଆସିଲ ? ସେ ଭଲ ଅଛନ୍ତି ତ ?” ତହୁଁ ଦୁଇ ଭାଇ ଜଲ୍‌ଦି ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଦେଖିଲେ ସୀତା ନାହାନ୍ତି, ଘର ଖାଲି ପଡ଼ିଛି । ଏଣେ ତେଣେ, ଗଛମୂଳେ, ନଈକୂଳେ ଚାରିଆଡ଼େ ଖୋଜି ଗଲେ । କୌଣସିଠାରେ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଗଛ, ପଥ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖବର ପଚାରିଲେ । କେହି କିଛି କହିବେ କାହିଁ ?

ଆହାରେ କପାଳ ! କାହିଁ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରାଜା ହୋଇଥାଂତେ; ସେ ଆସି ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ ବଣରେ ରହିଲେ । ତା ଉପରେ ପୁଣି ଏ ଦୁଃଖ ! ମନୁଷ୍ୟ ଆଉ କେତେ ସହେ ? ରାମ ପିଲାଂକ ପରି କାଂଦିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେତେ ବୁଝାଇଲେ । ପୁଣି ଖୋଜିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଦଂଭ ଧରି ନ ପାରି କାଂଦି ପକାଉଥାଂତି । ଶେଷକୁ ସେମାନେ ପାଦଚିହ୍ନ ବାରିଲେ । ଗୋଟାଏ ଭଂଗା ଧନୁଶର ଦେଖିଲେ, ବୁଝିଲେ ସୀତାଂକୁ କେହି ନେଇଗଲା ।

ତା ପରେ କ୍ରମେ ଦୂରକୁ ବଣ ଭିତରେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଜଟାୟୁକୁ ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ । ତା ଦେହସାରା ରକ୍ତ ଦୂରରୁ ରାମ ବୁଝିଲେ ଏ ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସ । ଏଇ ବୋଧହୁଏ ସୀତାଂକୁ ଖାଇଛି । ଏହା କହି ଜଟାୟୁକୁ ମାରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ; ମାତ୍ର ଜଟାୟୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାହା ଘଟିଥିଲା ସବୁ କଥା କହି ବସିଲା । ରାମ ଜଟାୟୁକୁ ଧରି କାଂଦିଲେ । ଜଟାୟୁ ମରିବାକୁ ବସିଛି । ଆଉ ତାର କଥା କହିବାକୁ ବଳ ନାଇ । ଶେଷକୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟରେ ଖାଲି କହିଲା, "ରାବଣ, ବିଶ୍ରବାର ପୁଅ, କୁବେରର ଭାଇ"— ଏହା କହୁ କହୁ ତାର କଥା ଅଟକି ପ୍ରାଣ ଉଡ଼ିଗଲା ।

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁଃଖରେ ତା ଶବକୁ ନେଇ ସଂସ୍କାର କଲେ । ତା ପରେ ସ୍ନାନ ତର୍ପଣ କରିସାରି, ଦଂଡକାରଣ୍ୟ ଭିତରେ ଭିତରେ ସୀତାଂକୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଚାଲିଲେ ।

ବଣରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏତେକାଳ ଥିଲେ; କେତେ ରାକ୍ଷସ ମାରିଥିଲେ; କିଂତୁ ଏପରି ବିପତ୍ତି ତାଂକୁ କେବେ ହୋଇ ନଥିଲା । ଏବେ କେତେଦିନ ଯାଏ ବଣ ଭିତରେ ରାମ ବାୟାପରି ହେଉଥାଂତି । ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ପଥର ଯାହାକୁ ଦେଖଂତି, ସୀତାଂକ କଥା ପଚାରି ପଚାରି ତା ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ି ଯାଂତି । କେତେବେଳେ ଅବା ଦୂରରେ କଣଟାଏ ଦେଖି, ତାଂକୁ ସୀତାଂକୁ ଦେଖିଲାପରି ଲାଗେ । ସେ ସୀତାଂକ ନାଆଁ ଧରି ଡାକି ଡାକି ଦଉଡ଼ଂତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଂକୁ ବୁଝାଉଥାଂତି, ବୋଧ ଦେଉଥାଂତି ।

କବଂଧ ରାକ୍ଷସ କଥା

ବଣ ଭିତରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଯାଉଯାଉ ବାଟରେ ଭାରି ବଡ଼ ଜଂଗଲ ପଡ଼ିଲା । ସେଠାରେ ଖରା ପଡୁନାଇ, ଗଛରୁ ପତ୍ର ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଡର ମାଡ଼ୁଛି । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବାଘ, ଭାଲୁ କେତେବେଳେ ଏ ପାଖୁ ବାହାରି ସେ ପାଖକୁ ଚାଲି ଯାଉଚଂତି । ହରିଣମାନେ ପଲ ପଲ ହୋଇ ଚରୁଚଂତି ।

ହୁହୁଁ ହୁହୁଁ ଗୋଟାଏ ଭାରି ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦେଖିଲେ, ଶବ୍ଦ ଯେଉଁଆଡ଼ୁ ଆସୁଚି, ସେ ଆଡ଼ୁ ଜଂତୁମାନେ ପଳାଇ ଆସୁଚଂତି । ବଣରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ନିଆଁ ଜଳିଲାପରି ଦିଶୁଚି । ନିଆଁ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କଳାମେଘ ପରି ଧୂଆଁ ଉଠୁଚି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦୁଇ ଭାଇଯାକ ଦେଖିଲେ, ଧୂଆଁ ନୁହେଁ; ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ରାକ୍ଷସ, ତାଂକ ଆଡ଼କୁ ଚାଲି ଆସୁଚି । ସେ କଳା ହୋଇ ଗୋଟାଏ ପାହାଡ଼ପରି ଦିଶୁଚି । ତା କାଂଧଟାମାନ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବରଗଛ ପରି ଓସାରିଆ । ହାତ ଦୁଇଟା ବଡ଼ବଡ଼ ଶାଳୁଆ ଗଛ ପରି ଲଂବିଛି । ସେ ଅସୁରର ମୁଂଡ଼ ନାଇ, ଛାତିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖି ଦୁଇଟା; ପେଟରେ ଗହ୍ୱରିଆ ଝାଂପପରି ଗୋଟାଏ ପାଟି । ସେ ରାକ୍ଷସ ହାତରେ ସିଂହ, ହରିଣ, ହାତୀ ଯାହା ପାଉଚି, ଧରି ପାଟିକି ପକାଇ ଦଉଚି ।

ସେ ଆସି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଧରି ପକାଇଲା । ସେ ଏତେ ଜୋରରେ ଧରିଲା ଯେ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଆଉ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ରାମଙ୍କୁ ଗାରେଡ଼େଇ କରି ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଡାହାଣ ହାତରେ ପାଟି ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭାରି ଡରି ଗଲେ; କିନ୍ତୁ ରାମ ତାଙ୍କୁ ସାହସ ଦେଇ କହିଲେ, "କିଛି ଭୟ କର ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଖଣ୍ଡାରେ ତା' ଡାହାଣ ହାତ କାଟିଦିଅ; ମୁଁ ବାଁ ହାତ କାଟିଦେଉଛି ।" ଦୁହେଁ ଦୁଇ ହାତ ଟଣ୍‌ଟାଣ୍ କାଟି ଦେଲେ ।

ତହୁଁ ସେ ବେଦନାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ ପଚାରିଲା, "ତୁମ୍ଭେମାନେ କିଏ ?" ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନିଜ ନିଜର ପରିଚୟ ଦେଇ, ରାକ୍ଷସକୁ ପଚାରିଲେ, "ତୁମେ କିଏ ? କବନ୍ଧ (ଯାହାର ମୁଣ୍ଡ ନଥାଏ) ହେଲ କିପରି ?"

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲି ଜାଣି, କବନ୍ଧ କହିଲା, "ମୋର ଆଜି ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ତୁମମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲି ଓ ତୁମେମାନେ ମୋ ହାତ କାଟିଲ । ମୋର ନାମ ଦନୁ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଗନ୍ଧର୍ବ । ମୁଁ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଥିଲି । ବହୁଦିନ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ବର ପାଇଛି । ଦିନେ ମୁଁ ରାକ୍ଷସ ବେଶରେ ଜଲଶିରା ମୁନିଙ୍କ ଡରାଇବାକୁ ଗଲି । ମୁନି ଅଭିଶାପ ଦେଇ ମତେ ରାକ୍ଷସ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ବହୁତ ବିନତି କରିବାରୁ ଶେଷକୁ କହିଲେ, 'ରାମ ଯେତେବେଳେ ଆସି, ତୋ ହାତ କାଟି ତୋତେ ପୋଡ଼ିବେ, ସେତେବେଳେ ତୁ ପୁଣି ପୂର୍ବପରି ସୁନ୍ଦର ଗନ୍ଧର୍ବ ହେବୁ ।'

ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ବୁଲୁ ଥାଏ । ଦିନେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲି । ଇନ୍ଦ୍ର ବଜ୍ର ମାରିବାରୁ ମୋ ହାତ ମୁଣ୍ଡ ସବୁ ଏକାବେଳକେ ପେଟ ଭିତରେ ପଶି ଗଲା; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମଲି ନାହିଁ । ସେଠାରୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ମିନତି କରି କହିଲି, 'ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ବର ଅଛି; ମୁଁ ତ ଅନେକ ଦିନ ବଞ୍ଚିବି । ହାତ ମୁହଁ ନାହିଁ ଖାଇବି କିପରି ?' ଇନ୍ଦ୍ର ଦୟା କରି ମତେ ଏହି ଲମ୍ବା ହାତ ଦିଓଟା ଦେଲେ । ସେଥିରେହିଁ ମୁଁ ଏତେକାଳ ଜୀବଜନ୍ତୁ ଧରି ଖାଉଛି । ରାମ, ତୁମେ ମତେ ପୋଡ଼ି ଦିଅ । ମୁଁ ଉଦ୍ଧାର ପାଏଁ ।"

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଚିତା (ବଡ଼ ନିଆଁ) ଜାଳି କବନ୍ଧକୁ ସେଥିରେ ପକାଇ ଦେଲେ । କବନ୍ଧ ନିଆଁ ଭିତରୁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ ହୋଇ ବାହାରିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆକାଶରୁ ହଂସମାନେ ଗୋଟିଏ ରଥ ବହିଆଣି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେହି ରଥରେ ଚଢ଼ି କବନ୍ଧ ରାମଙ୍କୁ କହିଲେ, "ସୁଗ୍ରୀବ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ବାନର (ମାଙ୍କଡ଼) ଅଛି । ତା' ବଡ଼ ଭାଇ ବାଳୀ ତାକୁ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେବାରୁ ସେ ଏବେ ଆଉ ଚାରୋଟି ବାନର ସଙ୍ଗେ ନେଇ ପମ୍ପା ପୋଖରୀ ପାଖେ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରେ ବଡ଼ ଭୟରେ ଅଛି । ସୁଗ୍ରୀବ ଯେପରି ବୀର, ସେହିପରି ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ତମେ ତା ପାଖକୁ ଯାଅ । ସେ ତୁମକୁ ସାହା ହେବ । ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ଦେଇ ପାରିବ । ସୀତାଙ୍କୁ ପାଇବାର ଉପାୟ ମଧ୍ୟ କରିଦେବ ।"

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଇ ପମ୍ପା କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେହି ପମ୍ପା କୂଳରେ ଶବରୀ ବୋଲି ଜଣେ ବୁଢ଼ୀ ତପସ୍ୱିନୀ ଥିଲେ । ସେ କେବଳ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ଜୀବନଯାକ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ବୁଢ଼ୀ ହେଲେଣି । ସେ ତପସ୍ୟା ବଳରେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ, ରାମ ଦିନେ ପମ୍ପା ସର ପାଖକୁ ଆସିବେ । ସେ ଏବେ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲେ, "ରାମ, ତମକୁ ଦେଖିଲି; ଏବେ ନିଶ୍ଚେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବି । ତୁମ ପାଇଁ ଏହି ଫଳମୂଳ ସବୁ ଆଣି ରଖିଛି । ତୁମେ ଦୟାକରି ନିଅ ।" ଏହିପରି ରାମଙ୍କୁ ବହୁତ ଆଦର କରି, ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣା ଦେହଟି ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିଦେଲେ । ତା'ପରେ ସେହି ନିଆଁ ଭିତରୁ ସୁନ୍ଦର ରୂପ ଧରି ବାହାରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ।

କିଷ୍କିଂଧ୍ୟା କାଂଡ

ସୁଗ୍ରୀବଂକ ସଂଗେ ଦେଖା

ପଂପାସର ପାର ହୋଇ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରେ ପହଂଚିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାଂକଡ଼ ସଂଗେ ବୁଲୁଥିଲା । ଦୂରରୁ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଦେଖି ଡରିଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ବଡ଼ଭାଇ ବାଲୀ । ସେ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ମାରି ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଦେଖି, ଅରା ବାଲୀର ଲୋକ ବୋଲି ବିଚାରିଲା ।

ହନୁମାନ ବୋଲି ସୁଗ୍ରୀବ ସଂଗେ ଜଣେ ବାନର ଥିଲା । ସେ ଭିଖାରି ବେଶରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ପାଖକୁ ଆଗ ଆସି, କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲା । ସେ କହିଲା, "ଆପଣମାନେ କିଏ ? କାହିଁକି ଏଠାକୁ ଆସିଚଂତି । ବାନରରାଜ ସୁଗ୍ରୀବ ଏଠାରେ ଥାଂତି । ସୁଗ୍ରୀବ ବଡ଼ ବୀର, ଆଉ ଧାର୍ମିକ । ତାଂକ ବଡ଼ ଭାଇ ବାଳୀ ତାଂକୁ ମାରି ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଚଂତି । ସେ ଆପଣମାନଂକ ସଂଗେ ମିତ ହେବାକୁ ଚାହାଂତି । ମୁଁ ସେହି ସୁଗ୍ରୀବଂକ ମଂତ୍ରୀ । ମୋର ନାମ ହନୁମାନ୍, ମୁଁ ପବନ ପୁଅ ।"

ତହୁଁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ କହିବାରୁ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହିଲେ, "ଆମେମାନେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜା, ଦଶରଥଂକ ପୁଅ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ । ଆମେମାନେ ବି ସୁଗ୍ରୀବଂକୁ ଖୋଜୁଚୁ ।" ତା ପରେ ଯେପରି ସେମାନେ ବଣକୁ ଆସିଥିଲେ, ଯେପରି ସୀତାଂକୁ ଖୋଜୁଥିଲେ, ସବୁକଥା କହିଲେ । ପୁଣି ସୁଗ୍ରୀବଂକ ସଂଗେ ମିତ ହେଲେ, ସୀତାଂକୁ ରାବଣଠାରୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବାର ମଧ୍ୟ କହିଲେ ।

ହନୁମାନ୍ ଭାରି ଖୁସି ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ପିଠିରେ ବସାଇ ସୁଗ୍ରୀବଂକ ପାଖକୁ ନେଲା । ସେ କଥା ଶୁଣି, ସୁଗ୍ରୀବ ମନ ମଧ୍ୟ ଭାରି ଆନଂଦ ହେଲା । ଅଗ୍ନି ସାକ୍ଷୀ କରି, ରାମ ସୁଗ୍ରୀବ ଦୁହେଁ ମିତ ହେଲେ । ରାମ କହିଲେ ସେ ବାଲୀକି ମାରି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ରାଜା କରି ଦେବେ । ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲା, ସେ ସୀତାଂକୁ ଖୋଜି ବାହାରି କରିବ । ଏହା କହି, ସୁଗ୍ରୀବ ସୀତାଂକର ଯେଉଁ ଲୁଗା ଓ ଅଳଂକାର ସାଇତି ରଖିଥିଲା, ତା' ସବୁ ଆଣି ରାମଂକୁ ଦେଖାଇଲା । ରାମ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଚହ୍ଲୋପାରି ଆହୁରି ବିକଳ ହେଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ତାଂକୁ ବୋଧ ଦେଲା ।

ବାଲୀ ସୁଗ୍ରୀବର କାହିଁକି କଳି ହେଲା

ଦୁଂଦୁଭି ଦାନବର ମାୟାବୀ ବୋଲି ପୁଅ ଥିଲା । ବାଲୀର ତା ସଂଗେ ଥରେ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ମାୟାବୀ ପଳାଇବାରୁ, ବାଲୀ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଲା । ମାୟାବୀ ପର୍ବତ ଭିତରେ ଠାଏ ଗୋଟାଏ ଗାତରେ ପଶିଗଲା । ବାଲୀ, ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଗାତ ଦୁଆରେ ଜଗାଇ ଦେଇ, ରାକ୍ଷସ ପଛେ ପଛେ ସେଇ ଗାତରେ ପଶିଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ଗାତ ଦୁଆରେ ବର୍ଷେକାଳ ରହିଁ ରହିଲା । କେହି ବାହାରିଲେ ନାଇ । ଗାତ ଭିତରୁ ଗରମ ରକ୍ତ ବାହାରିଲା । ଭିତରେ ଅସୁରମାନଂକର ଭାରି ଗର୍ଜନ ଶୁଣାଗଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ବିଚାରିଲା, ବୋଧହୁଏ ବାଲୀ ମରି ଯାଇଚି । ସେଠାରୁ ସୁଗ୍ରୀବ ରାଜ୍ୟକୁ ଆସିବାରୁ, ରାଜ୍ୟ ଲୋକେ ତାକୁ ରାଜା କରିଦେଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ରାକ୍ଷସ ଭୟରେ ଗାତ ମୁହଁରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପଥର ଯୋଡ଼ାଇ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲା ।

ବାଲୀ ଫେରି ଆସି ବହୁତ କଷ୍ଟରେ ପଥର କାଢ଼ି ବାହାରିଲା । ରାଜ୍ୟକୁ ଆସି ଦେଖିଲା, ସୁଗ୍ରୀବ ରାଜା ହୋଇଚି । ସେଠାରୁ ସେ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ବହୁତ

ଦୁଃଖ ଦେଇ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ିଦେଲା । ଆଉ କିଛି ଶୁଣିଲା ନାଇ ।

ସୁଗ୍ରୀବ ଋଷ୍ୟମୂକକୁ ଗଲା

ପୂର୍ବେ ଦୁଂଦୁଭି ବୋଲି ମଇଁଷିପରି ଗୋଟାଏ ଅସୁର ଥିଲା । ସେ ଭାରି ବଳୁଆ । ସମୁଦ୍ରକୁ ଆସି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଡାକିଲା । ସମୁଦ୍ର ଡରିଯାଇ କହିଲା, "ଯା, ହିମାଳୟ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁ ।" ଦୁଦୁଂଭି ଆସି ହିମାଳୟକୁ ଡାକିବାରୁ ହିମାଳୟ ବି ଡରିଯାଇ କହିଲା, "ତୁ ଯା; କିଷ୍କିଂଧ୍ୟାରେ ବାଳୀ ବୋଲି ବାନରଂକର ରାଜା ଅଛି; ତା ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବୁ !"

ଦୁଂଦୁଭି କିଷ୍କିଂଧ୍ୟାକୁ ଆସି ବାଳୀ ଦୁଆର ପାଖେ ଗର୍ଜନ କରିବାରୁ, ବାଳୀ ଘରୁ ବାହାରି ତା' ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲା । ବାଳୀ ସଂଗେ ସଂଗେ ତା' ଶିଂଗ ଦିଓଟା ଭାଂଗି ଦେଇ ଲାଂଗୁଡ଼ ଧରି, ତାକୁ କଚାଡ଼ି କଚାଡ଼ି ମାରି ପକାଇଲା ।

କଚାଡ଼ିଲାବେଳେ ଦୁଂଦୁଭି ଦେହରୁ ରକ୍ତଛିଟା ସବୁ ଚାରିଆଡ଼େ ପଡ଼ିଲା । ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରେ ମତଂଗ ବୋଲି ଋଷି ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ତାଂକ ଆଶ୍ରମରେ ଆସି ରକ୍ତ ପଡ଼ିବାରୁ, ସେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ବାଳୀକୁ ଶାପ ଦେଲେ, "ବାଳୀ, ତୁ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତକୁ ଆସିଲେ, ମୁଂଡ ଫାଟି ମରିବୁ ।"

ସେଥିପାଇଁ ବାଳୀ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତକୁ ଯାଏ ନାଇ । ସୁଗ୍ରୀବ ଏହା ଜାଣି ପାଞ୍ଚ ମଂତ୍ରୀ ଘେନି, ସେହି ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରେ ଯାଇ ଥାଏ ।

ରାମ ବାଳୀକୁ ମାରି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ରାଜା କଲେ

ରାମ ବାଳୀକୁ ମାରିବେ ବୋଲି କହିଲେ; କିଂତୁ ବାଳୀ ତ ଏଡ଼େ ବଳୁଆ ! ରାମଚଂଦ୍ର ତାକୁ ମାରି ପାରିବେ ବୋଲି ସୁଗ୍ରୀବର ବିଶ୍ୱାସ ହବ କିପରି ? ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲା, "ଏହି ଦୁଂଦୁଭିର ହାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ଏବେ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରେ ପଡ଼ିଛି । ବାଳୀ ତାକୁ ଚାରିକୋଶ ଦୂରକୁ ଫିଂଗି ଦେଇଥିଲା । ଆପଣ ଏହାକୁ ଫିଂଗଂତୁ, ଦେଖି !" ରାମ ଏହା ଶୁଣି, ହସିଲେ ଓ ହାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ଗୋଡ଼ ବୁଢ଼ା ଆଂଗୁଠିରେ ଠେଲି ଦେବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଚାଳିଶ କୋଶ ଦୂରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲା । ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲା, "ଏ ହାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ଶୁଖି ଯାଇଥିଲା । ଅଚ୍ଛା, ବାଳୀ ଏହି ସାତଟା ତାଳଗଛ ଏପାଖ ସେ ପାଖ ଫୋଡ଼ି ଦିଏ । ଆପଣ ଏଥିରୁ ଗୋଟାଏ ଫୁଟାଇ ଦିଅଂତୁ ଭଲା ।"

ରାମ ଧନୁରେ ଶର ଉଠାଇ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ସେ ଶର ତାଳ ଗଛ ଫୁଟାଇ ତଳ ଯାଇ ଫୁଟି ପୁଣି ରାମଂକ ପାଖକୁ ଫେରି ଆସିଲା ।

ସୁଗ୍ରୀବର ଏବେ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା, ରାମ ବାଳୀକୁ ମାରିପାରିବେ । ସେହି କଥା ଠିକ୍ କରି, ଏବେ ସମସ୍ତେ ମାଂକଡ଼ମାନଂକ ଦେଶ କିଷ୍କିଂଧ୍ୟାର ରାଜଧାନୀ ପାଖେ ଯାଇ ରହିଲେ ।

ସୁଗ୍ରୀବ ନଅର ପାଖକୁ ଯାଇ, ଗର୍ଜି କରି ବାଳୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଡାକିଲେ । ବାଳୀ ଆସି ସୁଗ୍ରୀବକୁ କହିଲା, "କାହିଁକି ମରିବାକୁ ଆସିଲୁ ; ଭଲ ବୁଦ୍ଧି ଅଛି ତ, ଚାଲି ଯା ।"

ସୁଗ୍ରୀବ ପୁଣି ଗର୍ଜନ କଲେ । ଦୁହେଁ ଏବେ ଗଛ ଉପାଡ଼ ଲଢ଼ାଇ କଲେ । ଧରାଧରି ହୋଇ ଭାରି ମରାମରି ପିଟାପିଟି ହେଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ମଲାପରି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବାଳୀ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ।

ରାମ ଏଣେ ବାଳୀକୁ ମାରିବେ ବୋଲି ଗଛ ଆଢୁଆଳରେ ଲୁଚି ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ କିଏ ବାଳୀ, କିଏ ସୁଗ୍ରୀବ କିଛି ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାଇ । ଦୁଇ ଭାଇ ଦେଖିବାକୁ ସମାନ । ସେଥିପାଇଁ ମାରି ପାରିଲେ ନାଇ ।

ସୁଗ୍ରୀବ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଫେରି ଆସି ରାମଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହେଲା । ରାମ ତାକୁ ପୁଣି ବୁଝାଇ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ଏଥର ରାମଙ୍କର କଥାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁଗ୍ରୀବ ବେକରେ ଗୋଟାଏ ଚିହ୍ନ ରଖିବାକୁ ଫୁଲମାଳ ପକାଇ ଦେଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ପୁଣି ନଅର ପାଖକୁ ଯାଇ ଗର୍ଜି କରି ବାଳୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଡାକିଲା ।

ବାଳୀ ରଡ଼ି ଶୁଣି ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ବାଳୀର ଭାର୍ଯ୍ୟା ତାରା ଆସି ଏଥର ତାକୁ ମନା କଲା, କହିଲା, "ସୁଗ୍ରୀବ ହାରିକରି ପଳାଇଲା; ଏବେ ପୁଣି ଆସି ଲଢ଼ିବାକୁ ଡାକୁଛି । ତା ବେକରେ ଫୁଲମାଳ ପଡ଼ିଛି । ତାର ନିଶ୍ଚେ କେହି ସାହାଯ୍ୟ ଅଛି । ରାମ ଏବେ ଏ ବଣକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଭାଇ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣିଛି । ସେ ଦୁହେଁ ସୁଗ୍ରୀବ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁର କରି ଆସିଥିବେ । ମତେ କିମିତି ଲାଗୁଛି । ତୁମେ କେବେ ଲଢ଼ିବାକୁ ଯାଅ ନାଇ ।

ବାଳୀ କହିଲା, "ମାଇପି ଲୋକ ତୁ ତାରା, ବୁଝିପାରୁନାହିଁ । ସୁଗ୍ରୀବ ମୋର ସାନ ଭାଇ । ସେ ମୋତେ ଲଢ଼ିବାକୁ ଡାକୁଛି । ମୁଁ ନ ଗଲେ, ମୋତେ ବୋଲିବ ଡରକୋଳା । ତୁ କିଛି ଡରନା । ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ତାକୁ ଅଣ୍ଡା କରି ଦଉଛି ।"

ତା' ପରେ ବାନର-ରାଜ ବାଳୀ ବାହାରକୁ ଆସି କହିଲା, "ସୁଗ୍ରୀବ, କେତେଥର ତୁ ଲଢ଼ିବାକୁ ଆସିଚୁ । ମୁଁ ତତେ ଛାଡ଼ି ଦେଇଚି । ଭାଇ ବୋଲି ପ୍ରାଣରେ ମାରି ନାଇ । ଏବେ କ'ଣ ସତେ ମୋର ହାତରେ ମରିବାକୁ ଆସିଲୁ ?" ସୁଗ୍ରୀବ କହିଲା, "ତୁ ମୋର ରାଜ୍ୟ ନେଇଚୁ, ମୋ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ନେଇ ରାଣୀ କରିଚୁ । ମୋର ଜଣ ମରିବାଟା ଆଉ ଅଧିକ କଥା !"

ବାଳୀ ସୁଗ୍ରୀବ ଦୁହେଁ ଲଢ଼ିଲେ । ଆଗ ଗଛ ଉପାଡ଼ି, ସେଥିରେ ପିଟାପିଟି ହେଲେ । ତା ଉତ୍ତାରୁ ଧରାଧରି ହୋଇ ମୁଥ ମରାମରି ହେଲେ । ଦୁହେଁ ତଳେ ପଡ଼ି ଗଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି । ସୁଗ୍ରୀବ ଟିକିଏ କାବୁ ହୋଇ ଆସିଲାଣି । ଏତିକିବେଳେ ରାମ ଗଛ ଆଢୁଆଳରୁ ବାଳୀକୁ ଶରଟିଏ ବିନ୍ଧି ଦେଲେ । ବାଳୀ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଏବେ ରାମଙ୍କୁ କହିଲା, "ବୀର ତୁମେ ରାମ, ଲୁଚିକରି ମାରିଲ କାହିଁକି ? ତୁମେ ତ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜୁଥିଲ, ମତେ କହିଲ ନାଇ ?"

ରାମଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଲାଜ ମାଡ଼ିଲା । ସେ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲେ; "ତୁମେ ସାନ ଭାଇକୁ ତଡ଼ି ଦେଇ ତା ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ନେଇ ମହାପାପ କରିଥିଲ, ବାନରରାଜ ! ତୁମଙ୍କୁ ମୁଁ କପରି ସାହାଯ୍ୟ ମାଗନ୍ତି ?"

ଯାହା ହଉ, ମଲାବେଳକୁ, ବାଳୀର ସୁବୁଦ୍ଧି ଆସିଲା । ସେ ନିଜ ପୁଅ ଅଙ୍ଗଦକୁ ଆଣି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଧରାଇ ଦେଲା । ତାକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସୁନାହାର ଦେଇଥିଲେ । ସେ ତାକୁ କାଢ଼ି ସୁଗ୍ରୀବ ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲା !

ରହୁଁ ରହୁଁ ବାଳୀର ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିଗଲା । ତାରା ଆସି କାନ୍ଦି ଗଡ଼ିଲା; ରାମଙ୍କୁ କେତେ ଧିକ୍କାର କଲା । ରାମ ମଧ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ; ଆଉ କିଛି କହିଲେ ନାଇ । ସେ ସୁଗ୍ରୀବକୁ କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାର ରାଜା କଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ଆପଣାର ଭାର୍ଯ୍ୟା ରୁମାକୁ ଖୋଜି ଆଣି ରାଣୀ କଲା । ତାରାକୁ ମଧ ବଶହୋଇ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ରାଣୀ କଲା ।

ତାହାର ପୁଅ ଅଂଗଦକୁ ଆଣି ଯୁବରାଜ କଲା । ସମସ୍ତେ ମିଳିମିଶିଗଲେ ।

ବର୍ଷାକାଳ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁହେଁ ବର୍ଷାକାଳ କଟାଇବା ପାଇଁ ମାଲ୍ୟବଂତ ପର୍ବତରେ ଯାଇ କୁଡ଼ିଆ କରି ରହିଲେ । ବର୍ଷା ଛାଡ଼ିଲା । ଏ ମଧ୍ୟରେ ରାଜା ହୋଇ ସୁଗ୍ରୀବ ରାମଂକ କଥା ବରାବର ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ । ରାମ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ସୁଗ୍ରୀବ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆସି ବହୁତ ଗାଳିଦେଇ ସେ କଥା ସୁଗ୍ରୀବର ମନେ ପକାଇଲେ; ମାତ୍ର ମନେ ପଡ଼ିଲାକ୍ଷଣି, ସୁଗ୍ରୀବକୁ ବଡ଼ ଲାଜ ମାଡ଼ିଲା । ସେ ସେହିକ୍ଷଣି ସୀତାଂକୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଆପଣା ଲୋକଂକୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲା; ପୁଣି ଆପେ ରାମଂକ କାମରେ ଲାଗି ରହିଲା ।

ବାନରମାନେ ସୀତାଂକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଗଲେ

ସୁଗ୍ରୀବ, ସବୁ ବାନରଂକ ରାଜା । ସେ ଏବେ ସବୁ ବାନରଂକୁ ଖବର ଦେବାପାଇଁ ହନୁମାନଂକୁ କହିଲେ । ଦଶ ଦିନ ଭିତରେ ସବୁଆଡ଼ୁ କୋଟି କୋଟି ବାନର ଆସି ଜମା ହୋଇଗଲେ । ମହେଂଦ୍ର ପର୍ବତ, ହିମାଚଳ, ବିଂଧାଚଳ, କୈଳାସ, ମଳୟ ପର୍ବତ ସମୁଦ୍ର ଆରପାଖ ଉଦୟା ଓ ଅସ୍ତାଚଳ, ଅଂଜନ ପର୍ବତ, ପଦ୍ମାଚଳ, ସୁମେରୁ, ମହାରୁଣ ପର୍ବତ ପ୍ରଭୃତି ସବୁଠାରୁ ବାନରମାନେ ଖବର ପାଇଲାକ୍ଷଣି ଆସି ପହଂଚିଲେ । କିଏ ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଭୟଂକର, କିଏ କଳା କଳା ହାତୀ ପରି, କିଏ ସିଂହପରି; କିଏ ବଣରେ ଫଳ ମୂଳ ଖାଏ, କିଏ ସମୁଦ୍ର କୂଳେ ନଡ଼ିଆ ଖାଏ, କିଏ ହନୁ, କିଏ ପାତି, କିଏ ନେଲି, କିଏ ରଂଗ, ଏହିପରି ପୃଥିବୀର ଯେତେ ମାଂକଡ଼ ଥିଲେ, ଆସି ହାଜର ହେଲେ ।

ସୁଗ୍ରୀବ ସେମାନଂକୁ ବାଂଟିକରି ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ ସବୁ ଆଡ଼କୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । କହିଲେ, "ସୀତାଂକୁ ଠାବ କରି ମାସକେ ଫେରି ନ ଆସିଲେ, ମୁଂଡ କାଟ ହେବ ।"

ସବୁ ବାନରଂକ ଭିତରେ ହନୁମାନ ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଆ ଓ ବହୁଆ । ସେ ଜଳ ସ୍ଥଳ ପବନ ଆକାଶ ସବୁଆଡ଼େ ଯାଇପାରେ । ସେ ପୁଣି ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଉଥିଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ତାକୁ ବହୁତ କରି କହିଲେ । ସେ ଗଲାବେଳେ ରାମ, ସୀତାଂକୁ ପାଇଲେ ଦେବାପାଇଁ ହାତରୁ ମୁଦିଟି କାଢ଼ି ତାକୁ ଦେଲେ ।

ମାଂକଡ଼ମାନେ ଉଡ଼ିକରି ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲେ । କିଏ କହିଲା, "ରାବଣକୁ ମାରି ସେ ସୀତାଂକୁ ଘେନି ଆସିବ । କିଏ କହିଲା, "ମୁଁ ଯୋଜନେ ଡେଇଁ ପାରିବି ।" କିଏ କହିଲା"ମୁ ଦଶ ଯୋଜନ ଡେଇଁବି ।" କିଏବା କହିଲା, "ମୁଁ ଦଶ ହଜାର ଯୋଜନ ଡେଇଁବି ।"

ସମସ୍ତେ କେତେ ବଣ, ଦେଶ, ପାହାଡ଼ ଖୋଜିଲେ ତା' କିଏ ଗଣିବ ? ସେମାନେ କେତେ ଦେଶରେ କେତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜଂତୁ ସବୁ ଦେଖିଲେ । ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଦ୍ୱୀପମାନଂକରେ ଦେଖିଲେ, କଳା କଳା ଜଂତୁ; ତାଂକ କାନଗୁଡ଼ିକ ଓଠଯାଏ ଓହଳି ପଡ଼ିଚି; ତାଂକର ଗୋଡ଼ ନ ଥିଲେହେଁ ସେମାନେ ପବନ ପରି ଯାଉଚଂତି । କେଉଁଠାରେ ପାଉଁଶିଆ ବର୍ଣର କିରାତମାନେ କଂଚା ମାଛ ଖାଂତି । କେଉଁ-ଠାରେ ମନୁଷ୍ୟଂକ ମୁହଁ ବାଘ ମୁହଁପରି—ଏ ସବୁଠାରେ ସେମାନେ ସୀତାଂକୁ ଖୋଜିଲେ ।

ଜଂବୁଦ୍ୱୀପ, ସ୍ୱର୍ଣଦ୍ୱୀପ, ରୌପ୍ୟଦ୍ୱୀପରେ ସେମାନେ ସୀତାଂକୁ ଖୋଜିଥିଲେ । ଇକ୍ଷୁ ସମୁଦ୍ର ପାଖେ

ରାକ୍ଷସମାନେ ଜଂତୁର ଛାଇ ଧରି ଟାଣି ଖାଆଂନ୍ତି । ଲାଲ ସମୁଦ୍ର ପାଖେ ରାକ୍ଷସମାନେ ବାଜୁରାପରି ପର୍ବତରେ ଝୁଲୁଥାଂନ୍ତି । ଖରାହେଲେ ତଳେ ସମୁଦ୍ରକୁ ପଡ଼ିଯାଇ, ଥଂଡ଼ା ହେଲେ ପୁଣି ଉଠି ବୁଲଂନ୍ତି । ଜଳୋଦ ସମୁଦ୍ର ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଘୋଡ଼ା ମୁହଁରୁ ସବୁବେଳେ ନିଆଁ ବାହାରୁଛି । ଜଂତୁମାନେ ତା'ପାଖକୁ ପଶି ପାରୁ ନାହାଂନ୍ତି । ସେ ସବୁଠାରେ ସେମାନେ ସୀତାଂକୁ ଖୋଜିଥିଲେ । ଭୟଂକର ଷଂଢପରି ଋଷଭ ପର୍ବତ, ଚଂଦ୍ରଗିରି, ସୁମେରୁପର୍ବତ, ଉଦୟାଚଳ, ଅସ୍ତାଚଳ ସବୁ ଖୋଜିଥିଲେ । ଚଂଦ୍ରଗିରିର ସିଂହପକ୍ଷୀମାନେ ଥଂଟରେ ହାତୀ ଓ ତିମିମାଛ ଧରି ଖାଂନ୍ତି । ଉତ୍ତର କୁରୁ ଦେଶରେ ସୁନା ପଦ୍ମ ଫୁଟେ । ଏହିପରି କେତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜାଗାରେ ସେମାନେ ସୀତାଂକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଫେରି ଆସିଲେ ।

ହନୁମାନ, ଅଂଗଦ, ତାର, ଜାଂବବାନ ଆଉ ଅନେକ ବାନର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେହିମାନେ ଏକା ଫେରି ନାହାଂନ୍ତି । ସେମାନେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଗୋଟାଏ ବଣ ଭିତରେ ବୁଲି ବୁଲି ଗୋଟାଏ ମରୁ-ଭୂମିରେ ପହଂଚିଲେ । ଦେଶଟାଯାକ ଗଛପତ୍ର ପୋଡ଼ି ଯାଇଛି । ନଦୀ ଶୁଖି ଯାଇଛି, ଜୀବଜଂତୁ ନାହାଂନ୍ତି । ପୂର୍ବେ କଂଡୁ ମୁନିଂକ ପୁଅ ଏଇ ଦେଶରେ ମରିଯିବାରୁ ସେ ଶାପ ଦେଇ ଦେଶଟାକୁ ଏପରି କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସୀତାଂକୁ ପାଇଲେ ନାଇ ।

ତା'ପରେ ଗୋଟାଏ ବଣରେ ଅଂଗଦ ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସକୁ ମାରିଲେ । ସେଠାରୁ ଯାଇଁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗାତ ଦେଖିଲେ, ସେ ଗାତରୁ ହଂସମାନେ ଉଡ଼ି ବାହାରୁଥିଲେ । ଏମାନଂକୁ ଶୋଷ କରୁଥିଲା । ଗାତରେ ପାଣି ଅଛି ଭାବିରି, ଏମାନେ ପଶିଲେ । ଆଗ ବଡ଼ ଅଂଧାର । ତା ପରେ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥାନ । ସୁନାର ଗଛ ପତ୍ର, ସୁନାର ମାଛ, ସୁନାର ପଦ୍ମ, ସେଥିରେ ମାଣିକ୍ୟର ଭଅଁର ଉଡ଼ୁଚଂନ୍ତି । ବୁଲି ବୁଲି ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ତପସ୍ୱିନୀ ଦେଖିଲେ । ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲା, "ମୟ ଦାନବ ଏହି ସ୍ଥାନ ତିଆରି କରିଚଂନ୍ତି । ଏଠାକୁ ଆସିଲେ କେହି ଫେରି ଯାଇ ପାରେ ନାଇ । ତୁଂଭେମାନେ କାହିଁକି ଆସିଲ ?"

ତହୁଁ ଏମାନଂକୁ ଭୋକ ହେବାରୁ ଜାଣି ସେ ଫଳ ମୂଳ ଦେଲେ; ଆଉ ଦୟାକରି ବାହାରକୁ କାଢ଼ିଦେଲେ ।

ଗାତ ଭିତରେ ମାସକ ପୂରିଯାଇଛି । ଏମାନେ ସୀତାଂକୁ ପାଇଲେ ନାଇ । ଫେରିଲେ ତ ମୁଂଡ କାଟ ହବ । ଏହା ଭାବି ସେମାନେ ସେଠାରେ ମଲେ ଭଲ ବୋଲି ଭାବିରି ସମୁଦ୍ରକୂଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି ଶୋଇ କାଂନ୍ଦିଲେ ।

ସଂପାତି କଥା

ଏମାନେ ଶୋଇ କାଂନ୍ଦି କାଂନ୍ଦି ରାମ, ଦଶରଥ, ସୀତା, ଜଟାୟୁ କଥା କେଳେ କେଳେ ଦୁଃଖରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହଉଥାଂନ୍ତି । ସେହିଠାରେ ପର୍ବତ ଉପରେ ଜଟାୟୁର ବଡ଼ ଭାଇ ସଂପାତି ଥାଏ । ସେ ମାକଂଡ଼-ମାନଂକୁ ଦେଖି ତାଂକୁ ବହୁତ ଜୀବ ଖାଇବାକୁ ମିଳିଲା ବୋଲି ଭାବିରି ଖୁସି ହଉଥାଏ; କିଂତୁ ଜଟାୟୁ କଥା ଶୁଣି; ସେ କାଂନ୍ଦି କାଂନ୍ଦି ଜଟାୟୁ କଥା ବାନରଂକୁ ପଚାରିଲା । ତା'ର ପକ୍ଷୀ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ସେ କହିବାରୁ ବାନରମାନେ ତାକୁ ପର୍ବତ ଉପରୁ ତଳକୁ ଆଣିଲେ । ତା' ପରେ ସବୁକଥା କହିବାରୁ ସେ କହିଲା, "ମୋର ଭାଇକି ଯେ ମାରିଛି, ତାକୁ ମାରିବାକୁ ଆଉ ମୋର ବଳ ନାଇ । ପିଲାଦିନେ ଆମେ ଦୁଇ ଭାଇ ଇଂଦ୍ରଂକ ସାଂଗେ ଯୁଝି ସୂର୍ଯ୍ୟଂକ ପାଖେ ଫେରିଲା ବେଳେ

ଜଟାୟୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଂକ ତେଜରେ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ତାକୁ ପକ୍ଷୀରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦବାରୁ ମୋ ପକ୍ଷୀ ପୋଡ଼ିଗଲା । ସେହିଦିନୁ ମୁଁ ଏଠି ପଡ଼ିଚି । ଜଟାୟୁର କଣ ହେଲା, ମୁଁ ଜାଣି ନାଇ ।

ପୁଣି ଅଂଗଦ ରାବଣ କଥା ପଚାରିବାରୁ ସଂପାତି କହିଲା, "ରାବଣ ଏ ବାଟେ ଦିନେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଧରି ଯାଉଥିଲା । ଏହି ଶହେ ଯୋଜନ ସମୁଦ୍ର ପାରି ହେଲେ, ଆରପାଖେ ଲଂକା । ତୁମେମାନେ ସମୁଦ୍ର ପାରିହୋଇ ଲଂକାକୁ ଯାଅ । ରାବଣ ସେ ସ୍ତ୍ରୀଟିକୁ ନେଲା-ବେଳେ ମୋର ପୁଅ ସୁପାର୍ଶ୍ୱ ତାକୁ ଅଟକାଇ ଥିଲା । ରାବଣ ମିନତି କରିବାରୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲା । ମୋର ପକ୍ଷ ନାଇ । ମୁଁ ଆଜି ରାମଂକର କଣ ଉପକାର କରିବି ? ରାବଣ ଯେ ସୀତାଂକୁ ନେଇ ଯିବ ଏକଥା ନିଶାକର ମୁନି ମୋତେ କହିଥିଲେ । ଆଠ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହିଠାରେ ନିଶାକର ମୁନିଂକ ଆଶ୍ରମ ଥିଲା । ମୋର ପକ୍ଷ ପୋଡ଼ି ଗଲାବେଳେ ସେ କହିଥିଲେ, "କିଛି ଦୁଃଖ ନାଇ, ତୁ ଏହିଠାରେ ପଡ଼ି ଥା । ରାଜା ଦଶରଥଂକ ପୁଅ ରାମଂକ ଭାର୍ଯ୍ୟା ସୀତାଂକୁ ରାବଣ ଚୋରିକରି ନବ । ସୀତାଂକୁ ଖୋଜିବାକୁ ରାମଂକ ଦୂତମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିବେ । ତାଂକୁ ସୀତାଂକ ଖବର ତୁମେ କହିଲେ ତୁମର ପକ୍ଷ କଅଁଳିବ । ସେହିଦିନୁ ମୁଁ ତୁମମାନଂକୁ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ଏଠାରେ ବସିଚି ।"

ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ସଂପାତିର ପକ୍ଷ କଅଁଳି ଆସିଲା । ସେ ଉପରକୁ ଉଡି ଯାଇ ଲଂକାର ଖବର ସବୁ କହି କହି ଉଡ଼ି ଚାଲିଗଲା ।

ସେଠାରୁ ବିଚାର ଚଳିଲା, କିଏ ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁ ଲଂକାକୁ ଯିବ । କିଏ କେତେ ବାହାଦୁରି କଲେ । ଶେଷକୁ ହନୁମାନ ଯିବାର ଠିକ୍ ହେଲା ।

ହନୁମାନ ସାମାନ୍ୟ ବାନର ନୁହେଁ । ଜନ୍ମ ହେଲା କ୍ଷଣି ସକାଳୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଂକୁ ଗୋଟିଏ ନାଲି ଫଳ ବୋଲି ବିଚାରି, ସେ ଧରିବାକୁ ଗଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟଂକ ତେଜରେ ତାର କିଛି ହେଲା ନାଇ; କିଂତୁ ଇଂଦ୍ର ତାକୁ ବଜ୍ର ମାରିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ମଲା ନାଇ । ଖାଲି ଗୋଟିଏ ପର୍ବତ ଉପରେ ପଡ଼ି ତା ବାଁ ଗାଲପାଟି (ହନୁ) ଭାଂଗିଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ତା'ର ନାମ ହେଲା ହନୁମାନ ।

ହନୁମାନ ପବନ ଦେବତାଂକ ପୁଅ । ପବନ ଦେବତା ଏହା ଦେଖି ରାଗିଗଲେ । ପୃଥିବୀରୁ ପବନ ବଂଦ ହୋଇଗଲା । କେହି ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରି ପାରିଲେ ନାଇ । ଦେବତାମାନେ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ । ପବନଂକୁ ସଂତୁଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମା କହିଥିଲେ, "ହନୁମାନ କେବେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରରେ ମରିବ ନାଇ ।" ଇଂଦ୍ର କହିଥିଲେ, "ନିଜେ ଇଚ୍ଛା ନ କଲେ ହନୁମାନ କେବେ ମରିବ ନାଇ ।"

ଏବେ ହନୁମାନ ଯିବାଲାଗି ଡେଇଁବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଜାଗା ଖୋଜି ଖୋଜି ଦେଖିଲା—ମହେଂଦ୍ର ପର୍ବତ ବଡ଼ ଉଚ, ଆଉ ମଜଭୁତ । ସେହିଠାରୁ ଡେଇଁଲେ ବଡ଼ ସୁବିଧା ହବ । ମାଂକଡ଼ମାନେ ସମସ୍ତେ ଦୁମ୍ ଦାମ୍ ଗଛ ଡାଳ ଭାଂଗି, ମହେଂଦ୍ର ପର୍ବତ ଉପରେ ଚଢ଼ିଲେ । ଲଂକା ଡେଇଁବ ବୋଲି ହନୁମାନ ସଭିଉପରେ ଯାଇ ବସିଲା ।

ସୁନ୍ଦର କାଣ୍ଡ

ହନୁମାନ ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁଲା

ହନୁମାନ ଇଚ୍ଛାକଲେ ମାଛି ପରି ସାନ ହୋଇପାରେ; ପର୍ବତ ପରି ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ହୋଇପାରେ । ସେ ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତକୁ ଉଠି, ଦେହକୁ ପର୍ବତ ପରି ବଡ଼ କରିଦେଲା । ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତ ଚାପି ହୋଇଯିବାରୁ, ତା ଦେହରୁ ଝର ଝର ଝରଣା ସବୁ ବୋହି ପଡ଼ିଲା । ଜୀବ ଜନ୍ତୁ ମୁନି ଋଷିମାନେ ପର୍ବତ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ତା ପରେ ହନୁମାନ ମାଟିରେ ଭରା ଦେଇ, ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ମୋଡ଼ା କରି, ପିଠି ଉଚ୍ଚ କରି, ଭାରି ବେଗରେ ଉପରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲା । ଲାଗିଲା, ଯେପରି କି ପର୍ବତର ଗଛପତ୍ର ସୁଦ୍ଧା ତା ପଛେ ପଛେ ଆକାଶକୁ ଉଠିଗଲା ।

ହନୁମାନ ଆକାଶରେ ଗୋଟାଏ ପର୍ବତ ପରି ଉଡ଼ି ଚାଲିଛି । ଦେବତାମାନେ ହନୁମାନର ଏ କାମ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ; ହନୁମାନର ବଳ ଓ ଦମ୍ଭ ପରଖିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ନାଗମାତା ସୁରସାଙ୍କୁ ବାଟ ଓଗାଳିବାକୁ କହିଲେ । ସୁରସା ଆସି ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସୀ ହୋଇ ଆଁ କରି, ହନୁମାନ ଆଗରେ ଛିଡ଼ା ହେଲା । ହନୁମାନ ଦେହକୁ ଯେତେ ବଡ଼ କରୁଥାଏ, ରାକ୍ଷସୀର ଆଁ ସେତିକି ବଢ଼ିଯାଉଥାଏ । ହନୁମାନ ଦେହକୁ ଦଶ ଯୋଜନ, କୋଡ଼ିଏ, ତିରିଶ, ଚାଳିଶ, ଷାଠିଏ, ଅଶୀ ଯୋଜନ କଲା । ରାକ୍ଷସୀର ଆଁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ବଢ଼ି ଯାଉଛି । ହନୁ ଦେଖିଲା, ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଥିଲା, ଥିଲା, ହଠାତ୍ ମାଛି ପରି ସାନ ହୋଇଯାଇ, ରାକ୍ଷସୀ ପେଟ ଭିତରେ ପଶି, ଆରପଟେ ବାହାରି ଚାଲିଗଲା । ହନୁମାନ କେଉଁ ବାଟେ ଗଲା, ରାକ୍ଷସୀ ଜାଣି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ସମୁଦ୍ର ଏହା ଦେଖି ମୈନାକ ପର୍ବତକୁ ଡାକି କହିଲା, "ତୁମେ ଜଳରୁ ମୁଣ୍ଡ ଉଠାଇ ହନୁମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ବସିବାକୁ ଜାଗା ଦିଅ । ହନୁମାନଙ୍କୁ ବାଧିବଣି ।" ମୈନାକ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ପର୍ବତ । ସେ ହିମାଳୟଙ୍କ ପୁଅ । ପୂର୍ବେ ପର୍ବତମାନଙ୍କର ଉଡ଼ିବା-ପାଇଁ ଚଢେଇ ପରି ପକ୍ଷୀ ଥିଲା । ସେମାନେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ପଡ଼ିଯାଇ, ସହର, ଗାଁ ଗଣ୍ଡା, ଗଛପତ୍ର, ସବୁ ଚୂରି, ଛିଙ୍ଗି, ନଷ୍ଟ କରି ଦେଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଜ୍ର ମାରି ପର୍ବତମାନଙ୍କ ପକ୍ଷୀ କାଟିବାରେ ଲାଗି ଯିବାରୁ ମୈନାକ ଭୟରେ ସମୁଦ୍ରରେ ଯାଇ ଲୁଚି ରହିଲେ । ମୈନାକ ଏବେ ସମୁଦ୍ରରୁ ମୁଣ୍ଡ ଉଠାଇ କେତେ ଫଳମୂଳ ଧରି ହନୁମାନକୁ ଟିକିଏ ଦମ୍ଭ ମାରିବାପାଇଁ କେତେ କହିଲା । ହନୁମାନ ତା ଉପରେ ଖୁସିହୋଇ, ତାକୁ ଦି ପଦ ଭଲ କଥା କହିଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ଦମ୍ଭମାରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ବେଳ କାହିଁ ? ଖାଲି କଥା ରଖି, ଟିକିଏ ଛୁଇଁ ଦେଇ, ଚାଲିଗଲେ ।

ତା' ଉତ୍ତାରୁ ସିଂହିକା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ରାକ୍ଷସୀ ଆସି ହନୁମାନର ଛାଇ ଧରି ଓଟାରିଲା । ହନୁମାନ ଆଉ ଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ହନୁମାନ ମଧ୍ୟ ଦେହକୁ ବଡ଼ କଲା । ସିଂହିକା, ଆଁ କୁ ତହିଁରୁ ବଡ଼କରି ଦେଇ ଗିଳିବାକୁ ବସିଲା । ଏବେ ହନୁମାନ ସାନ ହୋଇଯାଇ, ତା ପେଟରେ ପଶିଗଲା । ପେଟରୁ ବାହାରି ନପାରି, ପେଟ ଚିରି, ରାକ୍ଷସୀଟାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ପୁଣି ଚାଲିଗଲା ।

ଏବେ ଲଙ୍କା ପାଖ ଆସି ହୋଇଗଲା; ଲଙ୍କାର ଗଛପତ୍ର ସବୁ ଦେଖାଗଲା । ହନୁମାନ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ପୁଣି ସାନ ହୋଇ ଯାଇ, ଲଙ୍କାର ତ୍ରିକୂଟ ପର୍ବତରେ ଯାଇ ଓହ୍ଲାଇଲା ।

ହନୁମାନ ଲଙ୍କା ଦେଖିଲା

ତ୍ରିକୂଟ ପର୍ବତକୁ ଲମ୍ବ ପର୍ବତ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ସେଠାରୁ ଲଙ୍କାପୁରୀ ବେଶ୍ ଦେଖାଯାଏ । ନିଜେ ବିଶ୍ୱକର୍ମା ସେହି ଲଙ୍କା ତିଆରି କରିଥିଲେ ।

ସେ ପୁରୀ ବଡ଼ ସୁଂଦର—ମନୋହର । ଚାରିଆଡ଼େ ସୁନା ପାଚେରି, ବଡ଼ ବଡ଼ ସିଂହଦୁଆର, ରାକ୍ଷସମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧରି ପହରା ଦେଉଚଂତି ! ଏ ସବୁ ହନୁମାନ ଟିକଏ ଦେଖିଲା—ତା'ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସିଂହଦ୍ୱାର ପାଖେ ଯାଇ ପହଂଚି ସଂଧ୍ୟା ହେଲେ ପଶିବ ବୋଲି ଚକାଇ ରହିଲା ।

ସଂଧ୍ୟା ହେଲାରୁ ଗୋଟିଏ ବିରାଡ଼ିପିଲାପରି ହୋଇ, ଲଂକା ଭିତରକୁ ପଶିଲା । ସୁନା ଦୁଆର, ମଣିମାଣିକ୍ୟର ପାହାଚ ସବୁ ଦେଖି, ହନୁମାନର ଆଖି ଝଲସିଗଲା । ହୁଁ ହୁଁ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ବିକଟାଳ ରାକ୍ଷସୀ ଆସି ଆଗରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ, ହନୁମାନକୁ ମାରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ହନୁମାନ ପଚାରିବାରୁ ସେ କହିଲା, 'ମୋର ନାମ ଲଂକା; ମୁଁ ଏ ସ୍ଥାନର ଦେବତା, ମତେ ରାକ୍ଷସମାନେ ପୂଜା କରଂତି । ମୁଁ ଏ ରାଜ୍ୟ ଜଗିଥାଏ । ତତେ ନ ମାରି ଛାଡ଼ି ଦେବି ନାହିଁ ।"

ହନୁମାନ ବୁଲି ଦେଖିବାକୁ ଆସିଚି ବୋଲି କହି, କେତେ ମିନତି କଲା । ସେ ସେକଥା ନ ମାନି, ହନୁମାନକୁ ରାଗିକରି ଗୋଟାଏ ଚାପୁଡ଼ା ମାରିଲା । ହନୁମାନ ଆଉ କରେ କ'ଣ ? ଦେଖିଲା ମାଇପି ଲୋକ । ତହୁଁ ବାଆଁ ହାତରେ ଧୀର୍ କରି ଗୋଟିଏ ଟେଖା ମୁଠ କସାଇଦେଲା । ବେଚାରୀ ଲଂକା ସେତିକରେ ଅଜ୍ଞାନ । ଉଠିକରି କହିଲା, "ବ୍ରହ୍ମା ମତେ କହିଥିଲେ, ମୁଁ ବାନର ହାତେ ମାଡ଼ ଖାଇ ହାରିଲେ, ରାକ୍ଷସମାନଂକର ବଡ଼ ଅମଂଗଳ ହବ । ଏବେ ସେଇ ଦିନ ପହଂଚିଲା । ଯାଅ, ଭିତରେ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କର ।"

ହନୁମାନ ପାଚେରି ଡେଇଁ ଲଂକା ଭିତରେ ପଶିଲା । ନଖାରି ନଖାରି ସବୁ ଘର, ସବୁ ଜାଗା ଖୋଜୁଥାଏ । ସୀତାଂକୁ ଦେଖିଲା ନାହିଁ ।

ହନୁମାନ ଦେଖିଲା, କେଉଁଠାରେ ଲୋକବାକ ଗୋଳମାଳ କରୁଚଂତି, କେଉଁଠାରେ ବେଦ ପଢ଼ାରି ପାଟି ଶୁଣା ଯାଉଚି, କେଉଁଠାରେ ଗୁପ୍ତଚରମାନେ ହାତହତିଆର ଘେନି ଡଗର କରୁଚଂତି । କେଉଁଠାରେ ବା ଲୋକମାନେ ଆନଂଦ କରୁଚଂତି; ସୁଂଦର ବାଜଣା, ସୁଂଦର ସଂଗୀତ ଶୁଭୁଚି ।

ଠାଏ ରାବଣ ପୁଷ୍ପକ ରଥ ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା । ସେ ରଥ ବିଶ୍ୱକର୍ମା ବ୍ରହ୍ମାଂକ ପାଇଁ ମଣିମୁକ୍ତାରେ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ତାହା ରାବଣ ଭାଇ କୁବେରଂକୁ ଦେଇଥିଲେ । କୁବେରଂକଠାରୁ ରାବଣ ତାହା ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲା ।

ହନୁମାନ ସେଇ ରଥରେ ଚଢ଼ି ଲଂକାକୁ, ରାବଣ ଘରକୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲା; ସମସ୍ତେ ଖାଇସାରି ଶୋଇଚଂତି । ଘରଯାକ ସୁନା ଦୁଆର, ମଣିମାଣିକ୍ୟରେ ଦୁଆରବଂଧ; ସ୍ଫଟିକରେ ଖଂବ, ହାତୀଦାଂତରେ ମୂର୍ତ୍ତି । ରାବଣ ଶୋଇବା ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଫଟିକର ବେଦୀ, ନୀଳକାଂତ ମଣିର ଖଟ, ସୁନା ଛୁଆଣି ହାତୀଦାଂତ-ଖଟଖୁରା, କଳ-ପିତୁଳାମାନେ ବିଚଣା ଧରି ଚାରିପଟେ ରାବଣକୁ ବିଂଚୁଚଂତି ।

ରାଣୀ ମଂଦୋଦରୀଙ୍କ ଦେଖି, ହନୁମାନ ସୀତା ବୋଲି ଭାବିଥିଲା । କିଂତୁ ଭାବିଲା, ସୀତା କି ଏତେ ସୁଖରେ ଶୁଅଂତେ ? ଏ ନିଶ୍ଚୟ ସୀତା ନୁହଂତି ।

ଏହିପରି ବାରି ବାରି ସେ ରାବଣ ରୋଷେଇ-ଶାଳକୁ ପଶିଲା; ସେଠାରେ ବାସନକୁସନ ସବୁ ସୁନା ମଣିମାଣିକ୍ୟରେ ତିଆରି । କେତେ ପ୍ରକାର ମାଂସର ତରକାରୀ, କେତେ ରକମ ମାଛ ତାହା ଗଣି କହି ହବ ନାହିଁ ।

ହନୁମାନ କେତେ ମାଇକିନିଆଁ ଦେଖିଲା । କିଏ ଦେବକନ୍ୟା, କିଏ ନାଗକନ୍ୟା, ସମସ୍ତେ ଦେଖିବାକୁ

ସୁଂଦର । ପୁଣି ବିକଟାଳ ରାକ୍ଷସୀ ବି କେତେ ଅଛଂତି; କିଂତୁ ସୀତା ନାହାଂନ୍ତି ।

ହନୁ ଏହିପରି ଘର, ବଗିଚା, ବାଡ଼ି ଅଳିକୁଅଳି କେତେ ନଠେଇ କରି ଦେଖିଲା । ଶେଷକୁ ତାକୁ ବଡ଼ ନିରାଶ ଲାଗିଲା । ଭାବିଲା, "ରାକ୍ଷସ ହୁଏତ ସୀତାଂକୁ ମାରି ପକାଇଛି, ନ ହେଲେ ସୀତା ନିଜେ ମରି ଯାଇଛଂନ୍ତି । ଆହା, ଏବେ କେଉଁ ମୁହଁରେ ଫେରିବି ? ଫେରିବାଠାରୁ ମୋର ମରିବା ଭଲ ।" ଏହା ଭାବି, ସେ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପୁଣି ଭଲକରି ଖୋଜିବାକୁ ବାହାରିଲା ।

ହନୁମାନ ଅଶୋକ ବନରେ ସୀତାଂକୁ ଠାବକଲା

ହନୁମାନ ଲଂକାରେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଗୋଟିଏ ଅଶୋକ ବନରେ ଯାଇଁ ପହଂଚିଲା । ସେହିଠାରେ ନିଶ୍ଚୟ ସୀତାଂକୁ ଦେଖିବ ବୋଲି ଭାବିକରି ଗୋଟିଏ ଶିଂଶପା ବୃକ୍ଷରେ ଚଢ଼ି, ପତ୍ର ଭିତରେ ଲୁଚିକରି ବସିଲା । ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ କିଛି ଦୂରରେ ଦେଖିଲା, ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁଂଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବସିଛି; ରାକ୍ଷସୀମାନେ ତା' ଚାରିପାଖେ ବେଢ଼ିଛଂନ୍ତି । ସୁଂଦରୀଟି ନ ଖାଇ, ଶୁଖି ଗଲାଣି । ବାଳ ମୁକୁଳା ହୋଇ ଲଂବା ଜଟା ହୋଇ ଗଲାଣି, ଶାଢ଼ୀ ବଡ଼ ଝୋଟରା ହୋଇ ଗଲାଣି । ହନୁମାନ ବୁଝିଲା—ସେଇ ସୀତା ।

ଉପରେ ରଥରେ ଗଲାବେଳେ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରେ ସେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀଟିକି ଦେଖିଥିଲା, ଏ ମଧ୍ୟ ତାହାରିପରି । ଏଣେ ସକାଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଦିନବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବ କିପରି ? ରାତିକି ଚକାଇ ରହିଲା । ସୀତା ମଝିରେ ବସି କାଂଦୁଛଂନ୍ତି; ଚାରିପାଖେ ଭୟଂକର ରାକ୍ଷସୀମାନେ । କାହାର କାନ ଲଂବ, କାହାର ପିଠିରେ କୁଜ, କାହାର ଆଖି ଗାତ ପରି । କାହାର ହାତୀକାନ ପରି କାନ—କାହାର ଘୋଡ଼ା କାନ ପରି କାନ; କାହାର ବେକ ବଢ଼ିଆ କାଂକପରି, କା'ହା ଦେହରେ କଂବଳପରି ଲୁମ; କାହାର ମୁହଁ ଘୁଷୁରି ପରି, କାହାର ମୁହଁ ଗଧିଆ ପରି, କାହାର ଖଂବ ପରି ଗୋଦର ଗୋଡ଼ । କାହା ନାକ ହାତୀ ଥୋରପାହାର ପରି, କାହାର ଜିଭ ହାତେ ଓହଳି ପଡ଼ି, ଲହ ଲହ ହଉଛି । ଚାରିପଟେ ଏମାନେ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଧରି ବସିଥାଂନ୍ତି । ସୀତା ମଝିରେ ବସି, ମୁଣ୍ଡ ପୋତି କାଂଦୁଥାଂନ୍ତି ।

ଅନେକ ରାତି ହୋଇଗଲା । ରାବଣ ଆସି ସେହିଠାରେ ପହଂଚିଲା । ସୀତାଂକୁ ଖୁସି କରିବା ପାଇଁ କେତେ ଭଲ ଭଲ କଥା କହିଲା । କେତେ ଲୋଭ ଦେଖାଇଲା । ସୀତା ମୁଂଡ ପୋତି ପଥର ପରି ବସିଥାଂନ୍ତି । ଶେଷକୁ ରାଗିଯାଇ କହିଲେ, "ଆରେ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସ, ଏପରି ପାପ କରନା । ଏପରି କଲେ, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆସି ତୋତେ ଥଂଡା କରିଦେବେ । ତୋ କପାଳ ଭଲ ଅଛି ତ ମତେ ଫେରାଇ ଦେଇ ରାମଂକୁ ସଂତୋଷ କର । ନ ହେଲେ, ତୋର ଆଉ ଗତି ନାଇ । ତୁ ତ ମରିବୁ । ତୋ ସଂଗେ ଏ ଲଂକାର ସମସ୍ତେ ମରିବେ ।"

ରାବଣ ଭାରି ରାଗିଗଲା, କହିଲା, "ମୁଁ ଆଉ ଦି'ମାସ ଚକାଇବି । ତା ପରେ ଯଦି ତୁ ମୋ ସଂଗେ ଭଲକରି କଥା ନ କହୁ, ତେବେ ତତେ ଖଂଡ ଖଂଡ କରି କାଟି ରାଂଧି ଖାଇବି ।"

ସୀତା କହିଲେ, "ପାପାତ୍ମା ! ମୁଁ ତତେ ଏହିକ୍ଷଣି ଭସ୍ମ କରି ଦିଅଂତି; କିଂତୁ ରାମ ମତେ ତାହା କହି ନାହାଂନ୍ତି । ତୁ ତ କୁବେରଂକ ଭାଇ, ନିଜେ

ଏଡ଼େ ସାର । ତୁ ରାମଙ୍କୁ ନ କହି ଚୋରାଇ କରି ମତେ କାହିଁକି ଆଣିଲୁ ?"

ରାବଣ ଦେଖିଲା ସୀତା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବୁଝିଲେ ନାଇ । ସୀତାଙ୍କୁ ଆଉରି ବେଶି ବୁଝାଇବାକୁ ରାକ୍ଷସୀଙ୍କୁ କହିଦେଇ ସେ ଚାଲିଗଲା ।

ରାବଣ ଗଲାରୁ ଜଣେ କେତେ ପ୍ରକାର ସୀତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ବସିଲା । ଜଣେ ଧମକାଇଲା । ଜଣେ କହିଲା, "ତୋପରି ଝିଅ ଆଉ କେହି ନାଇ । ରାବଣର ରାଣୀ ହବୁ । ତତେ ପିତା ଲାଗୁଚି ।" ବିକଟା କହିଲା, "ରାବଣକୁ ଆପଣାର କଲେ, ତୋର କଣ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ହବ ?" ଦୁର୍ମୁଖୀ କହିଲା, "ଆମ କଥା ନ କଲେ, ତତେ ମାରି ପକେଇବୁ ।"

ସୀତା କିଛି ଶୁଣିଲେ ନାଇ । ସେଠାରୁ ରାକ୍ଷସୀମାନେ କୁରାଢ଼ୀ ଉଠାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ଡରାଇଲେ । ଲମ୍ବୋଦରୀ, ଚଣ୍ଡୋଦରୀ କହିଲେ, "ଏହାକୁ କାଟି ଖାଅ ।" ସୀତା ସବୁ ଶୁଣି ପଚାରି କହିଲେ, "ମତେ ମାରି ଖାଇବ ବୋଲି ଡରାଉଚ କାହିଁକି ? ମାରି ଖାଅ, ବଞ୍ଚିକରି ମୋର କଣ ହବ ?"

ରାକ୍ଷସୀମାନେ କହିଲେ, "ଆଉ ମାସେଖଣ୍ଡେ ଗଲେ, ସେଇଆ ହବ ଯେ ।"

ଏତିକିବେଳେ ତ୍ରିଜଟା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ୀ ରାକ୍ଷସୀ ସେଠାରେ ଆସି କହିଲା, "ତୁମେମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦିଅ ନାଇ । ମୁଁ ଆଜି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଭୟଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଚି । ବୋଧହୁଏ ରାବଣ ମରିବ, ଲଙ୍କା ନାରଖାର ହୋଇଯିବ । ତୁମେମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ ଗାଳି ଦେଇଚ, ଏବେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି କ୍ଷମା ମାଗ । ତା ହେଲେ ସେହି ଦେବୀ ତୁମକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ ।"

ସୀତା କହିଲେ, "ତ୍ରିଜଟା, ତମ କଥା ସତ ହେଲେ, ମୁଁ ତମମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବି ।" ଏହା କହି ସୀତା ପୁଣି କାନ୍ଦିପକାଇଲେ ।

ହନୁମାନ ଶିଂଶପା ଗଛରେ ବସି ସବୁ ଶୁଣିଲା, କିପରି ସୀତାଙ୍କୁ ବୋଧ କରିବ—ସେ କଥା ମନ ଭିତରେ ଭାବୁଥାଏ । ଚାରିଆଡ଼େ ତ ଅସୁରୀ ! ପାଖକୁ ଗଲେ ସେମାନେ ଜାଣିଯିବେ । ପୁଣି ସୀତା ଯଦି ତାଙ୍କୁ ରାବଣ ବୋଲି ଭୟରେ ପାଟି କରିବେ, ତେବେ ତ ସବୁ ମାଟି ହୋଇଯିବ ।

ଏହିପରି ଭାବି, ସେ ଆଉ ଟିକିଏ ପାଖକୁ ଯାଇ, ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କହିଲେ, "ମହାରାଜା ଦଶରଥଙ୍କ ପୁଅ ରାମ ବଣକୁ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ସୀତା ଥିଲେ । ଦୁଷ୍ଟ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରାଇ ଆଣିଲା । ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଖୋଜିଲେ । ପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ସଙ୍ଗେ ମିତ ହେଲେ । ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ସୁଗ୍ରୀବ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । କେତେ ଦେଶରେ, କେତେ ବଣରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସୀତାଙ୍କୁ ଖୋଜିଚୁ । ଶେଷରେ ସମ୍ପାତି କଥାରେ ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁ ଏଇଠି ବୋଧହୁଏ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲି ।" ଏତିକି କହି ହନୁ ଚୁପ ହେଲା । ହନୁ କଥାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ସୀତା ଚାରିଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ; ଦେଖିଲେ, ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମାଙ୍କଡ଼ ଗଛଡାଳରେ ବସି, ସୀତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଚି । ତା ଗୋଡ଼ର ବର୍ଣ୍ଣ ଅଶୋକ ଫୁଲ ପରି ରଙ୍ଗ । ଆଖି ସୁନା ପରି । ଖଣ୍ଡିଏ ଧଳା ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଚି । ଏହା ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ସୀତା ଡରିଗଲେ; କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଭାବି ଭାବି ସେ ଶେଷକୁ କହିଲେ, "ହେ ବୃହସ୍ପତି, ହେ ଅଗ୍ନିଦେବତା, ହେ ବ୍ରହ୍ମା, ହେ ଇନ୍ଦ୍ର । ଏ ମାଙ୍କଡ଼ ଯାହା କହୁଚି, ସେ କଥା ସତ ହେଉ ।"

ଏତିକିବେଳେ ହନୁମାନ ଗଛ ଡାଳରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି, ସୀତାଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି କହିଲା, "ତୁମେ କିଏ

ମା ? କାହିଁକି ଏ ବଣରେ ବସି ଏତେ କଷ୍ଟ ପାଉଛ ? ତୁମେ ଯଦି ସୀତା ହୋଇଥାଅ, ତେବେ ମୋ କଥାରେ ଉତ୍ତର ଦିଅ ।"

ଏ କଥା ଶୁଣି ସୀତା କହିଲେ, "ମୁଁ, ରାଜା ଦଶରଥଂକ ବୋହୂ । ଜନକ ମୋର ବାପ, ସ୍ୱାମୀ ରାମ । କୈକେୟୀଂକ କଥାରେ ରାମ ବଣକୁ ଆସିଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ମୁଁ ତାଂକ ସଂଗେ ଆସିଥିଲୁଁ । ସେଠାରୁ ଦୁଷ୍ଟ ରାବଣ ମୋତେ ଧରି ଲଂକାକୁ ଆଣିଛି । ଦି'ମାସ ପରେ ମୋତେ ମାରିଦବ ବୋଲି ଚାହିଁଛି ।"

ସୀତାଂକ ସଂଗେ ଭଲକରି କଥା କହି ପାରିବ ବୋଲି ହନୁ ଟିକିଏ ପାଖକୁ ଗଲା; କିଂତୁ ସେଥିରେ ସୀତା ଭୟକରି କହିଲେ, "କାହିଁକି ସ୍ୱାଲୁ କଥା କହିଲ ? ହୁଏତ ଦୁଷ୍ଟ ରାବଣ ପୁଣି ମାଂକଡ଼ ବେଶ ଧରି ଆସିଥିବ ।"

ଏ କଥା ଶୁଣି ହନୁମାନ ହାତ ଯୋଡ଼ି, ସୀତାଂକୁ ଅନେକ ବୁଝାଇଲେ । ରାବଣ ସୀତାଂକୁ ହରାଇ ଆଣିବା ପରେ, ରାମ କପରି ଦିନ କାଟୁଥିଲେ, ଆଉ କେଉଁଠି କପରି ସୀତାଂକୁ ଖୋଜୁଥିଲେ; ସେ କଥା ମଧ୍ୟ କହିଲେ । ସବୁ ଶେଷରେ ରାମଂକ ହାତ ମୁଦିଟି ସୀତାଂକ ହାତକୁ ଦେଲେ ।

ମୁଦିଟି ଦେଖି ସୀତାଂକ ମନରେ ଆଉ ସଂଦେହ ରହିଲା ନାଇ । ଆନଂଦରେ ତାଂକ ମୁହଁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇଗଲା । ତା' ପରେ ସେ ମନଖୋଲି ହନୁକୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକର ସବୁ ଖବର ପଚାରିଲେ । "ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କପରି ଅଛଂତି ? ସେମାନେ କାହିଁକି ଆସି ରାବଣକୁ ମାରି ପକାଉ ନାହାଂତି ? ସୀତାଂକୁ ନ ଦେଖି ରାମଂକ ଦେହ କେଣି ଶୁଖିଯାଇ ନାଇ ତ ?" ଏହିପରି କେତେ କଥା ପଚାରିଗଲେ । ଯେତେ ପଚାରୁଥାଂତି, ସେତିକି ପୁଣି ପଚାରିବାକୁ ଆହୁରି ଇଚ୍ଛା ହଉଥାଏ ।

ହନୁମାନ ସୀତାଂକୁ କାଂଧରେ ବସାଇ ଘେନି ଆସିବା ପାଇଁ କହିଲା । ସୀତା ଆଗ ଅପସଂଦ କରିବାରୁ, ସେ ଦେହକୁ ପର୍ବତ ପରି ବଡ଼ କରିଦେଲା । ସୀତା ତାକୁ ଖୁବ ପ୍ରଶଂସା କଲେ; କିଂତୁ କହିଲେ, "ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଗଲାବେଳେ ମୋ ମୁଂଡ ବୁଲାଇ ହୋଇଯିବ । ହନୁମାନ, ତୁମେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଖବର ଦିଅ ।" ହନୁମାନ, ବୁଝିପାରିଲା, ରାମ ଆସି ରାବଣକୁ ମାରି କରି ସୀତାଂକୁ ନେବେ । ସୀତାଂକର ଇଚ୍ଛା । ଲୁଚି ପଳାଇବାକୁ ତାଂକର ମନ ନାଇ । ସେଠାରୁ ରାମଂକୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ସେ ସୀତାଂକଠାରୁ ଗୋଟିଏ ସଂକେତ ମାଗିଲା । ସୀତା ମୁଂଡରୁ ମଥାମଣିଟି କାଢ଼ି ହନୁମାନକୁ ଦେଲେ । ହନୁମାନ ସୀତାଂକଠାରୁ ବିଦା ହେଲା ।

ହନୁମାନର ରାକ୍ଷସଂକ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ

ଲଂକାରୁ ଫେରିବା ପୂର୍ବରୁ ହନୁମାନ ବିଚାରିଲା, "ସୀତାଂକୁ ତ ଦେଖିଲି; ଏବେ ରାକ୍ଷସମାନଂକ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା କରାମତି ଟିକିଏ ଦେଖିଗଲେ ମଂଦ ହବ ନାଇ ।" ଏହା ବିଚାରି ଦୁମ୍‌ଦାମ୍ ଭୁସ୍‌ଭାସ୍ କଡ଼୍‌ମଡ଼୍ କରି ଅଶୋକ ବଣଟି ଭାଂଗି ନାରଖାର କରି ପକାଇ ଯାଇ ଗୋଟାଏ ସିଂହଦ୍ୱାର ଉପରେ କିଛି ନ ଜାଣିଲା ପରି ବସିରହିଲା । ମଝିରେ ମଝିରେ କାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ହିଂଟାଳ କରୁଥାଏ । ରାକ୍ଷସମାନେ ଏହା ଦେଖି ରାବଣ ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ିଲେ; ଯାଇ କହିଲେ, "ମହାରାଜ, ଗୋଟାଏ ମାକଡ଼ କାହୁଁ ଆସି ଅଶୋକ ବନ ଭାଂଗି ନାରଖାର କରି ସାରିଲାଣି । ସେ ବୋଧହୁଏ ରାମର ଲୋକ ହବ । ସୀତା ସଂଗେ ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଛି । ସୀତା ଯେଉଁଠାରେ ଅଛଂତି; ସେଠାଟିରେ ହାତ ଦେଇ ନାଇ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାବଣ ରାଗିଗଲା । କୋଡ଼ିଏଟା ଯାକ ଆଖି ରାଗ ନାଲ୍ ହୋଇ କୁମ୍ଭାର ଚକ ପରି ବୁଲିଗଲା । କୋଡ଼ିଏ ପାଟି ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି ସେ ହୁକୁମ୍ ଦେଲା, "ବେଗେ ସେ ମାକଡ଼ଟାକୁ ବାନ୍ଧି ଆଣ !" ରାକ୍ଷସମାନେ ବାନ୍ଧିବେ କଣ ? ହନୁମାନ ସିଂହଦୁଆର କଳଣିଟା କାଢ଼ି, ସେଥିରେ ରାକ୍ଷସ ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାବେଳକେ ପେଷି ଚଟଣି କରିଦେଲା । ସେଠାରୁ ଯାଇ ଗୋଟାଏ ଘର ଭାଙ୍ଗିଦେଇ, ହନୁମାନ ପୁଣି ଆସି ଭଲ ମନୁଷ୍ୟ ପରି, ସେହି ସିଂହଦୁଆରେ ବସି ରହିଲା ।

ଏ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି କେତେ ଜଗୁଆଳ ଆସିଲେ । ସମସ୍ତେ ସେହି ଭଙ୍ଗା ଘରର ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡରେ ଚୂନା ହେଲେ । ଏଣେ ରାବଣ ଜାମ୍ବୁମାଳୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଠାଇଲା । ତା ପରେ "ମନ୍ତ୍ରିପୁଅମାନେ" ଆସିଲେ । ସମସ୍ତେ ହନୁମାନର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବିଧା ଚାପୁଡ଼ାରେ ଗଲେ । ହନୁମାନ ପୁଣି ସେଇ ସିଂହ ଦୁଆରେ ବସିଲା । ହନୁମାନ ହାତୀରେ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ାରେ ଘୋଡ଼ା, ରଥରେ ରଥ, ମନୁଷ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ମାରି ସବୁ ପେଷି ଦେଉଥାଏ । ପୁଣି ସେହି ସିଂହ ଦୁଆରେ ଯାଇ କିଛି ନ ଜାଣିଲା ପରି ବସୁଥାଏ ।

ଲଙ୍କାରେ ଖବର ହୁଲ୍‌ସ୍ଥୁଲ୍ ପଡ଼ିଗଲା । ଦୁର୍ଦ୍ଧର, ପ୍ରଘସ, ବିରୂପାକ୍ଷ, ଭାସକର୍ଣ, ଯୂପାକ୍ଷ—ଏମାନେ ଲଙ୍କାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀର; କିନ୍ତୁ ହନୁମାନ ହାତରେ ସେ କି ବୀର ? ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଗୋଟି ହୋଇ ଗୁଣ୍ଡା ହେଲେ । ରାବଣ ପୁଅ ଅକ୍ଷ ଆଠ ଘୋଡ଼ାରଥରେ ଚଢ଼ି ଆସିଲା । ସେ ଭାରି ଯୁଦ୍ଧ କରି ଜାଣେ । ହନୁମାନକୁ ଗୋଟାକେତେ ବାଣ ମାରିଦେଲା । ତା ପରେ ରଥ ଉପରକୁ ହନୁମାନ ଯାଇ କେତେଟା ମୂଥରେ ରଥ ଘୋଡ଼ା ସୁଦ୍ଧା ଅକ୍ଷକୁ ଶେଷ କରିଦେଲା ଓ ପୁଣି ଆସି ସେହି ସିଂହଦୁଆରେ ବସିଲା ।

ଏଥର ରାବଣର ବଡ଼ପୁଅ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଆସିଲା । ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ସାମାନ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧା ନୁହେ । ଲଙ୍କାରେ ତା ପରି ଆଉ କେହି ନଥିଲେ । ସେ ଆସି ବାଣ ମାରୁଥାଏ; ହନୁମାନ ଟିକିଏ ବୁଲି ଯାଉଥାଏ, ବାଣ ବାଜେ ନାଇ । ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ୍ ଭାରି ରାଗିଯାଇ ଶେଷକୁ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ଛାଡ଼ିଲା । ବ୍ରହ୍ମା ସେ ଅସ୍ତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରଜିତକୁ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ତ ବୃଥା ହବନାଇ । ହନୁମାନ ଉପରେ ବାଜିଲା; କିନ୍ତୁ ହନୁମାନକୁ ତ ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମା ବର ଦେଇଥିଲେ, ସେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରରେ ମରିବ ନାଇ । ଏବେ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ଆସି ତାକୁ ଖାଲି ବାନ୍ଧି ପକାଇଲା । ହନୁମାନ୍ ଭାବିଲା, ଭଲ ହେଲା । ଏଥର ଏମାନେ ମତେ ରାବଣ ପାଖକୁ ନେଇଯିବେ । ମୁଁ ବି ରାବଣ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇପଦ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବ ।"

———

ହନୁମାନ୍‌ର ଲଙ୍କା ପୋଡ଼

ଏହା ଦେଖି ରାକ୍ଷସମାନେ ଆନନ୍ଦର ନାଚିଲେ । ଧର ଧର ମାର ମାର କରି ହନୁମାନକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦଉଡ଼ି ଆଣି ବାନ୍ଧିଲେ । କିଏ କେତେ ଗାଳିଦେଲା, ମାରିଲା, ଧୋଷାରିଲା । ଏଣେ କିନ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ଫିଟି ଗଲାଣି, କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାଇ । ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧିଲେ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ବନ୍ଧା ଫିଟି ଯାଏ, ଏ କଥା ଖାଲି ଇନ୍ଦ୍ରଜିତକୁ ଜଣା ।

ଖୁବ୍ ମଜବୁତ୍ କରି ବାନ୍ଧି, ପାଟି କରି ମାରି ମାରି ହନୁମାନକୁ ଆଣି ରାବଣ ପାଖେ ହାଜର କରିଦେଲେ । କିଏ କହିଲା, "ମାରି ପକାଅ;" କିଏ କହିଲା, "ପୋଡ଼ ଦିଅ;" କିଏ କହିଲା, "ଏଇଟାକୁ ଆଣ କାଟି ଖାଇବା ।" ହନୁମାନ କିଛି କହୁ ନ ଥାଏ । ଖାଲି ରାବଣକୁ ଓ ତାହାର ସଭା ଘରକୁ ଚାହୁଁଥାଏ । ସେ ଦେଖିଲା, ରାବଣର ସ୍ଫଟିକ ସିଂହାସନ, ସେଥିରେ

ମଣିମାଣିକ୍ୟ ବସିଛି । ତାହାର ଦଶ ମୁଂଡରେ ଦଶଟା ଚକ୍ ଚକ୍ ମୁକୁଟ । ତା ଦେହ ହାଂଡିକଳା ପରି, ସେଥିରେ ରକ୍ତଚଂଦନ ଟିକା ଓ ସୁନାର ହାରମାଳ । ମୁହଁଟାମାନ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଗାତ ପରି; ଦାଂତଗୁଡ଼ାକ ଡାଉଁଆ, ଓଠ ସବୁ ମୋଟା । ଦେଖିଲେ ଖାଇ ଖାଉ ବୋଲି ଜଣା ଯାଉଛି ।

"ତୁ କିଏ ? କାହିଁକି ଆସିଚୁ ? ସତ କହିଲେ ଛୁଟିବୁ ।" ଏହିପରି କିଏ କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଥାଂତି । ଶେଷକୁ ହନୁମାନ୍ କହିଲା, "ରାଜା ରାବଣ, ମୁଁ ବାନର, ଲଂକା ଦେଖି ଆସିଥିଲି । ତମକୁ ସହଜରେ ଦେଖା ନ ପାଇ ବଣ ଭାଂଗିଲି । ମୋ ସାଂଗେ ଯେ ଲାଗିଲା ତାକୁ ମାରିଲି । ମୁଁ ରାମଂକ ଦୂତ, ପବନର ପୁଅ, ମୋ ନାଆଁ ହନୁମାନ୍ ! ତମେ ଏଡ଼େ ରାଜା ହୋଇ ଅନ୍ୟାୟ କରୁଚ । ଭଲକଥା କହୁଚି, ସୀତାଂକୁ ଛାଡ଼ ଦେଇ ଆସ, ନହେଲେ ତମ ପ୍ରାଣ ଯିବ । ରାମ ମତେ କହିଥିଲେ ଏହିକ୍ଷଣି ମୁଁ ଲଂକା ଗୁଂଡ଼କରି ଦିଅଂତି; ତୁମେ ଜାଣଂତ ।"

ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି ନିଆଁ ହୋଇଗଲା, କହିଲା, "କିଏ ଅଛରେ, ଏଇଟାକୁ ଖଂଡ ଖଂଡ କରି କାଟିଦିଅ ।" କିଂତୁ ବିଭୀଷଣ ତାକୁ ମନାକଲା । ବିଭୀଷଣ ରାବଣର ସାନ ଭାଇ, ସେ ବଡ଼ ଧାର୍ମିକ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍‌ଲୋକ । ସେ କହିଲା, "ଏ ରାମର ଦୂତ । ଦୂତକୁ ମାରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଏହାକୁ ମାରିଦେଲେ, ରାମକୁ ଖବର ଦବ କିଏ ? ତା ନ ହେଲେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏଠାକୁ ଆସିବେ କିପରି ? ଆମେ ବା ତାଂକୁ ମାରିବା କିପରି ? ଦୂତକୁ ମାଡ଼ ଦିଆଯାଏ, ଲଂଡ଼ା କରି, ଟେକ୍ଟା କେଂପା କରି ବା ନାକକାନ କାଟି ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଏ । ତାକୁ ମାରିବାକୁ ମନା ।"

ରାବଣ ଶୁଣି କହିଲା, "ଠିକ୍ କଥା ! ଏହାର ଲାଂଗୁଡ଼ଟା ପୋଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଦିଅ । ଦେଶକୁ ଯାଇ ଆଉ ମୁହଁ ଦେଖାଇ ପାରିବ ନାଇ ।" ଆଃ, ଏହା ଶୁଣି ରାକ୍ଷସଂକର କି ଆନଂଦ ! ସମସ୍ତେ ଯାଇ କୋଛ କୋଛ କନା ଆଣି ଯେତେ ପାରିଲେ ହନୁମାନ୍ ଲାଂଗୁଡ଼ରେ ଗୁଡ଼ାଇଲେ । ଲଂକାରୁ କନା ଆସି ସରିବାକୁ ବସିଲା । ସେଠାରୁ ତେଲ ଅଜାଡ଼ି ହନୁମାନ୍ ଲାଂଗୁଡ଼ରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଲେ ।

ଏତେବେଳକୁ ଲଂକାରେ ଏ କଥା ଗୋଳ ହୋଇ ଗଲାଣି । ହନୁମାନ୍ ଲାଂଗୁଡ଼ରେ ରାକ୍ଷସଂକ ପିଛୁଥାଏ । ସେମାନେ ତାକୁ ସାଇ ସାଇ ବୁଲାଉଥାଂତି । ସୀତା ଶୁଣି, ତାଂକର ଭାରି ମନ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ସେ ମନେ ମନେ କହିଲେ, "ହେ ଅଗ୍ନି ଦେବତା, ମୁଁ ଯେବେ ଏ ଜୀବନରେ କିଛି ହେଲେ ଧର୍ମ କରିଥିବି, ତୁମେ ହନୁମାନ ଦେହରେ ଶୀତଳ ହୋଇଯିବ । ଏଣେ ହନୁମାନ ଦେହରେ ନିଆଁ ଜଳଲା, ନିଆଁ ତାକୁ ପାଣିପରି ଶୀତଳ ଲାଗୁଥାଏ । ସେ ଭାବୁଥିଲା, 'ମୋର ପିତା ପବନ, ଆଉ ରାମସୀତାଂକ ଦୟାରେ ଏପରି ହୋଇଥିବ ।"

ସେଠାରୁ ସେ ଦେହକୁ ସାନ କରି ଦେଇ ବଂଧା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ିଯାକ ଖସାଇ ଦେଇ ଲାଂଗୁଡ଼ ଝାଡ଼ିଦେଇ ବସି ପଡ଼ିଲା । ପାଖରୁ ଗୋଟିଏ ଦୁଆର କଳଣି ଧରି ପାଖରେ ଥିବା ରାକ୍ଷସଗୁଡ଼ିକଂକର ମୁଂଡଟିମାନ ଗୁଂଡା କରି ଦେଲା । ସେଠାରୁ ତାକୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା, "ସବୁ ତ ହେଲା, ଲାଂଗୁଡ଼ରେ ତ ନିଆଁ ଅଛି; ଆଉ ଲଂକା ଘରଗୁଡ଼ାକ ବାକି ରହିବ କିଆଁ ?" ଡିଆଁରୁ ଡିଆଁରୁ ତ ଘରକୁ ଘର ଡେଇଁ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଲା । ବଡ଼ ସାନ ଯେତେ ଘର ଥିଲା, ସବୁ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଲା । ରାଜାଂକ ନଅର ବି ବାଦ୍ ପଡ଼ିଲା ନାଇ । ରାକ୍ଷସମାନେ ପାଟିକରି ଡକା ପାଡ଼ୁ-ଥାଂତି; ହନୁମାନ୍ ଲାଂଗୁଡ଼ ବାଡ଼େଇ କୂଳକୁ କୂଳ ଡିଆଁ ମାରୁଥାଏ । ଆଃ, କି ଚମତ୍କାର !

ଚାରିଆଡ଼େ ନିଆଁ ଲାଗିଗଲା । ଦୁର୍ ଦୁର୍ ହୋଇ ସହର ଜଳି ଉଠିଲା । କେତେ ରାକ୍ଷସ ବାଟ ନ ପାଇ ପୋଡ଼ି ମଲେ । ପାଟିଗୁଂଡି, କାଂଦ ଗୋଳମାଳର କଥା ବା କିଏ କହି ପାରିବ ? ଶେଷକୁ ହନୁମାନ୍ ଲଂକାକୁ ଚାହିଁ ଖୁସିଟାଏ ହୋଇ, ସମୁଦ୍ରକୁ ଆସି ଲାଂଗୁଡ଼ରୁ ନିଆଁ ଲିଭାଇ ଦେଲା; କିଂତୁ ଲଂକାରେ କେହି ସେ କାଳଅଗ୍ନି ଲିଭାଇ ପାରିଲେ ନାଇ ।

ଏତିକିବେଳେ ସୀତାଂକ କଥା ହନୁମାନ୍‌ର ମନେ ପଡ଼ିଲା, "ସବୁ ତ ପୋଡ଼ି ଦେଲି; ସୀତା କଣ ହେଲେ ?" ପୁଣି ବିଚାରିଲା, "ସୀତା ପୋଡ଼ିଯିବେ, ଏହା କି ସମ୍ଭବ ?" ସେତିକିବେଳେ ଆକାଶରୁ ତାକୁ ଶୁଭିଲା, "କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଲଂକାତମାମ ପୋଡ଼ି ନାରଖାର ହେଲା; କିଂତୁ ସୀତାଂକର ଯେ କିଛି ହୋଇନାଇ ।

ଏହା ଶୁଣି ହନୁମାନ ଭାରି ଖୁସି ହୋଇ ଢ଼ ଖେପାରେ ଆସି ସୀତାଂକ ପାଖେ ପହଂଚିଗଲା । ସେଠାରେ ତାଂକୁ ଅନେକ କଥା କହି, ଦଂଡ ଦେଇ ପ୍ରଣାମ କରି ତାଂକ ପାଖରୁ ବିଦା ହେଲା ।

ହନୁମାନ ଖବର ଘେନି ଲଂକାରୁ ଫେରିଲା

ଲଂକା ପାଖେ ଅରିଷ୍ଟ ବୋଲି ପର୍ବତ । ତା ଉପରେ ଚଢ଼ି ହନୁମାନ ପୁଣି ମହେଂଦ୍ର ପର୍ବତ ଆଡ଼କୁ ଡେଇଁଲା । ଅଂଗଦ ଜାଂବବାନ ପ୍ରଭୃତି ଏ ପାଖେ ତିନି ଦିନ ଯାକ ଚାହିଁ ବସିଛଂତି, କେତେବେଳେ ହନୁମାନ ଫେରିବ । ଏବେ ଦୂରରୁ ସାଁ ସାଁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେମାନେ ଅନୁମାନ କଲେ, ଏଇ ନିଶ୍ଚୟ ହନୁମାନ ଆସୁଛି, ସେ ସୀତାଂକ ଖବର ପାଇଛି, ନ ହେଲେ ଏଡ଼େ ଶବ୍ଦ କରି ଆସଂତା ନାଇ ।

ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ହନୁମାନ ଆସି ଦୁମ୍‌କିନା ତାଂକପାଖେ ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତେ ଯେ କି ଖୁସି ହେଲେ, ତା ଲେଖି ହେବନାଇ । କିଏ ହନୁମାନକୁ କେତେ ଆଦର ଦେଖାଇଲା । କିଏ ବସିବାକୁ ଡାଳପତ୍ର ଆଣି ପକାଇ ଦେଲା । କିଏ ଫଳମୂଳ ଘେନି ହାଜର୍ । କିଏ କେତେ କଥା ପଚାରି ପକାଇଲା । ହନୁମାନ ଆଗ ଜାଂବବାନ ପ୍ରଭୃତି ଗୁରୁଜନଂକୁ ପ୍ରଣାମ କରି, ଲଂକାରେ ଯାହା ଯାହା ଘଟିଥିଲା ସବୁ କହିଲା ।

ଏବେ ସେମାନଂକ ମନରେ ମହାସୁଖ । କେହି କେହି କହିଲେ, "ଚାଲ ସୀତାଂକୁ ଘେନି ଯିବା ।" କିଂତୁ ରାମ କହି ନାହାଂତି, ତାହା କରିବେ କିପରି ? ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ବେଗାବେଗି କିଷ୍କିଂଧାକୁ ଫେରିଲେ ।

କିଷ୍କିଂଧାରେ ଆସି ସମସ୍ତେ ଆଗେ ସୁଗ୍ରୀବର ମଧୁବନରେ ପହଂଚିଲେ । ସମସ୍ତେ ଭାରି ଖୁସି । ଅଂଗଦ କହିଲା, "ସମସ୍ତେ ଖୁସିରେ ମହୁ ଖାଅ ।" ମାଂକଡ଼ଂକର ତ ପିହଲି ପଡ଼ିଗଲା । ଡାଳ ପତ୍ର ଭାଂଗି ସମସ୍ତେ ମହୁ ଖାଇଲେ । ମହୁମାଛିଂକ ଖାତିର ନାଇ କି ଜଗୁଆଳିଂକ ଡର ନାଇ ।

ସୁଗ୍ରୀବ ମାମୁଁ ଦଧିମୁଖ ସେ ବଣର ଜଗିଆଳି ଥିଲା । ସେ ଆସି ମନା କଲା, ଧମକାଇଲା, ଗୋଟାଏ ଅଧେ ଚାପୁଡ଼ା କାନମୋଡ଼ା ବି ହେଲା । ତାକୁ ସେଠାରୁ ସମସ୍ତେ ଧରି ରାମ୍ପୁଡ଼ି କାମୁଡ଼ି ଘୋସାରି ଥଂଡା କଲେ । ସେଠାରୁ ସେ ଲୋକବାକ ଘେନି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆସିଲା । କିଂତୁ ଶୁଣୁଛି କିଏ ? ପଛକୁ ଅଂଗଦ ହାତେ ଦଧିମୁଖର ହାଡ଼ ଭାଂଗିବା ଯାଏ କଥା ଗଲା । ସେଠାରୁ ଦଧିମୁଖ କାଂଦି କାଂଦି ଆସି ସୁଗ୍ରୀବ ପାଖେ ଗୁହାରି କଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ଆଉ ଗୁହାରି ବୁଝିବ କଣ ? ସେ କହିଲା, "ମାମୁଁ, ସେମାନେ ସୀତାଂକ ଖବର ନିଶ୍ଚୟ ଆଣିଛଂତି । ନ ହେଲେ ଏତେ ଖୁସି ହୁଅଂତେ ନାଇଁ;

ବେଗେ ତାଂକୁ ଡାକି ଆଣ ।” ଦଧିମୁଖ କହିଲା, “ସତେ ତ !” ମାଡ଼ ଗାଳି ସବୁ ଭୁଲି ସେ ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ସମସ୍ତଂକୁ ଡାକି ଆଣିଲା ।

ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୁଗ୍ରୀବ ସେମାନଂକଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣିଲେ । ହନୁମାନ ସୀତାଂକ କଥା କହି ସାରି, ସୀତା ଦେଇଥିବା ମଥାମଣିଟି ରାମଂକ ହାତେ ଦେଲା । ରାମ ତାକୁ ଏପାଖ ସେପାଖ କରି କେତେ ଦେଖିଲେ; ପଛକୁ ଛାତିରେ ନେଇ ଲଗାଇ ଚିପିଧରିଲେ । ତାଂକ ଆଖିରୁ ଝର ଝର ଲୁହ ଗଡ଼ିଗଲା ।

ଲଂକା କାଂଡ

ଲଂକାକୁ ଯିବାପାଇଁ ବାହାରିଲେ

ହନୁମାନ ଠୁ ସୀତାଂକ କଥା ରାମ ପୁଣି ପଚାରି ଶୁଣିଲେ । ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହେଲା । ପୁଣି ପଚାରି ରାବଣର ଗଡ଼ ପାଚେରି ପହରା କଥା ଶୁଣିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ଆସି ରାମଂକୁ ଦଂଭ ଦେଲେ; କହିଲେ, “ଏହି କୋଟି କୋଟି ବାନରମାନେ ଆପଣଂକ କଥାକୁ ରହିଁ ବସିଚଂତି; ଆପଣ ଯାହା କହିବେ, ଏମାନେ କରିବେ ।”

ତା’ଉତ୍ତାରୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଲଂକାକୁ ଯିବାର ଯୋଗାଡ଼ ଲାଗିଲା । ସମସ୍ତେ ଉତ୍ସାହରେ ଆକାଶ ପାତାଳ କଂପାଇ ଲଂକା ଆଡ଼କୁ ବାହାରିଲେ । ସମସ୍ତଂକ ଆଗରେ ରହିଲା ନଳ । ସେ ବାଟ ଜାଣି-ବାରେ ଧୁରଂଧର । କେଉଁ ବାଟ ଭଲ, କେଉଁଠାରେ ଭଲ ପାଣି, ଫଳମୂଳ ମିଳେ, ସବୁ ତାକୁ ଜଣା । ତା ପଛେ ପଛେ ଆଉ ସମସ୍ତେ ଚାଲିଲେ । ବଡ଼ ବଡ଼ ସେନାପତିମାନେ, କଏ ପାଖରେ, କଏ ପଛରେ ସୈନ୍ୟ ଚଳାଇଲେ । ମଝିରେ ହନୁମାନ୍ କାଂଧରେ ରାମ, ଆଉ ଅଂଗଦ କାଂଧରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚାଲିଲେ; ସୁଗ୍ରୀବ ତାଂକ ସଂଗେ ସଂଗେ ଥାଏ । ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଆସି ସେହି ମହେଂଦ୍ର ପର୍ବତ ପାଖେ ସମୁଦ୍ର କୂଳେ ପହଂଚିଲେ ।

ରାବଣର ବିଚାର ଓ ବିଭୀଷଣ

ତେଣେ ରାବଣ ବସି ରାକ୍ଷସଂକ ସଂଗେ ବିଚାର କଲେ, “ବଡ଼ ମୁସ୍କିଲ କଥା ହେଲା । ଲଂକାକୁ ଆସିବା ତ ସହଜ କଥା ନୁହେ । ଗୋଟାଏ ମାଂକଡ଼ ଆସି ପୁଣି ଏଠାରେ ଏତେ କାଂଡ କରିଗଲା । ଏବେ କଣ କରିବା ?”

ରାକ୍ଷସମାନେ କହିଲେ, “ଚିଂତା କ’ଣ ମହାରାଜ ? ଆମର ଏତେ ସୈନ୍ୟ, ଏତେ ଅସ୍ତ୍ର, ଆପଣ ଏପରି ବୀର ! ପୃଥିବୀ, ଆକାଶ, ପାତାଳ ସବୁ ଆପଣ ଜିଣିଚଂତି; ମଣିଷ, ମାଂକଡ଼, କ’ଣ କରିବେ ? ଆପଣଂକର ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଦରକାର ହବ ନାଇ, ଏକା ଇଂଦ୍ରଜିତ୍ କାମ ଫତେ କରିଦେବେ ।’ ପ୍ରହସ୍ତ କହିଲା, “ମତେ ଏକାକେ ସବୁ ନଅଂଚ !” ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର କହିଲା, “ମୁଁ ଗୋଟାଏ ବୁଦ୍ଧି କହୁଚି, ଶୁଣ । ଆମ ସୈନ୍ୟରୁ କେତେ ଭରତଂକ ସୈନ୍ୟ ବୋଲି, ତାଂକ ସଂଗେ ମିଶିବେ । ମାକଡ଼ଂକୁ ଛାଡ଼ି, ଭରତଂକ ପଠାଇ ଥିବା ସୈନ୍ୟ ବୋଲି ଆମ ସୈନ୍ୟକୁ ରାମ ଆପଣାଇ କରିବେ । ତା ଉତ୍ତାରୁ ତ ଆମର ପିହଲ ପଡ଼ିବ ।”

ସମସ୍ତେ ଏହିପରି କହିବାର ଶୁଣି ରାବଣର ସାନ ଭାଇ ବିଭୀଷଣ କହିଲା, “ମହାରାଜ ! ଯାହାର ଜୋର୍ ନାଇ, ସେ କ’ଣ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସେ ? ସୀତାଂକୁ

ନେଇ ରାମଙ୍କ ପାଖେ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତୁ, ନ ହେଲେ ଭଲ ହବ ନାଇ । ଆପଣ ରାମଙ୍କର ଏତେ ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ସେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଆପଣଙ୍କର ଠିକ ହୋଇ ନାଇ ।" ବିଭୀଷଣ କଥା ଶୁଣି ରାବଣ ମନେ ମନେ ରାଗ ହୋଇ ସେ ଦିନ ସଭାରୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଘରେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଡାକି ପଚାରିଲା । ବିଭୀଷଣ ପୁଣି ସେହିପରି ବୁଝାଇବାରୁ ରାବଣ ଗର୍ବରେ କହିଲା, "କାହାର କିଛି ଭୟ କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଆମକୁ କେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣି ପାରିବେ ନାଇ ।" କେତେଦିନ ପରେ ପୁଣି ଏକ ମସ୍ତ ସଭା କରି ପଚାରିଲା । ଖୋସାମଦିଆଯାକ ଆଗପରି କହିଲେ । ରାବଣ ଭାଇ କୁମ୍ଭକର୍ଣ୍ଣ କହିଲା, "ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣିବା ଠିକ୍ ହୋଇନାଇ । ଆଣିଲା ବେଳେ ଆମକୁ ପଚାରିଥିଲେ, ଏତେ କଥା କାହିଁକି ହୋଇଥାନ୍ତା । ଯାହା ହେଉ, ଏବେ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ କିଛି ଭୟ ନାଇ । ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁଁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଠିକ୍ କରି ଦେବି ।"

ବିଭୀଷଣ କହିଲା, "ବେଗେ ସୀତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦିଅ ।" ଏହା ଶୁଣି ରାବଣ ପୁଅ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ୍ ବିଭୀଷଣକୁ ଅବିଶ୍ୱାସୀ, ଡରକୋଳା, କୁଳାଙ୍ଗାର, ବୋଲି ଯା ଇଚ୍ଛା ତା ଗାଳିଦେଲା । ବିଭୀଷଣ ତାକୁ ପିଲାବୋଲି ବୁଝାଇ ଆକଟକରି କହିବାରୁ, ରାବଣ ରାଗିଯାଇ ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ଗାଳିଦେଇ ଶେଷକୁ କହିଲା, "ଭାଇ ନ ହୋଇ ଆଉ କିଏ ହୋଇଥିଲେ; ଏହିକ୍ଷଣି ତତେ କାଟି ଦୁଇଖଣ୍ଡ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି ।"

ବିଭୀଷଣ ସେଠାରୁ କହିଲା, "ଆପଣ ମୋର ବଡ଼ ଭାଇ, ଗୁରୁଜନ, ଆପଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇବା ମୋର ଦରକାର ନାଇ । ଭଲ କଥା କହିଲି, ଆପଣ ଏତେ ରାଗିଲେ । ଏବେ ଆପଣଙ୍କର ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ଚାଲିଲି ।" ଏହା କହି ବିଭୀଷଣ ଆଉ ଚାରିଜଣ ରାକ୍ଷସ ଘେନି ହେନ୍ତୁ ସଭାରୁ ଲଙ୍କା ସମୁଦ୍ର ପାରି ହୋଇ ରାମଙ୍କ ପାଖେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେଠାରେ ସୁଗ୍ରୀବ ହନୁମାନ୍ ହେଉରକାଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲା, "ମୁଁ ରାବଣ ଭାଇ ବିଭୀଷଣ । ସୀତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବା କଥା କହିବାରୁ ରାବଣ ମତେ ଗାଳି ଦେଲେ । ମୁଁ ରାମଙ୍କ ପାଖେ ରହିବାକୁ ଏଠାକୁ ଆସିଛି ।"

ରାମ ଶୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଚାର ମାଗିଲେ ! ବିଭୀଷଣକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ସୁଗ୍ରୀବ ବରାବର ମନା କଲା । ଆଉମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କହିଲେ । ଖାଲି ହନୁମାନ କହିଲେ; ବିଭୀଷଣ ମୁହଁ ଦେଖି ଭଲ ମନୁଷ୍ୟପରି ବୋଧ ହଉଛି, ତାକୁ ଏଠାରେ ରଖିବା ଉଚିତ ।" ରାମ ଶେଷକୁ କହିଲେ, "ଯେ ଆଶ୍ରୟ ମାଗୁଛି, ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ଉଚିତ । ବିଭୀଷଣ ଏଠାରେ ରହୁ । ସେ ଆମର କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରି ପାରିବ ନାଇ ।" ସେଠାରୁ ବିଭୀଷଣକୁ ଡାକି ଆଣିଲେ । ସେ ଆସି ରାମଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମକରି ଆଜ୍ଞା ମାଗିଲା । ରାମ କହିଲେ, "ତମେ ଏଠାରେ ରହ; ମୁଁ ରାବଣକୁ ମାରି ତମକୁ ଲଙ୍କାର ରାଜା କରିବି ।" ବିଭୀଷଣ କହିଲା, "ମୁଁ ପ୍ରାଣପଣେ ଆପଣଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି ।" ରାମ ସେଠାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ହାତେ ସମୁଦ୍ରରୁ ପାଣି ଅଣାଇ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେହିଠାରେ ବିଭୀଷଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସିଞ୍ଚି, ଲଙ୍କାର ରାଜା ବୋଲି ତାଙ୍କର ଅଭିଷେକ ବିଧି କରାଇ ଦେଲେ ।

ସେତୁବନ୍ଧ ତିଆରି ହେଲା

ସମୁଦ୍ର ପାରି ହେବେ କିପରି ? ବିଭୀଷଣକୁ ବିଚାର ମାଗିବାରୁ ସେ କହିଲେ, "ରାମ ସମୁଦ୍ରକୁ

ପୂଜା କରଂତୁ, ସମୁଦ୍ର ସଂତୋଷ ହେଲେ ଉପାୟ ହବ ।" ରାମଚଂଦ୍ର ଉପବାସରେ ରହି ସମୁଦ୍ରକୁ ପୂଜା କଲେ । ଦିନେ, ଦି ଦିନ, ତିନିଦିନ, ଚାରିଦିନ ବିତିଗଲା । ସମୁଦ୍ର ପସ୍ବରିଲା ନାଇ । ଶେଷକୁ ରାମ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଅସ୍ତମାରି ଶୁଖାଇ ଦେବେ ବୋଲି ଧନୁରେ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ଯୋଡ଼ି ଠିଆହେଲେ । ସେ ଅସ୍ତ୍ର ତେଜରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚଂଦ୍ର କଂପିଗଲେ । ସାଗର (ସମୁଦ୍ର) ଏବେ ଆସି ହାତ ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇ, ମିନତି କରି କହିଲା, "ଏହି ନଳ ବିଶ୍ୱକର୍ମାର ପୁଅ, ନଳ ମୋ ଉପରେ ସେତୁ (ବଂଧ) ତିଆରି କରି-ଦେଲେ ସମସ୍ତେ ନିଶ୍ଚିଂତରେ ପାରି ହେବେ । ମୁଁ ଖୁବ୍ ଧୀର ହୋଇଯିବି, ସେତୁ ଭାଂଗିବ ନାଇ ।"

ମାଂକଡ଼ମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମୁଂଡଆ ପାହାଡ଼ ଗଛ ପଥର ତାଡ଼ି ଆଣି ଜମା କରିଦେଲେ । ନଳ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କାରିଗର ! ସେହି ଗଛ ପଥର ନେଇ ସେ ଛଅ ଦିନ ଭିତରେ ଶହେ ଯୋଜନ ଲଂବା ସୁଂଦର ସେତୁ ତିଆରି କରିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ସମୁଦ୍ର ପାରି ହୋଇ ଲଂକାରେ ପହଂଚିଲେ ।

ରାମଂକ ସୈନ୍ୟ ସମୁଦ୍ର ପାରି ନ ହେଉଣୁ, ରାବଣ ଶୁକ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତଚର (ସେ ଲୁଚିକରି କାମକରେ) ପଠାଇଥିଲା । ସେ ଶୁଆପକ୍ଷି ହୋଇ ଉପରେ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ରାମଂକ ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିତ କଥା ଶିଖାଇ ବସିଲା । ମାଂକଡ଼ମାନେ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ତାକୁ ଧରି, ତା ଡେଣାକାଟି, ତାକୁ ମାରିମାରି ରାମଂକ ପାଖକୁ ଆଣିଲେ । ସେ ବାନର ସେନା ସଂଗେ ଥିଲା । ଏବେ ସେତୁ ପାରି ହୋଇ, ରାମ କହିବା ମତେ ବାନରମାନେ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ।

ସେ ଆସି ଲଂକାରେ ରାମଂକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲା, କହିଲା; "ମହାରାଜ, ସେମାନେ ଆସି ପହଂଚିଲେଣି । ଆପଣ ଏବେ ସୀତାଂକୁ ଫେରାଇ ଦେଇ ସଂଧି କରଂତୁ, ନ ହେଲେ ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ତିଆରି ହୁଅଂତୁ ।" ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି ଆପଣା ବଳର ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଲା, "କେହି ଡରି ଯାଅ ନାଇ । ଆମକୁ ପୁଣି ଜିଣିବ କିଏ ?"

ରାବଣ ସୈନ୍ୟ କଳନା କଲା

ରାମ ଲଂକାକୁ ଆସିଚଂତି ଶୁଣି, ରାବଣ ଶୁକ ଓ ସାରଣ ବୋଲି ନିଜର ଦୁଇଜଣ ମଂତ୍ରୀଂକୁ ଲୁଚିକରି ଯାଇ ସୈନ୍ୟ ଦେଖି ଆସିବାପାଇଁ ପଠାଇଲା । ସେମାନେ ମାଂକଡ଼ ପରି ବେଶଧରି ଲୁଚି ଲୁଚି ବୁଲୁଥିଲେ । ବିଭୀଷଣ ତାଂକୁ ଚିହ୍ନି ପକାଇଲା । ସେମାନେ ଧରା ହୋଇ ରାମଂକ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ତାଂକର ମୁଂଡ଼କାଟ ହେବାର କଥା । ସେମାନେ ରାମଂକ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି କହିଲେ, "ରାବଣ ହୁକୁମରେ ଆମେ ଆପଣଂକ ସୈନ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଥିଲୁ ।"

ରାମ ଟିକିଏ ହସିକରି କହିଲେ, "କିଛି ଡର ନାଇ । ଯେବେ ସୈନ୍ୟ ଦେଖି ସାରିଲଣି, ତେବେ ଆନଂଦରେ ଫେରିଯାଅ । ଦେଖା ଯେବେ ସରିନାଇ, ତେବେ ଭଲକରି ଦେଖିଯାଅ ।" ଏହାଶୁଣି ଶୁକ ସାରଣ ରାମଂକୁ ବହୁତ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କରି ଫେରିଗଲେ । ରାବଣକୁ ଯାଇ କହିଲେ, "ମହାରାଜ, ଯୁଦ୍ଧ କରି ଫଳ ନାଇ । ସେମାନେ ଭାରି ବୀର । ସୀତାଂକୁ ଫେରାଇ ଦିଅଂତୁ ।"

ରାବଣ କହିଲା, "ତୁମେମାନେ ଭାରି ଡରି ଯାଇଚ । କହ ଦେଖି, ଏ ସଂସାରରେ ମତେ ଜିଣିବାକୁ କିଏ ଅଛି ?" ଏହା କହି ସେ ନିଜେ ରାମଂକ ସୈନ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ କୋଠା ଉପରକୁ ଉଠିଲା ।

ଧଳା ଧଳା ମେଘ ସବୁ ଯେପରି ଆକାଶ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାନ୍ତି, ସେହିପରି ଦଳକୁ ଦଳ ବାନର ସେନା ଲଙ୍କା ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ସାରଣ କହିଲା, "ମହାରାଜ, ଦେଖନ୍ତୁ, ଏ ନୀଳ, ଦଶହଜାର ଯୋଦ୍ଧା ଧରି ବୁଲୁଛି । ଏ ଦେଖନ୍ତୁ, ବାଳୀପୁଅ ଅଙ୍ଗଦ; ଏହା ସଙ୍ଗେ ହଜାର କୋଟି ସେନା । ସେ ନଳ; ସେହି ସେତୁ ବାନ୍ଧିଛି । ସେ ଶ୍ୱେତ, ସେ କୁମୁଦ, ସେ ଚଣ୍ଡ, ସେ ସରଭ, ସେ ଶରଭ, ସେ ପନସ, ସେ ବିନତ, ସେ କ୍ରଥନ, ସେ ଗବୟ, ସେ ହୟ ।"

"ସେ ଜାମ୍ବବାନ୍; ଦେଖନ୍ତୁ ତା ସଙ୍ଗେ କେତେ ଭାଲୁ ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ରମ୍ଭ, ସେ ସନ୍ନାଦନ, ସେ ପ୍ରମାଥୀ, ସେ ଗବାକ୍ଷ, ସେ କେଶରୀ, ସେ ଶତବଳୀ ।"

"ହନୁମାନ୍ ପାଖରେ ଯେ ବସିଛନ୍ତି, ସେ ରାମ, ତାଙ୍କ କଥା ଆଉ କଣ କହିବି ? ଦେଖିବାକୁ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର, ସେହିପରି ଦୟାଳୁ, ସେହିପରି ବିଦ୍ୱାନ, ସେହିପରି ଧାର୍ମିକ, ଆଉ ସେହିପରି ବୀର । ତାଙ୍କପାଖେ, ତାଙ୍କ ଭାଇ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବସିଛନ୍ତି । ସେ ତ ଭାଇଙ୍କ ପରି । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଖେ ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ତ ଆପଣ ଚିହ୍ନୁଛନ୍ତି । ଶୁଣିବାରେ ରାମ ତାଙ୍କୁ ଲଙ୍କାର ରାଜା କରି ସାରିଲେଣି । ତାଙ୍କ ପାଖେ ସୁନାହାର ପକାଇ ସୁଗ୍ରୀବ ବସିଛନ୍ତି ।"

"ମହାରାଜ, ଶହେ ଲକ୍ଷରେ କୋଟିଏ । ଲକ୍ଷ କୋଟିରେ ଏକ ଶଙ୍କୁ । ଲକ୍ଷେ ଶଙ୍କୁରେ ଏକ ମହାଶଙ୍କୁ । ଲକ୍ଷେ ମହାଶଙ୍କୁରେ ଏକ ବୃନ୍ଦ । ଲକ୍ଷେ ବୃନ୍ଦରେ ଏକ ମହାବୃନ୍ଦ । ଲକ୍ଷେ ମହା ବୃନ୍ଦରେ ଏକ ପଦ୍ମ । ଲକ୍ଷେ ପଦ୍ମରେ ଏକ ମହାପଦ୍ମ । ଲକ୍ଷେ ମହା ପଦ୍ମରେ ଏକ ଖର୍ବ । ଲକ୍ଷେ ଖର୍ବରେ ଏକ ସମୁଦ୍ର । ଲକ୍ଷେ ସମୁଦ୍ରରେ ଏକ ମହୌଘ । ଏହିପରି ହିସାବରେ ଏକହଜାର କୋଟି, ଏକଶହ ଶଙ୍କୁ, ଏକ-ହଜାର ମହାପଦ୍ମ, ଏକ ଶହ ଖର୍ବ, ଏକ ଶହ ସମୁଦ୍ର ଓ ଏକ ହଜାର ମହୌଘ ସୈନ୍ୟ ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସିଛନ୍ତି ।"

ଏ ସବୁ ଦେଖି ଶୁଣି ରାବଣ ମନରେ ଭାରି ଭୟ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ବାହାରକୁ ସେ ତାହା ନ ଦେଖାଇ ରାଗ ହୋଇ ଶୁକ ସାରଣଙ୍କୁ ତଡ଼ିଦେଲା ।

ସୀତାଙ୍କ ଆଗେ ମାୟାରାମ ବଧ

ବିଦ୍ୟୁଜ୍ଜିହ୍ୱା ବୋଲି ଗୋଟାଏ ରାକ୍ଷସ ଥିଲା । ସେ ଭାରି ହଟ ଚମଟ ବିଦ୍ୟା ଜାଣିଥିଲା । ଏ ମଧ୍ୟରେ ଦିନେ ତା ହାତେ ରାମଙ୍କ ମୁଣ୍ଡପରି ଗୋଟାଏ ମୁଣ୍ଡ ଓ ରାମଙ୍କ ଧନୁଶର ପରି ଧନୁଶର ତିଆରି କରାଇ, ତାକୁସବୁ ଧରି ଅଶୋକ ବନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ରାବଣ ସୀତାଙ୍କୁ କହିଲା, "ଏଇ ଦେଖ, ତମ ରାମଙ୍କୁ ରାତିରେ ଶୋଇଲାବେଳେ ଆମ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯାଇ ହାଣି ପକାଇଲେ । ବିଭୀଷଣ ଧରାହୋଇ ଆସିଛି; ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପଳାଇଲଣି । ସୁଗ୍ରୀବ ଖୁବ୍ ମାଡ଼ ଖାଇଛି । ହନୁମାନ୍ ହେଉଛି ମରିଗଲେଣି । ଆଉ ରାମଙ୍କ କଥା ବିଚାରି ବସିଲେ, ଲାଭ କଣ ?"

ସୀତା ଏହା ଦେଖି ଶୁଣି ଭାରି କାନ୍ଦିଲେ । ଗୋଟାଏ ଲୋକ ଆସି ରାବଣକୁ ଡାକି ନେଲା । ରହୁଁ ରହୁଁ ମୁଣ୍ଡ, ଧନୁଶର କୁଆଡ଼େ ସବୁ ଉଭେଇ ଗଲା ।

ବିଭୀଷଣ ଭାର୍ଯ୍ୟା ସରମାକୁ ରାବଣ ସୀତାଙ୍କ ପାଖେ ରଖାଇଥାଏ । ସରମା ସୀତାଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ସୁଖ ପାଏ । ରାବଣ ଚାଲିଗଲାରୁ ସରମା କହିଲା, "ତୁମେ

ଏତେ ବିକଳ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଚ କାହିଁକି ? ଏ ସବୁ ମିଛ; ମୁଁ ଜାଣେ, ରାକ୍ଷସମାନେ ଖାଲି ଡରିଗଲେଣି । ରାମ ନିଶ୍ଚେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାରି ତମଙ୍କୁ ନେଇ ଯିବେ ।”

ଏତିକିବେଳକୁ ବାନରମାନଙ୍କର ଗର୍ଜନ ଶୁଭିଲା । ସେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ରାକ୍ଷସଙ୍କ ଛାତି ଭୟରେ କଂପିଲା ।

ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ଅଗଂଦ କଣ କଲେ

ରାମଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଲଂକାର ସୁବେଳ ପର୍ବତ ପାଖେ ଥିଲେ । ତା ଉପରେ ରାତିରେ ରହିଲେ । ସେଠାରୁ ଲଂକା ସୁଂଦର ଦେଖାଯାଏ । ସକାଳୁ ଉଠି ସମସ୍ତେ ଲଂକା ଦେଖିଲେ; ଦେଖିଲେ ଉତ୍ତର ଦୁଆରପାଖେ ରାବଣ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ମୁଂଡ଼ରେ ଛତା ଟେକା ହୋଇଛି । ଲୋକେ ଚଅଁର ପକାଉଚଂତି । ଏହା ଦେଖି ସୁଗ୍ରୀବର ଦେହ ସମ୍ଭାଳା ନାହିଁ । ସେ ଏକ ଡିଆଁ ମାରି ଏକାବେଳକେ ଦୁଆର ଉପରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲା । ଚୁହୁଁ ଚୁହୁଁ ରାବଣମୁଂଡ଼ ଉପରକୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ତା ମୁକୁଟଟି କାଢ଼ି ତଳେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲା । ତା ପରେ ଦୁହିଂକ ଭିତରେ ଧରାଧରି, ମରାମରି, କେତେ ବିଧା, ମୁଥ, ଗୋଇଠା, ଛେଚାଛେଚି ହୋଇଗଲା । ଚୁହୁଁ ଚୁହୁଁ ସୁଗ୍ରୀବ ପୁଣି ଏକ ଡିଆଁ ମାରି ସୁବେଳ ପର୍ବତ ଉପରେ ହାଜର । ଲାଜରେ ରାବଣ ମୁହଁରୁ ଆଉ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ ।

ତା ପରେ ରାମଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ପର୍ବତରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଲଂକା ଘେରିଗଲେ । ରାକ୍ଷସଙ୍କର ବାହାରିବାର ଆଉ ବାଟ ନାହିଁ । ଉତ୍ତରଦୁଆରେ ରାବଣ ଥିଲା । ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦୁହେଁ ସେଠାରେ ଜଗିଥିଲେ । ପୂର୍ବ ଦୁଆରେ ମୈଂଦ, ଦ୍ୱିବିଦ, ନୀଳ; ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ୱାରେ ଋଷଭ, ଗବାକ୍ଷ, ଗୟ, ଗବୟ; ପଶ୍ଚିମ ଦୁଆରରେ ନିଜେ ହନୁମାନ୍; ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଦୁଆର ମଝିରେ ସୁଗ୍ରୀବ; ଏହିପରି ସମସ୍ତେ ଠିକହୋଇ, ନିଜ ନିଜ ସୈନ୍ୟ-ମାନଙ୍କୁ ସଜାଡ଼ି ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଜଗି ରହିଲେ ।

ରାମ ଧର୍ମରକ୍ଷା କରି ଅଂଗଦକୁ ରାବଣ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ରାବଣ ପାତ୍ରମଂତ୍ରୀ ନେଇ ବସିଚି । ଅଂଗଦ ଯାଇ ହାଜର୍ । ସେ କହିଲା, “ମୁଁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଦୂତ । ମୋ ନାଆଁ ଅଂଗଦ । ମୋ ବାପ ନାଆଁ ବାଳୀ । ମୋ ବାପଙ୍କ କଥା ଏବେ ବି ତମର ମନେ ଥିବ । ରାମ କହିଲେ, ତୁମେ ଶୀଘ୍ର ଲଂକାରୁ ବାହାରି ଯୁଦ୍ଧ କର । ସେ ତୁମକୁ ମାରି ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ରାଜା କରିବେ ।”

‘ମୋ ବାପର କଥା ଏବେ ବି ତମର ମନେଥିବ’ ଏ କଥା ଅଂଗଦ କାହିଁକି କହିଲା, ତା ଏହିଠାରେ କହିଦେଲେ ଭଲ ହେବ । ରାବଣ ଥରେ ବାଳୀସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯାଇ ବଡ଼ ହିନସ୍ତା ହୋଇଥିଲା । ରାବଣ ସମସ୍ତଂକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣି ତ୍ରିଭୁବନ ବୁଲୁଥାଏ । ତା ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧକରିବାକୁ କେହି ଭରସା କରି ଆସଂତି ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ସେ ବନେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆଉ ଲୋକ ନ ପାଇ, ବାଳୀ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଗଲା । ବାଳୀ ସେତେବେଳକୁ ସମୁଦ୍ର କୂଳେ ବସି ଆଖି ବୁଜି ସଂଧ୍ୟା କରୁଥିଲେ, ରାବଣ ଦେଲଉଂତି ତାକୁ ଜବର୍ କରିବାକୁ ଯାଇ, ପଛଆଡ଼ୁ ଜକଟ୍‌ନକଟ୍ କରି ଧରି ପକାଇଲା । କିଂତୁ ଯେତେ ଓଟାରିଲା ତାକୁ ହଲାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ବାଳୀ ଏ ମଧ୍ୟରେ ସଂଧ୍ୟା ସାରି, ଚଢ଼େଇ ଧରିଲା ପରି, ରାବଣକୁ ଖପ୍‌କିନା ଧରି ପକାଇ, କାଖରେ ଯାକି ଦେଲା । ବାଳୀ ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ ଏହି ଚାରି ସମୁଦ୍ର କୂଳେ ବୁଲି ଅଛ ସଂଧ୍ୟା କରୁଥିଲା । ସେ ରାବଣକୁ କାଖରେ ଯାକି, ବାକି ତିନି ସମୁଦ୍ରରେ ସଂଧ୍ୟା ଶେଷ କଲା । ଏଣେ ରାବଣ କାଖତଳେ ଚିପି ହୋଇ, ଝାଳ ଗରମ ଗଂଧରେ ସିଝି ଗଲାଣି । ନିଃଶ୍ୱାସ ବଂଦ ହୋଇ, ପେଟ ଫୁଲିଲା, ତାର ଚଉଦ ବିଶ୍ୱା ହେଲାଣି;

ମରିଯାଇ ଥାଆଂତା । ଖାଲି ବ୍ରହ୍ମାଂକ ବର ତାକୁ ରକ୍ଷା କରି ଦେଲା । ଅଂଗଦ ସେଇ କଥା ମନେ ପକାଇଦେଲା ।

ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି ଭାରି ରାଗିଯାଇ, ସାଂଗେ ସାଂଗେ ଅଂଗଦର ମୁଂଡକାଟ ହୁକୁମ କରି ଦେଲା । ଚାରିଟା ରାକ୍ଷସ ଆସି ଅଂଗଦକୁ ଧରି ପକାଇଲେ । ଅଂଗଦ ବି ଚାରିଟା ଯାକ ରାକ୍ଷସ କାଖରେ ଯାକି ମାରି ଡିଆଁ ଚାଳ ଉପରକୁ । ସେହିଠାରୁ ରାକ୍ଷସଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଟେକା ମାରିଲା ପରି ତଳକୁ ଫିଂଗି ଦେଇ, ଚାଳ ଗୁଂଡା କରି, ଭାଂଗି, ଆଉରି ଏକ ଡିଆଁ ମାରି ରାମଂକ ପାଖେ ଆସି ହାଜର୍ ।

ଇଂଦ୍ରଜିତ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ନାଗଫାଶରେ ବାଂଧିଲା

ଏହା ଉତ୍ତାରୁ ଭାରି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଗଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ମାରକାଟ୍ ଲାଗିଗଲା । ଦିନଯାକ ବିତିଗଲା; ରାତିରେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଛି । ରାକ୍ଷସ, ବାନରମାନଂକ ମୁର୍ଦାର ପାହାଡ଼ ପରି ଜମା ହୋଇଗଲା । ରକ୍ତ ନଈ ବୋହିଗଲା । ତେବେ ବି ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଛି । ପାଂଚଜଣ ସେନାପତି ଠାଏ ଅନେକ ରାକ୍ଷସ ଧରି, ଗର୍ଜନ କରି ରାମଂକ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ରାମଂକ ଶରମାଡ଼ ଖାଇ ସମସ୍ତେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଳାଇଲେ । ଅଂଗଦ ଇଂଦ୍ରଜିତର ଭାରି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଗଲା । ଇଂଦ୍ରଜିତ୍ ଦେଖିଲା ମୁହାଁମୁହିଁ ଅଂଗଦ ଆଗେ ଛିଡ଼ା ହବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ; ତେଣୁ ସେ ମେଘରେ ଲୁଚି ଯୁଦ୍ଧ ଆରଂଭ କଲା । ତାକୁ କେହି ଦେଖି ପାରିଲେ ନାଇ । ସେ ସମସ୍ତଂକୁ ଦେଖିଲା । ବ୍ରହ୍ମାଂକଠାରୁ ବର ପାଇ, ସେ ଏପରି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲା । ମେଘ ଭିତରେ ଲୁଚି ସେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ନାଗଫାଶ ବାଣ ମାରିଲା । ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାପମାନେ ଆସି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ଦେହରେ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ତାଂକୁ ବାଂଧି ପକାଇଲେ । ଇଂଦ୍ରଜିତକୁ ନ ଦେଖିବାରୁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଇଂଦ୍ରଜିତକୁ ଆଉ କିଛି କରିପାରିଲେ ନାଇ ।

ନାଗଫାଶରେ ବାଂଧିସାରି ଇଂଦ୍ରଜିତ୍ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ଦେହରେ ବହୁତ ଶର ବିଂଧିଦେଲା । ସେ ଦୁହେଁ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ । ଇଂଦ୍ରଜିତ୍ ଖୁସିରେ ଯାଇ ରାବଣକୁ କହିଲା, "ବାପା, ମୁଁ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ମାରି ଆସିଛି ।"

ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି ପୁଷ୍ପକରଥରେ ସୀତାଂକୁ ତ୍ରିଜଟା ରାକ୍ଷସୀ ସଂଗେ ପଠାଇ ଦେଲା । ସେମାନେ ଉପରେ ରଥରେ ବୁଲି ବୁଲି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଦେଖିଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମରି ଯାଇଛଂତି ବୋଲି ବିଚାରି ସୀତା ବିକଳ ହୋଇ କାଂଦିଲେ । ତ୍ରିଜଟା ଗୋଟିଏ ଭଲ ରାକ୍ଷସୀ । ସେ ସୀତାଂକୁ ସୁଖ ପାଉଥିଲା । ସେ କହିଲା, "ମା, ତୁମେ କାଂଦୁଚ କାହିଁକି । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକର କିଛି ହୋଇ ନାଇ । ସେମାନେ ସତରେ ମରିଯାଇଥିଲେ, ପୁଷ୍ପକରଥରେ ତମକୁ ବୁଲାଇବା କିଛି ଦରକାର ନଥିଲା । ହେଇଟି ଦେଖ, ବାନରମାନେ ବିଚାର କଲାପରି ବସିଚଂତି । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମରିଯାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଏପରି ବସି ନ ଥାଂତେ । କିଏ କୁଆଡ଼େ ଛିଟିପିଟି ହୋଇ ପଳାଇ ଯାଆଂତେଣି ।" ସୀତା ଏକଥା ଶୁଣି ଟିକିଏ ବୋଧ ହେଲେ ।

ଏଣେ କେତେବେଳ ଉତ୍ତାରୁ ରାମଂକର ଟିକିଏ ଜ୍ଞାନ ହେଲା । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଚାହିଁ ବଡ଼ ବିକଳ ହୋଇ, କାଂଦି କାଂଦି, କେତେକଥା କହିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ, ବିଭୀଷଣ, ଅଂଗଦ, ହନୁମାନ୍, ଜାଂବବାନ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଦେଖି, ବସି କାଂଦୁଥିଲେ । ବାନରମାନଂକ ମଧ୍ୟରେ ତାରାର ବାପ, ଅଂଗଦର ଅଜା

ସୁଷେଣ ଭାରି ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତି ଜାଣିଥିଲା । ସେ କହିଲା, "କ୍ଷୀରୋଦ ସାଗର କୂଳରେ ଚଂଦ୍ର ଆଉ ଦ୍ରୋଣ ପର୍ବତ ଉପରେ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ ଓ ସଂଜୀବନୀ ଔଷଧ ମିଳିବ । ଯାଇ, ଔଷଧ ନେଇଆସ ।"

ଏତିକିବେଳେ ଗୋଟାଏ ଭାରି ବତାସ ବୋହିଲା । ସମୁଦ୍ରରେ ଢେଉ ଉଠିଲା । ବଣରେ ଅଜଗରମାନେ ଗାତରେ ପଶିବାକୁ ଖୋଜିଲେ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଗରୁଡ଼ ଆସି ପହଂଚିଲେ । ଜଣାଗଲା, ତାଂକରି ପକ୍ଷୀରେ ଉପରୁ ବତାସ ବହୁଥିଲା । ଗରୁଡ଼କୁ ଦେଖି, ଇଂଦ୍ରଜିତ୍‌ର ସାପମାନେ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ଲୁଚିଲେ । ଗରୁଡ଼କୁ ସାପମାନେ ଡରଂତି । ସେ ସାପ ଦେଖିଲେ ଧରି ଖାଏ । ଗରୁଡ଼ ଆସି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଆରୋଗ୍ୟ କରିଦେଲେ । ଆଉ ଶର ଚିହ୍ନ ପର୍ଯଂତ ତାଂକ ଦେହରେ ରହିଲା ନାଇ । ଦୁହେଁ ଆଖି ମଳିଚ ନିଦରୁ ଉଠିଲା ପରି ଉଠିଲେ । ଗରୁଡ଼କୁ ବହୁତ ଆଦର କରି ପଚାରିବାରୁ, ଗରୁଡ଼ କହିଲା, "ଇଂଦ୍ରଜିତ୍ ତମମାନଂକୁ ସାପରେ ବାଂଧି ପକାଇବାର ଜାଣି ମୁଁ ଆସିଲି । ତମମାନଂକୁ ମୁଁ ବଡ଼ ସୁଖ ପାଏ । ତମେମାନେ ନିଶ୍ଚେ ଜିଣିବ ।" ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଠିବାରୁ ବାନରମାନେ ପୁଣି ଚାଟିକରି ଆକାଶ ପାତାଳ କଂପାଇଲେ ।

ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧ ଓ ରାବଣର ଅପମାନ

ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁଣି ବଂଚି ଉଠିବାର ଜାଣି, ରାବଣର ଟିକିଏ ଚିଂତା ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ସଂଗେ ସଂଗେ ଧୂମ୍ରାକ୍ଷକୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇ ଦେଲା । ତା ସଂଗେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ରାକ୍ଷସ, ମୂଷଳ, ମୁଦ୍‌ଗର, ପରିଘ, ପଟ୍ଟୀଶ, ଭିଂଦିପାଳ ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ଚାଲିଲେ । ସମସ୍ତେ ଆସି ରାଗରେ ଦାଂତ ଘେଂରାଇ, ମାର୍ ମାର୍ ଶବ୍ଦ କରି, ପଶ୍ଚିମ ଦୁଆରେ ହନୁମାନ ପାଖେ ପହଂଚିଲେ । ଆଗ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାନରମାନଂକ ସଂଗେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ରାକ୍ଷସମାନଂକର ଧନୁ, ବାଣ, ଶେଳ, ଶୂଳ ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ତ୍ର ଥାଏ; କିଂତୁ ବାନରମାନଂକର ଖାଲି ଗଛ, ପଥର । ସେମାନେ ସେଇ ଗଛ, ପଥର ଫୋପାଡ଼ି, କାହାକୁ ମୁଥ, ଚାପୁଡ଼ା ମାରି, ରାକ୍ଷସମାନଂକୁ ଶେଷ କରୁଥାଂତି । କାହା ନାକ କାନ ଛିଂଡାଇ ପକାଇ, ହାଡ଼ ଭାଂଗି ଦିଅଂତି । ରାକ୍ଷସମାନେ ଏହିପରି ନାହାର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଶେଷକୁ ଧୂମ୍ରାକ୍ଷ ଭାରି ରାଗିଯାଇ, ବାନରମାନଂକୁ ହଟାଇ ଦେଲା; କିଂତୁ ହନୁମାନ ପାଖେ ଆଉ କାହାଦୁରି ଚଳିବ କାହିଁ ? ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପଥର ଫିଂଗି, ହନୁମାନ୍ ତା ରଥଟି ଗୁଂଡ଼ା କରିଦେଲା । ଧୂମ୍ରାକ୍ଷ ରଥରୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ୁ, ପଡ଼ୁ, ହନୁମାନ ଆଉ ସବୁ ରାକ୍ଷସଂକୁ ଶେଷକରି ସାରିଲାଣି । ଏବେ ଧୂମ୍ରାକ୍ଷ ଏକା ଗଦା ଧରି ଛିଡ଼ା ହେଲା । ରହୁଁ ରହୁଁ ଗୋଟିଏ ପଥର ଫିଂଗି, ହନୁମାନ ତା' ମୁଂଡଟି ଛେଚୁ କରିଦେଲା ।

ତା ପରେ ଆସିଲା ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର । ସେ ଅଂଗଦ ହାତେ ମଲା । ଏହିପରି ଅଂକପନ ହନୁମାନ ହାତେ, ନରାଂତକ ଦ୍ୱିବିଦ ହାତେ, କୁଂଭ ଜାଂବବାନ ହାତେ ଓ ପ୍ରହସ୍ତ ନୀଳ ହାତେ ମଲା । ରାକ୍ଷସ ମାରି ବାନରମାନଂକର ଭାରି ଆନଂଦ । ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଜିଣିଲେ, ସେମାନେ ଭାରି ପ୍ରଶଂସା ବି ପାଇଲେ ।

ଏଣେ ଲଂକାରେ ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧବାଜା ବାଜି ଉଠିଲା । ବହୁତ ରାକ୍ଷସ ପୁଣି ମାର୍ ମାର୍ ଶବ୍ଦ କରି ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ରାମ ବିଭୀଷଣକୁ ପଚାରି ଜାଣିଲେ, ଇଂଦ୍ରଜିତ୍ ଏବେ ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସୁଛି । ତା ସଂଗେ ରାବଣର ଆଉ ଏକ ପୁଅ ଅତିକାୟ, ମହୋଦର, ତ୍ରିଶିରା, କୁଂଭ, ନିକୁଂଭ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀରମାନେ ମଧ୍ୟ ଆସୁଛଂତି । ଏସମସ୍ତଂକ ସଂଗେ ଛତ୍ର ଚାମର ନେଇ ନିଜେ ରାବଣ ମଧ୍ୟ ଆସୁଛଂତି । ରାବଣ ଆସିବାର ଶୁଣି ରାମ ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ ସୁଗ୍ରୀବ ଏକ ପାହାଡ଼ପରି ପଥର ନେଇ ରାବଣ ଉପରେ ଛେଚି ଦେଲା । ରାବଣ ଶରରେ ସେ ପର୍ବତ କାଟି, ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଏକ ବାଣ ମାରି ଅଜ୍ଞାନ କରିଦେଲା । ଏହା ଦେଖି ଜୈାମ୍ବମୁଁଖ, ଗବାକ୍ଷ, ଗବୟ, ସୁଷେଣ, ଋଷଭ, ନୀଳ ଆସି ରାବଣ ଆଗେ ହାବୁଡ଼ିଗଲେ; କିଂତୁ ରାବଣକୁ ଅଟକାଇବାକୁ ତାଂକର ସାଧ୍ୟ କେତେ ? ରାବଣର ଶରମାଡ଼ ଖାଇ, ସମସ୍ତେ ରାମଂକ ପାଖକୁ ପଳାଇଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଏଡ଼େଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ।

ଏଣେ ହନୁମାନ ଦଉଡ଼ିଯାଇ, ରାବଣକୁ ଗୋଟାଏ ମୁଥ ମାଇଲାବେଳକୁ ରାବଣ ହନୁମାନକୁ ଏକ ଚାପଡ଼ା ମାଇଲା । ହନୁମାନ ତାକୁ ସଂଭାଳି ଯାଇ, ରାବଣକୁ ଏକ ମୁଥ ମାରିଦେଲା । ରାବଣ ମୁଂଡ ବୁଲାଇ ହୋଇଗଲା । ସେ ପୁଣି ଉଠି, ହନୁମାନକୁ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ମୁଥ ମାରି ନୀଳ ସଂଗେ ହାବୁଡ଼ିଗଲା । ନୀଳ କେତେବେଳଯାଏଁ ଗଛ ପଥର ଧରି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ମୂଷାପରି ସାନ ହୋଇ ଯାଇ, ରାବଣ ରଥ ଉପରେ ବସିଣ । ସେଠାରୁ ରାବଣ ମୁକୁଟକୁ, ମୁକୁଟରୁ ଧନୁକୁ, ଧନୁରୁ କାଂଧକୁ ଡେଇଁ—ଏହିପରି ରାବଣକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କଲା; ଏହା ଦେଖି ବାନରମାନେ ହସିଲେ । ସେ ହସରେ ରାବଣ ରାଗିଯାଇ, ଅଗ୍ନିବାଣ ମାରି ନୀଳକୁ ଅଜ୍ଞାନ କରି ଦେଇ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଆସି ଭେଟିଲା ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ରାବଣ ମଧ୍ୟରେ ଭାରି ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଦୁହେଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶର ମାରୁଥାଂତି, ଦୁହେଁ କାଟୁଥାଂତି । ରାବଣ ଶର ମାରି ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଥରେ ଅଜ୍ଞାନ କରି-ଦେଲା । ପୁଣି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଠି ରାବଣକୁ ଥରେ ଅଜ୍ଞାନ କରିଦେଲେ । ଶେଷକୁ ରାବଣ ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତି କାଢ଼ିଲା । ଏ ଶକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମା ତାକୁ ଦେଇଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାକୁ କାଟିବାକୁ ବହୁତ ଶର ମାଇଲେ; କିଂତୁ କାଟି-ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଆସି ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ବୁକୁରେ ପଡ଼ିବାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ । ରାବଣ ଏହା ଦେଖି, ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଟେକି ନେବ ବୋଲି ଆସି ଧରିଲା; କିଂତୁ ହଲାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି ମଧ୍ୟରେ ହନୁମାନ ଆସି ହାବୁଡ଼ିଗଲା । ହନୁମାନ ରାବଣ ବୁକୁରେ ଏକ ବିଧା ବସାଇ ଦେଲା । ରାବଣ ରକ୍ତ ବାଂତି କରି; ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ରଥରେ ପଡ଼ିଗଲା; ସେଠାରୁ ହନୁମାନ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଟେକି ରାମଂକ ପାଖକୁ ନେଇଆସିଲା । ଶକ୍ତିଟି ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ବୁକୁରୁ ଖସିପଡ଼ିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁଣି ସଚେତ ହୋଇଗଲେ । ରାବଣ ତେଣେ ସଚେତ ହୋଇ ପୁଣି ଭାରି ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଇ ଦେଲା । ଏଥର ରାମ ନିଜେ ରାବଣକୁ ଭେଟିଲେ । ରାବଣ ରଥ ଉପରେ ବସି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲା । ସେ କଥା ଦେଖି ହନୁମାନ ରାମଂକୁ ଆସି କହିଲା, "ଆପଣ ମୋ କାଂଧରେ ବସି ଯୁଦ୍ଧ କରଂତୁ ।"

ହନୁମାନ ଉପରେ ରାବଣର ଭାରି ରାଗ; କିଂତୁ ଖାଲି ହନୁମାନ ଉପରେ ରାଗ ସାଧିଲେ ତ ହେବ ନାହିଁ । ରାମଂକ ବାଣ ତ ଅଟକାଇବା ଦରକାର । ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ ରାମ ତା ରଥ, ସାରଥି, ଘୋଡ଼ା ସବୁ କାଟି ଖଂଡ ଖଂଡ କରିଦେଲେ । ରାବଣ ମୁକୁଟ ମଧ୍ୟ ତଳେ ପକାଇ ଦେଲେ । ରାବଣ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ରାମ ଏହା ଦେଖି କହିଲେ, "ଆଜି ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲଣି; ଯାଅ, ଆଉ ଦିନେ ତମକୁ ଦେଖିବା ।" ରାବଣ ଲାଜରେ ଲଂକା ଭିତରକୁ ପଳାଇଗଲା ।

କୁଂଭକର୍ଣ

ରାବଣର ଆଉ ଉପାୟ କଣ ! ସେ ସିଂହାସନରେ ବସି ରାକ୍ଷସମାନଂକୁ ରୁହିଁ କହିଲା, "ଏତେ ଦିନ ପରେ ଶେଷରେ ମନୁଷ୍ୟ ହାତେ ହାରିବାକୁ ହେଲା ! ପୂର୍ବେ

ତପସ୍ୟା କରିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା 'ବର' ଦବାକୁ ଆସିଲେ । ମୁଁ ବର ମାଗିଥିଲି, ଦେବତା, ଅସୁର, ଯକ୍ଷ, ରାକ୍ଷସ ଏମାନଂକ ଭିତରୁ କେହି ମତେ ମାରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମା ମତେ ସେଇ 'ବର' ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ମୋର ମନୁଷ୍ୟଂକ କଥା ମନେ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ମୁଁ କଣ କେବେ ଭାବିଥିଲି ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଆସି ମତେ ଜିଣିବ ? ଯା ହଉ, ଏବେ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣକୁ ଉଠାଅ, ସେ ଯଦି ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ମାରିପାରେ ।"

କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ରାବଣର ତଳଭାଇ । ତା ତଳକୁ ବିଭୀଷଣ । ଏ ତିନି ଭାଇଂକର କୁବେର ସାବତ ଭାଇ । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଦୁଷ୍ଟ, ବଡ଼ ହୁଂଡା—ମୁନିଋଷି ପାଇଲେ ଟପାଟପ ପାଟିରେ ପକାଇ ଦିଏ । ସେ ବ୍ରହ୍ମାଂକୁ ବର ମାଗିଥିଲା—"ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଶୋଇବି ।" ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ଛ'ମାସ ଶୋଇ ଦିନେ ଉଠେ । ଉଠିଲା ଦିନ ଦିସ୍ତିରି ସେର ଭାତ, ଦଶ ପାଂଚ ଗଂଡା ହରିଣ, ମଇଁଷି, ଦଶ କୋଡ଼ିଏ ମାଠିଆ ରକ୍ତ, ମଣିଷ ଗଂଡେ ଦିଗଂଡା ମିଳିଲା ତ ଉତ୍ତମ—ସବୁ ଭୋଜନଟେ କରି ଦେଇ ପୁଣି ଶୋଇପଡ଼େ । ଏବେ ଛମାସ ପୂରିନାହିଁ । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣକୁ ଉଠାଇବାକୁ ହବ । ତାହାର ଭୋଜନ ପାଇଁ ଘୁଷୁରି, ମଇଁଷି, ହରିଣ ମାରି ପାହାଡ଼ ପରି ଜମା କରିଦେଲେ । କାଳେ କି ନା ନିଦରୁ ଉଠିଲାବେଳକୁ ଖାଇବା ଜିନିସ କିଛି ପାଖରେ ନ ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଉଠାଉଥିବେ ତାଂକୁ ଧରି ମୁହଁରେ ଗୁଂଜି ଦେଇପାରେ ।

ତାପରେ ରାକ୍ଷସମାନେ ତା ଦେହରେ ଚଂଦନ ବୋଳି ସେ ଘରେ ଧୂପ ଜାଳି, ଭାରି ପାଟି କଲେ । ହଜାର ହଜାର ବଡ଼ ବଡ଼ ଶଂଖ ସବୁ ଆଣି ଏକାବେଳକେ ବଜାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ମିଶି କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣଂକୁ ହଲାଇଲେ । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଚଂକିଲା ନାହିଁ । ତା ପରେ ଦଶ ହଜାର ରାକ୍ଷସ ମିଳି ତା ଉପରେ ବିପୁଡ଼ା, ବିଧା, ମୁଥ ମାଇଲେ । କେହି କେହି ବଡ଼ ବଡ଼ ଠେଂଗା ଧରି ପିଟିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଉଠିବ କଣ ? ତାକୁ ଖୁବ୍ ଆରାମ ଲାଗିଲା । ସେ ସୁଖେ ଢ଼ଂଗୁଡ଼ି ମାଇଲା । ସେ ଢ଼ଂଗୁଡ଼ି ଭୟରେ କେହି ତା ଆଗକୁ ଯାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ତା ପରେ ସମସ୍ତେ ଉଠି ଏକାବେଳକେ ଗର୍ଜନ କଲେ । ଶଂଖ, ଭେରି, ଢୋଲ କେତେ ବଜାଇଲେ । ତା ଉପରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ମୁଦ୍‌ଗର ପିଟିଲେ । ଶେଷକୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଓଟ ଆଣି ତା ଉପରେ ଚଲାଇଲେ । ସେ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ସେଠାରୁ ତା ବାଳ ଝିଂକି ଛିଂଡାଇଲେ, ତାକୁ କାମୁଡ଼ିଲେ, ତା ନାକରେ ପାଣି ଭର୍ତି କଲେ । ଶତଘ୍ନୀ ଆଣି ତାକୁ ମାଇଲେ । କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ହଜାର ହାତୀ ଆଣି ଏକାବେଳକେ ତା ଉପରେ ମଡ଼ାଇଲେ । ତାକୁ ଲାଗିଲା, କିଏ ଯେପରି ଚିପି ଦଉଛି । ସେ ଆଖି ମେଲି ଗୋଟେ ହାଇ ମାରିଦେଲା; ହାଇ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଘୁଷୁରି, ମଇଁଷି ସବୁ ଦେଖାଇ ଦେଇ ଡରି ପଳାଇଲେ । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ମାଂସର ପାହାଡ଼ ଓ ରକ୍ତର ମାଠିଆ ସବୁ ଧରି ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଶେଷ କରିଦେଲା । ରାକ୍ଷସମାନେ ଏବେ ଭରସି କରି ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ସେ ନିଦମଳମଳ ଆଖିରେ ତାଂକୁ କେତେବେଳେ ଚାହିଁ, ପଚାରିଲା, "କାହିଁକି ଉଠାଇଲ; କ'ଣ ହେଲା କି ?"

ମଂତ୍ରୀ ଯୂପାକ୍ଷ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲା, "ମଣିଷ ଆଉ ମାଂକଡ଼ ଆସି ଲଂକା ନାରଖାର କରି ଦେଲେଣି ।" କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଏହା ଶୁଣି କହିଲା, "ତେବେ ମୁଁ ସେ ମାଂକଡ଼ ମଣିଷ ଗୁଡ଼ାକ ଖାଇସାରି ଭାଇଂକ ସଂଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯିବି ।" କିଂତୁ ରାକ୍ଷସମାନେ କୌଣସିମତେ ବୁଝାଇ ତାକୁ ଆଗ ରାବଣ ପାଖକୁ ନେଲେ । ସେ ଗଲାବେଳେ ତା ବିକଟାଳ ରୂପ ଦେଖି

ମାଂକଡ଼ମାନେ ଭୟରେ ଏଣିକି ତେଣିକି ପଳାଇଲେ । କିଏ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା, କିଏ ରାମଂକ ପାଖକୁ ଚାଲିଗଲା । ରାମ ବିଭୀଷଣଂକୁ ପଚାରିବାରୁ ବିଭୀଷଣ କହିଲେ, "ଏ ବିଶ୍ରବାଂକ ପୁଅ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ । ଏ ଜନ୍ମ ହେଉ-ହେଉ ଏତେ ଜଂତୁ ଧରି ଖାଇଲା ଯେ, ସମସ୍ତେ ଭୟରେ ଯାଇ ଇଂଦ୍ରଂକର ଶରଣ ପଶିଲେ । ଇଂଦ୍ର ତାକୁ ବଜ୍ର ମାରିବାରୁ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଇଂଦ୍ରଂକ ହାତୀ ଐରାବତର ଗୋଟିଏ ଦାଂତ ଭାଂଗି ଇଂଦ୍ରଂକୁ ବାଡ଼େଇ ବାଡ଼େଇ ଅଜ୍ଞାନ କରି ପକାଇଲା । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣର ଏ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ, 'ତୁ ଖାଲି ଶୋଇବୁ' । ସମସ୍ତେ ଖୁସି ହେଲେ; କିଂତୁ ରାବଣ ବ୍ରହ୍ମାଂକୁ ବହୁତ ମିନତି କରିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ପୁଣି କହିଲେ, "ଆଚ୍ଛା, ଛ ମାସରେ ଦିନେ ଉଠିବ ।' ରାବଣ ଆଜି ଆଉ କିଛି ଉପାୟ ନ ଦେଖି ତାକୁ ନିଦରୁ ଉଠାଇଛି ।"

ଏହା ଶୁଣି ରାମ ବାନରମାନଂକୁ ସାବଧାନରେ ରହିବାକୁ କହିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ଗଛ ପଥର ଧରି ଯେଝା ଥାନରେ ସଜାଡ଼ି ହୋଇ ରହିଲେ । ଏଣେ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଯାଇ ରାବଣ ପାଖେ 'କାହିଁକି ଉଠାଇଲେ, କଣ କରିବାକୁ ହବ' ବୋଲି ପଚାରିଲା । ରାବଣ କହିଲା, "ଭାଇ, ତୁମେ ତ ଖାଲି ଶୋଇବ, କିଛି ତ ଜାଣିବ ନାଇ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମାଂକଡ଼ମାନଂକୁ ନେଇ ଲଂକା ଜାରଖାର କରି ସାରିଲେଣି । ସେମାନଂକ ଭିତରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୀର ଅଛଂତି । ଆମର ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ମଲେଣି । ଲଂକାରେ କଣ ଆଉ କିଏ ଅଛି ? ସେଥିପାଇ ତମଂକୁ ଉଠାଇଲି । ତମେ ଏମାନଂକୁ ଯଦି ମାରି ପାରିବ, ତେବେ ରକ୍ଷା ।"

କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ସବୁ ଶୁଣି କହିଲା, "ନ ବୁଝି ନ ସୁଝି କାମ କଲେ ଏଇପରି ହୁଏ । ଲୋକେ ଆପଣଂକୁ ଏତେ ବୁଝାଇଲେ, ଆପଣ ଶୁଣିଲେ ନାଇ । ବିଭୀଷଣ କଥା କରିଥିଲେ, କଣ ଏପରି ହୋଇଥାଂତା ?" ରାବଣ ଏହା ଶୁଣି, ଟିକିଏ ରାଗ ହୋଇ ବିରକ୍ତ ହେଲା । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ପୁଣି କହିଲା, "ଯାହା ମତେ ଭଲ ଦିଶିଲା, ମୁଁ ତା କହିଲି । ବଡ଼ ଭାଇ ବୋଲି କଣ ଭଲ କଥା କହିବାକୁ ମନା ଅଛି ? ଯା ହଉ, ମୁଁ ଥାଉ ଥାଉ ଆପଣଂକର ଆଉ ଭୟ କଣ ? ମୁଁ ଯାଉଛି ଏମାନଂକୁ ମାରିଦେବି ।"

ରାବଣ ଏଥର ଭାରି ଖୁସି ହୋଇ ତାକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ଆପଣା ହାତରେ ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧ ପୋଷାକ ପିଂଧାଇଦେଇ, ତା ସାଥିରେ ବହୁତ ସୈନ୍ୟ ସାମଂତ ଦେଇ, ତାକୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇ ଦେଲା । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ହାତରେ ଶୂଳ ଧରି, ଗର୍ଜିକରି ବାହାରିଲା । ବାନର-ମାନେ ତାକୁ ଦେଖି, 'ବାପଲୋ' ବୋଲି କିଏ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇଲେ । ଅଂଗଦ ବହୁତ ଡକିଲେ । କେହି ଶୁଣୁ ନ ଥାଂତି କି ଫେରୁ ନ ଥାଂତି । ସେ ମୁହଁରୁ ମାଂକଡ଼ଟାଏ ଖାଉଥାଏ, ମଂଡାପିଠା ପରି ପାଟିକି ପକେଇ ଦଉଥାଏ । ଯା ହଉ, ବଡ଼ ମାଂକଡ଼ମାନେ ଭରସିକରି ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନଂକର ଭୟ ନାଇ ।

ଦ୍ୱିବିଦ ପାହାଡ଼ ଛେଚି କେତେ ରାକ୍ଷସ ମାରିଲା । ହନୁମାନ ସାଂଗେ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣର ବି ଖୁବ୍ ପିଟାପିଟିଟାଏ ହୋଇଗଲା । ଶେଷକୁ ହନୁମାନ ଗୋଟାଏ ପଥର ଛେଚି ତାକୁ ଅଜ୍ଞାନ କରିଦେଲା । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ବି ପୁଣି ଉଠି ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତି ମାରିଲା । ହନୁମାନ ସେଥିରେ ଛଟପଟ ହୋଇଗଲା । ତା ପରେ ଋଷଭ, ଶରଭ, ନୀଳ, ଗବାକ୍ଷ ଓ ଗଂଧମାଦନ-ପାଞ୍ଚଜଣ ଯାକ ମିଳି କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣକୁ ଭେଟିଲେ । ସେମାନେ ରାଂପୁଡ଼ି, କାମୁଡ଼ି, ବିଧାଗୋଇଠା ମାରି କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଉପରେ କେତେ ଗଛ ପଥର ଫୋପାଡ଼ିଲେ । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣକୁ ବେଶ ଆରାମ ବୋଧ ହେଲା । ଯେପରି କି, ତା ଦେହରୁ

କଏ ଧିମିର ମାର ଦଉଛି । ଶେଷକୁ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ତାଂକୁ କାଖରେ ଯାକି, ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ମୁଂଡରେ ମୁଂଡ ଠୁକିଲା । ଏକାବେଳକେ ହଜାର ହଜାର ମାଂକଡ଼ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣକୁ ମାରିବାକୁ ଗଲେ । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଧରି ମୁହଁରେ ଗୁଂଜି ଦଉଥାଏ । କେତେ ମାଂକଡ ମୁହଁରେ ପଶି, ତା ନାକକାଟେ ଚଲି ପଡ଼ୁଥାଂନ୍ତି । ତା ପରେ ଅଂଗଦ ବହୁତ ଯୁଦ୍ଧ କରି, କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣକୁ ଟିକିଏ ଜବତ କରିଥିଲା । ଶେଷକୁ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଠାରୁ ଗୋଟାଏ ମୁଥ ଖାଇ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲା ।

ଅଂଗଦକୁ ଅଜ୍ଞାନ ଦେଖି ସୁଗ୍ରୀବ ଗୋଟାଏ ପାହାଡ଼ ଧରି ପହଂଚିଗଲା । ପାହାଡ଼ଟି ଛେଚି ଦେଲାକ୍ଷଣି କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ଦେହରେ ବାଜି ଗୁଂଡା ହୋଇଗଲା । ତା' ପରେ ଶୂଳ ଧରି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଭୁଷିଦେଲା ବେଳକୁ, ହନୁମାନ ଶୂଳଟି ଧରି ଭାଂଗି ଦେଲା । ତା ପରେ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ସୁଗ୍ରୀବକୁ ଗୋଟେ ପଥରରେ ଛେଚି ଅଜ୍ଞାନ କରିଦେଇ, ରାକ୍ଷସମାନଂକୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ, ତାକୁ ଧରି, ଲଂକା ଭିତରକୁ ଚାଲିଲା । ଲଂକା ଭିତରେ ସୁଗ୍ରୀବର ଜ୍ଞାନ ହେଲାକ୍ଷଣି ସେ ସାଂଗେ ସାଂଗେ ଦୁଇ ହାତରେ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣର ଦୁଇଟି କାନ ଓ ପାଟିରେ ତା' ନାକଟି ଧରି, ଛୁଂଡାଇଦେଲା । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପାଟିକରି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ତଳେ ଫିଂଗିଦେଲା । ଆଉ କହିବା ଦରକାର ନାଇ । ସୁଗ୍ରୀବ ଏକା ଡିଆଁକେ ଚାଲି ଆସିଲା ।

ଏଥର କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣର ରୂପ ଆହୁରି ବିକଟାଳ ହୋଇଗଲା । ସେ ରାଗିଯାଇ, କିଏ ରାକ୍ଷସ, କିଏ ବାନର ତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝି ପାରିଲା ନାଇ । ରାକ୍ଷସ ଧରି ବି ମୁହଁରେ ଗୁଂଜିଦିଏ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯାଇ ତାକୁ ଭେଟିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ସେ ଖାତିର କଲା ନାଇ । କହିଲା, 'ରାମକୁ ମୁଁ ମାରିବାକୁ ଆସିଛି, ସେ କାହିଁ ?' ଏହା କହି ରାମଂକ ପାଖେ ଆସି ପହଂଚିଲା । ରାମ ତା ଗଦା କାଟିଦେଲେ । ମାଂକଡ଼ମାନେ ତା ଦେହଯାକ ଚଢ଼ିଗଲେ । ସେ ମାଂକଡ଼ମାଂନଂକୁ ଝାଡ଼ି ଫିଂଗିବ କି ଯୁଦ୍ଧ କରିବ, କିଛି ବୁଝି ପାରିଲା ନାଇ । ରାମ ବହୁତ ବାଣ ମାଇଲେ; କିଂତୁ କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣକୁ ସହଜରେ ଜବତ କରି ପାରିଲେ ନାଇ । ବାଲୀ ଯେଉଁ ବାଣରେ ମରିଥିଲା, ତାକୁ ସେ ସହିଗଲା । ସେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ମୁଦ୍‌ଗର ଧରି, ରାମଂକ ବାଣ ଅଟକାଉଥାଏ । ରାମ ବାୟୁବାଣରେ ତା ହାତ କାଟିଦେଲେ । ଆଉ ହାତରେ ଗୋଟାଏ ତାଳଗଛ ଧରି ବାହାରିବାରୁ ଇଂଦ୍ର ଅସ୍ତ୍ରରେ ସେ ହାତ ମଧ କାଟିଦେଲେ । ପୁଣି ସେ ଆସିଲା । ଅର୍ଧଚଂଦ୍ର ବାଣରେ ରାମ ତା ଗୋଡ଼ କାଟିଦେଲେ । ସେଠାରୁ ନିସ ଆଁ କରି ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଆସିଲା । ରାମ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ବାଣ ମାରି, ତା ଆଁ ବଂଦ କରିଦେଲେ । ଶେଷକୁ ଇଂଦ୍ର ଅସ୍ତ୍ରରେ ମୁଂଡଟି କାଟିଦେଲେ । କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ମରିବାରୁ, ରାକ୍ଷସମାନେ ଭୟରେ ପାଟିକଲେ; କିଂତୁ ଦେବତା, ଗଂଧର୍ବ, ମୁନି, ଋଷିମାନେ ଆନଂଦରେ ଆକାଶ କଂପାଇଲେ ।

ହନୁମାନ ଔଷଧ ପର୍ବତ ଆଣିଲା

କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ ମରିବା କଥା ଶୁଣି ରାବଣ ଆଗ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା । ତା ପରେ ଉଠି ଅନେକ କାଂନ୍ଦି କହିଲା, "ଆହା, ମୁଁ କାହିଁକି ଭାଇ ବିଭୀଷଣକୁ ଅପମାନ ଦେଲି ? ସେ ଦଂଡ ଏବେ ପାଇଲି । ମୋର ସବୁ ଗଲା ।" ଏହା କହି ପୁଣି ସେ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲା । ତା ନିଜ ପୁଅ ତ୍ରିଶିରା ଆସି, ବହୁତ ବୋଧ ଦେଇ, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ମାରିବି ବୋଲି ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାହାରିଲା । ଦେବାଂତକ, ନରାଂତକ ଏବଂ ଅତିକାୟ ବୋଲି ରାବଣର ଆଉ ତିନି ପୁଅ; ଆଉ ମହୋଦର, ମହାପାର୍ଶ୍ବ ବୋଲି ଦୁଇ ଭାଇ ମଧ ତ୍ରିଶିରା ସଂଗେ ବାହାରିଲେ । ଏମାନେ ଆଗ ଖୁବ୍ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ; କିଂତୁ ଅତିକାୟ

ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ବେଶି ସମୟ ବଂଚିରହିଲେ ନାଇ । ଅତିକାୟ ତପସ୍ୟା କରି ବ୍ରହ୍ମାଂକଠାରୁ ଅକ୍ଷୟକବଚ ବୋଲି, ଗୋଟିଏ କବଚ ବା ସାଂଜ୍ ପାଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଶର ଫୁଟେ ନାଇ । ସେ ଖୁବ୍ ଯୁଦ୍ଧ କଲା । ଶେଷକୁ ପବନ ଆସି ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ କାନରେ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ମାରିବାକୁ କହିଦେଲେ । ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ଅଟକାଇବାକୁ ଅତିକାୟର କି ବଳ ? ରହୁଁ ରହୁଁ ସେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା ।

ଏହା ଦେଖି ଇଂଦ୍ରଜିତ ପୁଣି ବାହାରିଲା । ସେ ସେହିପରି ମେଘରେ ଲୁଚିରହି ରାଗରେ ଶର ମାରି, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ସହିତ ସମସ୍ତଂକୁ ଅଜ୍ଞାନ କରି ପକାଇଦେଲା । ରାକ୍ଷସମାନେ ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ସମସ୍ତେ ଭାବିଲେ, ଏଇଥର ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ବାନରମାନେ ମଲେ ।

ସମସ୍ତେ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଚଂତି । ବିଭୀଷଣ ହନୁମାନ ଦୁହେଁ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ନାହାଂତି । ସେମାନେ ମଶାଲ ଧରି ଖୋଜି ଖୋଜି ଜାଂବବାନକୁ ଦେଖିଲେ । ତାର ଟିକିଏ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ସେ କହିଲା, "ହନୁମାନ ବଂଚିଚି ତ । ତେବେ କିଛି ଭୟ ନାଇ । ସେ ମରିଥିଲେ ଆଉ ଉପାୟ ନାଇ ।" ହନୁମାନ ପ୍ରଣାମ କଲା । ଜାଂବବାନ ତାକୁ କହିଲା, "ତମେ ବଞ୍ଚିଲେ ସମସ୍ତେ ପୁଣି ବଂଚିବେ । ହିମାଳୟ ପରେ ଋଷଭ ଆଉ କୈଳାସ ପର୍ବତ । ସେ ଦୁହିଂକ ମଧ୍ୟରେ ଔଷଧ ପର୍ବତ । ସେହିଠାରେ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ, ମୃତସଂଜୀବନୀ, ସୁବର୍ଣ୍ଣକରଣୀ ଆଉ ସଂଧାନୀ ଏହି ଚାରି ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଅଛି । ବେଗେ ଯାଇ ନେଇଆସ ।"

ଔଷଧ କିପରି ଚିହ୍ନିବାକୁ ହେବ, ତାହା ଜାଂବବାନ ହନୁମାନକୁ ବତାଇଦେଲା । ହନୁମାନ ରହୁଁ ରହୁଁ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ି, ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଔଷଧ ପର୍ବତ ପାଖେ ଆସି ପହଂଚିଲା । ଦୂରରୁ ଔଷଧ ଗଛସବୁ ରାତିରେ ଜକ୍‌ଜକ୍ ଦିଶୁଥିଲା; କିଂତୁ ହନୁମାନ ପାଖକୁ ଆସିବାରୁ ଔଷଧମାନେ ଲୁଚିଗଲେ । ହନୁମାନ ରାଗିଯାଇ, ଏକାବେଳକେ ଗୋଟାକଯାକ ପାହାଡ଼ଧରି ଉପାଡ଼ିବାକୁ ବସିଲା । ଗଛ, ପଥର, ହାତୀ, ଗଂଡା, ସମସ୍ତଂକୁ ଧରି ପାହାଡ଼ ସୁଦ୍ଧା ଭଡ଼୍ ଭଡ଼୍ ହୋଇ ଉପୁଡ଼ିଗଲା । ହନୁମାନ ସେ ପାହାଡ଼ଟାକୁ-ମୁଂଡରେ ବସାଇ, ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ପୁଣି ଲଂକାରେ ଆସି ହାଜର ହୋଇଗଲା । ଆହା ! ସେ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଔଷଧ । ସେ ଗଛରୁ ପବନ ବାଜି ସମସ୍ତେ ଆଖି ମକଚି ନିଦରୁ ଉଠିଲା ପରି ଉଠି ବସିଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଉଠିଲେ, ବାନରମାନେ ଉଠିଲେ; କିଂତୁ ରାକ୍ଷସମାନେ ଆଉ ଉଠିଲେ କାହିଁ ? କାଳେ ବହୁତ ରାକ୍ଷସ ମରିବାର ଦେଖିଲେ ବାନରମାନଂକ ସାହସ ବଢ଼ିଯିବ, ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ରାକ୍ଷସମାନେ ରାକ୍ଷସ ମଡ଼ାଯାକ ଗୋଟାଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଫିଂଗି ଦିଅଂତି । ଏବେ ତାଂକ ନାକରେ ଆଉ ଗନ୍ଧ ବାଜିବ କାହିଁ ? ଯା ହଉ ସମସ୍ତେ ବଂଚିସାରିବା ପରେ ହନୁମାନ ପୁଣି ପାହାଡ଼କୁ ନେଇ ଯେଉଁଠାରେ ଥିଲା, ସେହିଠାରେ ରଖିଦେଇ ଆସିଲା ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଇଂଦ୍ରଜିତକୁ ମାରିଲେ

ଆରଦିନ ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ଦଳେ ଦଳେ ମାଂକଡ଼ ହାତରେ ମଶାଲମାନ ଧରି, ଲଂକାରେ ପଶିଲେ । ହନୁମାନ ତ ଥରେ ଲଂକା ପୋଡ଼ିଥିଲା । ଯାହା କିଛି ବାକି ଥିଲା, ସେ ସବୁ ଏବେ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜଳି ଉଠିଲା । ରାକ୍ଷସମାନେ ଭାରି ପାଟି କୋଳାହଳ କରି ଏଣେ ତେଣେ ପଳାଉଥାଂତି । ସଂଗେ ସଂଗେ ଏଣେ ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଗଲା । ଏଥର ରାକ୍ଷସମାନଂକ ସେନାପତି ହେଲେ କୁଂଭ, ନିକୁଂଭ, ଯୂପାକ୍ଷ, ଶୋଣିତାକ୍ଷ ଓ ପ୍ରଜଂଘ ।

ଅଂଗଦ, ଦ୍ୱିବିଦ ଓ ମୈଂଦ, ଯୂପାକ୍ଷ, ପ୍ରଜଂଘ ଓ ଶୋଣିତାକ୍ଷ ସଂଗେ ବହୁତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତାଂକୁ ମାରି ଦେଲେ । କୁଂଭ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ କଲା । ତାକୁ କେହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଏତେ ବାଣ ମାରିଲା ଯେ କିଛି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ସୁଗ୍ରୀବ ତା ଧନୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ମୁଥମାଡ଼ ଆରଂଭ କରି ଦେଲା । ତାକୁ ନେଇ ସମୁଦ୍ରରେ ଫିଂଗି ଦେଲା । ସେ ପୁଣି ଓଦାଲୁଗାରେ ଉଠି ଆସି ସୁଗ୍ରୀବକୁ ମୁଥ ମାରିବାରୁ, ସୁଗ୍ରୀବ ଦୁଇଟା ଗୋଟାଏ ବସାଇ ଦେଇ ତାକୁ ଶେଷ କଲା ।

ଭାଇ ମରିବାରୁ ନିକୁଂଭ ରାଗରେ ପରିଘ ଧରି ଆସିଲା । ଆଉ କେହି ତା ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ହନୁମାନ ଛାତିରେ ସେ ପରିଘଟି ଚୂନା ହୋଇଗଲା । ହନୁମାନକୁ ଧରି ନିକୁଂଭ ଚାଲି ଯାଉଥିଲା । ହନୁମାନ ଗୋଟିଏ ମୁଥ ବସାଇ ଦେବାରୁ ଛାଡ଼ିଦେଲା । ହନୁମାନ ସୁବିଧା ଦେଖି, ତା ମୁଂଡଟି ଗଂଡରୁ ଛିଂଡାଇ ଦେଲା ।

ତା ଉତ୍ତାରୁ ଖରପୁଅ ମକରାକ୍ଷ ଆସି ରାମଂକ ହାତେ ଅଳ୍ପକେ ପ୍ରାଣ ଦେଲା । ଏବେ ନିଜେ ଇଂଦ୍ରଜିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ସେ ସେହିପରି ମେଘ ଯୁଦ୍ଧରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଘୋର କଷ୍ଟ ଦେଲା, ଶେଷକୁ ରାମ ରାଗିଯାଇ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ, "ଆଜି ଯା ହଉ, ଇଂଦ୍ରଜିତ ଆକାଶ ପାତାଳ ଯେଉଁଠାରେ ଥାଉ, ତାର ରକ୍ଷା ନାହିଁ !" ଏହା ଶୁଣି ଇଂଦ୍ରଜିତ ଭୟରେ ଚାଲିଗଲା ।

ଟିକିଏ ପରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ଇଂଦ୍ରଜିତ ସୀତାଂକ ପରି ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ରଥରେ ବସାଇ ଆସିଲା । ସେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ପ୍ରକୃତ ସୀତା ନୁହେଁ । ରାକ୍ଷସମାନେ ଠକିବା ପାଇଁ ସେପରି ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଇଂଦ୍ରଜିତ ସେହି ମାୟା ସୀତାର ଚୁଟି ଧରି ହାଣିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ସେ ମାୟା ସୀତା 'ହା—ରାମ' ! ବୋଲି କାଂଦୁଥାଏ । ହନୁମାନ ଏହା ଦେଖି ଖୁବ୍ ରାଗିଯାଇ ଇଂଦ୍ରଜିତକୁ ମାରିବାକୁ ଗଲା ବେଳକୁ ଇଂଦ୍ରଜିତ ସେ ମାୟା ସୀତାର ମୁଂଡଟା କାଟିଦେଇ ଚାଲିଗଲା ।

ହନୁମାନ ତା ପରେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଇ ଦେଲା । କିଂତୁ ଶେଷକୁ ଭାବିଲା, 'ସୀତା ତ ଗଲେଣି, ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଲାଭ କଣ ?' ରାମ ଏକଥା ଶୁଣି ବଡ଼ ବିକଳ ହେଲେ । ବିଭୀଷଣ ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ରାମଂକୁ ବୋଧ ଦେଇ କହିଲେ, "ଏ ସୀତା ନୁହେଁ । ଦୁଷ୍ଟ ଇଂଦ୍ରଜିତ ମାୟାରେ ଏପରି ଦେଖାଇ ସମସ୍ତଂକୁ ଭୁଲାଇ ରଖି ଦେଇ ନିକୁଂଭିଳା ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ଯାଇଛି । ଏ ଯଜ୍ଞ ଶେଷ କଲେ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ କେହି ତାକୁ ଦେଖିପାରିବେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ସମସ୍ତେ ହାରିବେ । କିଂତୁ ଯଜ୍ଞ ଶେଷ ନହେଲେ, ସେ ନିଜେ ଯୁଦ୍ଧରେ ମରିବ । ସେ ଏହିପରି ବର ପାଇଛି । ଏବେ ଯଜ୍ଞ ଭାଂଗିବାକୁ ହବ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେବଳ ଏଥିକି ପାଣ୍ଡ । ସେ ମୋ ସଂଗେ ଆସଂତୁ ।"

ବିଭୀଷଣ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ବହୁତ ବାନର ସେଣୁ ଯଜ୍ଞ ଭାଂଗିବାକୁ ଗଲେ । ଯଜ୍ଞଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆଉ ରାକ୍ଷସମାନଂକର ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଗଲା । ଇଂଦ୍ରଜିତର ଯଜ୍ଞ ଆଉ ଶେଷ ହେଲା ନାହିଁ । ଇଂଦ୍ରଜିତ ଯଜ୍ଞ ଛାଡ଼ି ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ ଆସି ଭେଟିଲେ । ହନୁମାନର ଇଂଦ୍ରଜିତ ସଂଗେ ଆଗ ଭେଟ ହେଲା । ତାପରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ସଂଗେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । ଇଂଦ୍ରଜିତ ରଥରେ ଥାଏ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ହନୁମାନ ପିଠିରେ ବସିଥାଂତି । ସେଇ ଅଂଧାରରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥାଏ । ଥରକୁ ଥର ଇଂଦ୍ରଜିତର ରଥ, ଘୋଡ଼ା, ଧନୁ ଧରି ବାହାରି ପଡୁଥାଏ । ଏଥର ବିଭୀଷଣ ଗଦାରେ ପିଟି ଇଂଦ୍ରଜିତର ରଥ ଚୂନା କରି ଦେବାରୁ, ଇଂଦ୍ରଜିତ ବିଭୀଷଣକୁ ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତି ମାରୁଥିଲା; ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାହା କାଟିଦେଲେ । ଇଂଦ୍ରଜିତ ରାଗିଯାଇ

ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଇ ଦେଲା । ବହୁତ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଶେଷକୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନୁରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ଯୋଡ଼ିଲେ । ସେ ଅସ୍ତ୍ର ଦେଖି ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଶୁଖିଗଲା । ଇନ୍ଦ୍ର ସେଥିରେ ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମାରିଥିଲେ । ତାକୁ ଅଟକାଇବ କିଏ? ରୁହୁଁ ରୁହୁଁ ଅସ୍ତ୍ରଟି ଯାଇ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତର ମୁଣ୍ଡଟି ଘେନି ତଳେ ପଡ଼ିଲା । ବାନରମାନେ 'ଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବୋଲି' ଶବ୍ଦ କଲେ । ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଦେବତାମାନେ ପୁଷ୍ପ ବୃଷ୍ଟି କଲେ । ଦୁଃଖ ହେଲା ଖାଲି ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କର । ଆଉ ସମସ୍ତେ ଖୁସି ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଶକ୍ତିଭେଦ

ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ମରିବା କଥା ଶୁଣି ରାବଣ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା । ମନ୍ଦୋଦରୀ ପ୍ରଭୃତି ରାଣୀମାନେ ଖୁବ କାନ୍ଦିଲେ । ରାବଣ ରାଗିଯାଇ ସୀତାଙ୍କୁ ହାଣିବାକୁ ବାହାରିଲା । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାକୁ ମନାକଲେ । ତା ପରେ ରାମଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳ କରିବା ପାଇଁ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ଦେଲା ।

ରାମ ସେଦିନ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ, ତା କେହି କେବେ ଦେଖି ନାଇ । ସେ ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାନରେ ବିଜୁଳିପରି ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ଘଣ୍ଟାକ ଭିତରେ ଅଠର ହଜାର ହାତୀ, ଚଉଦ ହଜାର ଘୋଡ଼ା, ଦଶ ହଜାର ରଥ, ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ସୈନ୍ୟ ରାମଙ୍କ ବାଣରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ଆଉ ସମସ୍ତେ ଭୟରେ ଲଙ୍କାକୁ ପଳାଇ ଗଲେ । ରାବଣ ଛଡ଼ା ଆଉ ଲଙ୍କାରେ ବଡ଼ ବୀର କେହି ନାଇ । ସେ ଏବେ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ଗୋଟାଇ ଏକାଠି କରି ନିଜେ ବାହାରିଲା । ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୀରମାନେ ରୁହୁଁ ରୁହୁଁ ମରି ପଡ଼ିଗଲେ; କିନ୍ତୁ ରାବଣ ଆଗରେ ସେ ଦିନ ବାନରମାନେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାଇ । ରାବଣର ବେଶି ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା, ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଭୀଷଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ । ବିଭୀଷଣଙ୍କୁ ଦେଖି ରାବଣ ବହୁତ ଗାଳି ଦେଲା । ତା ଉପରକୁ ବଜ୍ର ପରି ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତି ମାରିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାବଣକୁ ବହୁତ ଶର ମାରି ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲେ । ରାବଣ ଘୋର ରାଗିଯାଇ ବିଭୀଷଣକୁ ଛାଡ଼ି ଏବେ ସେ ଶକ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ମାରିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପଡ଼ିଗଲେ । ବାନରମାନେ ରାବଣର ବାଣରେ ଆଉ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପାଖେ ପଶି ପାରିଲେ ନାଇ । ସେଠାରୁ ରାମ ନିଜେ ଯାଇ, ସେହି ଶକ୍ତି ଓଟାରି କାଢ଼ିଲେ । ରାବଣ ସାଧ ଅନୁସାରେ ରାମଙ୍କୁ ବାଣ ମାରିଲା; କିନ୍ତୁ ରାମ ତାହା ମାନିଲେ ନାଇ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ରାମଙ୍କର ବୁକୁ ଫାଟି ଯାଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା ଖାତିର ନକରି ରାବଣକୁ ଆଗେ ଜବତ କଲେ । ରାବଣ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଲଙ୍କା ଭିତରକୁ ପଳାଇଲା । ରାବଣ ପଳାଇବାରୁ ରାମ ଆସି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଧରି କାନ୍ଦିଲେ । ସୁଷେଣ ବୈଦ୍ୟ ଆସି ରାମଙ୍କୁ ବୋଧ ଦେଲେ; କହିଲେ, "ଛାତି ଦୁକୁ ଦୁକୁ ହଉଚି, ଆଖି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଶୁଚି; ପ୍ରାଣ ଯାଇନାଇ । ହନୁମାନ ପୁଣି ଯାଇ ଔଷଧ ଆଣନ୍ତୁ ।" ସୁଷେଣ ହନୁମାନଙ୍କୁ ସବୁ ବତାଇ ଔଷଧ ଆଣିବାକୁ ପଠାଇଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହନୁମାନ ଯାଇ ପର୍ବତ ଘେନି ଆସି ହାଜର ହେଲେ । ସୁଷେଣ ଔଷଧ ବାଛି ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ନାକରେ ଦବାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପୁଣି ଉଠିଲେ ।

ରାମ ରାବଣକୁ ମାରିଲେ

ରାବଣ ପୁଣି ଆସି ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଇଲା । ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାର ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଚି, ଏତିକିବେଳେ ମଣିମୁକ୍ତାଲଗା ଗୋଟିଏ ରଥ ଚକ୍ ଚକ୍ ହୋଇ ଆକାଶରୁ ଖସିଲା । ରଥରେ ଛଅଟି ନେଳିଆ ଘୋଡ଼ା ଲାଗିଚନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେହରେ ସୁନାର ଅଳଙ୍କାର,

ବେଳରେ ମୋଡ଼ିମାଳ । ସେହି ରଥର ସାରଥି ମାତଳି ଆସି ହାତ ଯୋଡ଼ି ରାମଂକୁ କହିଲା, "ଇଂଦ୍ର ଆପଣଂକ ପାଇଁ ଏହି ରଥ, ଧନୁ, କବଚ, ଆଉ ଅସ୍ତ୍ରମାନ ପଠାଇଚଂତି । ଆପଣ ଏହି ରଥରେ ଚଢ଼ି ରାବଣକୁ ମାରଂତୁ ।" ରାମ ସେହି ରଥରେ ଚଢ଼ି ଯୁଦ୍ଧ କଲେ ।

ସେ ଯୁଦ୍ଧ କି ଭୟାନକ ! ରାବଣ ଥରେ ଇଂଦ୍ର ରଥର ପତାକା ଆଉ ଘୋଡ଼ା କାଟି, ଶର ମାରି ରାମଂକୁ ଅସ୍ଥିର କରିଦେଲା । ତା ପରେ ରାମଂକ ତେଜ ଦେଖି ତା ପ୍ରାଣ ଶୁଖିଗଲା । ଏଣେ ଦେବତା ଓ ଅସୁରମାନେ ସମସ୍ତେ ରାମ ରାବଣ ଯୁଦ୍ଧ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆକାଶରେ ଆସି ଜମା ହୋଇଗଲେ । ଅସୁର କହଂତି, 'ରାବଣର ଜୟ ହଉ, ଦେବତା କହଂତି, 'ରାମର ଜୟ ହଉ ।'

ରାବଣ ଗୋଟାଏ ଭାରି ତ୍ରିଶୂଳ ଧରି ରାମଂକୁ ଥରେ ମାରିଲା,ରାମ ତାକୁ କାଟି ବାଣ ମାରି ରାବଣକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଲେ । ରାବଣ ଆଉ ଧନୁ ଧରି ପାରିଲା ନାଇ । ରାମଂକର ଟିକିଏ ଦୟା ହେଲା । ଏତିକିବେଳେ ସାରଥି ରାବଣକୁ ରଥରେ ନେଇ ଲଂକା ଭିତରକୁ ପଳାଇଲା । ଲଂକାଭିତରେ ରାବଣ ଟିକିଏ ଦଂଭ ମାରିଲାରୁ ସାରଥିକି ଭାରି ଗାଳି ଦେଲା । ପୁଣି ତରତର ହୋଇ ରାମକୁ ନ ମାରି ଫେରିବ ନାଇ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ଯୁଦ୍ଧ ଥାନରେ ଆସି ରଥ ନେଇ ପହଂଚିଲା ।

ଏଇଥର ରାବଣର ଶେଷ ଯୁଦ୍ଧ; କିଂତୁ ରାବଣ ସହଜରେ ମରୁନାଇ । ଥରେ ରାମ ତାର ମୁଂଡପାକ କାଟି ଦଉଚଂତି, ପୁଣି ମୁଂଡ ସବୁ ଲାଗି ଯାଉଚି । ଏଇପରି ରାମ ଶହେ ଥର ତାର ମୁଂଡ କାଟିଲେ; ତଥାପି ସେ ମଲା ନାଇ । ମାତଳି ଏବେ ରାମଂକ କାନରେ କହିଲା, "ଆପଣ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ମାରଂତୁ, ନିଶ୍ଚୟ ରାବଣ ମରିବ ।" ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ରାମ ଅଗସ୍ତି ମୁନିଂକଠାରୁ ପାଇଥିଲେ । ଏପରି ଅସ୍ତ୍ର ଆଉ ଜଗତରେ ନାଇ । ସେ ଅସ୍ତ୍ର ଧନୁରେ ଯୋଡ଼ିଲାବେଳେ ପୃଥିବୀ ଥରହର ହୋଇ କଂପି ଉଠିଲା । ସେ ଅସ୍ତ୍ର ମାରିଲାକ୍ଷଣି, ତା ରାବଣର ବୁକୁ ଫୁଟାଇ ମାଟିରେ ଯାଇ ପଶିଗଲା । ଏଥର ରାବଣ ଆଉ ଉଠିଲା ନାଇ । ସେ ରଥ ଉପରେ ମରି ପଡ଼ିଗଲା । ରାମଂକ ଅସ୍ତ୍ର ପୁଣି ଆସି ତାଂକ ନିଜ ତୂଣୀରରେ ପଶିଗଲା ।

ରାବଣ ମରିବାରୁ ସମସ୍ତେ କେଡ଼େ ଖୁସି ହେଲେ, ବାନରମାନେ କେମିତି ଲଂଗୁଡ଼ ହଲାଇ ଡିଆଁଡେଇଁ କଲେ, ଦେବତାମାନେ କେମିତି ଦୁଂଦୁଭି ବଜାଇ ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି କଲେ, ତା ସବୁ କହିବା ଦରକାର ନାଇ । ଅବଶ୍ୟ ରାକ୍ଷସମାନେ ଭାରି କାଂଦିଲେ । ବିଭୀଷଣ ରାବଣଠାରୁ ଏତେ ଅପମାନ ପାଇଥିଲେ ସତ । ଏତେ ଅପମାନ ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଇ ତ । ସେ ମଧ୍ୟ ବିକଳ ହୋଇ କାଂଦି ପକାଇଲେ । ରାମ ତାହାଂକୁ ବହୁତ ବୁଝାଇ ଶାଂତ କଲେ ।

ଆହା ! ଲଂକାର ରାଣୀମାନେ କେଡ଼େ ବିକଳ ହୋଇ କାଂଦିଲେ । ସେ କାଂଦ ଶୁଣିଲେ ପଥର ବି ପାଣି ହୋଇଯିବ । ସେ ବିଚାରୀଙ୍କର କି ଦୋଷ ? ତାଂକ କାଂଦ ଶୁଣି କାହାର ଦୁଃଖ ନ ହବ ? ତାଂକୁ ସେତେବେଳେ କିଏ ବା ବୋଧ କରି ପାରିବ ? ତାହା ଦେଖି ରାମ କହିଲେ, "ବିଭୀଷଣ, ଏମାନଂକ ଦୁଃଖ ଆଉ ସହି ହଉ ନାଇ । ବେଗେ ରାବଣକୁ ପୋଡ଼ିବାର ଯୋଗାଡ଼ କର ।" ସେଠାରୁ ସମସ୍ତେ ମିଶି ରାବଣକୁ ପାଟ ପିଂଧାଇ, ସୁନା ପାଲିକିଂରେ ଶ୍ମଶାନକୁ ନେଇ ଗଲେ । ଘିଅ ଚଂଦନ କାଠ ଲଗାଇ ତା ଶବକୁ ଭାରି ଯାକ୍‌ଜମକ୍‌ରେ ପୋଡ଼ିଲେ । ତା ପରେ ରାମ ବିଭୀଷଣକୁ ଲଂକାରେ ରାଜା କରିଦେଲେ ।

———

ସୀତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର ଓ ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷା

ବିଚାରୀ ସୀତା ଏବେ ବି ସେହି କୋତର ଲୁଗାଖଣ୍ଡ ପିନ୍ଧି, ନ ଗାଧୋଇ ନ ପାଧୋଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଅଶୋକବନରେ ବସିଚନ୍ତି । ସେ ଏସବୁ କଥା କିଛି ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ହନୁମାନ ଯାଇ ପ୍ରଣାମ କରି ତାଙ୍କୁ ରାବଣ ମରିବା ଖବର ଶୁଣାଇଲେ । ବେଶି ଦୁଃଖ ହେଲେ ଯେପରି ଲୋକ ସ୍ତଂଭୀଭୂତ ହୋଇ ବସିଯାଏ, ବେଶି ସୁଖ ହେଲେ ବି ସେହିପରି ହୁଏ । ସୀତା ସେହିପରି କେତେବେଳ ଯାଏ ବସିଗଲେ । ତା ପରେ କହିଲେ, "ବାପା ହନୁମାନ, ମୋର କଣ ଅଛି, ତତେ କଣ ପୁରସ୍କାର ଦେବି ।"

ହନୁମାନର ପୁରସ୍କାର କି ଲୋଡ଼ା ? ସୀତା ସୁଖୀ ହେଲେ ତାର ଖୁବ୍ ହେଲା । ତେବେ ଗୋଟାଏ କଥା ତା ମନେ ହଉଥାଏ । ପାଖରେ ଥିବା ରାକ୍ଷସୀଗୁଡ଼ାକ ସୀତାଙ୍କୁ କଷ୍ଟଦବାର ସେ ଦେଖିଚି । ତା ମନ, ସୀତା କହିଲେ, ସେ ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ରାକ୍ଷସୀ ଗୁଡ଼ାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ମୋଡ଼ି ଦିଅନ୍ତା ! କିନ୍ତୁ ସୀତାଙ୍କ ଭିତରେ ତ ଦୟା ଭରିଚି । ସେ କହିଲେ, "ବାବୁ, ସେ କାମ କର ନା, ସେମାନେ ଗରିବ ଲୋକ । ରାବଣ ହୁକୁମରେ କାମ କରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କର କି ଦୋଷ ?"

ତା ପରେ ରାମଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ସୀତା ବାହାର ହେଲେ । ସେହିପରି କୋତର ହୋଇ, ରାମଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିବାକୁ ତାଙ୍କ ମନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଇ, ଭଲ ଲୁଗା ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ଏତେ ଦିନ ପରେ ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି, ସୀତାଙ୍କ ମନରେ କେତେ ସୁଖ ହୋଇଥିବ ! କିନ୍ତୁ ସେ ଆସିଲାକ୍ଷଣି ରାମ କହିଲେ, "ସୀତା, ତୁମେ ରାକ୍ଷସଙ୍କ ପାଖେ ଏତେଦିନ ଥିଲ । ତୁମେ ଆଉ ଆମ ପାଖେ ରହିବା ଠିକ୍ ହେବ କି ନାଇ, ତା କିଏ କହିବ ? ରାବଣ ଦୋଷ କରିଥିଲା, ମୁଁ ତାର ଦଣ୍ଡ ଦେଇଚି । ଏବେ ତୁମେ ଯୁଆଡ଼େ ଇଚ୍ଛା ସେଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଅ ।"

ସୀତା କେତେ ଦୁଃଖ ସହିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏ ଦୁଃଖ ସହି ପାରିଲେ ନାଇ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଫାଟିଗଲା । ସେ କହିଲେ, "ଆହା ଭାଗ୍ୟରେ ଯେବେ ଏଇଆ ଅଛି, ତେବେ ଆଉ ମୋର ବଞ୍ଚିକରି କାହିଁ କଣ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ତୁମେ ନିଆଁ ଜାଳିଦିଅ, ମୁଁ ସେଥିରେ ପଶି ପୋଡ଼ିଯାଏ ।"

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବା କରିବେ କଣ ? କଥା ତ ମାନିବାକୁ ହେବ । ସମସ୍ତେ ବକ୍‌ବକ କରି ଚାହିଁଚନ୍ତି, କାହାକୁ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶୁ ନାଇ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନିଆଁ ଜାଳି ଦେଲେ; ସୀତା ସେ ନିଆଁ ଭିତରକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ିଲେ ।

ଆହା ! ସଂସାରର ସବୁ ସୁଖ ଦେଲେ ବି ସୀତାଙ୍କ ଗୁଣର ପୁରସ୍କାର ହେବ ନାଇ । ଯାହାଙ୍କର ଦୁଃଖ ନହେବ ବୋଲି, ଏତେ ଲୋକ ମଲେ, ସେହି ସୀତାଙ୍କର ଶେଷରେ ଆଜି ଏଇ ଦଶା ହେଲା ! କିନ୍ତୁ କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ନିଆଁରେ ସୀତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ରୁମ ସୁଦ୍ଧା ପୋଡ଼ିଗଲା ନାଇ । ନିଜେ ଅଗ୍ନିଦେବତା ସୀତାଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ଉଠି ଆସିଲେ । ସମସ୍ତେ ଦେଖିଲେ; ସୀତାଙ୍କ ଦେହରେ ଅଳଙ୍କାର, ବେକରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମାଳ, ଦେହରେ ରଙ୍ଗଶାଢ଼ୀ ଜକ୍ ଜକ୍ ଦିଶୁଚି । ସେ ନିଜେ ସୂର୍ଯ୍ୟପରି ଉଜଳ ଦିଶୁଚନ୍ତି । ଅଗ୍ନି ସୀତାଙ୍କୁ ଆଣି ରାମଙ୍କ ହାତେ ଦେଇ କହିଲେ, "ସୀତାଙ୍କର କିଛି ଦୋଷ ନାଇ ।" ସେଠାରୁ ରାମ ଆନନ୍ଦରେ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଲେ ।

ଏଣେ ରାମ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଦେବତାମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦଶରଥ ବି

ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଆସିଥିଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦଶରଥଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଦଶରଥ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି କହିଲେ, "ବାବୁ, ସ୍ୱର୍ଗରେ ବଡ଼ସୁଖରେ ଅଛି; କିନ୍ତୁ କୈକେୟୀ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ, ମନ ବେଳେ ବେଳେ ଖାଣ୍ଟି ହୁଏ । ତମେ ଏତେ ଦିନ ବଣରେ ରହିଗଲ । ଶେଷରେ ରାବଣକୁ ମାରି ଦେବତାଙ୍କର ଉପକାର କଲ । ମୁଁ ବଡ଼ ଖୁସି ହେଲି । ଏବେ ଯାଇ, ସୁଖରେ ରାଜ୍ୟ କର ।" ରାମ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, 'ବାପା, କୈକେୟୀ ଭରତଙ୍କ ଉପରେ ଆଉ ରାଗ ନାଇ ।" ଦଶରଥ ହଁ କଲେ ଓ ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତାଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି କରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ସେଠାରୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଆସି କହିଲେ,'ରାମ, ଆମ୍ଭେମାନେ ତୁମ ଉପରେ ବଡ଼ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇଚୁ, ତୁମେ ବର ନଅ ।" ରାମ କହିଲେ, "ଯେବେ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେ, ତେବେ ଯେଉଁସବୁ ବାନର ମରିଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ଦିଅନ୍ତୁ; ସେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ବହୁତ ଫଳ ଓ ନଦୀରେ ବହୁତ ଜଳ ହଉ ।"

ଇନ୍ଦ୍ର ବର ଦେଲେ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତେ ନିଦରୁ ଉଠିଲା ପରି ପୁଣି ଉଠିଲେ । ତା ପରେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯିବାପାଇଁ ଓ ସୀତାଙ୍କୁ ବୋଧ ଦେବା-ପାଇ ରାମଙ୍କୁ କହି ଦେବତାମାନେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଥିଲା । ସମସ୍ତେ ସେ ରାତି ସେଇଠାରେ ରହିଲେ ।

ରାମ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ରଜା ହେଲେ

ଚଉଦ ବର୍ଷ ବନବାସ ସରି ଆସିଥିଲା । ଏବେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯିବାକୁ ହବ । ଏତିକବେଳେ ବିଭୀଷଣ ଆସି କହିଲେ, "ମୋର ଭାଇ ରାବଣ କୁବେରଙ୍କ ପୁଷ୍ପକରଥଟି ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲା । ସେ ରଥ ଏବେ ଆପଣଙ୍କର । ସେଥିରେ ଦିନକେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଯାଇ ପାରିବେ । ଆଉ ଦିନେ ଏଠାରେ ରହି ଯାଆନ୍ତୁ ।"

ରାମଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, "ବନ୍ଧୁ, ତମର ଉପକାର ସୁଝି ପାରିବି ନାଇ; ତୁମେ ଦୁଃଖ କରି ନାଇ । ମୁଁ ଆଉ ଦିନେ ରହି ପାରିବି ନାଇ । ଭାଇ ଭରତ, ମା କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ, ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମୋ ମନ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହଉଚି ।"

ସାରଥି ପୁଷ୍ପକରଥ ଆଣିଲା । ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୀତା ସେଥିରେ ବସି ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ମାଗିଲେ; କିନ୍ତୁ କେହି ବିଦାୟ ଦେଲେ ନାଇ । ସମସ୍ତେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସି ମା'ମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ଆସି ରଥରେ ବସିଲେ । ରଥ ସୁ, ସୁ, ଶବ୍ଦ କରି ଆକାଶରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ଉଡ଼ିଲା ।

ରାମ ବାଟରେ ସୀତାଙ୍କୁ ସବୁ ଦେଖାଇ ଆସୁଥାନ୍ତି । କିଷ୍କିନ୍ଧା ପଡ଼ିଲାରୁ ସୀତା କହିଲେ, ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଘର ମାଇପିମାନେ ଆମ ସଙ୍ଗେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଆନ୍ତେ ବୋଇଲେ ବଡ଼ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।" ରଥ ସେଇଠାରେ ରହିଲା । ତାପରେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଘର ମାଇପିମାନେ ପୁଷ୍ପକରଥରେ ଉଠିଲେ । ପୁଣି ରଥ ଅଯୋଧ୍ୟା ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଲା ।

ବାଟରେ ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତ, ପମ୍ପାସର, ଦଣ୍ଡକ-ବନ ସବୁ ଦେଖି ଦେଖି ଆସୁଥାନ୍ତି । କ୍ରମେ ଆସି ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସେଇଠାରେ ରାମଙ୍କ ବନବାସ ଚଉଦ ବର୍ଷ ପୂରିଲା ।

ରାମଙ୍କୁ ଦେଖି ଭରଦ୍ୱାଜ ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ; କହିଲେ, "ରାମ, ତୁମେ ବଣକୁ ଗଲାଦିନ ମୋର ଯେପରି ଦୁଃଖ ହଉଥିଲା, ଆଜି ସେହିପରି ସୁଖ

ହଉଚ । ତୁମେ ଏଠାରେ ଏହି ଆଶ୍ରମରେ ସମସ୍ତେ ଦିନେ ରହିଯାଅ; ଆଉ ତୁମର କଣ ଦରକାର କହ ?" ରାମ କହିଲେ, "ଆମେମାନେ ରହିବୁଁ । ଆପଣ ଏଇ ଅନୁଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ, ଅଯୋଧ୍ୟା ବାଟରେ ଯେତେ ଗଛ ଅଛି, ସେଥିରେ ମିଠା ଫଳ ଓ ବହୁତ ମହୁ ହେଉ ।" ମୁନିଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରେ ବଣଯାକ ଫଳ, ମହୁରେ ପୂରିଗଲା । ମାଙ୍କଡ଼ମାନେ ଖାଇବେ କେତେ ?

ରାମ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କୁ ପଚାରି ଅଯୋଧ୍ୟାର ଖବର ସବୁ ବୁଝିଲେ । ଜାଣିଲେ, ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସବୁ ମଙ୍ଗଳ । ତା ପରେ ହନୁମାନଙ୍କୁ ବେଗାବେଗି ଖବର ଦେବାପାଇଁ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ବାଟରେ ଶୃଙ୍ଗବେର ନଗର ରାଜା ଗୁହକଙ୍କୁ ଖବର ଦେଇ, ତାଙ୍କୁ ବାଟ ପଚାରି, ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯିବାପାଇଁ କହି-ଦେଲେ । ହନୁମାନ ମନୁଷ୍ୟ ବେଶ ଧରି ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଗଲା । ବାଟରେ ଗୁହକଙ୍କୁ ଖବର ଦେଇ ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ କୋଶେ ଦୂର ନନ୍ଦିଗ୍ରାମରେ ଭରତଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା ।

ଦେଖିଲା, ଭରତଙ୍କର ତପସ୍ୱୀ ପରି ବେଶ, ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା, ପିନ୍ଧା ବଲ୍‌କଲ । ସେ ଫଳ ମୂଳ ଖାଇ, ଥାନ୍ତି । ରାମଙ୍କର କଠଉ ଦୁଇଟିକୁ ସିଂହାସନରେ ଥୋଇ, ତାକୁ ପଚାରି ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ହନୁମାନଠାରୁ ରାମ ଆସିବା କଥା ଶୁଣି ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲେ । କେତେବେଳ ଉତ୍ତାରୁ ହନୁମାନଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ ଧରି କହିଲେ, "ତମେ ଦେବତା ନା ମନୁଷ୍ୟ ! ଆଜ ଯେଉଁ ଶୁଭ ଖବର ଦେଲ, ମୁଁ କଅଣ ଦେଇ ତୁମକୁ ଶୁଝାଇବି । ତମେ ଲକ୍ଷେ ଗୋରୁ ଆଉ ଶହେ ଖଣ୍ଡ ଗାଁ ନଅ ।"

ତା ପରେ ହନୁମାନ କୁଶ ଆସନରେ ବସି ଭରତଙ୍କୁ ସବୁ ଖବର ଶୁଣାଇ କହିଲା, "ରାମ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଅଛନ୍ତି । କାଲି ଆସିବେ ।"

ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ଘରକୁ ଘରକୁ ଏ ଖବର ବ୍ୟାପିଗଲା । ଆନନ୍ଦର ଚହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ଚଉଦ ବର୍ଷ ପରେ ରାମ ଫେରି ଆସୁଚନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ବାଟଘାଟ ପରିଷ୍କାର କରି, ପତାକା ଉଡ଼ାଇ, ବାଇଦ ବଜାଇ, ଘରଦ୍ୱାର ସଜାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ରାମଙ୍କୁ ଆଣିବାକୁ ଯିବାପାଇଁ ସମସ୍ତେ ବାହାରିଲେ । ସୁଆରିରେ ରାଣୀମାନେ ଚାଲିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପୁରୋହିତ, ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସେଙ୍ଗ ଭରତ ଚାଲିଲେ । ଭରତ ଗଲାବେଳେ ସେହି ରାମଙ୍କ କଠଉ ଦିଓଟି ମୁଣ୍ଡରେ ଧରିଥାନ୍ତି । ପୁଷ୍ପକରଥ ଦୂରରୁ ଦେଖାଗଲା । ସମସ୍ତେ 'ହେଇଟି ରାମ, ହେଇଟି ରାମ' ଶବ୍ଦରେ ଆକାଶ ଫଟାଇଦେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଦେଖା ହେଲା । ସାନମାନେ ବଡ଼ଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ବଡ଼ମାନେ ଆଶୀର୍ବାଦ କଲେ । ରାମ କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ, ସୁମିତ୍ରାଙ୍କୁ ଓ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭରତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ତା ପରେ, ଭରତ କଠଉ ଦିଓଟି ରାମଙ୍କ ଗୋଡରେ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ କହିଲେ, "ଭାଇ, ମତେ ଏ ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ଯାଇଥିଲ, ଏବେ ସେ ରାଜ୍ୟ ଫେରାଇ ନଅ । ତମ ରାଜ୍ୟ ଏବେ ଦଶଗୁଣ ବଢ଼ିଯାଇଛି ।"

ରାମ ଚଢ଼ି ଭରତ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କୁ ନେଇ ରଥରେ ବସାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସିଲେ । ଏବେ ରାମଙ୍କ ଅଭିଷେକ ହେବାର କଥା । ଚାରି ଆଡ଼ିକନ ବାନରମାନେ ଯାଇ ଚାରି ସମୁଦ୍ରରୁ ଓ ସବୁ ତୀର୍ଥରୁ ଜଳ ନେଇ ଆସିଲେ । ରାମ ସୀତା ଦୁହେଁ ସ୍ନାନ କରି ପୂର୍ବଦିନରୁ ଉପବାସରେ କୁଶ ମସିଣାରେ ଶୋଇ-ଥିଲେ । ଏବେ ସେମାନେ ସିଂହାସନରେ ବସିଲେ । ଭରତ ଛତା ଧରିଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୁଗ୍ରୀବ, ବିଭୀଷଣ ଚାମର ପକାଇଲେ । ପୁରୋହିତମାନେ ତୀର୍ଥ ଜଳରେ ରାମ ସୀତାଙ୍କୁ ଅଭିଷେକ କଲେ ।

ଅଭିଷେକ ବେଳେ ଇଂଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଦେବତାମାନେ କେତେ ହାର ଅଳଂକାର ସବୁ ରାମଂକୁ ଦେଲେ । ରାମ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଦାନ କଲେ । ସେ ଗୋଟିଏ ହୀରାର ହାର ସୀତାଂକ ବେକରେ ଲଂବାଇ ଦେଲେ, ସୀତା ସେ ହାରଟି ମୁଂଡେ ଲଗାଇ ରାମଂକୁ ଓ ହନୁମାନଂକୁ ଚାହିଁଲେ ଓ ରାମ କହିବାରୁ ସେ ହାରଟି ହନୁମାନ ବେକରେ ଲଂବାଇଦେଲେ । ଏହିପରି ଭାରି ଯାକ୍-ଜମକରେ ରାମଂକ ଅଭିଷେକ ଶେଷ ହେଲା । କେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ ହେଲା, କଏ କହିବ ? ଯେ ଯାହା ମାଗିଲା, ରାମ ତାକୁ ତା ଦେଲେ ।

ଉତ୍ତର କାଂଡ

ଅଭିଷେକ ପରେ ବଂଧୁ ବିଦାୟ

ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ବହୁତ ଋଷି, ବହୁତ ରାଜା ଆସିଥିଲେ । ପୁଣି ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ବାନରମାନେ, ବିଭୀଷଣ ଓ ରାକ୍ଷସମାନେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ସମସ୍ତେ କେତେଦିନ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ରହି ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । କେତେ ଦିନ ଉତ୍ତାରୁ ପୁଣି କେତେକ ଋଷି ରାମଂକ ସଂଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ରାମ ସେହି ଋଷିମାନଂକଠାରୁ କେତେ ଇତିହାସ ଶୁଣିଲେ, କେତେ ଉପଦେଶ ନେଲେ ।

ପୌଲସ୍ତ୍ୟଂକ ପୁଅ ବିଶ୍ରବା ଋଷି କୁବେରଂକର ବାପ । ସୁମାଳି ବୋଲି ଜଣେ ରାକ୍ଷସ ଥିଲା । ତା ଝିଅ କୈକଶୀ କୁବେରଂକ ପରି ପୁଅ ପାଇବ ବୋଲି ସୁମାଳି, କୈକଶୀକୁ ବିଶ୍ରବାଂକ ସଂଗେ ବିଭା କରାଇଲା । କୈକଶୀର ରାବଣ, କୁଂଭକର୍ଣ୍ଣ, ବିଭୀଷଣ ଏହି ତିନି ପୁଅ ହେଲେ । ସେମାନେ ତପସ୍ୟା କରି ବ୍ରାହ୍ମଣଂକ-ଠାରୁ ବର ପାଇଲେ । ରାବଣ କୁବେରଂକୁ ଜିଣିଲା, ଲଂକାକୁ ଜିଣି ସେଠାରେ ରାଜା ହେଲା; ତ୍ରିଭୁବନରେ ତାକୁ କେହି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ହନୁମାନ ପବନର ପୁଅ । ବାଳୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଂକ ପୁଅ । ସୁଗ୍ରୀବ ଇଂଦ୍ରଂକ ପୁଅ । ସେମାନେ କପରି ଜନ୍ମ ହେଲେ, ବାଳୀ କପରି ବଡ଼ ବୀର ହୋଇ ସମସ୍ତଂକୁ ଜିଣିଲା—ସବୁ ରାକ୍ଷସ ବାନରଂକ କଥା ଓ ଆଉ କେତେ ଇତିହାସ, ରାମ ଅଗସ୍ତ୍ୟ ଋଷିଂକଠାରୁ ଶୁଣିଲେ ।

କେତେ ଦିନ ପରେ ସବୁ ରାଜା ଓ ଋଷିମାନେ ବିଦା ହୋଇ ଗଲେ । ତା ପରେ ବାନର ଓ ରାକ୍ଷସମାନେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ଆପଣା ଦେଶକୁ ଗଲେ । ପୁଷ୍ପକରଥକୁ ରାମ କହିବାରୁ ସେ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ କୁବେରଂକ ପାଖକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲା । ରାମ ମହାସୁଖରେ ପ୍ରଜା ପାଳିଲେ । କଥାରେ ଅଛି 'ରାମରାଜ୍ୟ' । ସେତେବେଳେ ଦେଶରେ ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି ହଉ ନଥିଲା । ରାମଂକ ଧର୍ମ ହେତୁରୁ କେହି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମରୁ ନଥିଲେ । କେହି ବିଧବା ହଉ ନଥିଲେ ।

କେତେଦିନ ପରେ କୁବେର ପୁଣି ରାମଂକ ପାଖକୁ ପୁଷ୍ପକକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ପୁଷ୍ପକ ଆସି ସେହି କଥା କହିବାରୁ ରାମ କହିଲେ, "ଆଚ୍ଛା, କୁବେର ଯଦି ଅନୁଗ୍ରହ କରି ପଠାଇଦେଲେ, ମୋର କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ତୁମେ ଯାଅ, ମୁଁ ମନେ ପକାଇଲେ ଆସିବ । ପୁଷ୍ପକ ପୁଣି ଚାଲିଗଲା ।

ରାମ ସୀତାଂକୁ ବଣକୁ ଛାଡ଼ିଲେ

ରାମ ସୀତା ମହାସୁଖରେ ରାଜ୍ୟ ପାଳିଲେ । ପ୍ରଜାଂକର କାହିଁରେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଏଣେ ସୀତାଂକୁ ତ ରାମ ଭାରି ଭଲ ପାଆଂତି । ତାଂକୁ ନେଇ ସବୁବେଳେ

ବୁଲୁଥାଂନ୍ତି । ଦିନେ ରାମ ଜାଣିଲେ ସୀତାଂକର ଗର୍ଭ ହୋଇଛି । ତାଂକର ଭାରି ଆନଂଦ ହେଲା । ସେ ସୀତାଂକୁ ପଚାରିଲେ, "ତୁମର କଣ ମନ ହଉଛି ?" ସୀତା କହିଲେ, "ଋଷି ଆଶ୍ରମ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମୋର ମନ ହଉଛି ।" ରାମ କହିଲେ, "ଆଚ୍ଛା, କାଲି ତମକୁ ଋଷି ଆଶ୍ରମ ଦେଖାଇବି ।"

ସେଦିନ ଦିନ ଯାକ ମଂତ୍ରୀମାନଂକ ସଂଗେ ବସି ଆଳାପ କରୁଥିଲେ । ସବୁଠାରେ ରାମଂକର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଶଂସା ହଉଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହିଲେ । ଶେଷକୁ ରାମ ପଚାରିଲେ, "ପ୍ରଶଂସା ତ ହଉଛି; ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା ନିଂଦା ସବୁ ଥାଏ । ଯେବେ କିଛି ନିଂଦା କେହି ଶୁଣିଥାଏ, ତାହା କେହି କହିଲେ ମୋର ବଡ଼ ଭଲ ହୁଅଂତା । ମୁଁ ଆପଣାକୁ ସୁଧାରି ପାରଂତି । କେହି କିଛି ଭୟ କରନାଇ । ମତେ ମନ ଖୋଲି ସଫା କଥା କହ ।"

ସେଠାରେ ଭଦ୍ର ବୋଲି ଜଣେ ଥିଲେ । ସେ କହିଲେ, "ଆପଣଂକର ସମସ୍ତେ ସବୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଚଂତି; କିଂତୁ କେହି କେହି କହୁଚଂତି, 'ରାମଚଂଦ୍ର ଯେବେ ଏତେ କାଳ ରାକ୍ଷସଘରେ ରହିଲା ପରେ ସୀତାଂକୁ ଆଣି ରଖିଲେ, ତେବେ ଆଉ ଲୋକେ ଏପରି ନ କରିବେ କାହିଁକି ?" ରାମ ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତଂକୁ ପଚାରିଲେ । ସମସ୍ତେ ସେହି କଥା ସତ ବୋଲି କହିଲେ । ରାମ ସେଦିନ ସଭାରୁ ଯାଇ ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକୁ ଡାକି ସବୁ କଥା ବୁଝାଇ କହିଲେ । ସେ କହିଲେ, "ମୁଁ ସୀତାଂକୁ ଭଲ ବୋଲି ଜାଣେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ଆଗରେ ନିଜେ ଅଗ୍ନି ତାଂକୁ ଆଣି ଲଂକାରେ ମତେ ଦେଲାରୁ ମୁଁ ତାଂକୁ ଘରକୁ ଆଣିଛି; କିଂତୁ ଆମେ ରାଜା । ପ୍ରଜାମାନଂକ ସଂତୋଷ ଆମର ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଆମର ଜୀବନ ପ୍ରଜାଂକ ପାଇଁ । ପ୍ରଜାଂକ ଅସଂତୋଷରେ ଆଉ ସୀତାଂକୁ ରଖିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସେ ଋଷି-ଆଶ୍ରମ ଦେଖିବେ ବୋଲି ମତେ କହୁଥିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେ ବାହାନାରେ ତାଂକୁ କାଲି ନେଇ ଗଂଗା ଆର ପାଖେ ବାଲ୍ମୀକିଂକ ଆଶ୍ରମରେ ଛାଡ଼ି ଦିଅଂତୁ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋର ଭାଇ—ମୋର ପ୍ରାଣ । ମୋର ଏ କଥାରେ ଆପତ୍ତି କର ନାଇ ।"

ଭାଇମାନେ ତଳକୁ ମୁଂଡ ପୋତି ଦେଲେ । ଆଉ ଉପାୟ କଣ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମନେ ମନେ ଭାରି ବିକଳ ହେଲେ । ସକାଳୁ ସୁମଂତ୍ରଂକୁ ଡାକି, ରଥ ସଜାଡ଼ି, ରାମଂକୁ ଆଉ ଥରେ ପଚାରି ସୀତାଂକୁ ଆସି ଋଷି-ଆଶ୍ରମ ଦେଖିଯିବା ପାଇଁ ଡାକିଲେ । ସୀତା ଋଷିପତ୍ନୀମାନଂକୁ ଦେବେ ବୋଲି କେତେ ଲୁଗା କେତେ ଅଳଂକାର ବାଂଧି ଆନଂଦରେ ବାହାରିଲେ । ବାଟରେ ସୀତାଂକୁ କପରି କପରି ଲାଗିଲା । ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକୁ କେତେ କଥା ପଚାରିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଂକୁ କିଛି କହୁ ନଥାଂନ୍ତି । ଗଂଗା କୂଳ ହୋଇଯିବାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କାଂଦି ପକାଇଲେ । 'କାହିଁକି କାଂଦୁଚ' ବୋଲି ସୀତା ବଡ଼ ବିକଳ ହୋଇ ପଚାରିଲେ ।' ଏ ମଧ୍ୟରେ ନାଉରୀ ନାଆ ଘେନି ଆସି ପହଂଚିଗଲା । ସୀତାଂକୁ ଧରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାଆରେ ଆର ପାଖକୁ ଗଲେ ।

ଗଂଗା ଆର କୂଳେ ସୀତାଂକୁ ରଖିଦେଇ, କଣ କହିବେ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ନାଇ । ଖାଲି କାଂଦିଲେ । ସୀତା ବହୁତ ବିକଳ ହୋଇ ପଚାରୁଥାଂନ୍ତି । ଶେଷକୁ ତାଂକୁ ସବୁ କଥା କହିଲେ । କହିଲେ, "ରାମଂକର ତୁମଠାରେ କିଛି କଳ୍ପନା ନାଇ । ଖାଲି ରାଜ୍ୟଲୋକଂକ ପାଇଁ ସେ ଏହା କଲେ ।"

ସୀତା ଏ କଥା ଶୁଣି, ଗଛ କାଟିଲା ପରି ପଡ଼ି ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇଗଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାଂକୁ ଛିଂଚି ଛିଂଚି କରି ଉଠାଇଲେ । ତାପରେ ସୀତା କହିଲେ, "ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ତମେ କିଛି ଦୁଃଖ କରନାଇ, ତମେ ବଡ଼ଭାଇଂକ

ଆଜ୍ଞା ପାଳନ କରି ଠିକ୍ କରିଚ । ଦୁଃଖ ପାଇବାକୁ ବିଧାତା ମତେ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲା । ମୁଁ ତ ଖୁସିରେ ରାମଂକ ସଂଗେ ବଣରେ ରହିବାକୁ ଯାଇଥିଲି । ବଣରେ ରହିବାକୁ ମୋର ଦୁଃଖ ନାଇ; କିଂତୁ ଏବେ କାହାକୁ କଣ କହିବି ? ମୋର ନିଜପାଇଁ ଦୁଃଖ ନୁହେ । ମୁଁ ଏଇ-କ୍ଷଣି ମରିଯାଂତି; କିଂତୁ ମୋ ପେଟରେ ପିଲା ଅଛି, ତାକୁ ମାରିବି କପରି ? ହଉ, ବିଧାତାର ଏଇ ବିଚାର ଥିଲା । ଯାଅ ରାମଂକୁ କହିବ, ସେ ମାଆମାନଂକ କଥା ବୁଝିବେ । ଭାଇମାନଂକୁ ଭଲ କରି ପାଳୁଥିବେ । ମୋର ତାଂକ-ଠାରେ କିଛି ଦୁଃଖ ନାଇ । ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଯା ଥିଲା, ତା ମୁଁ ଭୋଗ କରିବି ।"

ଏହା କହି ସୀତା କାଂଦିଲେ । ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବାଲ୍ମୀକଂକ ଆଶ୍ରମକୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଇ, ତାଂକଠାରୁ ବିଦାୟ ହେଲେ । ରଥ ଦିଶୁଥିବା ଯାଏ ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ସୁମଂତ୍ର ପଛକୁ ବୁଲି ବୁଲି ସୀତାଂକୁ ଚାହୁଁଥାଂତି । ସୀତା ବରାବର ରଥକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଂତି ।

ରଥ ଚାଲି ଯିବାରୁ ସୀତା ଅଜ୍ଞାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ । କେତେବେଳ ଉତାରୁ ପୁଣି ଉଠି ବାହୁନି କାଂଦିଲେ । ଋଷି ପିଲାମାନେ ସେ କାଂଦ ଶୁଣି ଆସି ଦେଖି ବାଲ୍ମୀକଂକ ଖବର ଦେଲେ, "କିଏ ଜଣେ ବଡ଼ ଘରର ଝିଅ ବଣରେ ପଡ଼ି କାଂଦୁଚି ।" ବାଲ୍ମୀକ ଧ୍ୟାନରେ ସବୁ ଜାଣି ପାରିଲେ । ସେଠାରୁ ସୀତାଂକ ପାଖକୁ ଆସି କହିଲେ, 'ମୋ ମା, ମୁଁ ଧ୍ୟାନରେ ସବୁ ଜାଣିଚି । ତୋର କିଛି ଦୋଷ ନାଇ; ତଥାପି ରାମ ତତେ ଛାଡ଼ିଚଂତି । ତୁ ମୋ ଆଶ୍ରମକୁ ଆ । ମୋ ଝିଅ ପରି ସେଠାରେ ରହିବୁ । କାଂଦ ନା ।"

ସୀତା ବାଲ୍ମୀକଂକ ପଛେ ପଛେ ତାଂକ ଆଶ୍ରମକୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ବାଲ୍ମୀକ ଋଷିପତ୍ନୀମାନଂକୁ ଡାକି ସୀତାଂକୁ ଝିଅ ପରି ଆଦର କରିବାପାଇଁ କହିଲେ । ସମସ୍ତେ ମହା ଆଦରରେ ସୀତାଂକୁ ନେଇ, କାନରେ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଇ, ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ରଖିଲେ ।

ଲବଣ ବଧ ଓ ମଥୁରା ସ୍ଥାପନ

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଆସି ରାମଂକୁ ଏହି ଦୁଃଖର ଖବର କହିଲେ ଓ ଦୁଃଖ ନ କରିବା ପାଇଁ ରାମଂକୁ ବହୁତ ବୁଝାଇଲେ । ରାମ ଦଂଭ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂକ ସଂଗେ ବହୁତ ପୁରାଣ, ଇତିହାସ ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ।

ପରେ ଦିନେ ଋଷିମାନେ ଆସି କହିଲେ, "ଯମୁନା କୂଳରେ ଲବଣ ରାକ୍ଷସ ବଡ଼ ଉପଦ୍ରବ କରୁଚି । ଆପଣ ତାକୁ ମାରି ଋଷିମାନଂକୁ ରକ୍ଷା କରଂତୁ ।" ରାମ ଏହା ଶୁଣି, ନିଜେ ଋଷିମାନଂକୁ ରକ୍ଷା କରିବେ ବୋଲି କଥାଦେଇ ଭରତଂକୁ ଚାହିଁଲେ । ଭରତ ଯିବା ପାଇଁ ବାହାରିଥିଲେ; ଶତ୍ରୁଘ୍ନ କହିଲେ, "ଭାଇ ଭରତ ଚଉଦ ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟ ବୁଝିଚଂତି, ମୁଁ ଆଜଯାଏଁ ଆପଣଂକ ପାଇଁ କିଛି କରି ନାଇ । ଲବଣକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ମତେ ପଠାଂତୁ ।" ରାମ 'ହଁ' କଲେ ଓ କହିଲେ, "ଯେ ଲବଣକୁ ମାରିବ, ସେ ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ହୋଇ ଶାସନ କରିବ ।"

ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକର ଏବେ ଭାରିଲେଣି ପଡ଼ିଲା । ବଡ଼ ଭାଇ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ସାନଭାଇ ରାଜା ହେବ କପରି ? ପୁଣି ରାମଂକୁ ଛାଡ଼ି ସେ ବା ଏତେ ଦୂରରେ ଯାଇଁ ରହିବେ କପରି ? ରାମ ବହୁତ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଶତ୍ରୁଘ୍ନଂକୁ ମଂଗାଇଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସୈନ୍ୟ ସାମଂତ ଘେନି ଲବଣକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲେ ।

ବାଟରେ ଗଲାବେଳେ ବାଲ୍ମୀକଂକ ଆଶ୍ରମରେ ରାତିଏ ରହିଲେ । ସେ ରାତିରେ ସୀତା ଯୋଡ଼ିଏ ଯାଆଁଳା ପୁଅ ଜନ୍ମ କଲେ । ବାଲ୍ମୀକ ଖବର ପାଇ,

ସେହିକ୍ଷଣି ଯାଇ ତାଙ୍କର ଜାତକର୍ମ ପ୍ରଭୃତି କରି, କୁଶ ଲବ ବୋଲି ତାଙ୍କର ନାମ ଦେଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଏ ସବୁ କଥା ଜାଣିଲେ କି ନାଇ କିଏ କହିବ ? ଏ କଥା ତାଙ୍କୁ କେହି କହି ନାହାଁନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟ କାହାକୁ କିଛି କହିଲେ ନାଇ ।

ଆରଦିନ ସକାଳୁ ବାଲ୍ମୀକି ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ି ସେ ଲବଣ ଦେଶ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ । ସେଠାରେ ଲବଣକୁ ମାରି ମଥୁରା ବୋଲି ରାଜ୍ୟ ବସାଇ, ବାର ବର୍ଷ ସେ ରାଜ୍ୟକୁ ପାଳିଲେ । ରାମଙ୍କୁ ଏତେ କାଳ ନ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନ ଆଉ ଥୟ ହେଲା ନାଇ । ପୁଣି ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରିଲା ବେଳେ ବାଟରେ ଆସି ରାତିରେ ସେଇ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ରହିଲେ ।

ଏଣେ ବାଲ୍ମୀକି ଯୋଗବଳରେ ରାମଙ୍କର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଆଗରେ ଦେଖିଲା ପରି ଜାଣୁଥିଲେ । ସେ ରାମାୟଣ କାବ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଆଉ କାବ୍ୟ ନଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ରାମାୟଣକୁ "ଆଦି କାବ୍ୟ" ଓ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ "ଆଦି କବି" କୁହାଯାଏ ।

ବାଲ୍ମୀକି ସେ କାବ୍ୟଟି କୁଶ ଲବଙ୍କୁ ଶିଖାଇ ବୋଲାଉ ଥାଆନ୍ତି । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଓ ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତମାନେ ସେଇ ରାତିରେ ସୁନ୍ଦର ରାମାୟଣ ଗୀତ ଶୁଣିଲେ । ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଶୁଣିଲା ବେଳେ କାନ୍ଦି ପକାଉ ଥାଆନ୍ତି; କିଙ୍କୁ କିଏ ବୋଲୁଛି, ସ୍ୱର କାହୁଁ ବାହାରୁଛି, କେହି କିଛି ଜାଣି ପାରିଲେ ନାଇ । ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିବାରୁ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଖାଲି କହିଲେ; "ଏ ତ ସବୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ଏ ଆଶ୍ରମରେ ବହୁତ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ଅଛି ।" ଏହା କହି ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇ ଦେଲେ ।

ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଆସି ଆଉ ରାମଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଯିବେ ନାଇ ବୋଲି ବହୁତ ଅଳି କଲେ ! ରାମ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ପୁଣି ପଠାଇ ଦେଲେ, କହିଲେ, "ବାବୁ, ମଝିରେ ମଝିରେ ଥରକେ ଆସୁଥିବ । ବରାବର ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଏଠାରେ ରହିବା ଧର୍ମ ନୁହେଁ ।"

ଅଶ୍ୱମେଧରେ କୁଶ ଲବଙ୍କର ରାମାୟଣ ଗାନ

ରାମ ଦିନେ ଭରତ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ନେଇ ଗୋଷ୍ଠୀଏ ରାଜସୂୟ ଯାଗ କରିବେ ବୋଲି, ବିଚାର କଲେ । ଭରତ କହିଲେ, "ରାଜସୂୟ ଯାଗରେ ରାଜାମାନଙ୍କର ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା ନେଇ କଳି ଲାଗେ । ସବୁ ରାଜା ତ ଆମ ଅଧୀନରେ ସୁଖରେ ଅଛନ୍ତି । ଆମେ କାହିଁକି ରାଜସୂୟ ଯାଗ କରିବା ?" ରାମଙ୍କୁ ସେ କଥା ଖୁବ୍ ସୁଖ ଲାଗିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେଠାରୁ କହିଲେ, "ଅଶ୍ୱମେଧ ବଡ଼ ଭଲ ଯାଗ । ସେଥିରେ ବହୁତ ଧର୍ମ ହୁଏ । ସେହି ଯାଗ ତେବେ କରନ୍ତୁ ।" ରାମ ସେ କଥା ପସନ୍ଦ କଲେ । ବଶିଷ୍ଠ, ଯାବାଳି, ବାମଦେବ, କଶ୍ୟପ ପ୍ରଭୃତି ଋଷିମାନଙ୍କୁ ଡାକି ପଚାରିଲେ । ସେମାନେ ବି ପସନ୍ଦ କଲେ । ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗ କରିବାର ଠିକ୍ ହେଲା ।

ଗୋମତୀ ନଦୀକୂଳେ ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞ କରିବାର ଜାଗା ଠିକ୍ ହେଲା । ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ବାନରମାନେ, ବିଭୀଷଣ ଓ ରାକ୍ଷସମାନେ ଡକା ହୋଇ ଆସିଲେ । କେତେ ମୁନି, ଋଷି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ରାଜା ଆସି ଜମା ହେଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟାରୁ ରାଣୀମାନେ ଓ ପ୍ରଜାମାନେ ଯାଇ ମଧ୍ୟ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ବିଭୀଷଣ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ନେଇ ମୁନି ଋଷିଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ରହିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ବାନରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ପରଷିବା କାମ ନେଲେ । ଏହିପରି ଆଉ ଆଉମାନେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବାଣ୍ଟି ନେଲେ ।

ଭାର୍ଯା ନ ଥିଲେ ଯାଗ କାର୍ଯ ହୁଏ ନାଇ । ସେଥି-ପାଇଁ ଋଷିମାନଂକ ସଂଗେ ବିଚାର କରି ରାମ ସୁନାରେ ସୀତାଂକର ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିମା ତିଆରି କରାଇଲେ । ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ଘୋଡ଼ାଂକୁ ମଂତ୍ର କରି ଛାଡ଼ି ଦେଲେ । ଯଜ୍ଞ କାମ ଲାଗିଗଲା ।

ମୁନି ଋଷିମାନଂକ ଭିତରେ ବାଲ୍ମୀକି ଆସିଥିଲେ । ତାଂକ ସଂଗେ କୁଶ ଲବ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ମୁନି ସେ ଦୁହିଁଂକୁ କହିଥାଂନ୍ତି, "ତୁଂଭେମାନେ ପ୍ରତିଦିନ କୋଡ଼ିଏ ଅଧ୍ୟାୟ ରାମାୟଣ ସ୍ୱରଧରି ଗାଇବ । ରାଜା କହିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଂକ ଆଗେ ଆନଂଦରେ ଗାଇବ; କିଂତୁ କାହାରିଠାରୁ କିଛି ଟଂକା ପଇସା ଧନରତ୍ନ ନବ ନାଇ । ବନବାସୀ ମୁନିମାନେ ଟଂକା ପଇସା, ଧନରତ୍ନ ନିଅଂନ୍ତି ନାଇ ।"

କୁଶ ଲବ ରାମାୟଣ ଗାଇଲେ । ସମସ୍ତେ ଶୁଣି, ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ସମସ୍ତେ କହୁଥାଂନ୍ତି, 'ଆହା ! ଏ ପିଲା ଦୁଓଟି ବରାବର ରାମଂକ ପରି ଦିଶୁଚଂନ୍ତି । ଜଟା ବଲ୍‌କଲ ନ ଥିଲେ, କେହି ଋଷି ବୋଲି କହଂନ୍ତେ ନାଇ ।'

ଏଣେ ରାମ ସେ ଗୀତ ଶୁଣିଲେ । ଭାରି ଖୁସି ହୋଇ ପିଲାମାନଂକୁ ଅଠର ହଜାର ମୋହର ଦେବାପାଇଁ ଯାଚିଲେ । ପିଲାମାନେ କହିଲେ, "ଆମେମାନେ ବଣରେ ଥାଉଁ । ଟଂକା, ସୁନା ଆମମାନଂକର କଣ ହେବ ? ଆପଣଂକର ଯେବେ ଇଚ୍ଛା, ଫୁରୁସତ ବେଳେ କହିଲେ ଆମେ ସବୁ ରାମାୟଣଯାକ ଶୁଣାଇବୁ; କିଂତୁ ଟଂକା ପଇସା ନବୁ ନାଇ ।"

ସୀତାଂକ ପାତାଳ ପ୍ରବେଶ

ରାମ ଫୁରୁସତ ବେଳେ ଡକାଇ ସମସ୍ତଂକ ଆଗେ ରାମଂକ ଜନ୍ମଠାରୁ ଅଶ୍ୱମେଧ ପର୍ଯଂନ୍ତ ସବୁ ରାମାୟଣ ଚରିତଯାକ କୁଶ ଲବଂକଠାରୁ ଶୁଣିଲେ । ପରେ ସେ କୁଶ ଲବଂକୁ ଆପଣା ପୁଅ ବୋଲି ଚିହ୍ନିପାରି, ବାଲ୍ମୀକିଂକୁ ଡାକି କହିଲେ, "ଆପଣ ସୀତାଂକୁ ଆଶ୍ରମରେ ରଖିଚଂନ୍ତି । ତାଂକୁ ଅଣାଂନ୍ତୁ । ମୁଁ ତାଂକୁ ପବିତ୍ର ବୋଲି ଜାଣେ; କିଂତୁ ପ୍ରଜାଂକ ଚିହ୍ନିବା ପାଇଁ ସେ ଯେପରି ଲଂକାରେ କରିଥିଲେ, ସେହିପରି ପୁଣି ଏଠାରେ ଥରେ ଶପଥ କରଂନ୍ତୁ ।"

ବାଲ୍ମୀକି ଏହା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସି ହେଲେ । ସେ ସୀତାଂକୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ବହୁତ କଥା କହିଗଲେ । ସେ କହିଲେ, "ମୁ କହୁଛି ସୀତାଂକର କିଛି ଦୋଷ ନାଇ । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କରି କହୁଚି, ସୀତାଂକର ଯଦି ଟିକିଏ ଦୋଷ ଥିବ, ତେବେ ମୋର ଏତେ ତପସ୍ୟାର ଫଳ ନଷ୍ଟ ହେବ ।"

ଯା ହେଉ ଆଉ ଦିନ ସୀତା ଆସି ଶପଥ କରିବାର ଠିକ୍ ହେଲା । ବାଲ୍ମୀକି ସୀତାଂକୁ ଅଣାଇଲେ । ମୁନି, ଋଷି, ରାଜାମାନେ ବସିଚଂନ୍ତି, ଅଯୋଧ୍ୟାର ଲୋକେ ଜମା ହୋଇଚଂନ୍ତି । ସୀତାଂକ ଶପଥ ଦେଖିବେ ବୋଲି ଦେବତାମାନେ ଆକାଶରେ ଆସି ରୁଂଣ୍ଡ ହେଲେଣି । ସୀତା ଜଟା ଲଂବାଇ, ବଲ୍‌କଲ ପିଂନ୍ଧି ସମସ୍ତଂକ ଭିତରେ ଆସି ଠିଆ ହୋଇ କହିଲେ, 'ହେ ଦେବତାମାନେ, ମୁଁ ରାମଂକ ଛଡ଼ା କେବେ ଆଉ କାହାକୁ ଜାଣେ ନାଇ । ଏ କଥା ଯେବେ ସତ୍ୟ, ତେବେ ଏହି ପୃଥିବୀ ଗର୍ଭରେ ମତେ ସ୍ଥାନ ମିଳୁ । ହେ ପୃଥିବି ! ଯେବେ ମୋ କଥା ସତ, ତେବେ ତମ ଗର୍ଭରେ ମତେ ସ୍ଥାନ ଦିଅ ।"

ସୀତା ଏହି କଥା ପାଟି କରି ଥରକୁଥର କହିଲେ । ହୁଡ଼ୁଁ ହୁଡ଼ୁଁ ଭୁଇଁ ଦୁଇଭାଗ ହୋଇଗଲା । ପୃଥିବୀଦେବୀ ଗୋଟିଏ ରତ୍ନ ସିଂହାସନରେ ବସି ଉଠିଲେ । ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଚାହିଁଚଂନ୍ତି । କାହାରି ମୁହଁରୁ କଥା ବାହାରୁ ନାଇ । ପୃଥିବୀଦେବୀ ସୀତାଂକୁ କୋଳରେ ଧରି ତଳକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଭୂଇଁ ମିଶିଯାଇ ଯେପରି ଥିଲା ପୁଣି ସେହିପରି ହୋଇଗଲା । ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ମୁନି ଋଷି ଯେ ଥିଲେ, ସମସ୍ତେ ସୀତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କଲେ । ରାମ କିନ୍ତୁ ଆଉ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାକୁ କଷ୍ଟ ଦେବେ ବୋଲି ରାଗି ଉଠିଲେ । ବ୍ରହ୍ମା ସେଠାରୁ ନିଜେ ଆସି ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଥଣ୍ଡା କରିଦେଲେ ।

କେତେଦିନ ପରେ କ୍ରମେ କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ, ସୁମିତ୍ରା ଦେହ ଛାଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ବିଧି ଅନୁସାରେ ହୋଇଗଲା ।

ସମସ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ

ଏ ମଧ୍ୟରେ କୈକେୟରାଜ ଯୁଧାଜିତ୍ ମନୁଷ୍ୟ ପଠାଇବାରୁ ରାମ ଭରତଙ୍କୁ ପଠାଇ ଗନ୍ଧର୍ବ ଦେଶ ଜିଣି ସେଠାରେ ଭରତଙ୍କ ପୁଅ ତକ୍ଷ ଓ ପୁଷ୍କଳଙ୍କୁ ତକ୍ଷଶୀଳା ଓ ପୁଷ୍କଳା ବତୀରେ ରାଜା କରାଇ ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ପୁଅ ଅଙ୍ଗଦ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ଦେଶ ବାଣ୍ଟି ସେଠାରେ ରାଜା କରାଇଲେ ।

କେତେ ଦିନ ପରେ କାଳ ଆସି ଋଷିରୂପେ ରାମଙ୍କୁ ଭେଟି ଏକୁଟିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ କହିଲେ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଦୁଆରେ ଜଗାଇ ଦେଇ କାଳଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାକୁ ଭିତରକୁ ଗଲେ । ଗଲାବେଳେ କହି ଦେଇ ଗଲେ, "ଯଦି କେହି ଭିତରକୁ ଯାଏ, ତାର ମୁଣ୍ଡକାଟ ହେବ ।"

ଦୁର୍ବାସା ବୋଲି ଜଣେ ରାଗୀ ଋଷି ଥିଲେ । ସେ ସେତିକିବେଳକୁ କାହୁଁ ଆସି ପହଞ୍ଚି, ରାମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବେ ବୋଲି କହିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବହୁତ ବୁଝାଇ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଉଛୁର କରିବାକୁ କହିଲେ । ଦୁର୍ବାସା କି ମାନିବା ଜନ୍ତୁ ? ସେ ରାଗହୋଇ ଶାପ ଦେବେ ବୋଲି ବାହାରିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଦେଖିଲେ ଶାପରେ ସବୁ ନଷ୍ଟ କରିବାଠାରୁ ନିଜେ ମରିବା ଭଲ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମଙ୍କୁ ଯାଇ ଖବର ଦେଲେ । ଦୁର୍ବାସା ଖାଇବାକୁ ମାଗିଲେ । ଖାଇସାରି ଏତିକିଟାଏ ମାତ୍ର, ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ରାମ ଏବେ କରନ୍ତେ କଣ ? ମୌନ ହୋଇ ବସିଲେ । କିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଧର୍ମ ସହିବେ କିପରି ? ସେ କହିଲେ, "ଭାଇ; ଧର୍ମ ରଖି, ମୋର ମୁଣ୍ଡକାଟ କର ।"

ରାମଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ସେ କିଛି ଠିକ କରି ନ ପାରି ବଡ଼ ବିକଳ ହେଲେ । ପଛକୁ ବଶିଷ୍ଠ ଆସି ବୁଝାଇ କହିଲେ, "ମହାରାଜ ! ଧର୍ମ ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ମାରିବା ଆପଣଙ୍କର ଉଚିତ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଯାହା କହୁଚନ୍ତି ଠିକ୍ କହୁଚନ୍ତି । ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକର ମାରିବା ଯାହା, ଛାଡ଼ିଦବା ସେଇଆ । ଆପଣ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ ।"

ରାମ ଆଉ କରନ୍ତେ କଣ ? ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଚାଲିଯିବାକୁ କହିଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେଇଠାରୁ ଆଉ ଘରକୁ ନ ଯାଇ ଲମ୍ବେ ଲମ୍ବେ ସରଯୂକୂଳକୁ ଯାଇ, ସେଠାରେ ନିଃଶ୍ୱାସ ରୋଧ କରି ତପସ୍ୟାରେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ।

କେତେଦିନ ପରେ ରାମ ଭରତଙ୍କୁ ରାଜା କରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବି ବୋଲି କହିଲେ । ଭରତଙ୍କର ରାଜ୍ୟ କଣ ହେବ ? ରାମ ତାଙ୍କର ସବୁ । ସେ କହିଲେ, "ଭାଇ, ମତେ ଏ କଥା କହନାହିଁ । ମୁଁ ତମ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଯିବି ।" ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରାମ ଭରତଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଚାର କରି, ରାଜ୍ୟକୁ ଦୁଇ ଭାଗ କରି, କୁଶାବତୀରେ କୁଶ, ଶ୍ରାବସ୍ତିରେ ଲବକୁ ରାଜା କରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯିବାପାଇଁ ତିଆରି ହେଲେ ।

ଶତ୍ରୁଘ୍ନଙ୍କ ପାଖକୁ ଖବର ଗଲା । ସେ ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ମଥୁରା ରାଜ୍ୟକୁ ଦୁଇ ଭାଗ କରି ନିଜର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ସୁବାହୁ ଓ ଶତ୍ରୁଘାତିଙ୍କୁ ସେଥିରେ ରାଜା କରି ଦେଇ, ରାମଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ ।

ଅଯୋଧ୍ୟାର ଲୋକେ ଏ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ରାମଙ୍କ ସଂଗେ ସଂଗେ ଯିବାପାଇଁ ବାହାରିଲେ । ରାମ ତାହାଙ୍କୁ ମନା କରି ରଖାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ରହୁଁ ରହୁଁ ବାନରମାନଙ୍କୁ ଧରି ସୁଗ୍ରୀବ ଓ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ଧରି ବିଭୀଷଣ ତାହୁଁ ଆସି ପହଂଚିଲେ ।

ବହୁତ ବୁଝାଇବାରେ ବିଭୀଷଣ, ହନୁମାନ, ଜାଂବବାନ, ମୈଂଦ ଓ ଦ୍ୱିବିଂଦ ଏହି ପାଂଚ ଜଣ ରାମଙ୍କ କଥା ମାନି ରହିଲେ । ସୁଗ୍ରୀବ ଅଂଗଦକୁ ରାଜ୍ୟ ଦେଇ ସାରି ଆସିଥିଲେ ।

ଏବେ ରାମ, ସବୁ ଭାଇ, ଅଯୋଧ୍ୟା ଲୋକ,ବାନର ଓ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଚାଲି ଚାଲି ସରଯୂନଦୀ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ । ସେହି ନଦୀରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ନାନ କରି ସାରିଲା ବେଳକୁ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଦେବ ବିମାନମାନ ଆସି ପହଂଚିଲା । ସମସ୍ତେ ସେଥିରେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ।